

Володимир Леонюк

СЛОВНИК БЕРЕСТЕЙЩИНИ

ТОМ ІІ

Афіша, 2010

УДК 39 (038)
ББК 63.5 я 21
Л 47

В. Леонюк

Словник Берестейщини. – Львів : Видавнича фірма «Афіша», 2010. 248 с.

Другий том «Словник Берестейщини» присвячується світлій пам'яті видатних синів Берестейщини Миколи Козковського Антона Цвида і Володимира Мурашкевича.

ISBN 978-966-325-135-6

© В. Леонюк, 2010
© ТзОВ ВФ «Афіша», 2010

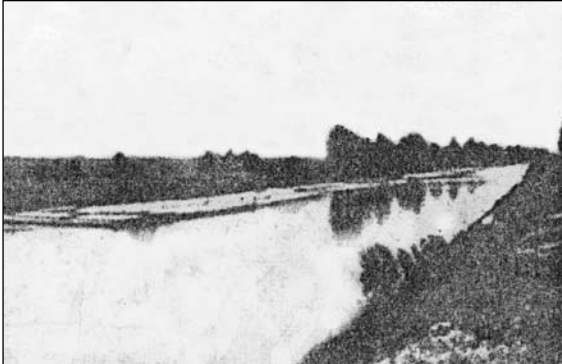
«Словник Берестейщини» присв'ячується світлій пам'яті видатних синів Берестейщини Миколи Козковського, Антона Цвида і Володимира Мурашкевича

ПЕРЕДМОВА

Увазі Читача пропонується другий випуск «Словника Берестейщини» (СБ-2). У другому випуску зібрано й упорядковано нові цілком матеріали про наш край.

Обидва випуски, і СБ-1, і СБ-2, мисляться їх автором як більш-менш детальна інвентаризація крайових наших здобутків і втрат упродовж попереднього тисячоліття. Потреба дослідницьких заходів щодо Берестейщини диктується як звичайними культурологічними міркуваннями, так і передовсім нашим невідрадним підневільним становищем: переймаючи найгірші колонізаторські традиції по Речі Посполитій та по Російській імперії, як царської, так і більшовицької, сучасний мінський режим силкується знівельовати нашу українську ідентичність, забороняє нам вивчати і знати рідну мову та історію й користуватися всім комплексом громадянських прав, гарантованим «Загальною декларацією прав людини та громадянина» ООН, членом якої, до речі, є також Республік Беларусь. Слід додати: у ставленні до українства Берестейщини мінська опозиція зворушливо єднається з режимом Лукашенка і гаряче схвалює його репресивні заходи проти українців краю. Отже, щоб вижити в таких умовах, серед іншого, треба пам'ятати і наслідувати біблійну пораду «Толците й отверзеться вам».

Кожному періодові історії на сторінках «Словника Берестейщини» відповідає певний блок словникових позицій. Перш ніж удаватись до характеристики кожного з блоків, слід зробити кілька загальних зауважень про особливості історичного процесу на Берестейщині.

Дніпро-Бузький канал

Перше зауваження. Є досить підстав виводити початки нашої крайової історії звідтоді, коли між слов'янами і балтами вздовж Ясельди і Прип'яті в середині I тисячоліття до н.е. остаточно виробилося і закріпилася Поліська розмежувальна лінія (ПРЛ, див. СБ-1, с 246). Поліська розмежувальна лінія майже через тисячоліття перетво-

*Дзвіниця Пречистої церкви (1760).
Щерешови 1799*

рюється з певними територіальними змінами на тривку межу українсько-білоруську і як така, всупереч доволі нинішнім адміністративно-територіальним перекроям, є чинною дотепер, ділячи між собою обидва мовно-етнічні ареали, український і білоруський, відносячи Берестейщину до ареалу українського. Темі Поліської розмежувальної лінії та її відповідності всім українсько-білоруським розподільним варіантам, накресленим найавторитетнішими європейськими славістами, в тому числі українськими і білоруськими, – в СБ присвячено окремий блок статей і відтворено на відповідних картах.

Зауваження друге. Будь-яке серйозне дослідження з історії Берестейщини має спиратись на давно вироблену й науково обґрунтовану періодизацію історії України – Русі, лише в її контексті слід розглядати історію Берестейщини, інші концепції – від лукавого.

Зауваження третє. У всі періоди нашої крайової історії, особливо найновішої, дається взнаки наше одвічне маргінальне положення в полісько-

підляському куті. Проте географічне наше «хуторянство» не стало на заваді глибокому уніфікаційному процесові, внаслідок якого Берестейщина залишилася в українському ареалі, зберегла і розвинула своє одвічне українство, донесла його до третього тисячоліття.

Відтак кілька слів про окремі блоки. З первісним періодом нашої історії пов'язаний блок статей у «Словнику» про субстратні племена, причетні до етнічних процесів на Берестейщині: анти, дуліби, волиняни, деревляни, зодного боку, й з другого, дреговичі, литовці, ятвяги, мазовшани. В українській історіографії дедалі більшої ваги надається думці про Трипілля як висхідний період української історії. Пам'яток, цієї протоукраїнської культури на Берестейщині поки що не виявлено, і не буде виявлено доти, поки археологічні дослідження в краю здійснюватимуться Інститутом історії НАН Республіки Беларусь. Приклад тому – спекуляції навколо волинянських і древлянських пам'яток Берестейщини, яких трактується в Мінську без достатніх підстав як пам'ятки дреговицькі. Мотивація в цьому випадку чисто політична.

Наступним вагомим періодом української історії вважається період Київської Русі.

Берестейщина до складу цієї держави потрапляє разом з Волинню за правління в Києві князя Володимира Святославовича або ще й раніше. На цей період припадає невідворотний етап етнічної консолідації всупереч, з одного боку, не подоланій до кінця племенній архаїці, з другого боку, дедалі дужчим тенденціям феодального дроблення на уділи. Завдяки заходам княгині Ольги та князя Володимира Східна Єв-

ропа і в першу чергу Україна - Русь християнізуються. Пожвавлюються економічні і культурні контакти зі сходом, з Візантією, зі Скандинавією. У країні запроваджується слов'янська писемність.

Феодалні князівства, утворені на руїнах Київської Русі (Турово-Пинське, Берестейське, Дорогичинське, Волинське тощо), перебували під протекторатом, Галицько-Волинської держави. Значення цієї держави в історії Берестейщини полягає в утвердженні і зміцненні однотипних етно-культурних процесів на означеній території та в ефективному захисті краю від грабіжницького шарпання з боку литовців, ятвягів, тевтонів та поляків.

До 20-х рр. XIV ст. Берестейщина входила до складу князівства Волинського. Внаслідок загарбницьких воєн Берестейщину було анексовано Литвою. Відтоді наш край відгороджуватимуть від матірних земель – по сьогодні. Період литовської окупації Берестейщини завершився уніями Великого князівства Литовського з Польщею і тотальною колонізацією державних інститутів князівства великого, його війська та феодалної верхівки, передусім литовської та білоруської. На Берестейщині по Великому князівству Литовському залишилися деякі не автентичні і дуже живучі сліди – приклади «литовський» до імен трьох міст: Брест-Литовський, Високо-Литовськ та Кам'янець-Литовський. Тим часом в історії Берестейщини та й усієї України Берестя і Кам'янець посіли особливу роль саме у стримуванні литовських нападів на українські землі, тому їх годилося б називати скоріше антилитовськими.

Болісний карб в українській історії становить собою інспірована Варшавою Берестейська унія православної церкви України та Білорусі з католицькою церквою Польщі. Унія започаткувала релігійний розкол і розбрат в українському суспільстві, нав'язала йому внутрішню боротьбу на шкоду національним інтересам. Учасники й активісти обох берестейських соборів, уніятського і православного, подальші події навколо соборів утворюють окремий блок матеріалів на сторінках обох випусків Словника.

На багатьох прикладах у «Словнику Берестейщини» простежується Процес поступової колонізації поліського панства та кліру греко-католицької (уніятської) церкви. Польське засилля в житті «Западної Росії» тривало фактично до кінця Другої світової війни.

Окремим блоком згруповано матеріали, присвячені українському козацтву – Косинщині, Наливайківщині та Хмельниччині й масовій участі населення Берестейщини в козацьких рухах. Повстання 1648 р. у Бересті і Пинську, виникнення і бойова діяльність Пинсько-Турівського козацького полку, патріотичний чин М. Кричевського, братів Бруяків, сотника Костюшка, батька і сина Єльських, митрополитів київських Іосифа Нелюбовича-Тукальського та Варлама Ясинського тощо належать до історичних фактів, якими берестейське українство має право пишатися. Дослідницьке завдання полягає в тому, щоб наші історичні цінності захистити від безпідставних окупаційних зазіхань з боку наших сусідів та старших братів усіх мастей, дуже ласих на наш історичний доробок.

Низку позицій у Словнику присвячено короткому, але яскравому в нашій крайовій історії періодові Української Народної Республіки, до складу якої Берестей-

щина як етнічно українська територія віднесена була ухвалою Берестейського миру 1918 року. Українські службовці та громадські діячі й активісти цього історичного періоду досить компактно присутні на сторінках обох випусків СБ.

Коли йдеться про українське національне відродження в умовах польської окупації 1919-1939 рр., виокремлюється потужний блок статей про славу історію культурно-просвітнього товариства «Просвіта» (1920-1935) та його відданих ідеалам культури і патріотизму активістів з усіх 150 філій у краю.

До просвітянського блоку прилягає блок матеріалів про учасників українського визвольного руху 20-30-х рр., що чинили відчайдушний опір польській санації та каралися в польському ж концтаборі «Берега Картузька» та в казематах берестейської тюрми і фортеці.

Аж ніяк не випадає обминати в нашій історії і відповідно на сторінках «Словника Берестейщини» безприкладну епопею ОУН-УПА, тим більше з огляду на те, що перша повстанська сотня, сотня С. Качинського («Остапа»), повстала 1942 р. на Берестейщині, в околицях Дивина і Повіття, і від цієї сотні власне й розпочинається родовід оунівської УПА. Земля Берестейська рясно скроплена повстанською лицарською кров'ю. З повстанським блоком кореспондує добірка позицій про політв'язнів Гулагу та про незлічені жертви терору КГБ, які вдалося виявити.

В окремий блок об'єднуються матеріали про українські народні пісні з Берестейщини, привласнені, попросту вкрадені білоруськими фольклористами, особливо зі збірок Г. Ширми та Г. Цітонича. Ці ганебні факти маніпуляцій з українськими піснями Берестейщини з усією повнотою показують білоруський шовінізм у його ставленні до берестейського українства.

Окремий блок матеріалів присвячується подіям і персоналіям з найсвіжішого життя Берестейщини, зокрема характерові і діяльності Українського громадсько-культурного об'єднання Берестейщини, товариства «Просвіта Берестейщини ім. Т. Шевченка» з філіями в Бересті, Кобрині і Малориті, газетам «Голос Берестейщини» та «Берестейській край». Рух цей має всі прикмети національного відродження, а його брутальна заборона правлячим режимом Республіки Беларусь має незаперечні ознаки злочинного етноциду.

* * *

Перший випуск «Словника Берестейщини» (СБ-І) по виході з друку зазнав у Республіці Беларусь лихої долі – піддано його на державному рівні суворій і несправедливій анафемі, вилучено з бібліотек, і, можливо, знищено. Незручну книгу, яка розповідає правду про трагедію Берестейщини, підведено під репресивну статтю 14 розділу 6 «Закону про культуру в Білоруській РСР» – у статті 14 мова ставиться про заборону на території БРСР і відповідно Республіки Беларусь видань, які, на думку законодавця, пропагують війну, насильство, розпалюють міжнаціональну ворожнечу і т. д. У нашому випадку доречно буде сказати таке: якщо хтось і розпалює міжнаціональну ворожнечу і веде справу до війни між українцями і білорусами, то пріоритет у цих ганебних і злочинних заходах належить передовсім авторитарній адміністрації Республіки Беларусь, в якій, як

бачимо, ще діють більшовицькі антикультурні закони і чия влада ще плекає маніякальний намір зламати силоміць етнічний характер Берестейщини в свою користь. Керівникам Білорусі, як сучасним, так і майбутнім, і всьому білоруському суспільству слід урахувати марність зусиль Литви, Польщі та Росії, спрямованих на денационалізацію Берестейщини.

З появою СБ-1 на полицях книгарень не забарилися в пресі відгуки як позитивні, навіть апологетичні, так і негативні, витримані в більшовицькому дусі і стилі й одноznaczно спрямовані на подальшу заборону книги, як ведеться в РБ.

Відгуки позитивні походили перш за все від читачів-поліщуків, яким «Словник Берестейщини» допоміг позбутися в своїх уявленнях про рідний край і про самих себе чимало так званих білих плям (у нашому варіанті скоріше чорних), допоміг духовно очуняти й остаточно утвердитися в своєму споконвічному, Богом даному українстві.

Більша частина накладу розійшлася вчасно між приватним громадянством, і досі працює на історичну істину, відповідає на сакраментальне для Берестейщини питання, постановлене перед українством іще Т. Шевченком: «Хто ми і чії ми діти, ким, за що закуті». Упродовж кількох років розійшлися і ті примірники, що були передані на комісію в книгарні Києва і Львова. Берестейська «регіоналістика», таким чином, для українського загалу виявилася не такою вже чужою, як могло раніше декому здаватися.

Як уже казалося вище, загальна оцінка СБ-1 позитивна. Щойно з рецензії О. Яся, наукового співробітника Інституту історії НАНУ, на адресу «Словника Берестейщини» зроблено кілька слушних з наукового погляду закидів: СБ-1 -праця, мовляв, занадто регіональна; дається взнаки, на думку О. Яся, надлишок другорядної інформації – кому може й другорядна, але, нам, поліщукам, може навіть дуже першорядна, животрепетна, ба навіть пекуча; чимало, мовляв, у словнику, на думку О. Яся, довільностей у виборі «проблемно-тематичних ліній»; у передмові, мовляв, передозовано моменти публіцистичні тощо.

Як мовиться, що правда, то не гріх. Утім, кожна з перелічених паном О. Ясем вад, з погляду автора словника, має поважне мотивування, за винятком хіба надмірної публіцистичності в окремих розділах передмови. Очевидно, і в СБ-2, якщо пощастить його видати, матимемо той самий набір хиб, позаяк базисні умови, в яких перебуває українство Берестейщини та рівень наукових опрацювань про наш край та його мешканців ті самі, якщо не гірші. Крім того, проблеми Берестейщини лише частково мають характер академічний -переважно це суцільна, розстроюжде-рана рана на живому тілі краю. Зрештою, попри все, про позитивний заряд «Словника Берестейщини», свідчить переконливо дуже оперативна і жорстока його заборона на території РБ.

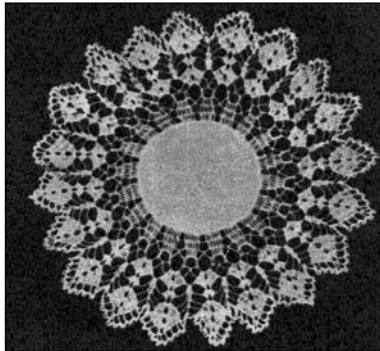
Негативні відгуки на появу СБ-1 походять передусім від офіційних і неофіційних речників сучасного режиму Республіки Беларусь. Запідозрити їх в об'єктивності, в розумінні наших берестейських проблем, а тим більше – у співчутті берестейським українцям не доводиться. їх претензії до книги тенденційні та облудні, подиктовані заборонною практикою щодо національних меншин.

СКОРОЧЕННЯ

найчастіше вживаних назв, видань, установ,
етномів, інші скорочення

АУМ «Атлас української мови»
БДТІ Білоруський театрально-мистецький інститут
Берез. Березівський район
Берест. Берестейський район
БДУ Білоруський державний університет
біл. білоруський
БСЄ «Большая советская энциклопедия»
В-ва Варшава
ВкЛ Велике князівство Литовське
вол. волинський
гал.-вол. галицько-волинський
гр.-кат. (ун.) греко-католицький (уніятський)
ДАБМ «Дыялекталагічны атлас беларускай мовы»
ЕУ «Енциклопедія українознавства»
Жаб. Жабинський район
зх захід
Іван. Іванівський район
Кам. Кам'янецький район
лит. литовський
ЛіМ г. «Літаратура і мастацтва»
літ. література, літературний
ЛУ г. «Літературна Україна»
Лун. Лунинецький район
М. Москва
Малорит. Малоритський район
МБ ж. «Мастацтва Беларусі»
МДК Московская диактологическая комиссия
М. Груш. ІУР М. Грушевський. «Історія України – Руси»
Мн. Мінськ
МСКБ Музей стародавньої культури Білорусі
нім. німецький
Н. народився
НТШ Наукове товариство ім. Т. Шевченка
ОУН Організація українських націоналістів
П. помер

пд південь
пн північ
ПРЛ Поліська розмежувальна лінія
Пруж. Пружанський район
рос. російський
САП «Словник артистув польських»
СПб Санкт-Петербург
СПНТСЕК «Сборник памятників народного творчства в Северо западном крае»
ср. сільська рада
Стол. Столинський район
СХУ «Словник художників України»
СБ-1 «Словник Берестейщини», вип. 1
СБ-2 «Словник Берестейщини», вип. 2
УГКО БО Українсько громадсько-культурне об'єднання Берестейської області
УРЕС «Укр. рад. енциклопедичний словник»

А

Абрамович Ян, вїт у Бересті, середина XVI ст. Заможна людина, з шляхетської єврейської родини. Продав пол. королеві Боні селище Шерешів (тепер Пруж.) за 240 тис. лит. грошей.

О. Ільїн, Шерешівські історичні замальовки. – зб. «До тебе, світе», К., 2003, с 472.

Абрамович, учителька з Шерешова, Пруж. Єврейського роду. Прослухала 1918 курс українознавства, організований у Бересті владою УНР для місцевих учителів. На курсах українознавства серед слухачів було 17 євреїв.

ж. «Памятка України: історія та культура», К., 2002, с 100.

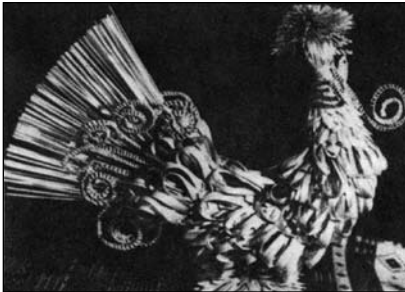
Абрамовичі, с, Жаб. З 1970 в складі Жабинки. Жителі А. 1926 домагалися в пол. влади підписною заявою відкриття в селі укр. школи. Г. «Наше життя», № 49 (224), 3.12.1926.

Авраменко Василь, організатор і керівник танцювальних колективів, дослідник укр. танцювального мистецтва. Н. 1895, Стеблів на Черкащині. Член трупи М. Садовського. Учасник визв. змагань 1917-1920. Опісля на еміграції. У 1920-х рр. А. опікувався танцювальними гуртками у Бересті і Холмі. В Америці й Канаді А. створив низку танц. ансамблів, пропагував укр. танки. В еміграції А. створив 1930-1940 аматорські фільми «Наталка Полтавка», «Запорожець за Дунаєм», г. «Нове життя» з 2.12.1923 про А.: «В кінці жовтня рада Просвіти запросила до Берестя знаного укр. артиста, балетмейстера В. Авраменка, аби він провів у Бересті при Просвіті школу укр. нац. танку. Артист блискуче виконав своє завдання, навчивши півсотні осіб. Зі своєю школою він дав 2 публічні виступи в театрі Сервеса...»

Авраменко. – ЕУ, т. I, с.15.

Аванесов Рубен, рос.мовознавець. Н. 1802, Шуша, Азербайджан. П.1982. Закінчив Моск. ун-т. Зав. сектору історії мови і діалектології Ін.-ту рос. мови АН СССР. Один з офіційних редакторів та ідеологів мовознавчих видань СССР. Фальшував біл. говірки Смоленщини та укр. Берестейщини.

Аванесов Р.И.- БСЭ, т. I, с. 47

Т. Агафоненко. Півень.

Т. Агафоненко. Колядники.

Агафоненко Таїса (дівооче прізвище Гаврилюк), майстер соломоплетіння. Н. 1927, с. Кліщелі на Підляшші. Дочка Гаврилюк В. Після виселення пол. владою 1947 жила на Берестейщині. Закінчила мистецьке училище в Мінську. Виставляється з 1967 р. Тв.: «Кінь-вогонь», «Півень», «Пава» тощо. Тв. А. виставляються в музеях Мінська. Агафененка Т. П. – ЕЛМБел., т. I, с. 26.

Адамкове, с, Дорог., ср. Осівська. Неподалік Дніпровсько-Бузького каналу. У XVIII-XIX ст. А. володіли пани Немцевичі, у 1942-1950 зона дій УПА.

Адамович, укр. військовик, родом з Берестя. Служив у рос. армії, полковник. З утворенням укр. адміністрації в Бересті 1918 А. призначено начальником укр. поліції.

Т. Олесіюк. Камянець – золотий вінець. – ж. «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, с 99.

Адамове, с, з 1958 в складі Берестя.

Айренай 2, укр. с. в Литві біля Вільнюса. Засноване переселенцями з сіл Прилуки і Страдечі, що в Берест, повіті, переселених 1903 з огляду на перетворення їх земель на військовий полігон. Жителі А-2 зберегли мову, пісні, традиції. Село відвідав і описав мін. мовознавець Ф. Климчук.

Альтфатер Василь, більшовицький військ, діяч. Н. 1883, Варшава. П. 1919. Учасник рос.-яп. і першої світової воен. Контр-адмірал. У складі сов. делегації був присутній на сепаратних російсько-нім. переговорах у Бересті 1918.

Альтфатер В. М. – БСЭ, т. I, с 485.

Алексютович Лариса, біл. танцюристка і балетмейстер. Н. 1913, Мінськ. Автор підручника «Беларускія народнія танцы, карагоды, гульні» (Мн., 1978), в якому до біл. танців зараховано неправомірно в плані культурного плагіату низку укр. танців з Берестейщини.

Л. Алексютовіч. – ЕЛМБел., т. I, с. 86; т. 2, с. 622 «Каламія».

Александрович Володимир, укр. історик та мистецтвознавець, доктор історич. наук, співробітник Ін-ту українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, знавець сакрального мистецтва Волині. Пр.: «Найдавніші ікони Берестейщини (Зі студій над забутим регіоном розвитку укр. мистецької культури.» – ж. «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, № 3-4, с 154; «Берестейський маляр зі Львова Іван Новосельський». – там саме, с 159; «Малярське середовище Луцька та навколишніх монастирів біля перелому XVII-XVIII ст.» // Волинська ікона: питання історії, вивчення, дослідження та реставрації: Тези та матеріали наукової конференції, присвяченої 90-річчю П. Н. Желтовського», Луцьк, 1994, с 13.

Є. Ковальчук. Об'єкт дослідження – волинська ікона. – «Волинь», 13.11.2004.

Александрович Степан, очевидно панцизняний селянин, з Пруж. повіту, учасник пол., повстання 1830-31. Взятий росіянами в полон, відпущений на волю.

В. В. Горбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг. на Беларусі, Мн., 2006, с 27.

«А мій милий захворів», укр. народна пісня, записана вперше І. Бичком-Машком 1911. Потрапила в «Антологію бел. народнай песні» (с. 375) в біл. перекладі Г. Цітовича.

«**А на ріллі**», укр. нар. пісня. Публікація Г. Ширми 1928 в с. Шакуни, Пруж. – переклад з укр. оригіналу.

АБНП, с 447.

Анахимович Никодим, гр.-кат. (ун.) священник у с. Гершони, Берест. на початку XVIII ст., «асистент берестейського капітульного катедрального собору». Обслуговував дві церкви – Різдва Богородиці і Благовіщення.

П. Сиговський. Стара і Нова церкви в Гершоновичах (Гершопах) поблизу Берестя. – «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, № 3-4, с 142.

Андрейкович (Андржекович) Тадеуш, шляхтич з Пин. пов. Мав зв'язок з повстан. загonom Т. Пуслівського під час пол., повстання 1830-1831. Маєтки А. рос. влада конфіскувала.

В. В. Горбачова. Удзельнікі паустання 1830-1831 гг на Беларусі, Мн., 2006, с. 30.

«**Андрій**», псевдонім, укр. повстанець, рай. провідник ОУН в Стол.

«Андрій». – ж. «Архівы», Мн., 1999, №1, с. 19.

Андрійковець, укр. повстанець, діяв у 1940-х рр. на території Дорог. Загинув у бою.

Андронове, с., Кобр., ср. Батчинська. 12 км на пн-зх від Кобриня. На 1917-1919 в А. працювала укр. початкова школа, 24 учні, вчитель М. Мазовець. Село згадується вперше на 1465 як власність кобр. княгині Уляни.

Андрушкевич Антон, учасник пол. повстання 1830-1831. Селянин поміщика Стравинського з Кобр. пов. Полонений росіянами, відданий у солдати.

В. В. Горбачова. Удзельнікі паустання 1830-1831 гг на Беларусі, Мн., 2006, с 31.

«**Анталогія беларускай народнай песні**» (АБНП), зб. пісень, вид. 1975 в Мінську. Автор передмови й коментарів Г. Цітович (див. СБ-І, с. 325). У зб. бл. 100 укр. нар. пісень, збілорусифікованих як природним шляхом, так шляхом антинаукового перекладацтва. Особливо не поталанило укр. пісням з Берестейщини, їх переклад на біл. мову започаткував Г. Ширма, продовжили Г. Цітович, М. Гринблат та інші фольклористи-мародери з Мінська. «Щоб надати зб. мовної єдності, в час редагування укладач книги» (Г. Цітович. – ВЛ) доволі часто відмовлявся від збереження діалектних особливостей, наближаючи мову пісень до суч. літературної мови». Шахрайське поводження біл. фольклористів з пісенним надбанням Берестейщини є наслідком етноциду місцевих українців, найвищим виявом якого є тотальна заборона укр. культурного життя краю в 1999.

Антонове, с, Малорит., ср. Великоритська. В долині р. Рити. Зона дій УПА. В А. є кілька піщаних могил в урочищі Скопці. Місцевий переказ називає могили шведськими.

Аркас Микола, укр. історик та композитор. Н. 1853, Миколаїв. П. 1909. Закінчив ун-т в Одесі. Головні тв.: опера «Катерина» (за Т. Шевченком) – А. автор лібрето і музики; «Історія України-Руси» (СПб, 1908). У географ. огляді А. двічі пише про українство Берестейщини: в Рос. імперії укр. територія «...обіймає губернії Волинську з

М. М. Аркас

*Ікона Архангел Михаїл та Параскевія П'ятниця з церкви арх. Михаїла.
Друга пол. XVII ст., с. Черськ, Берестейський р-н*

суміжними півд. повітами Люблинської, Седлецької, Гродненської і Мінської губ....». Серед головних рік, що течуть по укр. території, названо «Прип'ять і притоки її з правого боку... і з лівого боку Пина і Ясельда...». Серед природних областей України згадано «Полісся... Країна дуже багниста і лісова. Головні міста: Брест (Литовський) над Західним Бугом і Пинськ».

М. Аркас. Історія України Русі, Одеса, 1994, с. 54, 55, 56.

Артемчук, укр. повстанець, командир групи, що діяла в 1940-х рр. на території Дорог. та Іван. районів. Загинув у бою з загоном КГБ.

«Арт-Майдан», студентський аматорський експериментальний театр у Бересті. Вистави: «Одержима» та «Лісова пісня» Лесі Українки, «Мамині співанки» на ґрунті новел В. Стефаника. Керує «А» Лідія Дорошко.

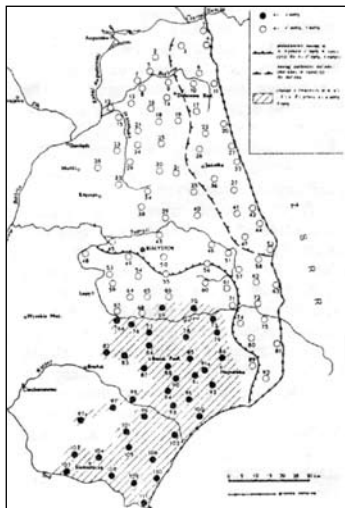
А. Яківчук. Берестейщина, далека і близька. – г. «Слово Просвіти», 3-9.09.2003.

Аронов, сов. апаратник в Кобрині 1939-1941, перший секретар райкому КПБ. Родом зі Східної Білорусі. Протектор євреїв у Кобрині, натомість до українців ставився негативно, називав їх «петлюрівцями».

А. Мартинов. Полонізація, русифікація і проче «заціи». – г. «Брест. край», 8-14.02.

«Архангел Михаїл», ікона з церкви с. Лядець, Стол. Утримується в ДММ у Мінську. ЕЛМБел., т. I, с. 297.

«Архангел Михаїл та Параскева П'ятниця», ікона з др. пол. XVII ст. На дошці, олія і темпера. 32,7 x 54 x 1,7. Походить з церкви арх. Михаїла. з с. Черськ, Берест. Музей Богословської академії у Львові отримав ікону від журналіста-поліщука Б. Ольхівського 1933, потім ікону передано Нац. музею у Львові, де вона значиться за № 36753, 1-2422. На іконі зображено доколінні лики архангела Михаїла з мечем і мучениці Параскеви, в руках якої розгорнутий сувій і текстом Символу віри. У ликах проступає певна одухотвореність. Пам'ятка виявляє давні традиції іконографії та впливи європейських зразків. Належить до волинської іконописної традиції.

Мапа 77. О м'якка wymowa: ć, dź, ś, Ń
(np. ciala, dzień);

● – twarda wymowa: t, d, s, z, n (np. tela, derń)

А. Ахола-Вала. У Пинських болотах. До знахарки. 1930.

Яр. Павличко. Ікона «Архангел Михаїл та Параскева П'ятниця». – ж. «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, № 3-4, с 162-163.

Атаманюк Микола, укр. активіст з Коломиї. Відбув шестимісячне ув'язнення в пол. концтаборі «Берега Картузька» з вересня 1935 по січень 1936.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с. 431.

«Атлас гвар всходньословянських Білостокчизни» (т. I, 1980; т. II, 1989, В-ва), публікація Пол. АН, матеріали записувано в 114 селах

краю, в тому числі в 40 селах Підляшшя. Матеріали Атласу ще раз підтверджують українство Підляшшя і Полісся та наявність на Підляшші Поліської розмежувальної лінії між укр. та біл. мовами (Див. ПРЛ у СБ-І, с 246). Розташування ПРЛ та її картографічне відображення слід би було простежити далі на захід до гирла Висли по лінії тобто, що розмежовувала слов'ян і балтів на початку н. е. Серед авторів – Мих. Кондратюк.

Ахола-Вала Александері, фінський маляр. До 1930 жив у Мінську. У творчому доробку А. є лінотип «У Пинських болотах. До знахарки» (1930). Назва – данина польській екзотиці: типи пинчуків, їх одяг білоруські.

Л. Налівайка. Гарыць цяпельца пауночнага сябра. – ж. «Мастацтва» Мн., 1992, № 1, с 27-31.

Ахремчик Іван, біл. маляр. Н, 1903, Мінськ. П. 1971. Творчості А. властивий просоветський конформізм. Серед малярської спадщини А. є картина «Захисники Берестейської фортеці» (1953). Полотно написане досвідченим майстром, але витримане в дусі сов. гіперпатріотизму.

Ахремчык І. – ЭЛМБел., т. I, с. 233.

Б

Наталка Бабіна

Бабіна Наталя, укр. і біл. письменниця. Н. 1966, с. Заказанка, Берест. Дівоче прізвище Динько. Батьки – переселенці з Костомолот, Підляшшя, жили в с Бошня, Іван. Б. закінчила Мін. політехніч. ін-т. Живе в Мінську, співпрацює з г. «Наша Ніва». Ст. Б.: «Містична батьківщина або пошуки по той бік», з симпатією пишеться про укр. відродження на Берестейщині, обстоюється право місцевих українців на рідну мову і культуру (г. «Берест, край» 20.09-3.10.1997, № 37); інша ст. Б. «Тут була Україна» – короткий огляд історії Берестейщини 1945-90 (ж. «Пам'ятки України: історія і культура», К., 2002, № 3-4, с 43-44). Повість «Рибін горад» (2007) дає панораму життя Берестя й прилеглих сіл в умовах сучасного режиму. У зб. оп. «Криві не павінна бьць»

(2007) живописується доля маленької людини, переважно жінки, яка гарячково шукає свою нішу в непростому сучасному житті.

А. Івченко. Наталка Бабіна: «У 18 років я дізналася, що змалку говорю українською мовою». – г. «Поступ», Львів, № 7 (27), липень 2008, с 14.

Багна, с., Жаб., ср. Кривлянська. Маєток у Б. XVI-XIX ст. був власністю панів Здітовців та Волинцевичів. Жителі Б. 1926 зверталися до пол. влади з проханням відкрити в селі укр. школу.

(г. «Наше життя», № 49 (224), 3.12.1926).

Багинський Казимир, пол. політ, діяч. Н. 1890. П. 1966. Один з лідерів партії «Визволення». Противник Ю. Пілсудського. Був арештований 1930 і приміщений в тюрму в Бересті.

А. Ильин. Брестський произвол. – г. «Брестський кур'єр», № 37 (497).

Базилевич Роман, укр. активіст, інженер, в'язень пол. концтабору «Берега Картузька» з липня 1934. Привезений до концтабору з Гданська.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с 431.

Базиліук Арсеній, укр. повстанець. Родом з с. Повіття, Кобр. Учасник УПА – сотня «Остапа».

ж. «Державність», Львів, 1992, № 3(6), с. 72.

Базиліук Борис, повстанець, стрілець з сотні «Остапа». З с. Повіття, Кобр.

ж. «Державність», Львів, 1992, № 3(6), с 72.

Базиліук Сава, укр. повстанець, боєць сотні «Остапа». 1942. З Повіття, Кобр. Син Б. Бориса.

Байда, герой укр. нар. дум., діяч козацької доби. Б. приписується заснування першої січі на Дніпрі. Образ Б. пов'язується з постаттю князя Дм. Вишневецького.

Предки Вишневецьких походили з пин. князів Юрійовичів -Рюриковичів.
Див. СБ-І, с 87.

Балабан Гедеон (до постригу Гигорій), укр. церковний діяч, єпископ львівський. Н. бл. 1530. П. 1607. Учасник собору в Бересті 1596, де виступав противником унії.

Балі, сплавний пліт з деревини завширшки до 4 м і завдовжки до 100 м, зв'язаний металічною лінвою-брундуком. Такий пліт мало тягти 15-20 чоловік бурлаків по Дніпровсько-Бузькому каналі, по Ясельді і Прип'яті. «Ходити на балі» серед поліських заробітчан у ХІХ ст. було узвичаєно. Щороку лісосплавом займалося на Поліссі бл. 8 тис. селян.

Баран Теодор, укр. активіст з Перемишлян, Львівщина, за фахом геолог. З липня 1934 відбув термін ув'язнення в пол. концтаборі «Берега Картузька».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с. 431.

Барабаш Гриць (старший), з с. Конохів біля Стрия. Адвокатський співпрацівник. З липня 1934 по жовтень 1935 в'язень пол.концтабору «Берега Картузька».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с 431.

Баранович Лазар, укр. церковний діяч. Н. бл. 1620. П. 1693, Чернігів. Учився в Київ. брат. школі, у Вілен. академії. Викладав у Київ, колегіумі. У чернецтві з 1640-х. Був ігуменом Куп'ятицького і Дятловицького монастирів на Поліссі. Прибічник митрополитів С. Косова та Й. Нелюбовича-Тукальського. Автор багатьох антикатолицьких праць.

Баранці, с. Жаб., ср. Озятинська. На пд.-сх від Жабинки 20 км. У ХІХ І ст. маєток у Б. належав поміщику Верещаці. У Б. діє музей селянського побуту.

Лазар Баранович

Барановицький військовий округ, територіально-військове об'єднання, існував 1945-46, центр – м. Барановичі, Білорусь. До складу БВО належали військові частини й об'єкти областей Барановицької, Берестейської, Бобруйської, Гродненської, Пинської та Поліської (Мозир). Командувач- маршал К. Тимошенко. Збройні частини БВО провадили операції проти УПА на території Берестейщини та областей Волинської і Рівненської. З утворенням Білоруського військового округу з центром у Мінську БВО скасовано.

«Барбароса план», кодова назва плану про напад Німеччини на Сов. Союз. У тексті «БП» кілька разів згадувались Прип'ятські болота, обабіч яких мали просуватися нім. армії в напрямку Москви і Києва.

Барліцький Норберт, пол. політик. Н. 1880. П. 1941, Освенцім. Після перевороту Ю. Пілсудського Б. був арештований поліцією і запроторений до тюрми в Бересті.

А. Ильин. Брестский произвол. – «Брестский курьер», № 37.

Барна Адам, укр. активіст з Лемківщини – с. Злоцьке, Новосандецький пов. П.1943, Освенцім. Карався в пол. концтаборі в Березі. Загинув у нім. концтаборі. Я. Пришляк. За Україну! Миколаїв – Львів – Монреаль, 1999, с. 20.

Басай Яким, селянин-кріпак поміщика Т. Пуслівського з с Велика Гать, Пин. пов. Постачав повстанському загоні свого пана харчі, учасник збройного нападу на мизу Озаричі. Звільнений росіянами від покарання. В.В. Горбачова. Уздельнікі паустання 1830-1831 гг на Беларусі. Мн., 2006, с. 53.

Бас Гордій, мешканець с. Дермань, Рівненщина. За свій укр. патріотизм з серпня 1934 карався в пол. концтаборі «Берега Картузька». П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с 431.

Бастарни, кельтська народність античних часів, заселяла більшість укр.територій від Карпат до Полісся і від Сяну до Дону. Такі топоніми, як Волинь Галичина, Карпати, Кобринь, Німан, Самбір, Ствига, ба навіть Київ дослідники виводять від кельтських коренів. Савченко до кельтських назв відносить ще: Русь, Дір, (Дир), Ігор, Мал., Малуша, м. Малин, боярин, дружина, кміт, куна, гуня.

Савченко В. Причини до з'ясування ролі кельтського субстрату в етногенезі українців. – ж. «Визвольний шлях», 1997, кн. І, с. 77-87.

Батарей, присілок с Міжлісся, Берез. З утворенням колгоспів ліквідований. Батьківщина проф. В. Горбачука. 1951 в Б. відбувся бій між спецзагоном КГБ і гебешною провокативною, закомуфльованою під повстанців групою, загинуло «повстанців» 10-12 чоловік.

С. Лашенко. Як повстанці з Берестейщини «подарували» Україні професора філології. – г. «Кримська світлиця», 2004, 29.10. с. 22.

Батюшко Микола, мешканець с. Биркози, Пин, автор листа в редакцію г. «Збудінне», органу провокативної сепаратистської організації «Поліссє». Б. у листі наголосив: «На цій території (на Берестейщині. – ВЛ) споконвіку живуть люди, які всіма звичаями подібні до українців...». Редакція г. «Збудінне» (читачі цієї г. переіменували її в «Збудлінне») опублікувала листа Б. з уїдливими антиукр. випадками.

А. Харитончук. А що в «Збудінні»? – г. «Голос Берестейщини» 1992, грудень, № 4 (6).

Башук Петро, член ОУН. Н. 1911, с Себечів Сокль, пов., Галичина. П. 1995. Учився у Варш. ун-ті. Арештований поляками, став чи не першим в'язнем концтабору в Березі – з липня 1934 по березень 1935. З 1937 член військ. формації «Вовки» на Поліссі. Того ж року вдруге арештований поліцією. За нім. окупації Б. в Освенцімі. Я. Пришляк. За Україну! Миколаїв – Львів – Монреаль, 1999, С 176-178.

Бєбко, можливо Бобко, укр. підпільник, командир групи. Діяв у 1940-х рр. на території Дорог. Загинув у бою з відділом КГБ.

Безнерук Анатолій, біл. краєзнавець з Жабинки, публіцист. У ст. на історичні теми уважає Річ Посполиту і відповідно Велике князівство Литовське батьківщиною білорусів (литвинів), уважає Т. Костюшка і К. Сераковського нац. героями

*Параскева з житієм.
Фрагмент з с. Бездїж,
Дорог. 1659*

біл. народу. Укр. етнічний характер Берестейщини та її діячів або заперечує або замовчує. Ст. Б.: «Як загинула Річ Посполита», «Заповіді Костюшка», «Навколо бетонного Костюшка», «З історії Крупчиць».

ж. «Гістарычная Брама», 2004, № 1(22).

Бей Микола, селянин поміщика Корчевського у Берест, пов. Учасник пол. повстання.

В. В. Горбачова Удзельнікі паустання 1830-1831 гг на Беларусі. Мн., 2006, с. 54.

Белевець Костянтин, укр. активіст лівого напрямку. На 1926 очолював у с. Блювиничі, Берест, гурток «Сель-Союзу».

М. Козловський. При початках укр. відродження 1980-90-х років. –«Пам'ятки України: історія і культура», К., 2002, № 3-4, 119.

Белевщина, с, Жаб., ср. Кривлянська. 13 км на пн від Жабинки. У XVI ст. власність Потіїв. 1926 селяни Б. зверталися до пол. влади з підписною заявою про відкриття в селі укр. школи

(г. «Наше життя», № 49 (224), 3.12. 1926).

Беньковський Станислав, пол. дипломат др. половини XVII ст., писар луцький, секретар Яна Казимира. Очолював кільканадцять посольств до Б. Хмельницького та Ів. Виговського. Головний архітектор Гадяцької унії. В реляціях з України чимало фактич. матеріалу, в тому числі про події на Поліссі.

М. Гр.. IV P, т. IX-2, с. 1552; В. Липинський. Україна на переломі. К., 1997, с. 260.

Бережецький Прокіп, шляхтич, власник с. Осової. Стол. З початком повстання 1648 Б. «збунтував» власних підданих та навколишніх сіл і приєднався з ними до повстання, ставши козацьким сотником, відтак полковником.

В. Липинський. Україна на переломі, К., 1997, с 168.

«**Береза Картузька**», книга укр. мовою, видана 1935 в Америці без імені автора. П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с. 430.

Березівка, с, у складі Берестя. Мешканці Б. вимагали 1926 від пол. міністерства освіти відкриття в селі укр. школи.

(г. «Наше життя», № 49 (224), 3.12.1926).

Березівка, с, Кам'ян, ср. Верховицька. 10 км від зал. ст. Погранична. У XIX ст. маєток належав Пусловським. Жителі Б. підписною заявою вимагали від пол. міністерства освіти відкрити в селі укр. школу.

(г. «Наше життя», № 49, 3.12.1926).

Березівський (Бжозовський) Максим, шляхетський діяч Речі Посполитої се-редини XVII ст. «Останній представник Руси в сенаті» (М. Гр.). Каштелян Київ. Належав

до правос. партії Киселя. На 1655 воєвода у Бересті. Тоді ж призначений комісаром на переговори з Б. Хмельницьким.

М. Гр. IV Р, т. IX-2, с 1093.

Члени української делегації на переговорах у Бересті. 1918.

Березовичі (до 1964 Паршовичі), с.і ср., Пин. Царські ворота з місцевої церкви експропрійовано мін. мистецтвознавцями.

Березовський Михайло, укр. повстанець, псевдо «Євген». Був провідником Берест, надрайону ОУН («Кручі»). Загинув у бою.

Березовський М. – ж. «Архів», Мн, № 1, 1999, с 16-20.

Беренченко Симон. Учасник пол., повстання 1830-1831. З селян с. Хомськ. Кобр. пов. Кріпак поміщика Пуслівського. Був у загоні свого пана. Узятий у полон росіянами відбув слідство в Динабурзькій фортеці, після чого спроваджений до Хомська.

А. Ильин. Повстанцы-берестейцы. – ж. «Гістарычная Брама», 2001, № 1(18), с 21.

Берестейська таємна громада робітників та ремісників, нелегальне об'єднання 1895-97, утворене для влаштування страйків, фундатори громади: Ізбицький І., Левин А., Сарна О., Голдацький Х., Литвак Н та Гринберг Я. Влаштувалися збори, читання літератури, вистави. Громада провела кілька успішних страйків. З арештом активу (17 чоловік) розпалося.

Брестское тайное общество рабочих и ремесленников. – Брест. Этнг. Спр. с. 153.

Берестейська укр. прогімназія, заснована 1919 в Бересті на державні субсидії та на кошти батьків.

Українці Берестейщини. – г. «Берест, край», № 33(89), 26.09.1998.

Мирова делегація на переговорах у Бересті. 1918

Свято-Покровська церква с. Березовичі. 18 ст.

Група партизанських штабістів на чолі з П. Пономаренком. 1940-і рр.

Собор св. Симеона у Бересті. XIX ст. Фото Ю. Гаврилюка

Сов. партизани з бригади М. Герасимова. 1943.

«Берестейська фортеця-герой» («Брестская крепость-герой») (меморіальна система споруд на руїнах Берес. фортеці, де в червні 1941 точився бій між сов. залогою та німцями), Меморіальний комплекс збудовано 1966-1971 Переважають символи сов. героїзму та патріотизму, але символів пам'яті про людську трагедію загиблих оборонців бракує.

Берестейська тюрма, «Берест. Бастилія». Збудована царською владою в 1850-1860 рр. після спорудження фортеці. Перші в'язні – пол., повстанці 1863-1864. Від 1919 вБ. Т. переважають в'язні-українці: С. Бандера, Чоботарів, Ф. Дудко. У БТ німці розстріляли Пархотника, Гайового, Сороку, Тарасюка і сотні ін. Через камери БТ перейшли тисячі учасників визв. змагань 1945-1954.

Берестейське партизанське з'єднання, створене в квітні 1943 на території Берест, обл. комуністичним підпіллям. Складалося з 11 бригад, 10 окремих загонів, усього 12 тис. партизан, головно втікачів з нім. концтаборів. Командир – С. Сікорський. З'єднання вело диверсійну роботу проти німців та бої проти загонів УПА. Штаб містився в лісах біля Спорівського оз.

Берестейське споживчо-кооперативне **товариство**, засноване 21.09.1918 в Бересті. 223 члени-пайщики, в касі мали 14 тис. крб. УНР, у крамниці товарів на 25 тис. крб. Продукти надходили з Ковеля і Рівного.

«Українці Берестейщини». – г. «Берест, край», №33(89), 26.09.1998.

Берестейський укріплений **район**, споруджений 1940 сов командуванням на пн і пд. від Берестя уздовж кордону. Залога БУР складалася з трьох кулеметно-артилерійських батальйонів, особовий склад яких становив 20 тис. вояків. Командир – генерал-майор М. Пузирьов. БУР не зупинив нім. наступу на сх.

Г. Бессонов. Брестський укрєпрайон. – г. «Заря», Берестя, 3.04.1991.

*Берестейці-учасники
українського Конгресу Київ, 1992*

Берестейський другий полк, у складі Запорізької дивізії армії УНР. Командир В. Татарський. БДП брав участь у поході на Київ 1920.

Довідник з історії України. А – Я, К., 2002, с. 845.

«Берестейський край», укр., г. в Бересті, вид. 1996-1999. Публікувала чимало матеріалів про сучасне життя краю та про його минуле. Газета була осередком обміну думками між читачами. Закрита режимом Лукашенка, Видатна роль у виданні БК належала поету-небжичку А. Цвиду та видавцеві М. Петруковичу.

«Берестейські вибори», вибори до пол. парламенту відбулися 16.11.1930. Передній парламент був розпущений. Під тиском пол. уряду, очоленого диктатором Ю. Пілсудським, перемогу здобув проурядовий блок БББР. Представники опозиції і нац. меншин були ув'язнені у фортеці Берестя, звідси й назва виборів 1930.

Р. Коротевиц. Вибори 1936-го... – г. «Галицький Світ», 2006, 1-4.03.№9, с. 8-9.

Берестяни, село, Цуманський р-н Волинської обл.

Берестяни, село на Львівщині, в поріччі Дністра.

Бересть, село на Холмщині. 21.03.1944 пол. боївка спалила село разом з 300 мешканцями.

В. Процюк. Правда лише одна. До 60-річчя трагедії на Холмщині. – г. «Шлях Перемоги», 23.06.2004.

Берложецький Дмитро, укр. активіст на Берестейщині. З Івано-Франківщини родом. Лікар-психоневролог. Докладає зусиль до гідного вшанування на Берестейщині пам'яті її славного сина Д. Фальківського.

Р. Бжеський

Бжеський Роман, укр. діяч, поет, художник. Н. 1894, Ніжин. П. 1982, Детройт, США. За участь у розбудові УНР ув'язнений більшовиками. Втікає з ув'язнення, переходить кордон, оселяється в Крем'янци на Волині. Друкується в «ЛНВ», «Червоній Калині». 1934 ув'язнений в пол., концтаборі «Береза Картузька» з липня 1934 по березень 1935. Під час нім. окупації працював в г. «Волинь». Ув'язнений німцями. Автор понад 128 книг з історії України, літератури, філософії. Праці Б.: «Основи національного світогляду», 2 тт. 1969; «Україна», т. I, істор. нарису «Голод в Україні», 1958; «Національно-політ. погляди М. Драгоманова», 1980, 182 сс; «Творчість Лесі Українки»; «Нариси історії

укр. визв. змагань 1917-1918 рр», 2 тт., 1970, 1973; «Шевченко і кирило-мефодіївці»; «Переяславська угода», 1954; «Гетьман Мазепа», 376 сс, 1955, 1957, 1959, 1976.

Г. Черняхівський. Роман Бжеський, якого ми знаємо. – г. «Шлях перемоги», К., ч. 33, 14.08.1997.

Бичук Володимир, укр. активіст на Берестейщині, член забороненого УГКО.

М. Козловський. При початках укр. відродження 1980-90-х років – «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, № 3-4, с. 123.

Бігун Іван, учасник I св. війни, відтак визвольних змагань 1917-1920 рр. Родом зі Стрия. За фахом дяк. У 1918 у Бересті, член адміністрації УНР. З окупацією Берестейщини поляками Б. в армії УНР. Його дочка Ася (Ганна) викладала на вчительських курсах українознавства в Бересті гімнастику і спів, Знаменито виконала роль Наталки у виставі одноіменної п'єси в Бересті. Поляки, захопивши Берестя, ув'язнили Бігунівну Асю. Згодом дружина Єзерського – Озерянця К., учителька в укр. школах на Львівщині. По II св. війні на еміграції в США.

ж. «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, № 3-4, с.

Бігун Іван, укр., повстанець. Н. 1928, с Самари, Ратненський район, Волин. обл. Боець дивинської групи Дворака-Улькевича. Загинув у бою 11.05.1949.

Бігун Микола, укр. активіст. Н. 1901, м. Стрий. З 1921 член УВО. Учасник численних бойових акцій. В'язень пол. концтабору «Берега Картузька», 1935. Тепер у США. Бігун М. – ЕУ, т. I, с. 128; П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с. 431.

Бідуля Володимир, багаторічний голова колгоспу «Сов. Беларусь», Кам., родом з с. Підомше. Двічі герой соціаліст, праці, депутат Верх. Ради Респ. Білорусь. Заохочував і сприяв у підлеглому селі до укр. худож. самодіяльності

Біла, с, Дорог., ср. Бездіжанська. 20 км на пн-сх від Дорогочина. Село відоме з XVIII ст. Жителі Б. зверталися до пол. влади з проханням щодо відкриття в селі укр. школи (г. «Наше життя», № 49(224), 3.12.1926).

«**Біла чашечка**», з укр.. народних пісень Берестейщини. У мін. фольклорних збірках у біл. перекладі значиться як біл. пісня.

«Антолог. Біл. нар. пісень», с. 84.

Біле болото, Болотний масив на пн Пруж. З ББ беруть початок ріки Ясельда, басейн Дніпра, і Нарва, басейн Висли. Крізь ББ проходять ПРЛ, укр.-біл. етнічна межа. Біле болото.-ЕУ, т.6, с.2136.

Білий Петро, укр. активіст, випускник гімназії, с. Ощів на Холмщині. З липня 1934 по грудень 1935 відбував позасудовий термін у пол., концтаборі «Берега Картузька». П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с. 431.

«**Біловецький**», псевдонім, укр. повстанець. Родом із с. Деревок Любешівсько-го району. Загинув 1945 в бою в Іван.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь, 1939-1955. К., 2005, с. 564.

Білинок, с., Дорог., ср. Осівська. 9 км від Дорогичина. 1919 у Б. працювала укр. початкова школа: 38 учнів, учитель П. Норенко. 1926 жителі Б. допомагали в пол. міністерства освіти заснування в селі укр. школи.

г. «Наше життя» № 49, 3.12.1926.

«Біловецький», псевдонім, укр.. повстанець. Родом з с.Деревок Любешівсько-го району. Загинув 1945 в бою в Іван.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь. 1939-1955. К., 2005, с. 564

Біловус Яків (Гнат), селянин поміщика І. Полубинського з Пин. пов. Перебував у пол. повст. загоні Т. Пуслівського.

Потрапив у полон до росіян. Спроваджений у рекрути.

В.В. Горбачова Удзельнікі паўстання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006, с. 54

Білосюк Павло, укр. активіст, родом з Волині, студент у Гданську. До квітня 1936 був у концтаборі «Берега Картузька»

П. Мірчук Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.431.

Білоуша, с., Стол., на р. Горинь, 15 км від зал. Горинь, 15 км від зал. ст. Горинь, 7 км на пн.-сх від Столина. Зона дій УПА, 1944 німці вбили 112 жителів Б., спалили 356 дворів.

О. Білявський. Портрет К. Дейни. 1782. Львівський музей

Білявський Євстахій (Остап), укр. маляр. Н. 1740, с. Городище, Пин. пов. П. 1804, Львів. Мист. освіту здобув в Академії св. Луки в Римі в 1760-ті рр. Жив у Львові. Автор низки портретів сучасників, фресок у Крехівському монастирі 1790-1795. Розмальовував іконостаси в Успенській та Петропавлівській церквах у Львові. У картинах Б. проступають ознаки класицизму та впливи укр. іконопису.

Белявский Е. – Художники народов СССР, словарь, «Искусство», т. I, М., 1970. с 354; П. М. Жолтовський. Художнє життя України в XVI-XVIII ст., К., 1983, с. 115-116.

Біляк Степан, укр. діяч, учасник визв. змагань. Н. 1890. Галичина. П. 1950, еміграція. За освітою правник. 1918-20 член уряду ЗУНР. Від 1928 посол до пол. сейму від УНДО. Виступав захисником у політ. процесах. Восени 1930 разом з іншими послами-опозиціонерами без суду запроторений пілсудчиками до берест. фортеці.

Біляк С.-ЕУ, т. 1, с. 135

Більськ, с, Коб., ср. Новосільківська. 30 км на пд.-сх від Кобрини. У XVI ст. маєток у Б. належав Б. Панькевичу, у XIX ст. маєтком володіли Більські та Скибневські. У 1917-1919 в Б. працювала укр. почат. школа ім. М. Грушевського, 85 учнів, учителька Ганна Шеймель.

Бірило Микола, біл. мовознавець. Н. 1923, с. Сквирці, Мінщина. Закін. Мн. пед. ін-т. Д-р філол. наук. У працях Б. нац. характер говірок Берестейщини трактується суперечливо: фіксуються укр. окремі риси, а в цілому діалект за-

раховується до біл. мови. Прикладом є, нпр., «Хрэстаматыя бел. дыялекталогіі» (1962) подано неспотворені зразки укр. говірок Берестейщини, щоправда, в біл. транскрипції. Інші праці Б. (у співавторстві) «Дыялектал. атлас біл. мовы (1963), «Нарысы па бел. дыялекталогіі» (1964), «Лінгвістычная геаграфія і групоўка бел гаворак» (1968-1969) – не позбавлені мовознавчого крутіства щодо мови Берестейщини.

Бітель Пятро

Бітель Пятро, біл. поет з Гродненщини. Н. 1912, закінчив Мін. пед. ін-т. Серед тв. Б. – переклади з Міцкевича, Данте.

Є також поема про Аф. Филиповича, церковного діяча, письменника і крайового героя Берестейщини, 'полум'яного укр. патріота, прибічника козацької України, за що й наклав головою від рук, до речі, носіїв ідеї Речі Посполитої і Вел. князівства Литовського. Б. натомість зображує Филиповича безпідставно біл. діячем.

Блонський Юзеф, пол. мемуарист. Н. 1891, на Львівщині. Учасник пол.-укр. війни. Організовував коцтабори для військових полонених українців -в Домб'ю, Водовицях, Ланьцуті, Каліші, Скальменжичях, Щипьорні і в Бересті.

У цих закладах серед полонених вояків УГА панував голод, антисанітарія, висока смертність. Після 1936 Б. жив у Бересті.

А. Вігорний. Спогади Юзефа Блонського... – ж. «Наша культура», в-ва 1983, № 4, с. 14, 15.

Блох, родом з Житомира, єврей, один з технічних працівників вид-ва «Рідне слово» у Бересті. Завідував разом з Куровським друкарнею вид-ва. З окупацією Берестя в лютому 1919 поляками Б. був арештований і мучений жандармами генерала О. Лістовського. Дальша доля Б. не відома.

Т. Олесіюк. Камянець – золотий вінець. – ж. «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, № 3-4, с. 107.

Бобинський Вікентій, пол., діяч. Н. 1797, Коб. пов. зі шляхти. Закінчив Вілен. ун-т, де став членом організації Філаретів. Дружив з А. Міцкевичем. Служив у канцелярії петербург. генерал-губернатора Милорадовича. Після арешту і слідства відпущений до батьків на Берестейщину.

Ильин А. Берестейские и свислочские страницы в деле № 632. – ж. «Гістарычная Брама», 2001, № 1(18), с. 5, 6.

Боброницький, писар берест., лояльний чиновник Речі Посполитої. Потрапив 1654 до козаків Золотаренка в полон. Згадується в листі Я. Радзивілла до Б. Хмельницького з проханням звільнити Б.

М. Гр., IV Р, т. IX-2, с. 950.

Бобровський Борис, укр. військовик. Н. 1868. Син відомого вченого Б. Павла, рід якого походив з Берестейщини (див. СБ-I, с 72). Учасник чи не всіх воєн, які вела Рос. імперія на межі XIX і XX ст. Також І св. Генерал рос. армії. 1917 Б. очолив у Двин-

ську Укр. військовою громаду. У 1918 призначений начальником Укр. Генерального військового штабу, очолював його до березня 1918.

Ільїн О. Бобровські. – зб. «До тебе, світе». К., 2003, с. 477; Бобровський Борис. – Довідники з історії України. А-Я. К., 2002, с. 77.

Бобровський Кирило, гр.-кат. (ун.) священник у с. Вовчин, Кам. Др. пол. XVIII ст. Зі шляхетського роду. Був священником 44 роки. Мав дружні взаємини з кн.. Чарторийськими, власниками Вовчина. Батько відомого славіста Михайла Б. від Б. почалася династія вчених і громад, діячів Бобровських.

Бобровський Михайло, «західноруський» вчений-славіст. Н. 1784, с. Вулька, Більський пов., за інш. версією в с. Вовчин, Кам. П. 1848. Дядько Б. Павла. Проф. Вілен. ун-ту 1826-1833. Мандрував по слов. країнах. Був близький до рос. слов'янофілів. Віднайшов й опублікував спільно з Г. Данилевичем Супрасльський літопис. Батько Б. 44 роки був гр.-кат. (ун.) священником у с. Вовчин.

Бобровський Омелян, панщизняний селянин в Коб. пов. Належав до пол. повстан. загону під проводом Т. Пусловського. Потрапив у полон до росіян.

В.В.Горбачова. Удзельнікі паустання 1830-1831 гг на Беларусі, Мн., 2006, с. 40.

Богачевський Омелян, укр.. активіст. З Рави Руської на Львівщині. Інженер. Карався в пол. концтаборі «Берега Картузька» з липня по листопад 1934.

Богдан, вїт у Турові на 1655. У час наступу рос. війська на місто містяни за ініціативою Б. відчинили браму міста і присягли на «государя московського», чим врятували місто від грабежу і руйнування. Потім Б. -сотник козацький.

М. Гр. ІКР, т. ІХ-с 1150, 1552.

«Богдан», псевдонім, укр. повстанець. Окружний референт СБ Берестейщини. Родом з Луцька. Загинув у бою в Любешівському районі.

В. Сергійчик. УКР. здвиг. Волинь 1939 – 1955, К., 2005, с. 564.

Богдани, с., Жаб., радгосп «Рогізнянський». На полях Б. 1794 відбулася битва між пол. корпусом К. Сераковського та військом О. Суворова.

«Богоматір Одигітрія. Опіка», ікона XVIII ст. з Пинського району з високомистецьким мідним окладом. Утримується в Мінську в МСБК.

ЭЛМБел., т. І, с. 12.

«Богородиця Одигітрія», ікона XVI ст. з Пречистенської церкви с. Дубенець, Стол. Дошка, яєчна темпера. Вивезена біл. музейниками до Мінська, утримується в ММБ.

Богатовичі Олизар та Ілля Семеновичі, княжі мужі пин. кн. Ф. Ярославича, переведені останнім у стан лицарський, тобто шляхетський.

Пинские акты XV-XVI вв. – «Прибавления к киев. «Университет, известиям» за 1903 г.

Богдюкевич Олександр, член ради «Просвіти» в Бересті на 1924 і 1926.

Боговитини, Боговитиновичі, боярсько-шлях. родина на Берестейщині і на Волині XV і XVI ст. пани хоругові. У «Треносі» М. Смотрицького Б. згадуються серед покатоличеного укр. панства. Б. Левко, ключник берест. на кінець XV ст. згадується в кількох королів. грамотах. Б. Михайло Богуш укр. магнат на Поліссі і Підляшші, заповів поховати себе в Печер. монастирі в Києві. Б. Микола, власник маєтку в с. Войненці на Волині. Подарував 3.12.1621 Луцькому правосл. Братству велику суму грошей, «щоб хвала Божа одправилася за душу мою і померлих родичів моїх»...

М. Гр. ІVР, т. V сс.14, 30-33, 664.

«**Богоматір Одигітрія Смоленська**», ікона XVI ст.. з Пречистенської церкви с. Дубенець, Стол. Утримується в ДММв Мінську.

ЭЛМБел. Т.2, с. 565.

Андрій Боголюбський

Боголюбський Андрій Юрійович, князь володимиро-суздальський. Н. бл 112. ІІ.1174. Син Юрія Довгорукого і полочанки. Упродовж одного року, поки батько був у Києві. Б. княжив у Турові, Пинську, Пересопниці. Ставши князем суздальським, 1169 напав на Київ і зруйнував його. Заснував на р. Клязьмі м. Володимир. Напад Б. на Київ і зруйнування його розцінюється, зокрема Ключевським, як початок рос. державництва, що визначав напрямні рос. політики щодо України на наступне тисячоліття.

Див. СБ-І, с. 44.

«**Богоматір Одигітрія Смоленська**», ікона XVI ст. з Пречистенської церкви с. Дубенець, Стол. Утримується в ДММ в Мінську.

ЭЛМБел. Т. 2, с. 565.

Богуславка, с. Малорит, ср., Гвізницька, 15 км на зх від Малорити. На початку ХХ ст. селяни Б. провадили змагання з поміщиком за земельні угіддя. 1942-43 Б. двічі палили німці.

Богуславичі, с., Жаб., ср. Яковчицька. Тепер Б. — Залуззя. Від Жабинки на сх 12 км. У ХVІІІ ст. маєток у Б. належав пану Савицькому, котрий мав 360 моргів поля.

Богурський Адольф, пол. активіст. З Коб. повіту. На 1823 Б – учень пол. гімназії в сел. Свислоч, де належав до таємного учнівського угруповання «Зорян» «Променистих», за що був арештований.

Ільин А. Огонь патриотизма в свислочской гимназии никогда не затухал. — ж. Гістарычная Брама», 2001, № 1 (18), с. 7, 8.

Бойко Максим, укр. діяч на еміграції, проф. Індіанського ун.ту в Блюмінгтоні, США, автор ст. «Федір Одрач — дослідник Полісся», в якій дано літ. портрет письменника.

Г. «Берест, край», № 30 (92), 17.10.1998

«Бойко», псевдонім, укр. повстанець, районний провідник ОУН. У квітні 1945 загинув в околицях Берези.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь 1939-1955, К., 2005, с. 564.

Бойтик Іван, керівник нар. хору «Світанок» у с.Оріхові, Маларит. Родом з с. Хабовичі Кооб.

Боїлович Олексій, укр. повстанець з с. Буховичі. Коб. Повстанська група Дворка-Ульковича.

Бокиничі, с., Пин., ср. Порохонська, долина р.Бобрик. У XV ст. власність панів Олехновичів. Пізніше Скирмунтів. В околицях Б. знайдено поселення з 5-4 тис. до н.е. 1943 німці спалили в Б. 140 дворів.

Болгари, с., Пин., ср. Лемешевецька, 20 км. на сх від Пинська. У Ф. Одрача — Бовгари. У XVI ст. Б. володіли пин. князі, відтак королева Бона. потім ще були власники Ордиці, Домановичі, Велятицькі, Лемеші У XX ст. — Колби (Ковби).

Бондарівна, героїчний персонаж укр. фольклору, відомий з XVII ст. На Берестейщині пісню-баладу записав у XIX ст. Є.Романов. Горда дівчина-селянка, дочка бондаря, відхилила домагання пана Коньовського (Потоцького) і перед безчестям обрала смерть. Намагання суч. біл. фольклористів образ Б. білорусифікувати безпідставний: так звані біл. пісні про Б. — переклад або наслідування укр. оригіналу з Берестейщини. Про Б. створено драми І. Карпенка-Карого та Л. Старицької-Черняхівської.

Бондар-Ганіткевич Євгенія, укр. лікар, науковець, кандидат мед. наук. Н. 1927, с. Чахець, Пруж. П.1989, Львів. Закінчила Львів. мед. ін-т. Працювала у Рівненській та Івано-Франківській обл. та у Львові.

Її покликанням була медицина. — г. «Берест, край», 22-28. 02.1997.

Бондар Олексій, укр. повстанець. Родом з Пин. обл. На 1943 був стрільцем в одному з відділів УПА на Волині. Псв Чорнота.

В. Сергійчук ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали. К., 1996, с. 443.

Борачок Северин, зі Збаражчини. За фахом маляр. У 1934 в'язень пол. концтабору «Береза Картузька» Н. 1898, Поділля. Студіював у Крак. Академії Мистецтв. 1924-37 у Парижі. По війні на еміграції. Побут, портрети, краєвиди, натюрморти.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, с. 431; ЕУ, т. I, с. 158.

Бордівка, с., Кам., ср. Ряснянська, Маєток у Б.-володіння Сапег. У 1920-30 рр у Б. успішно працював гурток «Просвіти».

Г. Мусевич. Щоб була ясність. — альм. «До тебе, світе», К., 2003, с. 373.

Боричевичі, с., Пин. від Пинська 36 км. Маєтками в Б. вододіли поміщики Сироп'яти, Ширми, Орди, Войцеховичі, Яцкевичі, Холецькі-Радкевичі, Сенькевичі.

*Пам'ятник жертвам війни.
С. Борки.*

с. Борки. 1835

Борис Володимир, укр. активіст. Магістр з Яворова на Львівщині. З липня по листопад в'язень пол. концтабору «Берега Картузька».

П. Мірчук, Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с. 431.

Борисевич Семен, селянин поміщика В. Пушловського з маєтку Озаричі, Пин. Діяв у повст. загоні Т. Пушловського. Після розгрому загону повернувся в село, згодом емігрував до Франції.

В. В. Гарбачова. Удзедьнікі паустання 1830-31 гг на Бедарусі, Мн., 2006, с. 52.

Борки, с., Малорит, ср. Мокряньська. 5 км, від волинської межі. 23.09.1942 нім. карателі розстріляли в Б. 711 мешканців, село спалили. Так німці відповіли на перші дії УПА. На могилі споруджено скромний пам'ятник.

Борова, с., Малорит. ,ср. Великоритська, в поріччі р. Рити. До 1964 Коростівка. У Б. поховано 279 мешканців з сусід. села Зелена Буда, розстріляних німцями.

Боровик Антон, панщизняний селянин з Пин. повіту. Перебував у пол. повст. загоні Т.Пушловського. На місце проживання не повернувся.

В. В. Гарбачова. Удзедьнікі паустання 1833-31 гг. на Беларус: Мн., 2006, с. 46.

Боровський Леон, пол. славіст, проф. Вілен. ун-ту. Н.1784, Пин. пов.П.1846. Однодумець Доленги-Ходаковського. Русофіл. Цензор. Прибічник в літ. романтизму. Перекладав по-пол. тв. Мольєра, Дж.Мільтона, Байрона.

Ільїн О. Пинськ – колиска польської літератури. – г. «Берест. край», № 36 (92), 17.10.1998.

Борщак Ілько, укр. історик та гром. діяч. Н.1892, Херсонщина. П. 1959, Париж. Учився в ун-тах СПб, Києва, Одеси. Учасник I св. війни та визв. змагань з 1920 –х живе у Франції. Автор бл. 400 праць з історії України укр. і фран. мовами. Серед них «Укр. мир у Бересті-Литовському»(1929).

Борщак І. — довідник з історії України. А-Я, К., 2002, с. 84

Босовський, пол. тюремщик, нач. блоку в концтаборі «Берега Картузька». В одній із заяв до в'язнів Б. мав сказати: «Тут нема Бога, ні людей! Тільки в'язні і я. Ви тут є нічим. Я тут є всім. Я ваш король, ви мої раби. Моє слово, мій найменший кивок — є для вас святим наказом... Всі накази мусите виконувати негайно і бігом... Я ваша найвища інстанція, я ваш пані володар...»

В., Макар. Берега Картузька. Спомини. Зіб. тв. у 4 тт. Торонто-Київ, 2001, т. 4, с. 29.

Бостинь, ср., Лунинецький рн. Зал. ст. на лінії Лупинець-Барановичі. Б. розташована на Поліській розмеж лінії, тобто на лінії укр.-біл. розмежування. У XVI. ст. власність Радзивілів Кишок, Щитів. Бої сов., партизан з німцями. У 1942 німці вбили в Б.

*Онуфрїївська церква, 1840
с. Борщове, Кам.*

94 жителів., спалили 196 дворів. Зона дій УПА. У листопаді 1944 в Б. стався бій між відділом УПА і спецагеном НКВД, було вбито сов. парт, функціонера М. Трошина.

Бохвиць Флоріян, пол. філософ і педагог. Н. 1799, Мір, Білорусь. П. 1856 Учився в Києві та Вілен. ун-татах, вивчав право. З 1838 жив у маєтку в с.

Вашківці (Урожайне), Малорит.

Тв.: «Суть моєї думки» (ч. 1-3, 1836-41); «Підстави моїх думок і відчуттів» (1842); «Думки про виховання людини» (1847). Б.уважав, що виховання дитини слід починати з прищеплення їй релігійних переконань.

Свод памятников истории и культуры Белоруссии. Брестская область, Мн., 1990, БелСЭ, с. 284.

Брагинський козацький полк, адм.– військ. одиниця в складі Укр. Держави 1648–49. Центр м. Брагин, тепер Гомель. обл., Полковники: Кизима, Гаркуша, Макера (можливо Мозиря Голота Гр. БКП брав участь у бою під Лоевом під керівництвом М. Кричевською.

Б.Сергійчук. Бойові побратими Богдана Хмельницького.— ж. «Жовтень», Львів, 1985, № 1, с. 90.

*Братсько Миколаївська
церква. Берестя.*

Братська Миколаївська церква в Бересті. Збудована в 1860-х рр і названа Миколаївською на честь Миколаївської церкви, заснованої ще в XIV ст., в якій 1596 було проголошено унію і яка була зруйнована росіянами під час будівництва фортеці. БМЦ збудована в псевдовізантійському стилі.

Братство Російської Правди, таємна еміграційна терористична організація монархічного напрямку. До створення БРП доклали рук білогардійські діячі ген. Врангель, Краснов, Д. Потоцький та ін. БРП мало в Пинську філії, очолювану монархістами С. Бродовичем, Д. Копоцьким. Останні причетні були до організації вбивства у Варшаві сов. посла Войкова.

А. Ильин. «Шалаш поетов».- ж. «Гістарычная Брама», 2004, № 1, с. 62.

Брен Келестин, берест. краєзнавець, етнограф, фольклорист. Н. 1800, Берестейщина. П. 1875. Учився в Берест. шестикласному училищі, потім у Жировицькій семінарії. 1831-38 священник у Кобрині, відтак у Більському пов. У праці «Місцевий етнограф. опис Більського повіту Гродненської губернії» (1856), в якому дано характеристику духовної і матеріальної культури Підляшшя.

Брест-литовський піхотний полк у складі армії Укр. Держави на 1918. Командир полковник Ясенецький М.

Монкевич Б. Організація регулярної армії Укр. Держави 1918 року.-зб. «Україна в минулому», К. – Львів, 1995, с. 89.

Брестський піхотний полк, частина рос. армії під час Кримської війни, розташований був у Катеринославі. У БПП на 1856 служив С.Сераковський.

Єнжеевич Є. Укр. ночі, ж. «Київ», 1989, № 5, с.40.

Брисік, одна з назв м. Берестя в нім. документах XV ст.

Бровка Пятрусь, біл. поет. Н. 1905, Вітебщина. П. 1980. Голова правління Спілки письменників БССР 1948-67 з 1967 очолює редакцію БелСЭ, на стор. якої історію Берестейщини подано в білорусифікованому вкрай вигляді. Беззастережний конформіст.

Бродче, с., Стол., ср. Плотницька, над р. Плотницею. 26 км на пд-зх від Столина. До зал. ст. Видибір 14 км Маєтком в Б. володіли Жултовські.

Бродятин, с., Малорит, ср. Гвізницька. У поріччі Прірви. 20 км на зх від Малорити. 1795 Катерина II подарувала 397 душ з Б. графині Сковронській, своїй родичці. Під час Другої світової війни 1942 німці розстріляли в Б. 48 мешканців. 1943 спалили 120 дворів. Зона дії УПА . У біл. транскрипції Браздзяцін.

Бриль Василь, літератор. Н. 1950, с. Сухий Бір, біля с, Одрижин, Іван. Учився на факультеті журналістики Біл. держ. ун-ту в Мінську

Довший час працював у Росії, в Середній Азії. Співробітник вид. «Трактор», «На страже Октябрю», «Сов. Белоруссия», Ставши після розвалу СРСР активістом Шеляговичевого «Полісся», Б. намагався писати поезії мовою «єтвизі», тобто спотвореним діалектом укр. мови засмічуючи його вигаданими М. Шеляговичем штучними лексемами: єтвизь, гутва, атма, виево. Б. — приклад того, як марнуються таланти Полісся, пройшовши потрібну нівеляцію - російську, білоруську та анекдотичну «єтвизьку».

В. Бриль. — альм. «До тебе, світе», К., 2003, с. 440-447.

Бриштен Василь, стрілець УПА, родом з с. Повіття, Кобр. Брат Б. Олександра. Ж. «Державність», Львів, 1992 № 3(6) с. 72.

Бриштен Іван, учасник збройної боротьби на Поліссі. Родом з с. Повіття, Кобр. Ж. «Державність», Львів, 1992, № 3(6), с. 72.

Бриштен Олександр, укр. повстанець. З с. Повіття, Кобр. Був бійцем в сотні «Остапа». Брат Б. Василя.

Ж. «Державність», Львів, 1992 №3(6) с.72.

Бриштен Федір, укр. повстанець. З с. Повіття, Кобр. Стрілець у сотні «Остапа». Ж. «Державність», Львів, 1992, №3(6), с.72.

Бруно, ватаг загону тевтонів-хрестоносців, які загарбали м. Дорогичин да Підляшші. У 1237-33 загин Б. був розгромлений князем Данилом Галицьким, сам Б. потрапив у полон.

Гал.-вол. літопис, Львів, 1994, с. 51.

Бруяка Іван, пин. шляхтич, учасник повстання Б.Хмельницького. 2.02.1648 отримав від пин. шляхти «диплом» на підтвердження свого шляхетства. На 1649 Б. полковник овруцький. Б. на чолі 3000 вершників і 500 піших брав участь у поході М. Кричевського 1649 в Білорусь.

В. Липинський. Україна на переломі, К., 1997, с. 171, 225.

Бруяка Микола, пин. шляхтич, брат Б.Івана. Був полковим писарем в Овручі. Учасник подій Хмельниччини.

В. Липинський. Україна на переломі 1657-1659, К., 1997, с. 174.

Будзишевська Флорія, мешканка м. Берестя. Під час масових розстрілів євреїв у Бересті 1941 рятувала їх, за що сама була страчена німцями.

Букач Олена, керівник фольклорного укр. ансамблю в с.Магдалин, Кобр. Творчий рівень ансамблю досить високий, у чому заслуга Б.

Г. Калюжна. Свято матері.-г. «Берест край», 1997, 12-18.07. № 27.

Букраба Василь, хоружий берест. на 1596, на офіційних документах підписувався по-укр.

Єжи Гаврилюк. Рускі шляхціц на подляскей загородзе. — ж. «Над Бужом і Нарвою», 200, № 4, с. 28.

Булгаков Валерій, біл. письменник, науковець, голов. редактор опозиційного ж. «Архе», автор монографії «История бел. национализма» (Вільнюс, 2006, с. 331). Б. добре зорієнтований в укр. літературі та історії: закінчив аспірантуру в Києві. Укр. паралель присутня мало не на кожній стор. Чимало посилань на праці укр. авторів Я. Грицака, Р. Шпорлюка, Г. Грабовича тощо. Є згадки про Берестейщину, не завжди обгрунтовані, напр., останній перепис населення виявив на Берестейщині лише 5 відсотків українців. Зате перепис 1897 зафіксував у середньому 70 відсотків українців. Б. промовчує, що в основі різниці між цими переписами лежить білорусько—більшовицький етноцид місцевого українства. Біл. націоналізм Б. виводить від поета Ф. Богушевича. Б. розвінчує міфи про В. Дунина-Марцинковича, К. Калиновського, Я. Барщевського, уважаючи їх поляками, Саму назву «Беларусь» Б. виводить з С.-Петербурга.

Булгарин Михайло, поміщик у Пруж. пов. Н. 1798, с. Чахець, Пруж. Був головою земсько-повітового суду в Пружанах до пол. повстання 1830-31. За пропольські симпатії перебував під наглядом поліції.

А. Ільин. Полицейский надзор в Брестском и Пружанском уездах после восстания 1831 года.-ж. «Гістарычная Брама», 2001, 11 (18), с. 26

Булькове, с., Берест., ср. Тельмінська. Поріччя Мухавця. Маєток у Б. належав у ХІХ ст. дідачам Ожаровським і Чапським. 1933 у Б. відбувся збройний виступ селян. Жителі Б. спільно з мешканцями сусідніх Великих Радванич і Новосілок виступили проти поміщиків і пол. держави, виступ спровокований екстремістами з КПЗБ. Виступ селян придушено пол. військом. Над учасниками відбувся суд.

Бунак Віктор Валерійович, рос. антрополог. Н. 1891, Москва, один з фундаторів суч. антропол. школи в Москві. Доктор біолог. наук (з 1935), професор (з 1925). Напрямки праці Б.: морфологія людини, расознавство, проблеми антропогенезу, генетика людини, теорія походження мови. Досліджував антропологічний склад населення Полісся, відзначив, що поліський антропол. тип належить до карпатсько-дністровської зони, тоді як тип білоруський — до східно-балтійської зони. Пр.: «Происхождение и этническая история русского народа. По антропологическим данным» М., 1965; «Ископаемые гоминиды и происхождение человека», М., 1966; «Антропологические исследования в Южной Белоруссии». — «Антропологический сборник», М., 1956, №1.

Бунак В. В. — БСЭ, т. 4, с. 112.

Бурда Микола, укр. активіст на Берестейщині. Член осередку «Просвіти» в с. Доропійовичі, Малорит. З 1942 в УПА.

І. Сошенець. Дорога пам'ять про «Просвіту». — г. «Полищукове слово», 1992, № 4.

Буревій Кость, укр. письменник. Н. 1888, слобода Велика Меженка на пд. Воронези ні. П. 15.12.1934, Київ. Тв.: «Хами» (1925), «Мертві петлі», «Овечі сльози», п'єса «Опортунія» (1930), Чотири Чемберлени», «Павло Полуботок» (1928), монографія «Три поеми» (1931), Б. учасник розстріляної групи письменників, групи 28, поряд Д. Фальківського, Г.Косинки та інші. Під час судової розправи у Жовтневому палаці чинив фізичний опір конвоїрам.

Бурсевич Микола, біл. комун. функціонер у 1930-х рр. на Зах. Білорусі під поляками. Певний час секретар Берест. окружкому комсомолу. В'язень тюрми в Бересті. Автор спогадів про О. Гаврилюка.

А. Цвид. Народжений на великдень. — г. «Берест, край», травень 1996.

Буряк Федір, укр. активіст, член у 1930-х рр. кобринської «Просвіти». У спогадах розповідає про діяльність укр. організацій на Берестейщині.

Ф. Буряк. У душі я завжди просвітянин. — г. «Берест край» грудень 1996.

Буткевич Іван, укр. повстанець. Родом з с. Дивин, Кобр. Псевдо «Гордий». Учасник загону Дворка-Ульковича.

Буткевич Тома, роки життя бл. 1803 — 1850. Панщизняний селянин поміщиці Жукової в Кобр. пов. Учасник пол. повстан. загону Т. Пусловського в 1830-31. Полонений росіянами.

В. В. Горбачова. Удзедьнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006, с. 67.

Буховичі, с., Кобр., 10 км. на пн-сх від Кобриня, на шляху до Берези, в поріччі Мухавця. Покровська церква з 1674. Біля Б. 1939 стався бій між німцями і пол. відділом.

Бухович Микола, укр. правос. священник в с. Березнаму на Рівненщині. П. 1945. За патріотич. діяльність в серед. 1930-х рр. пол. владою був запроторений до концтабору «Берега Картузька». Під час II св. війни Б. організував у Березному укр. гімназію, закриту німцями. «За його труною ішла тисячі людей», згадує сучасник.

Ю. Герасимчук. Допоможіть укр. церкві. — г. «Укр. слово», №31, 30.07.2008, с. 4.

Бушмичі, с., Кам., ср. Верховицька, 7 км на пн-сх від заліз, ст. Погранична. Маєток у Б. належав поміщикам Пусловським Відомий підписний лист мешканців Б. до пол. міністерства освіти під 1926 з вимогою відкрити в селі укр. школу. (г. «Наше життя», № 49 (224), 3.12.1926).

Бушук Юхим, з селян Кобр, повіту, кріпак пані Ожешко. Під час пол. повстання 1830-31 рр був провідником у загоні Т.Пусловського. Полонений росіянами, відбув слідство в Динабурзькій фортеці. Відпущений додому.

А.Ильин. Повстанцы-берестейцы.-ж. «Гістарычная Брама», 2001, №1(18), с. 21

В

Вабищевич Іван, політичний заслонець з Берестейщини у Кемеровській обл., «білорус», який говорив тільки по-українському За Польщі був комуністом, на заслани в трудовій став баптистом.

І. Старосольський. Крутими дорогами. Спомини. Львів, 2000, с. 95-97.

Вабищевич Олександр, науковець, кандидат історичних наук, доцент Берест. держ. ун-ту. Автор праці «Укр. культурно-просвітницький рух на Поліссі (1920-30-ті рр.» О. Вабищевич.- «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, № 3-4, с. 110-115, 194.

Вальницький Кирило. Галицький москвофіл, діяч прокомун. партії Сельроб - лівця, Н. 1880, Галичина. У 1920-х видавав у Львові рос. мовою г. «Воля народу». Один з засновників просов. партії Сельроб, потім активіст партії Сельроб – єдність, Сельроблівця. Від останньої пройшов послом до пол. сейму на території Поліського воєвод 1928-30 – за сприянням пол. адміністрації. У 1930 емігрував до Сов. Союзу, де був арештований і загинув у концтаборі.

І. Галагіда. Українці у виборах до пол. парламенту 1928 року. «Укр. альманах», В-ва, 1998, с.157-59; Вальницький К. ЕУ, т. 1 с. 206.

«Варвара Покутниця», ікона з Луниця. З рисами барока на письмі. Утримується в Музеї старобіл. культури в Мінську.

ЭЛМБел., т. 1, с. 297.

Василевський Леон, пол. політик і публіцист. Н.1870. П.1936. Батько В.Ванди. Знавець укр. культури. Контактуював з І.Франком. Про межі України: «Оселі його (укр. народу.—ВЛ) займають великі простори від південної частини Мінської губернії по Чорне й Азовське море, від угорського Закарпаття по Дон і Кубань».

А. Верба. Леон Василевський. — «Укр. календар», В-ва, 1966, с. 178-181.

Василько Романович, онук Данила Галицького і батько Данила Васильковича. Від останнього деякі дослідники виводять рід кн. Острозьких. ВР княжив у Слонімі, Білорусь. На 1283 був вол. воєводою, базувався у Бересті, звідки чинив операції проти поляків і Литви.

Гал.-вол. літопис, Львів, 1994, с. 127-29.

Василько Ростиславич, князь теребовлянський. Р. н. невід. П. 1124. У 1097 з відома вел. кн. київ. Святополка Ізяславича та Давида Ігоровича був осліплений нібито за намір захопити Полісся з містами Берестям, Пинськом і Туровом, які належали до Київ. князівства. Осліплення ВР стало приводом до тривалих князівських чвар. Василько Ростиславич.— РЕУ, т.1,с.238.

Василюк Михайло, активіст лівої укр. партії Селянський союз, член окружного комітету в Бересті на 1926.

Васинчук Антон, укр. діяч Холмщини. Н. 16.07.1885. П. 1935. Учився в Холм, правос. семінарії, в Київ. політехніч. ін-ті, в ін-ті рільництва в Пулавах, в Торг ін-ті в Німеччині. Працював у Полтав, земстві, служив у рос. армії. З 1917 член Центр. Ради. У 1917-18 В. у Бересті організує держ. й освітнє життя в Хом. губернії, Під Польщею Б. організував Пед. т-во укр. учителів. Налагодив випуск г. «Наше життя». Заснував т-во «Рідна хата». Брата Павла і сестру Марину в квітні 1945 вбили поляки в рідній хаті. О. Колянчук. Антон Васинчук (Васильчук).— «Укр. альманах» В-ва, 1998, с. 245-47.

Вассиан Юліян, укр. націоналіст. ідеолог Н. 1894, Броди. П. 3.10.1953, еміграція. Закінчив нім. ун-т у Празі (1930). Січ. стрілець. Уперше арештований 1931.,засуд. на 4 роки. Делегат першого конгресу ОУН 1929 у Відні. Удруге арештований 1939, за-проторений до концтабору «Берега Картузька». 1944 арешт, гестапом кинений до концтабору у Брець коло Берліна. Пр.: «Ідеологічні основи укр. націоналізму» (1929); «Програма виховання в ОУН» (1929); «Поєднання розуміння філософії в її відношенні до наук про основи поетики і метафізики» (1930), доктор. дисертація «Степовий сфінкс», зб. ст. «Одиниця і суспільство» (Торонто 1957); «Суспільно-політичні нариси» (Чикаго, 1958).

«**Вежа**», берест, обл. центр захисту демократичних ініціатив, опікується недержавними громад. організаціями –їх в області бл. 50, надає технічну і юридичну допомогу, організовує «круглі столи». Представники «В» вели зокрема захист у суді «Просвіти Берестейщини».

Панасюк І. Громадскості допомагає «Вежа». —г. «Берест. край», 1999, 4.12.

Валентин Вейнер-Габуда

Вейнер-Габуда Валентин.укр. поет. Н. 1965, Мінськ. Батьки з Берестейщини. Учився в Біл. держ. ун-ті. На конкурсі «Гронослав» В. посів першість серед укр. діяспорних поетів. У г. «Берест. краї» за січень 1997 опубліковано добірку поезій

В. «Карби на серці». Інша добірка опуб. в альманасі «До тебе, світе» (К., 2003, с. 499-510).

Вейнер Марія, укр. активістка Берестейщини. Родом з с. Вавуличі, Дорог.

Дружина укр. художника І.Дмухайла. Мати укр. поета В. Вейнера-Габуди. Упорядкувала й видала альбом «Краєвиди» з репродукціями пейзажів І. Дмухайла, автор передмови.

С. Лашенко. Дякую за «Краєвиди».-г. «Кримська світлиця», 2009, 18.09, с. 10.

Великі Викоровичі, с., Стол., ср. Струзька. у межиріччі: Горині і Мостви (Льви), 5 км. від вол. межі. Виявлено біля старого русла Горині селище зарубенецьких племен. Зона дії УПА.

Великі Яківчиці, с., Жаб., 5 км від залізниці Жабинка - Кобринь. У 1930-х рр у ВЯ працював укр. кооператив.

Величковичі, с., Кам., ср. Вовчинська. 10 км від пол. межі, 60 км. на пд-зх від Кам'яця. В околицях В. виявлено поховання племен вельбарської (готської) культури, а також — поховання давніх волинян з обрядом трупоспалення. У ХІХ ст. маєтком у В. володіла графиня Красінська.

Вельбарська культура, I - II ст. н.е., належала готським племенам, коли вони рухалися з району долини Висли крізь Полісся, Волинь і Поділля до Чорного моря і в Крим. Могильники ВК знайдено в с. Величковичі, Скорбичі, в Тришині (в межах Берестя) і відповідно в Любомлі на Волині (див. «Готи» – СБ, с. 108).

Ю. В. Кухаренко. Могильник Брест-Тришин, М., 1980.

Велятицька Онисія, шляхтянка, власниця маєтності в с. Невель у Пин. пов. У 1550-х рр ігуменя Варваринського жіночого монастиря в Пинську.

Венярьський Антоній, пол. письменник. Н. 1823, Холмщина. П. 1869. Автор повісті «Татарчук. Поліський мандрівник. Образок з давніх часів» (1861).

Венярьський А.-УЛЕ, т. 1, с. 290.

«Веснянка», псевдонім, укр. повстанець, командир боївки. Родом з Дивина, Кобр. Загинув у травні 1945 в с. Клітище, Кобр, в бою з енкаведистами.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь, 1939-1955. К., 2005, с. 564.

«Верховинець», псевдонім, повстанець, командир загону УПА «Помста Полісся», дислокованого 1943-44 в Кобр. на Берестейщині. Автор відповіді на звернення нім. командування з пропозицією до УПА про спільні дії. У листі «В» дано гідну відсіч нім. окупантам. У «Помсті Полісся» на тоді були сотні – «Боза», «Чорноморця», «Яра». Кількість стрільців бл. 310.

М. Лебедь. Укр. Повст. Армія: І. Марчук. Формування та структура УПА – «Північ» (1943-1945). –ж. «Визвольний шлях», К., кн. 8, серпень 2003, с. 32.

Верхолісся, с., Кобр., ср. Навосілівська. 18 км від Кобриня. На 1917-19 в В. діє укр. початкова школа — 73 учні, вчитель М. Бобрович.

Верхустя, с., Іван., ср. Лясковицька. 4 км. від Іванова. На 1917-19 у В. працювала укр. початкова школа — 100 учнів, учителі Малощицька В. та Кваєр М. У 1926 мешканці В. підписною заявою до пол. міністра освіти вимагали відкриття в селі укр. школи. — г. «Наше життя», № 49 (224), 3.12.1926.

Вець, річка, притока Мухавця, басейн Висли. Віткає з околиць с. Добучин, Пруж, сполучається з р. Мухою біля с. Остромичі, Кобр. Звідтам спільна ріка має назву Мухавець.

«**Вечірня зоря**», укр. нар. пісня, в біл. перекладі міститься в зб. Цітовича Г. як білоруська.

Укр. нар. пісні, т. 1, К., 1965, с.224; т.2, с.263.

Вечорек Зігфрід, пол. наглядч у концтаборі «Берега Картузька». За спогадами колишніх в'язнів належав до поміркованих тюремщиків

Я. Пришляк. За Україну! - Миколаїв-Монреаль - Львів, 1999, с. 15-16.

Виговський Данило, укр. військовий і політичний діяч середини XVII ст., полковник Війська Запорізького. Очолював полк у Бихові, Білорусь. Брат гетьмана Одружений з дочкою пин. полковника Л. Єльського. Керував 1655 взяттям Люблина. Загинув 1659. — потрапив пораним у полон до росіян і був закатований: очі йому випекли розтопленим свинцем. Друга дружина В. з 1656 - дочка Б.Хмельницького.

Д. Виговський. — ЕУ, т. 1, с. 243; Ю. Мицик. Від престолу ешафоту.—г. «Час», 30.10.-5.11.1997, с.12.

Вигошів, нас. пункт, згаданий у літописові на 1099 як розташований між Берестям і Пинськом. В. виставляв до війська окрему дружину «вигошівців». Дослідники вказують на можливість локалізації В. поблизу суч. смт. Стара Вижівка. На Берестейщині є нас. пункти зі схожою основою: Вигоніці, Вигода.

Повість временных лет, М.-Л, 1950, с.169-81.

Видерка, хутір. Пруж., ср. Лінівська. 4 км від заліз, ст. Оранчиці. 1943 В. спалена німцями — 35 осель, Після війни не відновилася.

Винниченко Ігор, укр. історик, завідувач інформаційно-аналітичного відділу та директор ін-ту досліджень діаспори в системі т-ва «Україна». Автор праці «Українці Берестейщини, Підляшшя і Холмщини в першій половині ХХ ст. Хроніка подій» (К., 1997); «Невідрубані гілки України» з передмови до неї: статист, відомості про віросповідання українців Мінської і

Гродненської губерній за парафіяльними списками на початок ХІХ ст., про рідну мову «малоросіян у Мін. та Грод. губерніях». Ст. І.Огієнка, М. Кордуби, М. Калюжинського про Полісся і Підляшшя. Матеріали праці В. охоплюють хронологічно період від червня 1917 до березня 1944.

Вири, Вири, с., Дорог., ср. Іменинська. 21 км на пн-зх від Дорогичина. На 1762 В. – урочище на землях Тороканського монастиря. 1926 жителі В. зверталися з письмовим клопотанням до пол. міністерства освіти про відкриття в селі укр. школи.

(г. «Наше життя», №49.(224), 3.12.1926).

Вискулі, хутір, ср. Криницька, Пруж., околиці Шерешова. Територія заповідника «Біловезька пуца». 8.12. 1991 у В. Єльцин Б., Кравчук Л, та Шушкевич С. підписали угоду про створення незалежних держав Росії, України та Білорусі — Рад. Союз перестав існувати.

Вислоух Віктор, поміщик у Пруж. пов. Н. 1810, с. Линове. П. 1871. Вчився на медицині у Вілен. ун-ті. Після повстання емігрував до Франції. Член т-ва Ш.Конарського. Повернувся у Гродненську губ. Учасник повстання 1863. Засланий.

Приміщення у Віскулях, де було підписано Біловезьку угоду про скасування СРСР.

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паўстання 1830-31 рр. на Беларусі, Мн., 2006, с. 86.

Вислоух Юліуш, поміщик у Пруж. пов. Н. 1810. П. 1863. На час повстання 1830 В. — учень Свислоцької гімназії. Учасник повстання, емігрував до Франції. Журналіст.

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паўстання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006, с. 86.

Вислоцький Олександр, укр. депутат до пол. сейму, у 1930 р. був арештований з групою укр. депутатів (Ліщинський, Й. Когут тощо) й утримувався як в'язень у берест, фортеці. За участь в укр. русі суджений у Львові і в Рівному.

Др. Степан Щухевич. Моє життя. Спогади. Лондон, 1991, с. 416-424.

Висоцький Олександр. учасник пол. повстання 1830. Мешканець Берестя. Учасник бойових операцій. Полонений росіянами, відданий у солдати до Кавказького корпусу.

А.Ильин. Повстанцы-берестейцы.- ж. «Гістарычная Брама», 2001, №1(18 с.21).

Вичулки, с., Берест., ср. Тельминська. 8 км на сх від Берестя. На 1510 власність Л. Хребтовича, з 1745 підчашника берест. Чижа, у XIX ст. В. належали Гутовським. В архівах міністерства освіти міжвоєнної Польщі зберігся підписний лист жителів В. з проханням відкрити в селі укр. школу.

г. «Наше життя», №49(224), 3.12.1926.

Вишневський Бронислав, маляр на межі XIX і XX ст. Розмальовував 1909 Францисканський собор у Пинську, зробив фрески на євангельські теми: «Зняття з хреста», «Поклоніння волхвів», На останній серед присутніх при народженні Ісуса зображений навколішках поліщук у світі і личаках.

Т. А. Хвагіна. Пінск—чароуная казка Палесся, МН., 2002, с. 51.

Відацька Альбіна, пол. скульпторка. Дівоче прізвище Світич. Н. 31.03.1901, маєток Глинище біля с.Рогізного, Жаб. П. 1972 .Мала вищу освіту, автор понад 20 робіт, виставлених на Пинському ярмарку 1936, серед них: скульптурні портрети єп. Букраби, письменниці М. Родзевич, Т. Костюшка (портрет останнього стоїть на цегляному постаменті в с. Сехновичах, Жаб.), Фігура «Полісянка з дитиною», за яку В. одержала золоту медаль.

А. Безнярук. Вакол бетоннага Касцюшкі.- ж. «Гістарычная Брама».

Війтюк Володимир, укр. діяч Берестейщини. Н. 1913, с. Нагір'я, Дорог. П. 10.02.1941, Львів. Кадровий офіцер пол. війська, поручник. З 1930-х рр. член ОУН, керівник ОУН на Поліссі, командир Поліського лозового козацтва. З 1940 військовий інструктор і заступник крайового провідника Північно-Зах. земель. 30.03.1940 під

*Варваринська каплиця,
1772 р. у м. Високому*

«Вірний». — ж. «Архіви», Мн., 1999, №1, с.16-20.

Вітос Вікентій, пол. політик. Н. 1874. П. 1945. Керівник селянської партії «Пяст» 1913-31. Посол до австрійського парламенту. Очолював пол. уряд, повалений 1926 переворотом Пілсудського. Учасник опозиції проти режиму санації. 1930 арештований, деякий час ув'язнений в казематах берест, фортеці. Під час нім. окупації рік провів у концтаборі. В. попереджував пол. суспільство й уряд: укр. населення має високу нац. свідомість, політичний досвід і почуття солідарності. Автор антиукр. проєктів: «вся земля в Зах. Україні має бути в пол. руках» (1926).

Витос. — БСЭ, т.5, с.123

Вітошинський Борис, укр. сусп. діяч, журналіст. Родом з Перемишля. Відбув термін ув'язнення в пол. концтаборі «Берега Картузька» з липня по жовтень 1935. Автор спогадів про концтабір («Українець-Час», Париж, липень 1954).

П.Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.430.

Вітрик Павло, активіст ОУН. З Ковеля. З червня по жовтень 1935 карався в концтаборі «Берега Картузька»

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.432.

Віхерт Ян, пол. драматург, викладач. Н. 1737. П.1791. П'єса В. «Теодор» була 1764 виставлена в Пинську студентами єзуїтського колеґіуму.

Віхерт.— ЭЛМБел., т.1, с.634.

Віюк-Коялович Войцех: католицький священник на Пинщині на середину ХУІІ ст., можливо біл. роду. Прибічник Речі Посполитої і Вел. князівства Литовського. Автор листів, нотаток про події 1648-60 на Поліссі. «Гербаша шляхти Літєвскей». Нотатки В-К багаті на фактичний матеріал. Згодує Л.Єльського, А.Спитка, К. Виговського. Липинський В. називає В-К «геральдиком та істориком».

Липинський В. Україна на переломі, К.,1997,с.227, 290.

«**Влас**», псевдонім, укр. повстанець, провідник надрайону ОУН «Степ» (Пин., Лу-ненец., Логишинський, Жабчицький, Іван., Дорог. р-ни). Загинув у бою.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь 1939-1955, К., 2005, с. 66.

час переходу нім.-сов. кордону з Кракова до Львова затриманий сов. прикордонниками, засуджений 29.10.1940 до розстрілу. Страчений у тюрмі на Лонцького.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с. 51.

«**Вірний**», псевдонім, укр. повстанець. Очолював пин. надрайоний провід ОУН («Степ»), до якого належали р-ни Пинський, Логишинський, Жабчицький, Іванівський, та Дорогичинський Пин. обл. та Морочанський і Любешівський Вол. обл. Загинув у бою.

Вовк Андрій, генерал армії УНР, інтернований після 1920 в Польщі. Активіст таборового життя. За критику пол. політики щодо українців у червні 1936 був запроторений з групою своїх однодумців до концтабору «Берега «Картузька» на безтермінове ув'язнення.

О.Колянчук. Укр. військова еміграція у Польщі (1920-1939), Львів, 2000, с.176.

«Вовк», псевдонім, прізвище та ім'я не відоме, укр. повстанець. Командир групи. Діяв у 1940-х. рр на території Стол. Загинув у бою з загоном НКВД.

Вовки, с.,Берест., ср. Мухавецька. Околиці Берестя. На території В. знайдено тесло з рогу оленя з кам'яного віку - бл. 1 млна років тому. У 1917,-19 у с. В. працювала укр. початкова школа.

Вовковичі, с. Кам., ср. Ряснянська. За 37 км на захід від Кам'янця, 5 км від зал ст. Високо-Литовськ. На 1567 маесток у В. належав Ф. Вовковицькому, у ХІХ ст. - Терезії Завистовській, Й. і С. Ейнерам, Богуславським. У 1920-30-х. рр. у В. діяв гурток т-ва «Просвіта», нуртувала худ. самодіяльність.

Войков Олександр, рос. географ-кліматолог. Н. 1842,Москва. П. 1916. Очолював Рос. геог. т-во. Вивчав клімат України і зокрема Полісся.

Возняк-Бандера Марія, активістка ОУН. Дружина В. Бандери. П. 1990. За патріотичну діяльність двічі відбувала ув'язнення в пол. концтаборі «Берега Картузька» по 6 місяців. 1942 ув'язнена гестапо у Львові, 1946-57 на засланні в Казахстані. З 1959 жила в Івано-Франківську.

ж. «Зона», 1992, с. 182.

Возняк Михайло, укр. літературознавець, проф. Львів, ун-ту. Н. 1881, с. Волиця на Львівщині. П. 1954. Досліджував головні періоди укр. літ. Один з Фундаторів франкознавства. Автор «Історії укр. літератури» (3 тт.). Повторив здогад М.Грушевського, що згадки в Гал.-вол. літописові про події на Поліссі можуть бути цитатами з загубленого пин. літописання. Досліджував творчість Турівського К., Карповича Л., Филиповича А., Гаятовського І., Барановича Л., Потія І., Ясинського В.

Война Володислав, на середину ХVІІ ст. підстароста пин., земський писар, мав титул «покойового» при гетьманові Виговському.

Война Симеон, поліський шляхтич, паланзький староста, на його честь написано анонімний вірш «На герб його милости пана Симеона Войни».

Альманах «До тебе, світе», К., 2003, с.23.

Войтович Сергій, укр. діяч. Н. 1913, с. Лабів, Лемківщина. За освітою агроном. В'язень пол. концтабору «Берега Картузька». 1942 арештований німцями, закатований в концтаборі Освенцім.

Пришляк Я. За Україну! Миколаїв-Монреаль-Львів, 1999, с.20.

Войтович Петро, учень гімназії з Чорткова. За патріотичну діяльність з липня по грудень 1934 карався у пол. Концтаборі «Берега Картузька».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с. 432.

Волков Анатолій Єгорович, учений-радіолог з Пинська, де очолював радіологічну лабораторію. Керував 1988 науковою експедицією Міністерства оборони СРСР, яка мала дослідити радіаційний стан Дніпра, Висновки експедиції В. про стан Дніпра настільки приголошливі, що Москва заборонила їх оприлюднювати. Унаслідок чорнобильської катастрофи в Дніпрі осіло мільйони тонн радіоактивного мулу, який містить у недозволених кількостях цезій-137, стронцій-90, плутоній-239. У зв'язку з висновками експедиції В. обговорюється думка про ліквідацію Дніпровських «морів».

С. Плачинда. Київське «море» як домоклів меч. - ЛУ, 2008, 2.10.

Волконський Дмитро, рос. князь, командував рос. загоном, союзним Війську Запорозькому, числом у 1000 чол., який у жовтні 1655 з Києва по Прип'яті човнами вчинив рейд на Полісся, захопив, пограбував і поруйнував міста Турів, Давид-Городок, Столин і Пинськ та прилеглі села, де стояли пол. - лит. залоги.

Липинський В. Україна на переломі, К., 1997, с.226; М. Гр ІУР, т. ІХ-2, с.1150.

«**Волос**», псевдонім, укр. повстанець, очолював пин. над-районний провід ОУН («Степ») 1942-45. Загинув у бою.

Воронич Софія, поліська шляхтянка, власниця маєтку в Давид-Городку. Дружина пол. письменника Крашевського Ю.І.

Цвид А. С чувством удивлення. — г. «Берест, край», № 4, 31.01.1998.

Врублевський Валерій, один з керівників пол. повстання 1863-64. Н. 1836, Гродненщина. П. 1908, Франція. Зі шляхти. Учився в Лісному ін-ті в СПб. Командував повст. загоном: на території Грод. губ, певний час — у Біловезькій пущі. Поранений дістався за кордон. Командував загоном Паризької комуни 1871. Очолював у Лондоні пол. поступове т-во «Люд пол.»

Врублевский В.А. — БСЭ, т.5, с.439.

«**В саду травка все зелена**», укр. нар. пісня з Берестейщини. Записана в с. Лопатин, Пин, 1953 від жінок. Оpubлікована Цітовичем у біл. перекладі АБНП, с.337

Всеукраїнський національний конгрес, відбувся в Києві в квітні 1917, декларував кордони України за етнічним принципом від Берестейщини до Кубані.

В. Підпригора. Першого грудня 1818 року. – г. Нація і Держава, 25.11.2003, № 7.

Вулька, с., Дорог., ср. Антопільська. У ХІХ ст. маєтком у В. вододіли пани Ожаровські та Бреверни. Письмово мешканці В. вимагали 1926 від пол. міністерства освіти відкрити в селі укр. школу.

г. «Наше життя», № 49, 3.13.1933.

«**Вялікае Княства Літоускае. Энцыклапедыя**» (ВКЛЭ), у двох томах: т 1 (А-К, 688 с.), т.2 (К-Я, 790 с.). Вид. 2007 у Мн редакцією БелСЭ. Уведено в обіг чимало цінного матеріалу з історії Білорусі, Литви, Польщі та України. Проте за держ. діячами ВкнЛ майже не проглядається народ цієї держави, Що більше, біл. сучасна історіографія на прикладі ВКЛ я демонструє різкий поворот від «абецадаршчыны»

до «абеишаршчыны» навпаки, тобто від негативного потрактування ВкнЛ і Речі Посполитої до їх апології і часом, за прикладом пол.,до некритичної ідеалізації. Це в одному випадку, і в іншому— дає негативну оцінку явищам, які суперечать патріотичним настановам авторів статей: так, однобічно тлумачиться московська «агресія» супроти ВкнЛ, повстання Глинського розцінюється як заколот, досить упереджено коментуються дії укр. козащини проти ВкнЛ в середині XVII ст. Разом з тим не з'ясовано причин занепаду цих державних організмів, не досліджено головних проблем біл. історії: стосунки з «так званою» Київ. Руссю, яка, не знати, сприяла чи стояла на заваді етногенезові білорусів. Не висвітлено також взаємин білорусів з литовцями.

І ще одна важлива вада видання: на стор. ВКЛЭ посвідовно, з імперською безоглядністю замовчується і заперечується укр. етнічний характер Берестейщини, історикам укр. закидається упередженість за обстоювання українства краю. Такий підхід до цієї болючої проблеми в умовах авторитарного режиму Республіки Білорусь є продовженням державного етноциду краю.

Вячеслав (Товстий), боярин кн. Данила Галицького, учасник походів проти ятвягів.

Гал.-вол. літопис, Львів, 1994, с. 33.

Г

Гавриленко Максим, селянин з Мінської губ. Н. бл. 1810. З 1824 рекрут з батальону Берест, піхорного полку. Під час повстання 1830-31 потрапив до пол. повстанців у полон, зачислений був у повст. загін, але затриманий росіянами. Засланий до Сибіру.

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг. Мн., 2006, с.103.

Гаврилович Марко, бурмистр берест, на 1500, відомий договір між Г. та Янушкевичем щодо меж їх фільварків.

Словник староукр. Мови, т. 1, с. 21.

Гаврилюк Юрій, культ, і супс. діяч Підляшшя в Польщі, поет, публіцист, дослідник. Закінчив Ягелон . ун-т. У пр. Г. часто фігурують проблеми Полісся. Пр.: «Історія Підляшшя (Берест. землі в X-XIV століттях)», Гайнувка, 1990; «Ятвяги» на Поліссі. — «Бжескі трактат покойови в 1918 року помендзи Українив а паньствамі Центральнимі і проблем Подляся». — «Краковске зешити україзнавче». Кракув, 1993; «Піддяшшя і Берестейщина — шляхи спільної історії». — г. «Берест, край», Берестя, 1997, № 33; «Земя бжеска в добе паньствовосці рускей (X-XIV)» — «Краковске Зешити Україно знавче». Кракув, 1997; «В полескей глуши» (в 80—леце бжескей «Просвіти». — ж. «Над Бугом і Нарвою», Більськ, 1998; «Крає руске: Бельск, Мельнік, Дрогічін», Кракув, 1999; «Берестейщина — регіон у лабетах геополітики», — ж. «Пам'ятки України: історія і культура», К., 2002, № 3-4, с. 61-82.

Гадяцька унія, укладена 18.09.1658 в м. Гадячі між Річчю Посполитою та Українською козацькою державою про повернення України до складу Речі Посполитої у вигляді Великого князівства Руського. Укр. сторона наполягала, аби до князівства Руського було приєднано всі етнічні укр. землі, в тому числі і Берестейщина.

Гайдатель Іван (Ян), поліський шляхтич. Учився у Вілен. ун-ті, член т-ва Філаретів. Згодом рос. генерал, військ, інженер. Під керівництвом Г. провадилися реконструкції каналів Огинського та Дніпровсько-Бузького.

Ильин А. Берестейские и свислочские страницы дела № 632. – ж. «Гістарычная Брама», 2001, № 1(18), с.6.

Гайонович Терентій, укр. повстанець Родом з Дивина. Кобр. Належав до групи Дворка-Ульковича. Полонений у березні 1948 й засуджений військ. трибуналом у Бересті на 25 років ув'язнення.

Галево, с., Пин., ср. Осніжницька. 4 км на захід від Пиновка. Г. постачало Полісся вправних мулярів.

Гало, низька заболочена місцевість, де косять сіно; заболочена місцевість, яка не заливається весняними повенями. У с. Критишин Іван, голями наз. не болото, а піщані неродючі горби.

Петров В.П. Етногенез слов'ян, К., 1972, с.91-96; Корань Н.Д. Да палескага дыялекталагіч. слоўніка. Мн., 1975, с.155; Лисенко П.С. Словник поліських говорів, К., 1974, с.52.

«**Гало**», кодова назва відділу зв'язку УПА в Стол. надрайоні на 1943, його очолював повстанець на псевдо «Задьора». Один зі звітів «Г» зберігається в Центральному архіві вищих органів влади в Києві.

В. Ковальчук. Зв'язок ОУН (б) на Волині і Поліссі. – ж. ОУН(б), УПА та чеським населенням на Волині в роки Другої світової війни.—ж. «Визв. шлях», ЛЮ7, січень, с.84.

Ганчев П., болгарський полковник, учасник переговорів між УНР та державою Почвірного союзу (Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною та Болгарією) у Бересті 1918.

Берест. мир.— ЕУ, т.1, с.117.

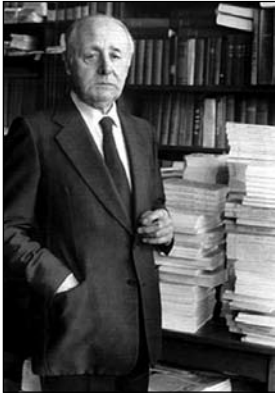
Гапанович Яків, укр. повстанець, Н. 1925. П. 1945. У складі сотні «Хмари» неодноразово рейдував по Берестейщині, командував роєм. Загинув у бою біля с. Леликове, Кобр. Похований біля с. Самари, Рат. рн.

Гаюк С., укр. діяч Волині. За участь у національному русі 1939 запроторений пол. владою до концтабору «Берега Картузька». По Другій св. війні Г. в Канаді. Автор книги спогадів «Від церковного престолу до Берези за дроти», вид. Інститутом дослідів Волині 1955.

Гедимин (суч, лит. Гедимінас), великий князь лит. Р. н. невід. П. 1341, загинув у бою з німцям. Об'єднавши власне лит. землі, Г. започаткував експансію на біл. та

укр. феод. князівства У 1320-х. рр Г. шляхом агресивної війни відірвав у Волині Берестейщину і приєднав її до ВкнЛит. Запровадив до свого титулу визначення «князь руський», Фундатор династії князів Гедиміновичів.

Пацучо Б. Т. Образование литовского государства, М., 1959.

Е. Гедройць

Гедройці, Кедройці, Гедроти, земляни, шляхтичі, географія Г. досить широка: Литва, Білорусь, Молдова. Була поліська галузь Г., зокрема в Пин. пов. Г. володіли с. Достоевом: Гедрот - у повст. війську С. Наливайка командував загonom; **Флоріян**, землянин Пин. пов., активіст правосл. табору, завзято боронив православу церкву, вдавався до збройних наїздів проти прибічників та опікунів унії. Липинський В. Україна на переломі, К., 1997, с. 224; Гедройць, поліський шляхтич, пин. військний, автор «протестації» (доносу) 1659 «на обивателів повіту Турівського і Давидгородоцького», причетних до співпраці з Укр. козацькою державою 1655-67. Грушевський М. ІУР, т. ІХ-2, (с.1405); Гедройць, член т-ва філаретів, проходив по одній «справі з А.Міцкеничем; **Г. Єжи**, пол. журналіст. Н. 1906, Мн., П.2000. Париж. Видавав у Парижі ж. «Культура». В одній ст. писав: вільна

Україна для безпеки Польщі важить більше за НАТО - Б.Осадчук Спомин про трьох славних поляків.-ж. «Критика», 2004, ч. 11.

Гей Василь, укр. поет. Н. 1942, с. Заболоття, Вол. обл. Закін. Укр. поліграф. ін-т ім. Федорова у Львові. Зб.: «Закон відносності» (1973), «Краса Світязя» (1978), «Витоки» (1979). Г.- співавтор (разом з В. Бараном і В. Денисюком) протестної ст. «Просвіта Берестейщини» — поза законом?. — ЛУ,1999, 4.ХІ.

Гейсішке, с., Литва, Вільнюський район, заселене переселенцями з Берестейщини, з Кам'яниці-Жировицької 1903-04 у зв'язку з будівництвом росіянами військового полігона. Прізвища мешканців Г.:Яковчук, Ничипорук, Охремук, Самойлюк— 140 чоловік. Записали їх росіянами, хоча самі вони вважають себе українцями.

Ф. Климчук. Новоселы из Брест-Литовского уезда.— г. «Берест, край»,1997, 10-16.05, №18(27).

Гелонське болото назва Полісся в праці римського письменника ІІІ ст. Юлія Солоїна. ГБ заселене гелонами. В гелонах окремі дослідники вбачають предків полян. Василенко Г. Слов'янство: домисли і дійсність. — ЛУ, 29.10.1987.

Гельтман Юзеф, пол. шляхтич з Берестейщини. Батьки орендували маєтком у с. Верховичі. Кам. Брат Віктора Г. (див. СБ-1, с.99). Був арештований 1823 у справі свислоцьких гімназистів.

Ильин А. Берестейские и свислочские страницы в деле № 632.— ж. «Гістарычная Брама», 2001, №1 (8), с. 3.

Генгало Павло, укр. патріот. Родом з Перемишлян, Львівщина. Вояк УГА, відтак бойовик УВО. В'язень пол. концтабору «Берега Картузька» з липня 1933 по січень 1936.

Гоцький В. Берега Картузька. – ж. «Біль», вип. 2, Львів, 1991, с. 9-19.

Геніюш Павло, ботанік і поет (польськомовний). Н. 1805. П. 1848. Певний час вів дослідницьку працю на Пинщині, де збирав разом з Земкевичем Р. польський фольклор, відомості з народної медицини. Належав до гуртка діячів, що гуртувалися навколо кн. Друцьких-Любецьких.

Льїн О. Пинськ — колиска польської літератури. — г. «Берест, край». 17.10.1998.

Георгієвський Дмитро, перший директор Пин. краєзнавчого музею з 1926.

Герасименко Павло, укр. активіст на Поліссі. Н. 1900, Житомирщина. П. 1975, Зелена Гура. Учасник визв. змагань 1917-20. У 1930-х. рр працював залізничником у Польському воєвод. За незалежність до правос, церкви звільнений поляками з роботи. Після Др. світ. війни Г. у Польщі, член УСКТ.

Укр. альманах, В-ва, 1998, с.308.

Микола Герасимик

Герасимик Микола, укр. поет. Н. 29.03.1956,с. Хабарище, Рат. р-ну, Волинь. Живе в Антополі, Дорог. Закінчив Укр. с-госп. академію. Публікувався в забороненій г. «Берест, край». Додірка віршів Г. уміщена в альманасі «До тебе, світе» (К., 2003, с. 463-469). 1998 в Мінську вийшла зб. Г. «Полесский мед» рос. мовою.

Герелюк Леон, польський селянин поміщиці Буховицької з Берест, пов. Був з пол. повстанцями. Потрапив у полон до росіян.

Горбачова В.В. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі. Мн., 2006, с.107.

Гержа Павло, мешканець с. Борисове. Коб. Заможний господар укр. орієнтації. У 1920 обраний громадою села, усупереч бажанню пол. влади, війтом. Того ж року пол. боївка, очевидно, не без відома властей уночі напала на обійстя Г., застрелила господаря-війта та його сина.

Ів. Хміль. Укр. Полісся.– ант. «До тебе.світе», К., 2003, с. 177.

Германович Микола, учасник ОУН. Зі Ставчан біля Львова. 1934 відбув термін ув'язнення в концтаборі «Берега Картузька».

Мірчук П. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.432.

Германович Олексій, укр. активіст Берестейщини, член нині забороненого Укр. громадсько-культурного об'єднання.

Козловський М. При початках укр. відродження 1980-1990-х років – «Пам'ятки України: історія та культура»,К., 2002, №3-4, с. 123.

Гершони, І /с., Берест., передмістя Берестя з боку Домачева. Зал. ст. на лінії Берестя - Томашівка. Відомі з XVI ст. як Гершоновичі. існує проект відбудови біля Г. Симеонівського монастиря, пов'язаного з ім'ям А.Филиповича. 2/ с., Кам., ср Войська.

Геські - Ксаверій Домінік (батько) і Йосиф Ксаверій (син), придворні художники Радзивиллів у Несвіжі. 1751 обидва мали оздоблювальні роботи в Бересті. Серед кортонів Г., з яких роблено гобелени, був кортон з картини А. ван Вестерфельда «Полонення Кричевського під Лоевом».

Словник артистів польських, т. 4, 1986, В-ва, с. 62-63.

Гіжа Іван, укр. активіст з Лемківщини, Горлиці-Висова. Лікар за фахом. Відбув термін ув'язнення в концтаборі «Берега Картузька». Член дирекції «Дністра» у Львові. Г. загинув за нім. окупації за нез'ясованих обставин, «дуже розумна і мила людина» (Кедрин).

Мірчук П. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.432.

Ів. Кедрин, Життя. Події. Люди, Нью-Йорк, 1976, с.326.

Гіжевський Леонід, штатний організатор «Просвіти» у м. Кам'янка-Бузька (Струмилова). З початком нім.-пол. війни у вересні 1939 Г. був арештований поляками і запроторений до концтабору «Берега Картузька».

Цегельський Ю.М. Зага роду Цегельських і розповідь про Камінку-Струмилову.— «Смолоскип», 1992, с.748.

Гірне, с., Пин., ср. Пліщицька, 11 км на пд-сх від Пинська, в межиріччі Прип'яті і Стиру. До 1939 рр мешканці Г. мали славу вправних «пошивачів» — якісно і швидко вкривали очеретом дахи будівель, «пошивали».

Гісяк Віра, учасниця укр. визв. руху. Н. 1922, м. Стрий на Львівщині. П. 1943, Кобринь. Училася в пол. школі. З 1937 активістка ОУН. З 1940 в підпіллі. Тоді ж, уникаючи арешту, з групою дівчат перейшла на Закарпаття. Родину 1941 виселено до Сибіру. Групу затримала угорська жандармерія, згодом передала німцям на пол. кордоні. Тут юними патріотками заопікувалися місцеві українці У ген. губернії Г. відбула підпільний вишкіл. З початком нім.-сов. війни Г. разом з О.Явдошак (П. Мавковською) відряджено на Волинь у розпорядження проводу ОУН Північно-зах. земель, що тоді був на постой в районі Здолбунова, а звідти двох здібних і відважних дівчат відправлено до Берестя у відання тамтешнього укр. підпілля. Г. була легалізована в Бересті на прізвище Дякович. Працювала в Укр. допомоговому комітеті в райцентрі Дорогичин на Поліссі. Арештована гестапо в Кобрині і з групою укр. патріотів розстріляна.

Гладилович Адольф, укр. діяч. Н. 1913, Дрогобич. Закінчив Львів, ун-т. З 1929 член ОУН. У вересні 1939 запроторений полякам в концтабір «Берега Картузька». 1941 учасник Похідних груп. По війні в еміграції.

В. Рог. З каторги незламних.— г. «Шлях перемоги», 2008.13.03.

Гладкий Степан, з Галичини. За фахом учитель. На українознавчих курсах у Бересті 1918 викладав історію України.

Т. Олесіюк. Кам'янець — золотий вінець.—»Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, №3-4, с.100.

Гладкий Ярослав, львівський студент. 3 липня 1935 по січень 1936 карався в ув'язненні в пол. концтаборі «Берега Картузька». До Гладкого Я.: Н. 1908. Інженер. Пластун. 1930-39 редагував пластовий ж. «Вогні». На еміграції 1945-54 гол. комендант пластунів. Автор пластових ст.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.432.

Глинна, с. і ср., Іван. Над Дріаровсько-Бузьким каналом. Міст над каналом, згадка під 1496. На 1517 Г. була власністю панів Нелюбовичів. У 1660 правос, церкву в Г. зруйнувало пол. військо. У XVIII ст. маєток у Г. належав Івану Ожешку. Згодом Г. разом з с. Журавок перейшли у власність Іп. Толубеева. У 1926 глиняни колективним листом просили пол. владу відкрити в селі укр. школу. Даремно, (г. «Наше життя», № 49 (224), 03.12.1926).

Л. Глібов

Глібов Леонід, укр. поет-байкар. Н. 1827, Полтавщина. П. 1893. Жив переважно в Чернігові. У байках опрацьовував сюжети відомі у світовому байкарстві, надаючи їм укр. національного колориту. Твори Г. відомі на Берестейщині. Фольклористи зафіксували зокрема як народні пісні твори Г. «Стоїть гора високая» та байку «Пішов дідок у ліс по дрова», записану в с. Городець, Коб.

«Хрэстаматыя па беларускай дыялекталогіі», Мн., 1962, с. 317 (у записах з 1953 студентів Берест, педінституту).

Глогер Сигизмунд, пол. історик, етнограф, фольклорист. Н. 1845, Кам'янка Підляська. П. 1910. Закінчив ун-т у Варшаві. Тв.: «Звичаї народу з околиць Тикоціна і Більська» (1868); «На хвилях Бугу» (1890); «Весільні звичаї» (1869); «Біловежа», нарис «Деревляне будівництво та вироби з дерева в давній Польщі» (1907-09).

Гляд Євсевич, «брат Ходків», боярин князів Кобринських, учасник нарад на княжому дворі, XV ст.

Гнатів Олександр, укр. активіст на Берестейщині. На 1941 очолював у Бересті Укр. допомоговий комітет.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь. 1939-1955. К., 2005, с.65.

Гнатюк Володимир, укр. учений та сусп. діяч. Н. 1871, Галичина. П. 1926. Дійсний член і секретар НТШ. Автор численних праць з фольклористики та етнографії. Стежив за вивченням усіх укр.земель. Звернув увагу на мовні спотворення поліських пісень у зб. П. Безсонова «Белорусские песни». У рецензії на зб. М. Довнара-Запольського «Белорусское Полесье. Песни пинчуков» (К., 1895) Г. писав: «З появою поважної праці д. Довнара-Запольського дальший спір над тим, чи пинчуків зачисляти до русинів-українців, чи до білорусинів — був би безпотрібний» (ЗНТШ, 1896, т. 11, с. 42-48).

В. М. Гнатюк

Гноєнко Юстин, учасник визв. змагань 1917-20. Родом з Вінниці. У 1920-39 укр. активіст у Кобрині. 1942 поставив п'єсу М.Старицького «Ой, не ходи, Грицю»

О. Лапський. Сиджу й... — г. «Наше слово», В-ва, № 31, 2005.

Гоберман, завідувач відділу освіти в Коб. рні в 1940-41. З місцевих євреїв. Українофоб. Виступав проти заснування на Поліссі укр. шкіл. До українців стосувався налічник «петлюрівці».

І. Хміль. Укр. Полісся, Чикаго, 1976, с.180.

Годєбський Ф., підсудок пин. на 1656. Скаржився на поруйнування рос. військом його маєтків у Столині і в с. Терєбєнь.

М. Гр. ІУР, т. ІХ-2, с. 1150.

«Гойда, гойда», поліська колискова пісня, записав Н. Сушкевич 1970 в с. Тишковичі, Іван., від М.Мінюк. У біл. перекладі пісня потрапила в зб. Г. Цітовича АБНП с.136 як пісня біл.

Голємбйовський Йосиф, шляхтич з Берест, повіту, учасник пол. повстання 1830-31. Був у загоні Дембінського. Полонений росіянами, засуджений у солдати.

Ильин А. Повстанцы-берестейцы.— ж. Гістарычная брама», 2001, № 1, (18), с. 21.

Голінський Ян. пол. промисловець з Варшави. З 1930 депутат сейму, мандат здобув у воєводстві Поліському, за ним числилося «здобутих» голосів більше, ніж мали право голосу в окрузі. Висуванець пильсудчиків.

Ів. Кедрин, Життя. Події. Люди, Нью-Йорк, 1976, с.179.

Голі, Галі, хутір в ср. Одрижинській. Іван, неподалік волин. межі. Від зал. ст. Янів-Поліський 27 км. Зона дій УПА.

Головко Володимир, укр. скульптор, автор погруддя Т.Шевченка, поставленого 2002 у Бересті. П. Г. 2002.

Жінка в головачці

Головко Сенько, пин. боярин, потім шляхтич, наближена особа кн. Марії Олельковичівни і кн. Ф. Ярославича, які дарували Г. 1495 села Житновичі та 1510 Завидчичі. На ХVІІІ ст. Головки сполонізовані, відомий зокрема Головко К.А., уродженець Пин. пов., пол. викладач, географ і священник.

Цинкаловський О. т.І, с.413.

Головочка, голова, головний жіночий убір ХVІІІ-ХХ ст. на Поліссі, найдовше – в Давид-Городку й околицях. Складалася з шапки – каркасу, на якій закріплювалися прикраси з серпанкового матеріалу і вишитих стяжок.

Головчиці, 1/с., Дорог., 5 км на пн від Дніпровсько-Бузького каналу, 8 км від зал. ст. Антопіль. Зона дій УПА. 2/с. Кам. ср. Дмитровицька, 7 км на пд від Кам'янця. До зал. ст. Жабинка 40 км.

Голота Ілля, козацький полковник у час повстання Б.Хмельницького. З 10 тис. загоном навесні 1649 перейшов Прип'ять і на території Білорусі з поперемінним успіхом вів операції проти лит. війська Я.Радзивілла, не даючи змоги останньому вдертися в Україну. Загинув у бою влітку 1649. Після смерті Г. командування полком перебрав його брат Григор. Образ Г. згадується в укр. фольклорі.

Голота І. – РЕУ, т.1, с.435.

Голояд Мирон, учасник укр. визв. руху. Родом з Тернопільщини 1932 виключений з терноп. гімназії за належність до ОУН. У 1934 відбув термін у пол. концтаборі «Берега Картузька». Активно діяв у мережі ОУН під час нім. окупації. Старшина УПА. Загинув у бою 1944. чоловік повстан. поетеси Марти Гай (Савицької).

Голубець Михайло, укр. науковець, член НАНУ, депутат Верховної Ради Н. 1930, с. Любінь Великий, Львівщина. Закінчив Львів, с-госп. ін-т. Учасник укр. делегації на Біловезькій зустрічі у Віскулах трьох керівників України, Росії та Білорусі, рішенням яких перестав існувати Сов. Союз.

Б.Козловський. За кінець імперії пили мікроскопічними келишками. – г.»Високий замок», 2006, 7.12.

Голубов Сергій Миколайович, рос. сов. письменник. Н.1894, Саратов. П.1962. Писав переважно про рос. військо, автор повісті про оборону Берест, фортеці— «Когда крепости не здаются» (1953).

Голубов С.Н. — БСЭ, т.7, с.4.

*Юліянія Гольшанська,
праведна діва*

Гольшанські (у деяких укр. документах — Ольшанські, с. Гольшани в Ошмянському р-ні в Білорусі). Князі Г. в Україні з'явилися в XIV ст.

Іван Г. кінець XIV ст, намісник Витовта в Києві; **Михайло** Г. з 1422 по 1433 воєвода київ; Іван Г., учасник змови М.Олельковича. Відома галузь Г. у Дубровиці на Поліссі, **Семен**, був посвячений з князями Несвицькими й Острозькими. **Юрій** Г., на початку XVI ст.учасник антитатарських походів, Фундатор Києво-Печерського монастиря, похований у цьому монастирі. **Юліянія** Ольшанська, праведна діва, дочка Юрія. Померла в 16 років 1550, похована в

Києво-Печерському монастирі під стіною Успенської Пресвятої Богородиці церкви. У XVII ст. мощі Ю перепоховані в Печерській церкві. Ще одне перепоховання Ю. відбулося за Петра Могили. Відтоді мощі Ю. вважаються чудотворними.

О. Гойденко. Свята княжна.— г. «Порадниця», К., 3.07.2008 с. 4.

Гонці, с., Кам.,ср. Річицька. 17 км. від Кам'янця. Маєтком у Г. володів граф Грабовський. У 1878 відбулися селянські заворушення з приводу розмежування земель придрушені двома ротами Смоленського піхотного полку. Г. 1943 спалені німцями.

Гончарів Степан, укр. активіст у Бересті 1941-44. За місцем праці Г. діяв явочний пункт укр. підпільників. Г. підтримував дружній зв'язок з родиною Шийків.

Маковська О. В. часи окупації Берестя. — г. «Берест. край», № 12, 28.03. — 3.04.1998.

Гончаров, завідувач обласного відділу освіти 1940 у Пинську. До Г. зверталася делегація укр. учителів з домаганням відкрити в області укр. школи. До заходів українців Г. поставився негативно.

Ф. Одрач. наше Полісся, Вінніпег, 1995, с. 64.

Гончаров Олег, письменник. Родом з України, живе в Бересті Був членом захищеної «Просвіти Берестейщини ім. Т.Шевченка». Автор оповідань і драм. Драма «Синдром молодої дружини» виставлялася у Вол. обл. муз.-драм. театрі і в Мозирському міському театрі ім. і. Мележа.

О. Горбач

Горбач Олекса, укр. філолог-славіст. Н. 1918, с. Романів, Львів. П. 1997, Німеччина. З 1944 в еміграції. Доцент слов, філології в УВУ, викладач у нім. ун-тах у Геттінгені і Марбурзі. Автор понад 200 наук. публікацій, у тому числі про Берестейщину. Г. досліджував західнополіську говірку с. Остромичі, Коб., Ст.: «Західнопліські говірки в «Диялектологічному атласе Беларусі» (ж. «Сучасність» Мюнхен, 1964, ч.7); «На українській Берестейщині» «Самостійна Україна», Чикаго, 1990, ч.4. Г. аналізує фонетику, морфологію, лексику і наголошує на укр. характері говірок Берестейщини, аргументовано полемізує з біл. публіцистами, які голосливо зараховують західно-поліські говірки до «третього діалекту біл. мови».

Я. Закревська Олекса Горбач, Львів, 1995; В. Зарука. На сторінках «Славії - орієнталіс». - ж. «Наша культура», В-ва, 1974, № 8. Горбач О.-ЕУ, т. 2, с. 410.

І. Горбачук

Горбачук Іван Тихоновч, укр. фізик. Н. 18.01.1933, с. Батарєя, Берез. Закінчив Київ. пед. ін-т (1959). Працював учителем, з 1973 – у Нац. пед. ін-ті, заступник декана фіз.-мат. факультету (1977-80), зав. кафедри загальної фізики (1985-86). Префесор. Праці про електроповерхові властивості дисперс. систем методами елактрокінетики; про симетрію і закони збереження класич. та квантової фізики. Редагував лабораторний практикум (1992), уклав зб. задач «Загальна фізика» (1993). Співавтор «загального курсу фізики» (1999-2001) і зб. задач до нього.

Падалка О. С. Горбачук І.Т. - «Ен.Суч. України», т. 6, К., 2006, с. 192.

Горбовий Ярослав, активіст ОУН. З Долини, Івано-Франківщина. За патріотичну діяльність з липня 1934 по жовтень 1935 утримувався в пол. концтаборі «Берега Картузька». 1940-41 перебував у рос. полоні. Розстріляний німцями.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с. 432.

Гордієвич Давид, панцизняний селянин поміщика Т. Пусловського з с, Писки Кам. За участь у пол. повстанні відданий росіянами у солдати.

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 рр на Беларусі, Мн., 2006, с.102.

Гордіюк Іван, укр. діяч. Н. 1899, с. Лищиці, Берест, Закінчив політехніку в Брні (Чехо-Словаччина). Там-таки 1930-45 працював. З 1950 в США Працює конструктором у департаменті публ. робіт морського відділу в Нью-Йорку. Учасник культур, заходів укр. громади в Америці. Давав зокрема гроші на видання праці Ф.Одрача «Наше Полісся».

Бойко М. Полісся в студіях Ін-ту Дослідів Волині. — зб. «Полісся», Луцьк, 1997, с. 124-30.

Горин - Коляда П.О., президент АН БРСР. Н. 1900, Береза. П. 1939, розстріляний. Академію очолював 1931-36.

Горки, с., Жаб., ср. Степанківська, 12 км на пд-зх від Жабинки. 1917-19 у Г. діяла укр. почат. школа— 65 учнів, учитель П. Кривоніг. 1926 жителі Г. колективною заявою вимагали від пол. міністерства освіти заснування в селі укр. школи (г. «Наше життя», № 49 (224), 03.12.1926.

Горкуша Филон (Іван), козацький полковник, сподвижник гетьманів Б. Хмельницького та І.Виговського. Вів операції на Поліссі проти війська Я. Радзивілла.

Гаркуша Ф. — РЕУ, т.1, с.441.

Горнове, с., Пин., ср. Плішицька, 13 км на пд-сх від Пинська. Згадується вперше на 1577 як масток Горновських, Огинських, відтак Бутримовичів. У XVIII ст. між Г. і Пинськом була насипана гребля, Володіли Г. Бутримовичі і Чайковські. На XX ст. у Г. 57 жителів.

Городнянські майстри за колом

«Горобченко», псевдонім, укр. повстанець. Наляжав до складу групи «Левченка», потім - «Дворка»-Ульковича. Оперували в Ратнен., Дивинському та Антопольському р-нах. Загинув 1946.

В. Данилюк.— Молода Волинь», 09.10.1992.

Городець, с., Стол., ср. Лядецька, у трикутнику між Прип'яттю і Горинню. 40 км від зал. ст. Горинь. У XIX ст. належав поміщикам Киневичам. 1970 в Г. біл. фольклористка І. Назіна записала укр. нар. пісню «Терниця», переклала й опублікувала під ремаркою «біл. нар. пісня».

Л. Алексютовіч. «Церніца».—ЭЛМБел., т.5, с. 471-72.

Городнянська гончарна майстерня, існувала в с. Городня, Стол., при колгоспній цегельні з огляду на вікову гончарну традицію городян. Працювало в майстерні 12 майстрів. Відоміші а них: Басовець А., Шелест І., Гмиря П.. Вироби майстерні: кубки, вазонки, миски, збанки, слоїки — замовлялися і поширювалися Пин. фабрикою мистецьких виробів.

В. Л. Веренич. А. А. Кривицкий. Лексика городнянских гончаров.— зб. Полесьє, М., 1968, с. 175-192; І. Малашук. Палескія умельцы. г.— ЛіМ, 1975.20.06.

«Горошенко», псевдонім, укр. повстанець. родом з Дивина, Коб. Загинув у бою 1945 у своєму районі.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь. 1939-1955. К., 2005 с. 565.

Горчанюк, мешканець с. Одрижин, Іван. Від народження хворий на викривлення хребта. За фахом кравець. 1952 засуджений військ. трибуналом Пин. обл. на 25 років ув'язнення за те, що шив повстаяцям форменні піджаки.

Горшков Георгій, укр. авіатор. Н. 1881. П. 1919. Поручник інженерних військ, Г. певний час служив у Бересті у фортечному відділі. Літав на літаках багатьох типів. Зробив в час Першої св. війни бл. 40 бойових вильотів. З 1917 служив в армії УНР.

Т. Штик. Летунство в Україні на заранні історії.- ж. «Пам'ятки України: історія і культура», № 3-4, 1988, с.21.

Гшовський Богдан, укр. педагог, дитячий письменник. Н. 1907, Золочів. П. 1986, Торонто. Учився у Львові. ун-ті. За діяльність у «Пласті» 1934 ув'язнений поляками в концтаборі «Берега Картузька». Очолював видання ж. «Малі друзі» (1937-39), видав зб. «Ми і наші діти». У Торонто очолював в-ва «Євшан-зілля» та «Веселка».

Кирпа Г. Нетлінні штрихи неповторного покоління.- ЛУ, 2002.03.01 с. 7; Гоцький В. Берега Картузька.—ж. «Біль», 1991, вип.2, Львів, с.9.

Горцарук Надія, учасниця культурних заходів берест. просвітан. У мешканні її батьків на 1927 жило 14 учнів культурно-просвітніх курсів, організованих у Бересті «Просвітою».

А. Петренко, Просвітянин Григорій Омелянюк.—г. «Голос Берестейщини», № 2, 27.05 1991.

Горцарук Павло, укр. активіст у Бересті на 1924, член ради берест. «Просвіти». Родом з Тришина (у складі Берестя). Родина Г. дала кілька укр. патріотів.

Гострий Олексій, учасник Укр. громадсько-культурного об'єднання Берестейщини, нині забороненого.

М. Козловський. При початках укр. відродження 1980-1990-х років. - «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, № 3-4 с. 123.

Гофмайстер Аполінарій, пол. активіст на Берестейщині. Н. 1825, Берестя. П. 1890, Краків. Батьки володіли маєтком у с. Шостакове, Кам. Учився у Берлін, ун-ті. За пол. конспірації 1847 арештований і по рокові слідства засилається в м. Орськ в Оренбурзькому краї, де зустрічається з Т.Шевченком. З 1851 на заслання в Сибіру, а 1856 звільнений за амністією. 1851-61 живе в Бересті. Учасник повстання 1863-64. Арештований 1864, засланий у Тобольськ. З 1873 за кордоном. У спогадах про Орськ згадував Т. Шевченка.

Ильин А. Аполінарій Гофмайстер.

Гофман Макс, нім. військ, діяч, генерал-майор. Н. 1869. П. 1929. На 1918 шеф штабу сх. фронту. Очолював нім. делегацію на переговорах у Бересті 1918. Визнав право делегації Центральної Ради репрезентувати Україну.

Гофман М. - БСЭ., т. 7, с. 420.

Гравівці, с., Жаб., ср. Степанківська. Із км. на пн від Жабинки, В околицях Г. знайдено кам'яну бабу, яка в дохристиянські часи мала культове призначення.

Грабський Станислав, пол. державний діяч, міністр віровизнань і освіти, депутат пол. сейму. Г. був автором ухваленого 1925 урядом дискримінаційного щодо укр. шкільництва «шкільного закону». З заяви Г.: «Українські середні школи-чиряк, який уже назрів до операції»(1925). Ліквідував на Поліссі і Волині всі укр. школи.

Грем'яче, с., Кам., ср. Вовчинська. Поріччя р. Пульва. Архітектурна пам'ятка — садибний дім з середини ХІХ ст. Маєток у ХІХ ст в Г. був власністю Вислоцьких і Пузин.

«**Гречко**», псевдонім, укр. повстанець, командир групи. Діяв 1944-48 в Дорог., Іван., Пин, районах. Загинув у бою з загоном НКВД.

Гречулевич Василь, у чернецтві Віталій, укр. церк. діяч, єп. берест. Н. 1822, Поділля. П. 1885. Син священника Василя Г. Закінчив СПб дух. академію. Знаний як організатор шкільництва на Берестейщині і в Білорусі.

Льїн О. Гречулевичі – церк. діячі, освітники і педагоги. — г. «Берест. край», №6, 14.02.1998; Д. Дорошенко. Нарис історії України, т.2, К., 1991, с.291.

Грибковець Омелян, селянин поміщика Ю.Скирмунта з Пин. пов. Приєднався до пол. повстанського загону Т. Тусловського. Потрапив у полон до росіян. Поміщик Ю. Скирмунт здав Г. у рекрути

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006, с. 116.

Гриневецький Спиридон, на 1768 ігумен Симеонівського монастиря у Бересті, одночасно капелан рос. посольства у Варшаві. Звертався з листами до кошового отамана П.Кальнишевського та військового писаря Ів. Глоби про сприяння вступові до Війська Запорізького свого племінника В. Рудзинського, на той час студента Київської Академії.

36. Архів Коша Запорізької Січі. Опис справ 1713-1776, К., 1994, с.178.

Гринів Володудимир, член ОУН, учасник визв. змагань. Н. 16.09.1910 Куликів, коло Львова. П. 10.02.1940, страчений більшовиками у Львові. Закінчив гімназію в Тереволі Навчався у Львів. ун-ті. З 1931 член ОУН. У червні— листопаді 1934 в'язень пол. концтабору «Береза Картузька» До арешту й страти задіяний був у військовому будівництві.

Волод. Мороз. Володимир і Орест Гриніви. – г. «Шлях перемоги», 2009 19.08. № 33.

Гринчишин Дмитро, укр. мовознавець, проф. Львів, ун-ту ім. Івана Франка. Один з авторів двотомного «Словника староукр. мови ХІV-ХV ст.» (1977-78) та «Словника укр. мови ХVІ- перша полонина ХVІІ ст.» -вийшло 9 окремих випусків. Г. — автор

праці «Четя 1489 року — видатна пам'ятка укр. мови.» Ідеться про Четю з Кам'янця на Берестейщині.

У. Єдлінська. Охоронець історичних таїн нашого слова. – Вісник НТШ, Львів, 2002, ч. 28, с. 35.

«Гриць», псевдонім, укр. повстанець, районний провідник ОУН у Дорог. Загинув у бою в лютому 1952.

«Гриць.» – ж. «Архіви», Мн., 1999, № 1, с.19-20.

Грицук Демид, мешканець с. Стриї, Коб. Закінчив прогімназію. У молоді роки 1918 дружив з Дм. Левчуком (Фальківським), разом з ним учився на курсах укр. учителів, організованих владою УНР у Бересті.

Дмитро Фальківський (Левчук) у спогадах знайомих, друзів, колег.—г. «Берест. край», 1998.30.10.

«Грім», псевдонім, укр. повстанець, командир групи. Діяв переважно в Стол. Загинув у 1940-х рр у бою з частиною НКВД.

Гробельський Роман, сотник УПА. Н. 1919, с. Стефкова, Лемківщина. П. 8.02.1949. Учнем гімназії (перемиської) арештований поляками й приміщений в концтабір «Берега Картузька». З 1944 в УПА, псевдо «Бродич». Командував сотнею в курені Рена. Г. сотнею пробивався на захід. У бою був поранений, узятий чехами в полон, переданий полякам. Розстріляний поляками.

Сотник УПА «Бродич» — Р. Гробельський. - ж. «Державність», 1992, № 3(6), с. 58.

Грудзінський Урбан, пол. активіст. Н. 1801, Пруж. пов. З сім'ї гр.-кат (ун.) священника. Учився у Вілен. ун-ті. Член організації Філаретів. Арештований і засланий.

Ильин А. Берестейские и свислочские страницы в деле № 632.–ж. «Гістарычная Брама», -2001, №1 (18), с. 5.

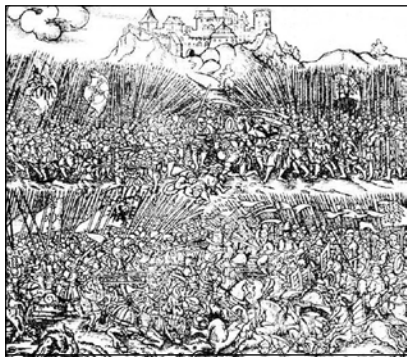
Груша Іван, укр. дипломат у часи Хмельницького Б. та Виговського І. 1656 разом з осавулом Ковалевським Г. підписував угоду з семигородським кн. Ракочі Ю. 1657 Г. відвідав м. Пинськ як намісник гетьманський, де приймав присягу пин. шляхти на вірність Укр. козацкій державі, За гетьманування Виговського І. Г. —генеральний військ. писар, За словами М.Грушевського, Г. — «шляхтич польської едукації». Імовірний предок роду Грушевських.

М. Гр, 1УР, т. ІХ-2, с. 1301; В. Липинський. Україна на переломі, К., 1997, с. 173-74, 291; Симфонія родоводу і народу. — г. «Укр.слово», 2002, 17-23.10, ч. 42, с. 11.

Грушина, дружина Ів. Груші, укр. дипломата часів Хмельницького і Виговського. І. Груша за Виговського був генеральним писарем.В.Липинський припускає, що Грушина могла походити також з північних укр. земель – з огляду на її близькі взаємини з дружиною І. Виговського Оленою Стеткевич, уродженкою Пин. пов. Обидві вони після 1658 були арештовані поляками й трималися в ув'язненні.

В. Липинський. Україна на переломі, 1657-1659, К., 1997, с. 291.

Грюнвальдська битва 1410, битва між військом Тевтонського ордена та об'єднаним військом Польщі та Вел. кн. Литовського. Битва відбулася 15 липня

Грюнвальська битва. 1410 р. Тогочасна гравюра

Зустріч «товаришів по зброї». Генерал С. Кривошеїн вітає генерала Г. Гудеріана. Потім буде спільний радянсько-німецький парад. Берестя, вересень 1939 р.

1410 р біля с. Грюнвальд. Німці зазнали поразки. Честь перемоги приписують собі поляки, литовці, білоруси і навіть росіяни. У Гб. в складі війська В кн. Лит. брали участь загони з Берестя, Пружан і Пинська. Перемога Польщі і Литви під Грюнвальдом негативно позначилася на ситуації в Україні: уряди Литви і Польщі після перемоги посилили наступ на укр. землі, ліквідували рештки княжої автономії, посилили закріпачення селянства.

Губаревич Кастусь, біл. драматург. Н.1906 (1907), Чауський р-н, Могильовська обл. Серед творів Г. витриманих у дусі крайнього соц. реалізму, є дві драми на теми Полісся: «Цитадель слави» (інша назва «Берестейська фортеця», 1953) та «Берестейський мир» (вист. 1969). Події подаються в бажаному для сов. режиму дусі без огляду на історичні реалії.

Губей Наталя, жителька с. Мельники, Малорит. На повір'ї Г. опергрупа КГБ виявила повстанську криївку. «Вони мене б'ють, а я їм своє: «Згине ваша антихристова влада! Згине! А наша народна українська, спом'янете моє слово, настане!»

І. Пашук. Українська повстанська Армія на Берестейщині Луцьк, 2008, с. 201.

Губерня, с., Дорог.ср. Антопільська. 30 км. на зх від Антололя. маєток у Г. належав до дібр так зв. «Кобринського ключа», подарованого Катериною II О. Суворову, з 1860 маєток купив О. Міцкевич, поетів брат.

Гудеріан Гайнц Вільгельм, нім. військ. діяч, генерал-полковник. Н. 1888, Хелмно, Польща. П. 1954, Баварія. Під час Др. світ. війни командував танковими з'єднаннями. У вересні 1939 зі Сх. Пруссії Г. прорвався на Полісся, захопив Берестя і зайшов до Кобриня. Через тиждень відступив на Буг, передавши Берестя союзним советам. Тоді ж у Бересті з участю Г. і сов. генерала Кривошеїна відбувся спільний сов.-нім. парад з нагоди перемоги над Польщею. Г. командував танковими частинами в районі Берестя з початком нім.-сов. війни в 1941. Автор спогадів «Танки вперед» (рос. переклад 1957).

Гудериан.— БСЭ, т. 7, с. 433-34.

Гуз Йосип укр. активіст у Дорог. районі у 1920-х рр. У час підготовки до виборів у пол. сейм 1928 Г. вів агітацію за укр. кандидатів, за що пол. владою був арештований.

Гузаревич Василь, з околиць Логишина, Пин. Під час Др. світ. війни служив у корпусі Андерса, примав участь у боях у пн. Африці та в Італії, мав нагороди. По війні повернувся на «рідину» й опинився в концтаборі «Мінлаг» (Інта).

Гулевич Михайло, волинський магнат, дядько Гальшки Г., учасник церковного собору 1596 у Бересті. Противник унії.

3. Хижняк. Гальшка Гулевичівна — прамати укр. добродійности.-г. «Час», 1997, 5-11.06.

Гулевич (Гулевичівна) Гальшка, укр. меценатка-патріотка. Н. 1577, Луцьк. П. 1642. У першому шлюбі була дружиною Христофора Потія, сина митрополита Іпатія. діяльна учасниця Луцького православного братства. Г. подарувала 1615 значну суму грошей і земельну ділянку в центрі Києва для київ. Правосл. братства на школу, з якої згодом повстала Могилянська академія.

3. Хижняк. Гальшка Гулевичівна — прамати укр. добродійності, г. «Час», 1997, 5-11.06.

Гулей Микола, укр. активіст, священник. Н. 1903 с.Городище Королівське. 1974, с.Отиневичі, Львівщина, закінчив Богослов, академію у Львові. 1939 арештований пол. владою й запроторений до концтабору «Береза Картузька». 1950-57 ув'язнений у сов. концтаборі в Караганді.

Б. Лаба. Нарис історії села Отиневичі у 1939-2001 роках, Львів, 2002, с.35.

Гуленко Володимир, біл. публіцист, історик, кандидат істор. наук. Автор ст. про діяльність УПА на Берестейщині. «Бандерівці воювали в Білорусі 11 років. Цей відтинок історії забуто, Чому? Бо правда була приголомшлива (потрясаючої)...» До 1944 р. у Брестській, Пинській і Поліській областях оунівці створили свої окружні, надрайонні і районні проводи, сформували бойові і доволі великі збройні загои. На кінець 1944 р. на території Брестської області (у межах до 1954.—ВЛ) діяло 120 невеликих оунівських загонів (по 7-10 чол.), а в Пинській області — 114 загонів, особовий склад яких виносив від 25 до 500 чоловік. Були в Білорусі (на Берестейщині-ВЛ) регіони, де бандерівці домінували абсолютно У Дивинському районі, нпр., на 1944 так чи інакше в УПА було бл.3 тис. чол. Доволі сильними були позиції ОУН також у Іванівському, Дорогичинському, Давид-Городоцькому, Логишинському та вінших районах». Г. пише про УПА з позицій антиукр., пробільшовицьких.

г. «Свободные новости» Мн., № 5, березень 1992; Гуленко В. ОУН-УПА и Армия Краева в Белоруссии. К вопросу о деятельности и взаимоотношениях. – «Старонкі ваеннай гісторыі Беларусі», вип.. Мн., 1992, с. 179-80.

Гурки, хутір, Кам., ср. Ратайчицька. Долина р. Лісної. ВГ. відкрито давнє поселення до н.е.

Гута 1 (укр. с., Дорог., ср. Осівська. На пд від Дорогичина 7 км. Маєток у Г. бук власністю поміщиці Ф. Матеевич. 2) присілок у с. Критишин, Іван. 1950 в Г. відбулася

сутичка групи повстанців з відділом КГБ. У Г. є кілька земляних могил заввишки до 5 м невідомого походження.

Гут-Кульчицький Роман, учасник визв. руху. Родом з Самбірщини, Львівщина. В'язень концтабору «Берега Картузька». Поет, автор сонетів про концтабір. В. Гоцький. Берега Картузька.– ж. «Біль», вид. 2, Львів, 1991, с. 9-19.

Гутове, с., Дорог. 5 км на пн від шляху Дорогичин -Іваново. Датуюється з 1502. На 1917-19 в Г. працює укр. початкова школа, 38 учнів, учитель С. Завірюха.

Гутовичі, с., Берест., ср. Чернинська. 10 км на пн-сх від Берестя. 1917-1919 діє укр. почат. школа, 42 учні, вчитель С. Горбатюк.

Гуцьки, с., Коб., ср. Батчинська. 10 км на зх від Кобриня. Уперше згадуються на 1737. Володіння пана А. Бича. 1917-19 працювала укр. початкова школа, 25 учнів, учитель А.Волосюк. У Г. народився і провів дитячі роки укр. поет О. Лапський.

Гюун, татаро-монгол, ватаг, очолював 1240 фланговий загін, що просувався вздовж Прип'яті на захід і поруйнував міста Мозир, Турів і Пинськ. Біля Берестя загін Г. був розгромлений військом Данила Галицького і Василька Романовича.

Довідник з історії України. – А-Я. К., 2002, с. 69.

Д

«Д», криптонім, яким підписував окремі свої твори укр. письменни Ф. Дудко, редактор укр. г. «Наше Слово» (Берестя) і «Пинській Газеті» в час нім. окупації.

Давидюк, просвітянський активіст у Кобрині з 1918.

Микола Давидюк. 1937 р.

Давидюк Микола, укр. педагог. Н. 1908, с. Ювсичі, Кам. П. 1983. У 1939 директор укр. неповної середньої школи. 1944 за укр. виклади в школі репресований. Після звільнення з ув'язнення жив у Новоградку, Білорусь.

ж. «Пам'ятки України: Історія та культура», 2002, № 3-4, с. 80.

Давидюк Степан, мешканець Кобриня. З колишніх симпатиків «ятвязького» руху. Засвідчив: «Я - з української сім'ї. Батько українець, мати українка. Витримали все і не дали записати себе ні білорусами, ні росіянами. Записалися українцями... Коли збиралися «ятвяги», розмовляли між собою по-українськи, половина російською мовою, «Ятвязьку» мову «робив» один тільки Шелягович. Редактор Калиновський намагався друкувати

Василь Давидчик

газету «Збудінне» так, як люди говорять, а Шелягович — по-своєму. Останнім часом він заговорив по-російськи і став бізнесменом. Нині каже: «Ми свою справу зробили, слід зоставили».

О. Боярчук, О. Неживий. Берестейське багатоголосся, — ж. «Пам'ятки України: історія і культура», К., 2002, № 3-4, с. 14.

Давидчик Василь, укр. педагог, поет. Н. 12.04.1924, с. Сеньковичі, Жаб П. 1995. Працював учителем. Вірші на діалекті вперше опубліковано в альманасі «До тебе, світе», надихані здоровим укр. патріотизмом. «Приїхали білоруси, їм би в дружбі жити. Свою мову нам примусять. Куди ж нашу діти (Наша мова так нам мила!) Будем вік любити».

Дивидчик В. — альм. «До тебе, світе», К., 2003, с. 302-308.

Данилецький Павло, кріпак поміщика Ворушила з Пруж. пов. Перебував у пол. повстан. загоні Я.Шретера у Біловезькій пущі. Полонений росіянами, зданий в солдати на Кавказ.

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006, с.125.

Данчевський Андрій, укр. активіст з с. Надітичі, Львівщина. З липня 1934 по листопад 1935 карався в пол. концтаборі «Берега Картузька». Повітовий провідник ОУН. загинув 1938 на Закарпатті.

зб. «Миколаївщина». т.2, Львів, 2002, с.23.

Дворецький Василь, козацький полковник періоду визв. війни 1648-60. Здійснював операції на території Пин. пов.: його ім'я фігурує в скарзі-доносі пин. шляхтича Гедройця поряд імен інших укр. діячів – К. Виговського, Зарудного, В. Яхименка, Кургана, що діяли на Поліссі

М. Гр. ІУР, т. ІХ-2. с.1405.

Т. Деревацький

Деревацький Теодор, активіст укр. визв. руху. Н. 1904, с. Деревач на Львівщині. П. 1985. Зазнав допитів 1934 у зв'язку з убивством Перацького. Учасник подій на Закарпатті, де був поранений. У 1939 кинутий поляками до концтабору «Берега Картузька», звідки добувався до Берестя з групою Д.Донцова. Підтримував контакти з укр. підпіллям.

Дембський Олександр, діяч робітничого руху в Польщі.

Н. 1857, П. 1935. Один з засновників «Пролетаріату», активіст ППС, прибічник Ю. Пілсудського, член «Строніцтва народового». У 1930 за опір санації арештований та приміщений до фортечної тюрми в Бересті.

Ильин А. Брестский произвол. – г. «Брестский курьер», № 37 (497).

Дем'янчиці, с., Кам., ср. Ратайчицька. У поріччі р. Лісної, 25 км на пд-зх від Кам'янця. У ХІХ ст. маєток у Д. належав пані Бояровській. У 1920-30-ті рр у Д. в школі викладалася укр. мова.

Демчина Григорій, активіст ОУН, з Жовківщини, Львів, обл. За фахом учитель. 3 липня по грудень 1934 перебував у пол. концтаборі «Берега Картузька».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН. Львів, 2003, с.432.

Дем'ян, воєвода (тисяцький) князя Данила Галицького. Учасник багатьох походів проти угорців, поляків і ятвягів.

Гал. вол. літопис, Львів, 1994, с. 34.

Деменичі (у біл. транскрипції Дзяменічи), с., Жаб., ср. Хмелівська, 15 км на пн-зх від Жабинки. Мешканці Д. зверталися 1924 до Укр. парламентської репрезентації з проханням допомогти у відбудові зруйнованої у війну школи, оскільки пол. влада допомагати відмовляється. У Д. діяв гурток УСО «Сельсоюз». 1926 мешканці Д. намагалися в пол. міністра освіти відкрити в селі саме укр. школи.

В. Мисіюк. Дещо про укр. шкільництво на Берестейщині в 1936 році.—г. «Голос Берестейщини», 1996, № 3 (18), с. 4.

Дерлиця Осип, учасник укр. визв. руху. В'язень пол. концтабору в Березі. Автор «Таборової азбуки».

В. Гоцький. Берега Картузька. — ж. «Біль» Львів, 1991, с. 9-19.

«Джигун», укр. нар. пісня, відома по всій Україні. Записана мінськими музикознавцями на Берестейщині пісня «Дж» перекладена по-біл., оголошена біл. нар. піснею.

«Джыгун». — «Этнаграфія Беларусі», енциклоп. довідник, Мн., 1989, с.170.

Дибайло Володимир, член ОУН. Мешканець Радехова на Львівщині. В'язень концтабору «Берега Картузька».

Б. Казанівський. Шляхом легенди. Спомини, Львів, 2004, с. 243

Дивинська вчительська **конференція**, відбулася в серпні 1917, в Дивині, Коб. 50 учасників. Серед резолюцій є і така: «...укр. діти в своїх рідних школах повинні виховуватися тільки в душі свого народу, щоб цим самим загоїти рани від московської неволі, що пагубно відбулася на укр. життю, позбутись інших шкідливих чинників, що багато причинили зла укр. народові, і приблизитись до загальнолюдського поступу...» Обговорюючи питання дисципліни в школах, конференція ухвалила, щоб в укр. школах Полісся за теперішніх обставин шкільна дисципліна була збудована не на старих пед. інструкціях, не на страхові, а на любові як самих учнів, так і вчителя. Конференція констатувала, що за поточний час, серпень 1917 р., укр. школи відкрито в наступних селах Полісся: Чорняни, Ляховичі, Новосілки, Новий Двір, Більськ, Доропійовичі, Заболоття, Верховісся, Дивин, Клітище, Осся, Борисівка, Картеліси, Повіття, Радостів, Волька, Леликове, Самари, Оріхів, Хабовичі. Дітей у згаданих селах училося 1250.У новому навчальному році припускалося збільшення укр. шкіл і числа учнів удвічі.

*І. Димич з сином.
1930-і рр.*

І. Винниченко. Українці Берестейщини. г. «Берест, край», 1998, № 28, (84) 18.07.

Димич Іван, укр. художник. Н. 1879. Р. см. Невідомий. Батько оселився в Пинську 1890. З заможної родини. Д. мав худ. освіту. До 1914 жив переважно в Києві. Працював олійними фарбами. 1936 виставлявся в Пинську на виставці на Поліському ярмарку — десять полотен на поліські теми, в тому числі «Поліські луги» та «Рибальська хата біля Пинська». Д. репресований 1940 НКВД.

Ільїн А. Іван Димич.— г. «Гістарычная Брама», 2004, №1 (22), с. 55.

Динько Андрій, письменник, публіцист. Н. 1974, Берестя. З укр. родини. Закінчив Мн ун-т. Живе у Мінську. Д. -головний редактор опозиційно біл. г. «Наша Ніва», голова біл. Пен-центру. Д. виступав у пресі з протестами з приводу заборони біл. владою «Словника Берестейщини». Публікації Д.: «Пра захадне-палескі (яцвяжскі) націятворчи праэкт у 1980-90 -ж гадах.— ж. «Загароддзе» Мн., № 3; Новітня історія ятвягів.-ж. «Пам'ятки України: історія і культура» К., 2002, № 3-4; Повстання феномену україномовних білорусів,- «Форум».

Динько Володимир, укр. педагог. Н. с. Костомолоти, Підляшшя. Під час нім. окупації карався в концтаборі Аушвіц, звідки втік. 1946 р. сім'я Д. переїхала в Сов. Союз. Поселили їх в Одеській обл., звідки, рятуючись від голоду, переїхала самотуж на Полісся й оселилася в с. Бошня, Іван. Володимир Д. вчитель у сусідньому селі Мохро, поки 1952 р. на був звільнений з посади учителя без дання причини.

Динько Іван, укр. вчитель. Брат Володимира Д. Закінчив Холмську гімназію. 1945 сім'я Д. виселена в Сов. Союз. Жив з батьками в с. Бошня, Іван. Викладав математику в середній школі с. Критишин, Іван. Як українець цькувався КГБ і врешті 1952 р. був звільнений з посади вчителя. Працював шофером.

Динько Наталя, див. Бабіна Наталя.

«Дыялекты слоунік Брэсчыны», мовознавчий зб., 260 с., вид. 1986, Мн. Над ДСБ працювали науковці з Пед. ін-ту ім. Пушкіна (тепер ун-т). Складається з трьох частин: власне словника, розділу «З фразеології Берестейщини» (укладачі В. Ємельянович та І. Сацута) та добірки текстів. У всіх трьох частинах переважають укр. матеріали, дещо знівельовані біл. транскрипцією. Біл. матеріали походять з пн. районів області, які відносяться кількісно до укр. як 3:10. Редактори вельми «науково» перемішали укр. матеріали з біл., що зраджує їх небажання визнати мову Берестейщини укр.

Г. Купріянович. Діалектний словник Берестейщини. — ж. «Наша культура», В-ва, -1991, № 5, с. 14.

«Дівчинонько, шумить гай», укр. нар. пісня, у зб. Г. Цітовича вміщена в біл. перекладі як білоруська.

АБНП, с. 167.

Церква в Дітковичах. Дорог

Дідовичі, с., Іван., ср. Мотольська. Поріччя Ясельди. У Д. здавна розвинуті нар. мистецькі промисли: вишивання, виготовлення поліських кожухів, різьба на дереві. В архівах пол. міністерства освіти виявлена підписна заява від жителів Д. з проханням заснувати в селі укр. школу.

г. «Наше життя», 1926, №4 (224), 03.12.

Дідур Юрій, учасник укр. визв. руху. з Борщівського рну на Тернопільщині. Двічі карався в пол. концтаборі в Березі. У 1944 повітовий провідник ОУН. Загинув у бою з більшовиками.

О. Юрчинська. Крізь fronti., підпілля, табори.—ж. «Біль», Львів, 1996, вип, 7, с. 101.

Длугош Ян, пол. історик, дипломат, реліг. діяч. Н. 1415, с. Бжезниця, Радомщанський пов. П. 1480, Краків. Навчався 1428-31 в Крак. ун-ті. Краківський канонік. Автор «Літописів або хроніки славного Королівства Польського», 12 книг, вид. 1614-15, 1701-02, лат. мовою. Використав також укр. джерела. Про Берестя писав: це місто з боку Польщі- «брама до Руських земель».

Дмитерко Ю., член ОУН, з Підберезців біля Львова. Відбув чотири терміни по шість місяців 1934-35 у пол. концтаборі «Берега Картузька».

Пустомитівщина. Істор.-краєзнавчий нарис, Пустомити, 2003, С.47.

Дмитровичі, с., Кам, 12 км на пд від Кам'янця. 1786 у Д. збудовано Спасько-Преображенську церкву. На середину ХІХ ст маєтком у Д. володіли поміщики Сівери і Бахметєва. У 1920-х рр в Д. діяла філія укр. добродійного т-ва «Наша хата», головував у т-ві Микита Головничий.

«**Дніпро**», кодова назва краю ОУН у пн-зх землях 1942-49, охоплювала територію Волин, та Берест, обл. 1949 «Д» скасовано, на його місце створено округи - Берест, Ковельську і Луцьку.

Свято-Троїцька церква в с. Доброславка. Пин.

М. Савчин. Тисяча доріг.— серія «Літопис УПА», Торонто-Львів, т. 28, 1995, с.301.

Добра Воля, місцевість біля Пинська, де 1941-43 було страчено в'язнів-євреїв Пинського гетто. Меморіальний комплекс.

Добринін Михайло, син Андрія, голова відділення пол. т-ва у Бересті та заступник голови союзу поляків Білорусі. Доцент Берест. ун-ту. Вів успішну полеміку а біл. шовіністами (Ю. Закревським та П. Васілевським) щодо прав національних меншин і зокрема поляків у Респ. Білорусь. Д. відзначив загально відомий факт, що в Бересті ніхто не хоче вчити біл. мову і що Берестейщина

ніколи не була білоруською. Д. відбув кілька судових процесів з приводу наклепів на себе і завдання моральних збитків.

Добриян Петро, біл. поет. Н. 1916. Зі Слонимщини. Публікувався з 1938 в західнобіл. пресі. За прокомун. діяльність 1939 потрапив до пол. концтабору «Бере-за Картузька». Творчість Д. має характер комформістський, просов.

Дабрыян П. — ЭЛМБел., т. 2, с. 250.

Добрянський Микола, перша половина XVII ст, активний член братства у Львові, учасник православного собору в Бересті 1596.

Я. Ісаевич. Братства та їх роль у розвитку укр. культури XVI-XVIII ст., К., 1966, с. 118.

Довечоровичі, містечко в Пин. князівстві, відтак повіті. Відоме з 1452. З 1623 має назву Дорогичин. Суч. районний центр обл.

Дольські, князі, походили від пин. Рюриковичів-Юрійовичів Прізвище - від с. Дольськ, тепер Любешівський рн на Волині. Відомі з XV ст. Оберталися головно на-воколо Пинська.

Домачівський район, існував 1940-66 в складі Берест, обл., центр ДР селище Домачево. Територія тепер у складі Берест.

Доропей Михайло, стрілець УПА. З с., Повіття, Коб. Псевдонім «Конопленко» ж. «Державність», 1922, №3(6), с.72.

Доропійовичі, с., Малорит., ср. Чорнянська. 15 км від вол. межі. Пам'ятка архітектури церква Різдва Богородиці. У 1917-19 в Д. працює укр. початкова школа, вчителька В. Михайловська. 1926 громадяни Д. вимагали від пол. влади відкриття в селі укр. школи — без наслідків. (г. «Наше життя», №49(224), 03.12. Пам'ятник жертвам Др.св. війни, Зона дій УПА.

Дорош, берест, міщанин на 1620-ті рр. Прибічник правосл. церкви, за що по-терпав - з братами і синами був ув'язнений, вкинутий до смердячої ями і мучений.

М. Груш. Історія укр. козацтва ж. «Вітчизна», 1989, № 11. с. 201.

*Пам'ятник жертвам Другої світової війни.
С. Доропійовичі*

*1285. Церковь Рождества
Богородицы с. Доропійовичі*

Л. Дорошко

Самодіяльність в м. Дорогичині

Дорошко Лідія, доцент університету в Бересті, україніст, очолює відділення укр. мови і літератури при Філологіч. факультеті.

Достоевська Любов Федорівна, дочка письменника, сама письменниця. Н. 1869, Дрезден. П. 1926, еміграція. Авторка романів «Адвокатка», «Емігрантка», зб. оп. «Хворі дівчата» та спогадів «Достоевський в зображенні його дочки» (німецькомовне вид., Мюнхен, 1920; рос. вид. ПГР, 1922). У спогадах Д. Берестейщину і зокрема с. Достоево, Іван, звідки походили її предки і прізвище, називає Литвою. можливо під впливом пол. історіографії, можливо -мала на увазі Велике князівство Литовське: «Коли мої предки переїхали з Литви (тобто з Пин. пов. —ВЛ) в Малоросію...»

Достоевська Марія, шляхтянка, з відомої на Поліссі родини, що володіла з початку XVI ст с. Достоевом. Знана кримінальними злочинами — звинувачувалася у вбивстві чоловіка та в замахові на життя пасинка. Засуджена до кари смертю. Серед дослідників здобула титул «Леді Макбет Пинського повіту».

Л. Гроссман. Достоевский. ЖЗЛ, М-ва, 1962, с.8.

Достоевський Андрій Федорович, онук письменника. Цікавився селом Достоевом, листи Д. в експозиції літ-краєзнавч. музею в Достоеві.

«До тебе, світе. Українська література Берестейщини», літ. антологія, укладена поетом А Цвидом, на жаль, уже небіжчиком, видана 2003 у Києві. Обіймає прозу, поезію, публіцистику Берестейщини за період від грамоти кн. Володимира Великого про заснування Турівської єпархії (1005) до віршів народженої в 1977 О. Шачаніної. Кожного автора супроводить вичерпна анотація укладача. До антології увійшли кращі тв. Д. Фальківського, Івана Хмеля, Ф. Одрача, О. Лапського. Антологія якнайповніше подає літ. процес на Берестейщині.

Ю. Ковалів. Спроба, що стане в пригоді усім.— «Слово Просвіти», 2003, ч.36(34), 03-09.09.

Драгун Ігор, голова берест. філії Білоруської соціально демократичної громади в Бересті. Родом з Білорусі. Своє ставлення до укр. руху на Берестейщині Д. сформулював так: «Це об'єктивно, що діалекти Берестейщини ближчі до укр. мови, ніж до біл., тому наших українців я не можу винуватити в якихось ненатуральних заходах... Навіть якщо на Поліссі буде розвиватися укр. культура у вигляді шкіл, театрів, газет

тощо, а білоруська занепадатиме, я до неї ставитимуся позитивно, як би мені болуче не було. Ніяких заборон, ніяких обмежень. Тільки так ми зможемо утворити з Берестейщини і Волині міст приязні між Білоруссю та Україною».

«Мост приязні паміж Беларуссю і Українай».— г. «Полищукове слово», № 3, 1992.

Дражньовський Олекса, теолог з Тернопільщини. За обстоювання прав своїх парафіян запроторений 1934 р. в концтабір «Берега Картузька»

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.432.

Друцький-Любецький Греціян, князь, дворянин. З Пин. пов. Служив у царстві Пол. Учасник повстання. Загинув у бою,

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006, с.134.

«**Дуб до дуба похилився**», укр. нар. пісня. Запис Г. Ширми з 1951 в с. Шенях — переклад з укр. тексту.

АДНП, с. 218.

Дубовка Володимир (Уладзімір), біл. поет. Н. 1900, с. Огородники, Постав. р-н, Білорусь. П 1976, Москва. У 1930-х рр арештований НКВД, довгий час поневірявся в Гулазі на півночі. Звільнений 1956. Відтоді жив у Москві. У спогадах про відвідини України є згадка про Д. Фальківського: «Уже в Харкові нам сказали, що в числі кращих кийвських поетів ми зустрінемо Дмитра Никаноровича Фальківського — «вашого білоруса» — «Чому вашого?» — Він пише по-українському, але сам народився в Білорусії...» Епізод дуже характерний, який показує і членів харків. спілки письменників і самого Д., і ситуацію навколо окупованого Польщею Полісся.

Дмитро Фальківський (Левчук) у спогадах знайомих, друзів, колег.—г. «Берест. край», 1998, № 38 (94), 30.10.

Дубове болото, Дорог, і Коб., епіцентр ДБ с. Дубини, Коб. По пн частині ДБ пролягає Дніпровсько-Бузький судноплавний канал.

Дубове болото.—ЕУ, т.6, с.2163.

Дубоїс Станислав, діяч пол. робітничого руху. Н. 1901. П. 1941, Освенцім. Після перевороту 1926 був в опозиції до режиму санації. 1930 арештований, утримувався у військовій тюрмі берест. фортеці.

А. Ильин. Брестский произвол.— г. «Брестский курьер»,

Дубчак Федір Іванович, укр. повстанець. Походив з с. Лушкики, Коб. На 1943 Д. був бійцем одного з відділів УПА на Волині.

В.Сергійчук. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріяли ,К., 1996, с.442.

«**Дуб**», псевдонім, укр. повстанець, чотовий УПА. Загинув у бою в Послівському лісі, Іван.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь. 1939-1955, К., 2005 с. 563.

Дубини, с, Коб., ср. Ониськовицька. 5 км на пд від Дніпровсько-Бузького каналу. Д. вважаються епіцентром Дубового болота.

Федір Дудко

Дудко Федір, укр. письменник. Н. 07.05.1885, с. Шабилинів, Чернігівщина. П. 01.03.1962, Нью-Йорк. Вищу освіту здобув у Москві. Публікується з 1905. Учасник визв. змагань 1917-20. У 1920-39 жив у Львові, працював у бібліотеці НТШ, 1939-41 рр. в Польщі. 1941-44 Д. живе у Бересті, редагує укр. г. «Наше слово», одночасно редагує г. «Пинську газету», де опублікував повість «Заметіль» Приміщення редакцій обох гг водночас були явочними квартирами укр. підпілля У 1944 газети німці закрили, декого з працівників арештовано. З 1944 Д. в Німеччині, з 1949 - у США. Тв.: «Отаман Крук» 1924, 1941; зб. оп. «Дівчата одчайдушних днів» 1937; «Глум» 1925, 1937; пов. «У заграві», «Чорторий», «Квіти і кров», «На згарищах», «Прірва» 1928-31; зб. «Заметіль» 1948; історич. роман «Великий гетьман» 1936; істор. оп. «Стрибожа внука» 1937; оп. для дітей тощо.

Ф. Дудко.-ЕУ, т. 2, с. 603; Ф. Дудко.- УЛЕ, т. 2 с. 122

Маковська О. В окупації Берестя.— г. «Берест. край» № 12 (68), 28.03.1998

Дубровка, урочище в межах с. Велемичі, Стол, розкопано кілька поховань племен зарубенецької культури.

Дунай, воєвода волинський, учасник багатьох воєн, героїчна постать. Очолював зокрема вол. військо у війні з пол. князями Болеславом та Конрадом Самовитовичами. Головною базою Д. було м. Берестя. Популярність історич. Д. настільки велика, що він послужив праобразом билинного Дуная, згадується в кількох билинах поруч з Добринею Чурилом та кн. Володимиром.

Гал.-вол. літопис, Львів, «Червона калина», 1994, с.127; М. Труш. Історія укр. літератури, т. 4 кн.1, К., 1994, с.143-148.

Дунай, у слов'янському фольклорі і зокрема в укр. назва Д. означає ріку чи воду. У цьому значенні часто згадується в нар. піснях Берестейщини, що викликало подив у Ю. Крашевського.

М. М. Дурнаво

П. Дурчин. Цитадель над Бугом. 1967.

Дурново Микола, рос. мовознавець. Н. 1876, Москва. П. 1937, Гулаг. Закінчив Моск. ун-т. Член АН ССРСР. Викладав в ун-тах Саратова, Мінська, Москви. Пр.: «Нарис історії рос. мови» (1924), «Вступ до історії рос. мови» (1969), учасник створення «Диядоктологічної карти рос. мови в Європі» (1914) на якій Берестейщина значиться в ареалі укр. мови.

Дурчин Петро, біл. графік. Н. 1918, Мозир. Учився в Моск. мист. училищі пам'яті 1905 року. Виставляється з 1949. Провідна тема творчості Д. — оспівування Берест, фортеці з її обороною 1941. Д. властива некритична ідеалізація Др. світ. війни та її наслідків. Тв.: серія портретів учасників оборони фортеці; «Берест. фортеця (1957); «Життя за Батьківщину» (1960-84); «Берест, фортеця-герой».

Дурчин П.С. — ЭЛМБел., т.2, с.381.

Дягелець, с., Берез., ср. Углянська. 9 км на пд від Берези. На 1917-19 в Д. працює укр. почат. школа - 23 учні, вчитель У. Довгун.

Дякович, диз. Гісяк В.

Е

Енгельгардт Григорій (Готгард), рос. поміщик, барон. Н. 1759, Латвія. П. 1833. З прибалтійських німців. Після відставки в чині генерал-майора (1816) живе в с. Кустовичі, Коб. Батько Софії Е., дружини власника Кирилівки на Черкащині. У маєтку Е. в Кустовичах у липні 1829 побував зі своїми панами Т. Шевченко по дорозі з Києва до Вільна. Е. був сварливим сусідом —позивався за землі.

А. Непокупний. Балтійські зорі Тараса.—зб. «У Вільні, городі преславнім», К., 1989, в-во «Дніпро», с.156,210.

Енгельгардт Софія, рос. поміщиця, дружина власника Т. Шевченка. Н. 1805, П. 1875. Юнацькі роки провела в с. Кустовичі, Коб., у маєтку свого батька. Чоловік Е., Павло Е., походив зі смоленських Енгельгардтів. Мати відомого астронома Василя Е. У липні 1829 валка Енгельдгардтів з козачком Т. Шевченком проїхала за маршрутом Київ - Житомир - Рівне - Ковель - Кобринь -с. Кустовичі, а не маршрутом Київ -Гомель - Мінськ - Вільно, як досі уважалось. «Правомірно вважати, що деякими сторонами свого духовного розвитку Шевченко був зобов'язаний їй», - пише Ф. Прийма.

А. Непокутний. Балтійські зорі Тараса.-зб. «У Вільні, городі преславнім», К., 1989, с. 156, 210; Ф. Я.Прийма. Шевченко и русская литература XIX века, М.-Л, 1961, с. 34.

Є

Євсевський Микола, укр. поет. Н. 1928, Пинськ. З сім'ї священника. Учився в пол. школі, одночасно вчився гри на скрипці. З 1944 в еміграції. Виступав як співак і декла-

Микола Євсевський

матор в укр. трупях виконував партії в операх. З 1951 жив в Австралії. Автор укр. віршів. Знаний як спонсор багатьох укр. культурних починань. Допомогавав зокрема г. «Берест. край».

М. Євсевський.— альманах «До тебе, світе», К., 2003 с. 343-346.

Ельський Роман, син Лукаша, ротмістр у лит. війську Сапеги. Після воз'єднання Пин. повіту з Укр. козацькою державою 1657 Є. стає полковником Війська Запорозького під орудою полк. київ. Виговського. Ротмістрами в полку Є. були Жуковський та Кржижановський.

В. Липинський. Україна на переломі, К., 1997, с. 292.

Ельцин Борис, функціонер КПРС, перший президент Рос. Федерації. Н. 1931, с. Бутка, Свердловська обл. П. 2007. Як президент РФ приймав участь у біловезькій зустрічі у Віскулах з керівниками України та Білорусі, де було ухвалено про розпуск СССР.

Борис Епішко

Епишко Борис, укр. поет. Н. 1931, с., Залядиння, Іван. Служив в армії. Перебував під наглядом КГБ за контакти з учасниками укр. руху. Спочатку писав по-біл. Перший вірш опуб. 1997.

Б. Епишко. Будь завжди зі мною.—г. «Берест. край», 1997, 01.11., № 39 (48).

Єремабчик Іван, учасник пол. повстання 1830-31. З селян с. Нагір'я, Дорог., кріпак панів Вислоухів. На слідстві довів, що потрапив до повстанців не з своєї волі. Після фортечного ув'язнення відпущений додому.

А. Ильин. Повстанцы-берестейцы.—ж. «Гістарычная Брама», 2001, № 1(18) с. 21.

«Єрмак», псевдонім, укр. повстанець. Командував загном, пізніше підпільною мережею на території Дорог, рну. Загинув у бою 1949 в с. Занив'я, Дорог.

Єрмаков Михаїл, дяч рос. правосл. церкви. Н. 1862, Петербург. губ. П. 1929. Учився в Київ. дух. Академії. Очолював Волин. дух. семінарію в Житомирі. Від 1912 архієп. гродненський і берест. З 1921 митроп. київ. У 1923 ув'язнений більшовиками. Ворог Укр. Автокеф. Правосл. церкви.

Михаїл Єрмаков.— ЕУ, т. 4, с. 1559,

Єфімович Володимир, біл. журналіст, ред. районної г. «Навіны Камянеччыны» (раніше «Ленінец»), фальсифікує місцеву історію. У кн. «Память» замовчує укр. рух на Берестецщині, натомість пише про біл. школи, вистави до 1939, що є неправдою, бо таких у Кам. р-ні до 1939 не було.

Г. Мусевич. Щоб була повна ясність.— ант. «До тебе. світе» К., 2003, с. 372-375.

«**Єтвизь**», термін, вигаданий М. Шеляговичем та його патронами для позначення Зах. Полісся, Берестейщини, його населення як окремого слов'янського народу, спадкоємного, мовляв, по ятвягах, балтському племені, що навіть не жило на Берестейщині, а лише межувало з нею з півночі і чинило грабiжницькi напади. Акцiя М. Шелягови-ча з «Єтвезью -полiтична провокацiя проти укр. вiдродження на Берестейщинi.

Ж

*Церква Параскеви П'ятниці,
с. Жабчиці, Пин. 1788*

Жабинка, рiчка, права притока Мухавця, басейн Висли. У гирлi Ж. розташований рай. центр м. Жабинка.

«**Жайворонки, прилетiте**», укр. веснянка, записана 1948 в с. Ланському. Малорит., вiд О. Олесика. Веснянку перекладено записувачем (Г. Цiтовичем) по-бiл, умищується в зб. бiл. пiсень.

АБНИ, с. 34.

Жарчинський Омелян, крiпак помiщика В. Пусловського з с. Пiски, Пин. пов. Перебував у повст. загонi Т. Пусловського, потiм – Д. Хлоповського. Зданий росiянами в солдати.

В. В. Гарбачова . Удзельникi паустання 1830-31 гг на Беларусi, Мн.,2006, с.140.

«**Жидiвка-вихрестка**», п'єса укр. драматурга I. Тогобочного (Щоголева Iвана, 1862-1933). У п'єсi свiвчутливо оповiдається про важку долю дiвчини-єврейки в чужому середовищi. П'єса кiлька разiв виставлялася самодiяльними трупами Берестейщини у 1920-30-х.

Тогобочний I.—УРЕС, 1968, т.3 с.494.

Жданович Антон (народна назва Волочай, Адамович), укр. державний i вiйсько-вий дiяч, полковник Вiйська Запорозького, виконував рiзні функцiї в урядi Б. Хмельницького: наказного гетьмана, полковника київ., посла до Туреччини 1650 i 1651, посла до Польщi 1653, в Росiю 1654. Цiлий рiк 1654 перебував у полонi в Радзивiлла. 1656-57 очолював укр. корпус пiд час походу в Польщу. Був постоем у Берестi. Схилив пин. шляхту до воз'єднання з Укр. козацькою державою. Видав унiверсал про заборону чинити шкоду Пин. повiтовi. Прибiчник I. Виговського. Загинув у московській неволi.

В. Липинський. Україна на переломi, К., 1997, с.165; В. Чуприна. З. Чуприна. «Треба нам одступати од руки царської.» – ж. «Дзвiн», Львiв, 1998, № 10, с. 111-115.

Ждановича Антона, полковника i наказного гетьмана Вiйська Запорозького, унiверсал Пинському повiту вiд 14.05.1665 про заборону «всiм, кому о том вiдати належить»... « з товариства нашого» — чинити кривди шляхтi повiту.

М. Гр. IУР, т. IX-2, с. 1399.

Железовський Федір, гр.-кат. (уніат.) священник. Двічі їздив у Біловезьку пуцу 1830-31 приводити до присяги пол. повстанців. Усунений росіянами з парафії.

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006, с. 139.

Животко Аркадій, автор сценічної картини «Одної ночі», виставленої двічі учнями рос. гімназії в Бересті у 1920 і рр.

Житинь, с., Жаб., ср. Степанківська. 11 км на пн від Жабинки. У XVII ст. маєток у Ж. належав Мосальським. У 1930-х рр у Ж. діяла філія «Просвіти» та укр. кооператив «Добробут».

29.10.1942 біля Ж. німці розстріляли сім'ї військовиків та сов. активістів.

Жлоба Сафроній, біл. науковець. Н. с. Велемовичі. Стол. Закінчив БПІ. Працює на кафедрі історії слов. народів у Берест. ун-ті. Пр.: «Еволюція традиційного поліського житла» (зб. «Полісся, Етнос, традиції, культура», Луцьк, 1997).

Жуковський Антон, укр. лікар. Н. 1904, Поморяни, Галичина П. 1984, США. Закінчив 1934 мед. студії в Краків, ун-ті. За участь у патріот, акціях відбув термін у пол. концтаборі «Берега Картузька». 1941 арештований НКВД, але врятувався. Під час нім. окупації працював лікарем у Бродах, надавав мед. допомогу сов. військовим полоненим та євреям. 1943-44 лікував укр. повстанців. По війні в еміграції.

Літопис Укр. Повст. армії, т.23. Медична опіка в УПА, Торонто-Львів, 1992, с.373.

Жуковський Степан, правос. священник на Берестейщині, рос. спрямування. Чинив заходи, спрямовані на продовження русифікації культ.-сусп. життя у воєводстві Поліському під Польщею. За наполяганням Ж. Вища укр. школа в Бересті, закрита 1919 поляками, була відновлена як російськомовна.

А. Цвид. Від укладача. — антологія «До тебе, світе», К., 2003, с.8.

«**Журавель**», укр. нар. пісня, у біл. перекладі вміщена у зб. Г. Цітовича. АБНП, с.439.

Журавський Іван, укр. активіст з Берестейщини. За зв'язок з укр. рухом засуджений був військ. трибуналом на 25 років ув'язнення. Карався в концтаборах Інти в Комі. Звільнений 1956.

Жухівці, с., Коб., ср. Остромицька. У поріччі Мухавця, 12 км на пн-сх від Кобриня. На середину XIX ст. маєток у Ж. належав панам Остромецьким та Домбровським. Записало в Ж. і опубліковано Г. Семенюк кілька добірок укр. нар. пісень.

3

Заболоття, с., Берест., ср. Мухавецька. Від Берестя на пд-сх 15 км. Володіли З. за панщини пани Матушевичі та Ляшкевичі. Селяни З. вимагали від пол. влади відкриття в селі укр. школи (Г. «Наше життя», № 49 (224), 03.12.1926)

*Панська садиба в с. Закозель.
З альбома Н. Орди. XIX ст.*

живе в Луцьку. ст. «Берестейсько-волинська межа».- г. «Луцький замок», 09.12.1999.

«Задьора», псевдонім, укр. повстанець, на 09.1943 шеф зв'язку Столинського надрайону військової округи. Зберігся наказ «З» про удосконалення системи зв'язку на території надрайону.

В. Ковальчук. Зв'язок в ОУН(б) на Волині і Поліссі в останні роки Другої св. війни та в післявоєнні роки. — ж. «Визв. шлях», квітень 2006, с.107.

Заказанка, с., Берест., ср. Гершонська, на пд від Берестя 16 км, у поріччі Бугу. 1944 с. 3. віднесено до нейтральної смуги пол.-сов. кордону: мешканців виселено, будинки зруйновано. Дехто з мешканців оселився за «зоною», в лісі, поселення одержало стару назву 3.

Заки, с., Берест., ср. Мухавецька. 7 км на пд-сх від Берестя В архівах пол. міністерства освіти зберігалась підписна вимога мешканців 3. відкрити в селі укр. школи (г. «Наше життя», № 49 (224), 03.12.1926.

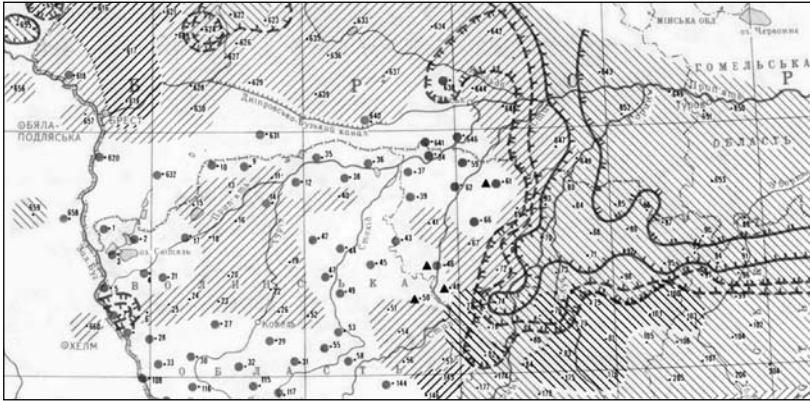
Закоштуй Ананій, член ОУН. Родом з Лаврова на Волині. Підпільне псевдо Василь. Один з керівників Поліського лозового козацтва. Бідбув термін ув'язнення в пол. концтаборі «Береза Картузька». Провідник крайової екзекутиви ОУН Північно-Зах. земель. Загинув 1944 в бою з більшовиками.

С. Семенюк. Волинь: шлях звитяги. — г. «Шлях перемоги», К., ч. 44 (2322), 04.11.1998.

Я. Закревська

Закревська Ярослава, укр. мовознавець. Н. 1931. П. 1999. Доктор філолог. наук. Записувала діалектний матеріал для АУМ на Берестейщині в селах: Жичин, Повіття, Замшани, Спорове, Соколівка, Мале Міжлісся. З. стверджує: «Позицію укр. діалектологів щодо українсько-білоруської мовної межі та оцінки говорів Берестейщини чітко виявив опублікований другий том «Атласу української мови». Пр.: «Олекса Горбач» (Львів, НТШ, 1995); «Натхнення і талант. Лауреат премії ім. І. Франка. Анна Галя Горбач (ж. «Дзвін», 1994; співавтор «Атласу укр. мови», том 2.-ж. «Мовознавство», 1970, № 3; «Діалектний словотвір в ареальному аспекті».-там само; «Крізь призму лінгвістичної географії».-ж. «Пам'ятки України: історія та культура», 2002, № 3-4, с. 31-32.

Атлас української мови. Українсько-білоруське мовне розмежування.

Залеський Богдан Юзеф, пол. поет, представник «укр. школи». Н. 1802, Київщина. П. 1886. Учився у Варшаві. Зб. поезій: «Поезії», «Дух од степу», «Думи і думки». Т. Шевченкові присвятив вірш «Тарасова могила», Автор «Думи про Косинського» (Косинський - уродженець Берестейщини), в якій з позиції романтизму ідеалізував стару Україну. Про гетьмана Косинського в поемі мова йде як про захисника України від татарських набігів.

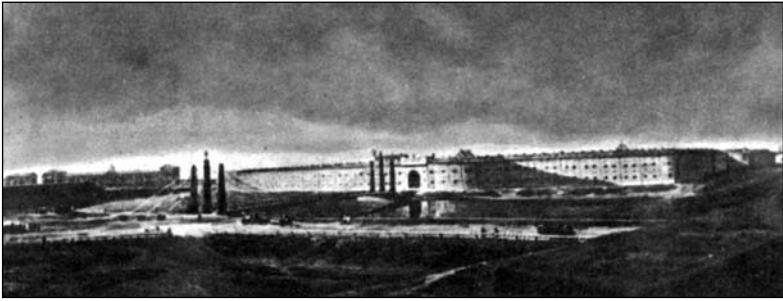
Б. Залеський

Залеський Броніслав, пол. гром, діяч, історик, художник. Н. 1820, с. Рачковичі, на Случчині, Білорусь. П. 1880, Франція. Учився в Дерпт (Тарту) ун-ті, звідки був звільнений за участь у пол. конспіраціях. У 1846 заарештований і засланий рядовим солдатом в Оренбурзький край, де подружив з Т. Шевченком, разом з ним відбув аральську експедицію. Вийшовши у відставку, жив у Мін. губернії, листувався з укр. поетом, допомагав йому матеріально, зберіг і опублікував 16 листів поета. Востаннє вони бачилися 1856 в СПб. З.-учасник пол. повстання 1863-64, постачав повстанцям куплену за кордоном зброю. Відтак жив у Парижі. З. був одружений з Оленою Скирмунт, уродженкою м. Пинська, художницею. Бував на Берестейщині в маєтках родини дружини в сс. Молодове і Поріччя, Автор спогадів про дружину «З життя литвинки (1876). Член-кореспондент АН у Кракові з 1873.

О. Ільїн. Скирмунти.— г. «Берест. край», 1999,20.02; Залеський Б.- «Шевчен. словник», т.1, с. 228.

Залеський Б., художник. Автор портрета А. Міцкевича (часів студентства) офорт за рисунком В. Ваньковича та картини «Берестейська фортеця».

Залізняк Микола, укр. політ, діяч. Н. 1888. П. 1950, Гулаг. Студентський активіст. Публіцист. Член укр. делегації на переговорах у Бересті 1918. У 1919-20 посол УНР у Фінляндії потім в Австрії. На еміграції проф., УВУ. Арештований 1945 в Празі. Помер

Б. Залеський. Берестейська фортеця. 1840.

в ув'язненні. Пр.: «Моя участь у мирних переговорах у Бересті-Литовському» (1928), «Самостійна Україна не соціалістичне гасло», Державний устрій Німеччини.

О. Ільїн. Укр, мартиролог переговорів у Бересті.- г. «Берест край», № 13 (69), 04.04.1998.

В. Заліпа

Заліпа Валентина, педагог, викладач укр. мови в музичній гімназії № 4 у Бересті, Автор публікації «Найвища нагорода для мене, коли студенти перестають соромитися рідної мови»

г. «Берест. край», 1998, № 34, 03. 10.

Заломай Володимир, голова облвиконкому в Бересті на 1998. Один з гонителів першого випуску «Словника Берестейщини».

Залуззя, с., Жаб., ср. Яковчицька, на залізниці Жабинка- Берестя. Колишня назва Богуславичі. На території З. знайдено камінь з зображенням людини – пам'ятка з кам'яного віку.

Замковець Володимир, науковець, доцент Берест. ун-ту. Заступник голови управи «Просвіти Берестейщини» (забороненої) Автор статей: «Хай об'єднає нас любов до Батьківщини г. «Берест. край», 1997, № 46, 20.12; Между мечтой и бездной- «Брестский курьер», 2004, №18, квіт.

Запілля, Заполле, с., Пин., ср. Осніжницька, 2 км на пн від Пинська. Перша згадка про З. припадає на 1496. У XVIII ст. З. належить кн. Друцьким-Любецьким, відтак власність Пусловських. У З. гостював пол. король А Понятовський. Відома пам'ятка архітектури - садибний дім.

Заплісся, с., ср. і рн. Дорог. 7 км на сх від Дорогичина, Відоме з 1630. Поміщики Леженські. Жителі З. порушували справу перед пол. владою про відкриття в селі укр. школи.

Г. «Наше життя», 1926, № 49 (224) 03.12.

Садибний дім у с. Запілля, Пин.

Заремба Ян, пол. поет і видавець протестанського напрямку, XVI ст. У Бересті опублікував «Берестейський конціонал» («Пісні на хвалу Божу») (1558). 3 нотами.

Зарічка, с., Дорог., ср. Попинська. На Дніпровсько-Бузькому каналі. Міст через канал. 1926 мешканці з. колективним листом просили пол. міністра освіти відкрити в селі укр. школу (г. «Наше життя», № 49 (224),

03.12.1926) У лютому 1943 біля З. відбувся бій між сов. партизанами та нім. частинами за переправу на каналі.

Зарічани, с., Кам., ср. Ратайчицька. У поріччі р. Лісної. До 1964 село мало назву Церковники. Поміщики Носаржевські. У школі З. до 1950 вчитель Г. Омелянюк викладав укр. мову.

Заріччя, у біл. транскрипції Зарэчча, с., Малорит., ср. Хотиславська. Від Малорити на пд 6 км, на волин. межі. На 1917-19. в З. діяла укр. початкова школа, у двох групах 95 учнів, учителі Н. Шумович та і. Волошевич.

Зайцев Євген, біл. маляр. Н. 1908, м. Невель, Псков, обл. Член-кореспондент АМ СРСР Більшість творів З. присвячена мотивам жовтневого перевороту 1917, громадян, війни та Др. світ. війні. У такому ж дусі написано картину «Оборона Берестейської фортеці в 1941 році» (1950).

Зайцев Є.О. –БСЭ. Т.9, с.295.

Засіми, с., Коб., ср. Буховицька, 15 км на пд-сх від Кобриня.

Поріччя верхнього Мухавця. 1940 В З. біл. фольклорист Г. Цітович записав укр. нар. пісню «Терниця», переклав її по-білоруському й оголосив біл. нар. танком.

«Церніца» (автор Л. К. Алексютович). – ЭЛМБел., т.5, с.47

Свято-Федорівський собор у Пинську, 2001

«Засцянкова шляхта полєска», агітаційна брошура, видана пол. владою 1938 (спеціальним фондом для навернення поліської шляхти на польскість) у Пинську. У брошурі міститься чимало шовіністич. спотворень історії Полісся та вигадок про внесок поліської шляхти в пол. історію, вигадано зокрема такі псевдоісторичні статі, як К. Островський, Ковб-Седлецький, Шпаківський, С. Калаур за принципом: кожному шляхетському селу пол. героя.

Ф. Одрач. Наше Полісся, Венігер, 1995; Берестя, 2002, с. 58.

Затонський Володимир, сов. діяч в Україні. Н. 1888, с. Лисець, тепер Хмельн. обл. П. 1938, розстріляний. Закінчив Київ, ун-т. Посідав найвищі посади в УССР. Провадив промосковську політику, «Знавець» західноукр. справ — брав участь у створенні КПСГ та Галревкому. Пізніше з Харкова давав директиви, яку політику має провадити КПЗУ. У листі до пол. комуністів від 28 10. 1921 з. наполягав, щоб Волинь і Полісся вилучити з-під юрисдикції КПЗУ і підпорядкувати безпосередньо КПП. Цей лист з. розшифровує той факт, чому Полісся врешті решт опинилося під КПЗБ, а відтак край віднесено 1939 до БССР.

М. Королько. Монографія про діяльність комуніст, руху Зах. Україні.- ж. «Наша культура», В-ва, 1976, № 11(223), 22 с.14

Захарова В. А., біл. фольклорист, укладачка фольк. зб. «Беларускі фальклор у сучасник записах. Брєсцкая вобласць. Традыцыйныя жанры» (Мн.,1973). Укр. пісні Берестейщини подано в біл. перекладі й оголошено біл. Класичний приклад фольклорної крадіжки.

Зяць Арсеній, поліський художник. Н. бл. 1905, Пинськ. П. 1995, США.. Жив у Франції. Відбув нім. полон. На початку 1960-х рр. з. з дружиною-фрадцуженкою переїхав до США, де й помер у притулку для старих.Уціліло 12 сюжетів з. з видами Пинська.

А. Зяць

Вяч. Ильенков, Арсеній Зяц.-ж. «Гістарычная Брама», 2004, №1, с. 58, 59.

Зяць Михайло, укр. повстанець. Н. 1921 с. Берлин, Львів. обл. П. 1955, Волинь. Член ОУН. 1937-38 перебував у пол. концтаборі «Берега Картузька». В УПА з 1942. З 1945 по 50 в охороні В. Кука і Р.Шухевича. Загинув у бою на Волині.

Л. Полюга Охоронець головного командира УПА.-г. «Шлях перемоги», 2005, № 30 (2668), 27. 07.

Зячківський Йосиф, архимандрит кобринський, був присутній 07.02.1658 на раді, коли обрано гетьманом Ів. Виговського.

М. Гр. ІУР, т.10, с.138.

Збураж, с., Малорит, ср. Гвізницька, 10 км на зх від Малорити. Маєтками в з. вододілі поміщики Немцевичі і Лепарські. У 1795 Катерина II подарувала з. ген-майору М. Ланському. 1943 німці стратили в з. 24 мешканців, спалили 320 осель. У з. нар. укр. поетеса і науковець Г. Супрунюк.

Зданевич Володимир, укр. активіст. Н. 1914, Любачівщина. П. бл. 1995, Львів. Двічі в'язень пол. концтабору «Берега Картузька». В'язень 1949-56 більшовицьких концтаборів.

И. Мірчук. Нарис історії ОУН. К.,2007, с. 688.

А. Заяць. Федорівський собор у Пинську

Зелена Буда, с., Малорит, ср. Великоритська, в долині р. Рита. 9.10.1942 німці стратили 28 жителів ЗБ, а село (15 осель) спалили. Село не відновилося. На його місці насипано земляну могилу.

Зеленін Дмитро, рос. етнограф, діалектолог. Н.1878, Удмуртія П. 1954. З 1916 проф. Хар. ун-ту. Серед праць З. - карта розселення сх. слов'ян, на якій Берестейщина позначена в ареалі етнічної укр. території.

Зизаній (Тустанівський, Куکیل) Степан, укр. церковний і культурний діяч. Р.Н. невід., із Львівщини. П. на початку XVII ст. З 1586 учитель у Львів. брат. школі, з 1593 - у Вільні. Автор протикатолицьких публікацій, за які виклятий митропол. М. Рогозою. Відновлений у правах на Берест. правосл. соборі 1596, де З. виступив проти унії.

«**Зішестя св. Духа**», ікона з с. Зелово, Дорог., з рисами бароко в письмі. Утримується в ДММ у Мінську. ЕЛМБел., т.1, с.297.

Зноско Костянтин, укр. історик, правосл. священник. Н. 1865. П. 1943. Учасник укр. руху на Берестейщині. Чинив заходи перед пол. владами щодо перетворення рос. гімназії в Бересті на укр. Поляки підтримали росіян. Автор публікації «Князь Константин Острожский» (В-ва, 1933).

А. Ильин Тимофей Лось - учитель и политик.- ж. «Гістарыч ная Брама», 2004, № 1, с. 53.

Зозулевич Іван, кріпак поміщиці Замоївської з Пруж. пов. Був у пол. повстанців 1830-31 . Узятий росіянами в полон.

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн.,2006, с.146.

Золотавина Ліля , дружина (з 1924) укр. поета-поліщука Д. Фальківського. Родом з Сибіру. З сім'єю З. і жив у Києві поет до арешту. Після розстрілу 1934 поета переховувалася, уникаючи репресій. По приєднанні 1939 Зах. України повідомила батьків чоловіка, Левчуків, листовно про смерть сина. Під час нім. окупації перебувала в Києві, рятувала сиріт військового часу. Дальша доля З. невідома.

Зубацький Нестор, шляхтич берест. Учасник правосл. собору в Бересті 09.10.1596 Противник унії.

Єжи Гаврилюк. Рускі шляхціц на подляскей загродзе .— ж. «Над Бугом і Нарвою», Більськ-Підляський, 2004, № 14, с. 28.

Зубацький Яким, шляхтич берест. На документі з 1596 підписаний по-укр.

Єжи Гаврилюк. Рускі шляхціц на подляскей загродзе. — ж. «Над Бугом і Нарвою», Більськ-Підляський, 2004, № 4, с. 28.

I

Іваницький Роман, укр. активіст, певний час жив у Бересті. 19.10.1934 арештований пол. поліцією, кинутий без суду в концтабір «Берега Картузька», де пробув 11 місяців. Автор спогадів про Берестя, Полісся і Березу Картузьку, про катування в'язнів.

зб. «Злочин», Київ-Мельбурн, 2005, с.406-407.

Івановський Іван (Ян), селянин-кріпак поміщика Пуслівського. Н. бл. 1817, с. Богуславичі, Пин. пов. Перебував у повст. загоні Т. Пуслівського. Під Невлем, Пин., де повстанці зазнали поразки, І. потрапив до росіян у полон.

В. В. Гарбачова. Уздєдзьнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006, с.156.

Іванонько Василь, укр. патріот, студент, з с. Бродки, Львівщина. 3 вересня 1935 карався в пол. концтаборі «Берега Картузька»

зб. «Миклоаіщини», ч. 2, Львів, 2002, с.23.

Іванчук Осип, активіст у Львові. Н. 1914. П. 1944. За членство в ОУН засуджений пол. судом на 6 років ув'язнення. Відбував присуд також у тюрмі Берестя, звідки у вересні 1939 звільнився разом зі С. Бандерою. Тоді ж був арештований більшовиками. Згодом на еміграції.

Івахновичі, с., Берест., ср. Чорнавичицька. 20 км на пд від Берестя. У грудні 1988 24 мешканці с. І. надіслали клопотання «Про зміну статусу південної частини Берест. області» на ім'я Голови Президії Верх. Ради УРСР В. Шевченко та Голови Президії Верх. Ради БРСР П. Таразевича. У клопотанні жителів с. І йшлося також про офіційне визнання їх українцями.

Олена Ігнатюк

Івашутін Петро, сов. генерал. Н. 1909, Берестя в сім'ї робітника. Закінчив льотну школу та два курси військово-повітряної академії ім. Н. Жуковського. Учасник Др. св. війни. По війні на 1963 зам. нач. Генштабу сов. армії.

Івашутін П. И. - БСЭ, т.10, с. 21.

Ігнатюк Іван, дослідник, збирач і пропагатор укр. фольклору Північного Підляшся (під Польщею). Член УСКТ. Публ. в укр. виданнях Варшави. І. уважає, що Підляшся розвивається на власній духовно-побутовій базі, але культуру свою завжди орієнтувало на сусідню Волинь і Полісся як у побуті, так і у віруваннях.

Т. Карабович. Пісня рідної сторони.- г. «Наше слово», 1985.07.04, № 10.

Ігнатюк Олена, поетеса. Н. 1962, с. Осівці, Дорог. Закінчила БПІ. Захистила дисертацію «Синтез поезії та живопису». Старший наук. співробітник науково-освітнього центру Ф. Скорини у Мінську. Член СП Білорусі. Пише рос. і біл. мовами. Зб. поезій «Нота Ля» (2000). Дві поезії І. укр. діалектом опубліковано в альманасі «До тебе, світе» (К., 2003, с. 496-500).

Олександр Ільїн

«Ізмарагд», зб. повчальних матеріалів XIV ст. Бл. 100 творів, у тому числі тв. Івана Золотоустого, Василя Великого, Феодосія Печерського, Кирила Турівського тощо. Зміст ст.: користі «почитання книжного», про шкоду жадібності і пияцтва, про виховання дітей, про тягар рабства.

«Ізмарагд».- ЕУ, т.3, с.858.

Ільїн Олександр, дослідник Берестейщини, публіцист. Н. 26.04.1956, Верхньодніпровськ, Дніпропет. обл. Закінчив у Бересті сш №6. Учився в Дніпропетров. ун-ті. Доцент кафедри вищої математики Біл. держ. ун-ту транспорту. Кандидат фізико- мат. наук. Ст. І. публікувалися в жж «Неман», «Спадщина», «Сучасність», в г. «Берест. край». Головні з них: «Олексій Мартос у Бересті» (БК, 1998, № 7); «Ще раз про Берест. мир», БК, 1998, №10; «Як українці братам-білорусам допомагали» (БК, 1998, №11); «Укр. мартиролог у Бересті» (БК, 1998, №13); «Де бере початок укр. поезія Берестейщини?» (БК, 1998, №21). Докладний реєстр праць І. див. в ж. «Гістарычная Брама», 2001, №1(8), с. 42.

Іоіль Межецький, пин. чернець, 1668 був покривджений росіянами, після чого поїхав з Пинська до Чигирини скаржитись митрополитові Йосипові Нелюбовичу-Тукальському.

В. Липинський. Україна на переломі. 1657-1659, К., 1997, с. 290.

Ір (Ор, Ора, Ори), с., Коб., ср. Дивинська. 15 км від волин. межі. На початку ХХ ст. фільварком в І. вододілі пани Чарноцькі. 1917-19 в селі працює укр. початкова школа -35 учнів.

Іртищ Данило, пин. боярин, одержав 1506 від пин. князя Ф. Ярославича у власність с. Достоево в Пин. князівстві. Потомків І. писали, Іртищевичами, Данилевичами, відтак Достоевськими. Перший свідомий предок рос. письменника.

«**Іще поле не орано**», укр. нар. пісня, записала Г.Ширмою 1928 в с. Шакуни, Пруж., від С. Хворост. Пісня в біл. перекладі з'являється у мін. зб. як біл. нар. пісня. АБНП, с.192.

Й

Йожики, с., Жаб., ср Ленінська, 7 км на пд-сх від Жабинки. На шляху Берестя-Кобринь. Мешканці Й. 1926 зверталися до пол. міністерства освіти з проханням відкрити в селі укр. школу.

(г. «Наше життя», № 49 (224), 03.12.1926.

ЙоФе Адольф Абрамович, сов. діяч. Н. 1883, Симферопіль. П. 1927. За фахом лікар. У 1917 в Петрограді – член ВЦВК. У 1918 член сов. делегації на переговорах з

Німеччиною у Бересті. Підтримував позицію Троцького – «ні війни, ні миру». У 1920-х рр один з лідерів троцькізму. Наклав на себе руки.

Йофе А.А. – БСЭ, т.10, с. 390.

К

Кабаній Лев, укр. активіст з с. Лосє на Лемківщині. Учитель у 1930-х рр за участь в укр. русі був в'язнем концтабору «Берега Картузька». За те саме розстріляний німцями в концтаборі Освенцім.

Я. Пришляк. За Україну! Миколаїв-Монтреаль- Львів, 1999, с. 20.

Кавелін Леонід (Лев), рос. церковний діяч, історик. Н. 1822. П. 1891. Віднайшов і опублікував два повчання Л. Карповича.

Кавелін Л.-ЕУ, т. 3, с. 911.

Калаур Станислав, вигаданий пол. пропагандою діяч, якому пол. влада у 1930-х рр спорудила пам'ятник у с. Шоломичі, Пин., з написом: «Калаурові Станиславу, полковнику повстанських відділів, загиблому на полі слави 1863 року». Спекулятивна фабрикація пол. шовіністів, покликана заохочувати полонізацію мешканців с. Шоломичі.

Ф. Одрач. Наше Полісся, Венігер, 1955; Берестя, 2002, с.58.

Калауровичі, с., Пин., ср. Качановицька, 2 км. на пд від Прип'яті, 25 км на сх від Пинська. 83 двори, Згадуються уперше на 1524 як власність Калаурів та Протасовичів. У 1930-х рр пол. шовіністи спорудили в К. пам'ятник міфічному Калауру С., ніби героїчному учасникові пол. повстання 1863. Мешканці К. мали раніше статус шляхтичів.

Цвинтарна церковиця в с. Камінь, Пин. ХІХ ст.

Калинчук Сергій, Член Укр. гром. культ. Об'єднання (у 1999 забороненого владою РБ). Н. 1977. Закінчив 2000 Берест. ун-т. Записував у Берест. районі нар. пісні.

М. Козловський. Укр. відродження на Берестейщині в 80-х РР ХХ ст., Слов'янськ, 2006, с.40.

Кам'яниця Жиговицька, с., Берест., ср. Мухавецька, 12 км на пд-сх від Берестя. Угіддями вододілі пани Хребтовичі, Вигоновські, Татарські. 1926 жителі КЖ вимагали від пол. мін-ва освіти відкрити в селі укр. школу.

г. «Наше життя», № 49,(224), 03.12.1926.

Каплан Регіна, комуністична функціонерка на Поліссі, секретар Берест. окружному КПЗБ. За спр-

вокування збройного виступу селян Булькова, Новосілок та Великих Радванич за-суджена на 15 років ув'язнення. Мала вплив на О. Гаврилюка.

С. Трофимук. Олександр Гаврилюк, літ. портрет К., 1968 с. 11.

Капустинський Річард, пол. письменник. З Пинська родом. Тв. К. перекладено на 30 мов.

Каранович Володимир, укр. рентгенолог. Н. 1899, Миколаїв, Галичина. П. 1958, Буенос-Айрес. Учасник визв. змагань. Четар УГА. 1919 потрапив у полон до поляків, приміщений у табір для полонених у Бересті.

Я. Пришляк. Видатні особистості Миколаївщини, Миколаїв-Монтреаль-Львів, 1998, с. 66.

Карахан (Караханян) Лев Михайлович, бідьшов. діяч, дипломат інструктор комуністич. підпілля в Польщі, Китаї і Туреччині. Н. 1889, Тбілісі. П. 1937, розстріляний. Учасник 1917-18 сов. делегації на переговорах у Бересті.

Карахан Л.- БСЭ, т.11, с.397.

Карбишев Дмитро, сов. генерал-лейтенант, доктор військових наук. Н. 1880. Омськ. П. 1945, Маутгаузен. 1911 очолював модернізаційні роботи в Берест. фортеці.

Карватюк І., псевдонім. Див. Пусько І.

Карл X Густав, шведський король. Н. 1622. П. 1660. Налагодив союзницькі стосунки з Укр. коз. державою, очолював швед. армію, яка разом з укр. корпусом А Ждановича вела операції проти пол. короля Яна Казимира, Певний час 1658 дислокувався у Бересті.

М. Гр. ІУР, т. IX-2, с.1561.

Карл XII, шведський король і полководець. Н. 1682. П. 1718. Під час Північ, війни армія К., завдавши поразки пол. армії, певен час перебувала на Поліссі, поруйнувавши міста Берестя, Кобринь і Пинськ. Зазнав поразки під Полтавою. До кінця життя підтримував укр. рух.

Устим Кармелюк

Карлович Гендрих, краків'янин, очевидно, купець, купив 1487 на три роки за тисячу кіл грошей «мито берестейське, дорогицьке, більське і городенське».

Словник староукр. мови, т.1, с.92.

Кармелюк Устим, укр. повстанець, нар. герой, борець проти кріпаччини. Н. 1787 с. Головчинці, тепер Хмель. обл. П. 1835. Чотири рази втік з Сибіру. Нар. пісня про К. «За Сибіром сонце сходить» znana на Берестейщині.

Карпук Михайло, митець-графік, працює в кіно і телебаченні. Н. 1930, с. Микшиці, Кам. Закінчив 1962 поліграф, ін-т у Москві. Виставляється з 1961. Праці

олівцем: «Останній сніг» (1970), «Осінь» (1975), «Краєвид з фермою» (1982), «Там мое дитинство» (1983).

Карпук М. – ЕЛМБел., т. 2, с. 695.

Карпук Олексій, укр. учитель. Родом з с. Лускали, Кам. Викладав у початкових школах укр. мову.

Г. Мусевич. Щоб була повна ясність.- альм. «До тебе, світе», К., 2003, с.375.

Кархут Василь, укр. письменник, сусп. діяч, лікар, політв'язень. Н. 1905. П. 1980. За участь в укр. русі і літ. діяльність відбув термін у липні 1935 в пол. концтаборі «Берега Картузька», У 1946 засуджений військ. трибуналом на 10 років і спроведжений етапом на Колиму, в концтаборах якої працював лікарем, лікував доходяг. Звільнився 1956. Повторно арештований 1957, карався в Мордовії. Тв.: «Гомін з-поза нас» (1933), «Цупке життя» (1940), «Вістря в темряві /Полум'яний вихор» (1941), «Пшеничні нетрі» (1942). Праці про лікарські рослини.

Катульський Никандр, священник у Повітті і Дивині, Коб. Учасник визв. змагань 1917-20. У 1941-43 організував у Дивині курси укр. мови та худ. самодіяльність. У 1945 К. кинуту в гулаг, де він і загинув.

Качани, с., Пруж., ср. Криницька. Околиці Біловезької пуці. Спалене 1941 німцями. не відновилося.

Качановський Володимир, укр. філолог. Н. 1853, с. Великий Ліс, Дорог. П. 1901. Закінчив 1876 Варш. ун-т. З 1888 проф. Ніжин, історико-філолог. ін-ту. Праці з літературознавства, мовознавства, слов, історії, болгар, фольклору.

Качановський В. В. - УРЕС, т.2, 1987, с.46.

Качмар Василь, в'язень пол. концтабору «Берега Картузька». Автор спогадів про березівський концтабір, опубл. в календарі «Укр. видавництва» 1941 в Кракові. П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.430.

Качмар Михайло, укр. активіст. З липня 1935 по кв. 1936 в'язень концтабору «Берега Картузька».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.432.

Кашкевич Сава, староста в Давид-Городку з руки уряду Великого князівства Литовського на 1655. По приході рос. загону кн. Волконського втік до Столина, де організував опір росіянам. Зазнав поразки і втік. Місто Столин було росіянами спалене. М. Гр. ІУР, т. ІХ-2, с. 1150.

Квятковський Ян, пол. діяч. Н. 1869 П. 1941. Діяв на Помор'ї. Член партії «Строніцтво людове». Ув'язнений 1930 за опір «санациї» в берест. тюрмі.

А. Ильин. Брестский произвол.-г. Брестский курьер», № 37.

Кедрин Іван, укр. журналіст, політ, діяч, Справжнє прізвище Рудницький. Н. 1896, Ходорів Галичина. П. 1995, Нью-Йорк. Учився у Віден. ун-ті. Учасник подій у Києві 1917-20. Активний діяч УНДО. Працював у г. «Діло». Автор книг і ст. про визв.

змагання українців у Польщі 1919-39. Стежив за подіями на Поліссі. Пр.: «Берест. мир. Спогади та матеріали», Львів, 1928 (320 с.); «Причини упадку Польщі», Краків, 1940; «Життя. Події. Люди. Спогади», Нью Йорк, 1976; «Викривлена правда» Нью-Йорк, 1963; «Паралелі в історії України», Нью Йорк, 1927; «Золоті ворота».

Кедровський (Кедрович) Ян, підчаший у Пинську на 1655, помічник Л. Єльського. Разом з останнім керував пин. залогою (пол.- лит. військо) під час наступу на місто рос. загону кн. Вол- конського в жовтні 1655. Пинськ був пограбованих і зруйнований росіянами.

М. Гр. ІУР, т. ІХ-2, с.1150.

Кеппен Петро, рос. вчений-статистик, етнограф, бібліограф. Н. 1793, Харків, П. 1864. Академік Петерб, АН. Організував збір статистичних матеріалів про нац. склад населення імперії, створив першу «Етнограф. карту Европ. России» (СПб, 1851). Інші пр.: «Девятая ревизия. Исследование о числе жителей в России в 1851 г. (1857); «Список населенных мест Рос. империи», тт 1-65, 1861-85; «Хронол, указатель материалов для истории инородцев Европ. России», 1861.

Киричук Іван, житель с. Мазурі, Коб. У 1938 з міркувань просов. симпатій з групою односельчан нелегально перейшов у поріччі Прип'яті у Сов. Союз, був затриманий на кордоні НКВД. Після тортур на закритому судилищі в Мінську засуджений до страти.

К. Ядвіга. Вітраж генацыду ж. «Спадчына» Мн., 1990, № 9.

Киричук Микола, мешканець с. Мазурі, Коб. З групою односельців на ґрунті просов. симпатій перейшов у райні Давид-Городка на сов бік, де був негайно арештований, зазнав нелюдських тортур, визнав себе пол. шпигуном, за що й був за-суджений до страти.

К. Ядвіга. Вітраж генацыду-ж. «Спадчына» Мн., 1990, № 3, с. 63.

Киричик Аркадій, учасник укр. підпілля в Бересті під час нім. окупації. Родом з Ковельщини. Член ОУН. Співпрацював з укр. газетою «Наше слово».

О. Маковська. В часи окупації Берестя.-г. «Берест край» №12, 28.03-03.04.1998.

Кирчів Роман, укр. літературознавець, фольклорист, доктор філол. наук, професор. Н. 1930 с. Корчин, Львівщина. У пр. К. «Говорити правду голосно і щиро. Укр. пісні в Білорусі: уваги і міркування щодо змісту проблеми» (1998) викривається практика мінських фольклористів перекладати і привласнювати укр. фольклор Берестейщини.

Кисельов Тихін, сов. апаратник. Н. 1930 Гомельщина. За-кінчив 1946 Вищу парт. школу при ЦК ВКП (б). Завідував лекторською групою Берест. обкому партії, 1952-55 перший секретар Берест, обкому партії. З 1959 голова ради міністрів БССР.

Киселев Т. Я. - БСЭ, т.12, с.194.

Кисіль (Дольницький) Андрій, укр. повстанець. Н. 1912 Здолбунів П. 1982, еміґрація. Відбув ув'язнення в концтаборі «Берега Кар- тузька». Сотник УПА. Здійснював зв'язок УПА з угорською Армією.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с. 699.

Кисільчук Євген, діяч ОУН. Походив з Дерманя Першого, Рівненщина. Належав до т. зв. Рівненського грона» активістів, очолюваного Р. Волошином. Відбував ув'язнення у концтаборі «Береза Картузька» в 1939. По звільненні обраний делегатом на Народні Збори Зах. України у Львові.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь. 1939- 1955, К., 2005, с. 65.

Світлана Китаєвська

Китаєвська Світлана, авторка укр. віршів. Н. 26.08. 1961, Берестя. Закінчила інженерно-буд. ін-т у Бересті. Уперше публікувалася в г. «Берестейський край» (№38, 20. 09. 1997).

Китаєвська С. – альманах «До тебе. світе», К., 2003, с.487.

Китель Данило, укр. активіст у с. Доропійовичі. Малорит. Один з засновників місцевої «Просвіти». Власник чималої бібліотеки. Навколо К. гуртувалися національно свідомі односельці. У 1944 мобілізований до ЧА, загинув на фронті.

Д. Сошенець. Дорога пам'ять про «Просвіту». – г. «Полишукове слово», № 4, 1992.

Кичигіна Марія, укр. активістка на Берестейщині. Дочка рос. урядовця в Каліші (Польща). Закінчила Маріїнську гімназію в Холмі. Під час революції 1917 К. в Росії. Повернулася до Берестя «гола й боса». Була зачислена на українознавчі курси в Бересті 1918. У 1919-39 К. - укр. активістка в Бересті.

Т. Олесіюк. Кам'янець – золотий вінець.-ж. «Пам'ятки України: Історія та культура», К., 2002, № 3-4, с. 109.

Кишка Лев, гр.-кат. (ун.) церковний діяч. Н. 1668, Ковель. П. 1728. Походив з пол.-біл. магнатської родини. 1708-1713 єп. володимирсько-берест., 1713-28 митрополит. Противник латинізації унії. У школах відновив виклади церковно-слов. мови. Автор праці «Собраніє припадков краткое й дужчим особам потребное» (1722). Заповів на духовну семінарію у Володимирі значну суму грошей.

М. Возняк. Історія укр. літератури, т. 3, Львів, 1924, с. 96-97.

Кінчицьке озеро, на угіддях с. Кінчиці, Пин., на правому боці р. Пини. Довжина 1,2 км. Надлишок води збігає у р. Пину.

Кіркор Адам Гонорій, публіцист, історик, етнограф, видавець. Н. 1818, с. Сливино, суч. Смоленська обл. П. 1886, Краків. Досліджував головно Білорусь, хоча писав по-пол. і по-рос. Відвідав Полісся. Про характер панщини на Поліссі писав:»Кари на тілі були явищем щоденним. Особливо любили економи сікти молодих дівчат. Такі екзекуції приємно лоскотали їм змисли. Коли ж дівчина подобалася економові, він наказував сікти її все частіше, все болючіше, доки нарешті дівчина не віддалася. Короткий «роман» закінчувався звичайно тим, з чого починався, – дівчину наказував економ бити далі...»

Б. Ольхівський. Вітер у нетрях,- ж. «Ми», В-ва, весна, 1935.

Кладочний Йосип, гр.-кат. (ун.) священник, займав посаду офіційного капелана у всіх тюрмах Польщі, де утримувалися в'язні-українці, в тому числі в тюрмі Берестя та в концтаборі «Береза Картузька».

Р. Іваницький. Перший свят-вечір і Різдво в Березі Картузькій.-зб. «Злочин», Київ-Мельбурн, 2005, с.406-07.

Клим (Климентій) Смолятич, церковний діяч, митрополит київ. П. поч.1155. Духовну кар'єру закінчив єпископом володимирсько-берест. Освічена людина. У посланнях КС згадуються Платон і Аристотель. Біл. історики на підставі прізвища «Смолятич», отже зі Смоленська, чинять спроби оголосити КС білорусом.

Клим Смолятич.- І. Крип'якевич. Історія України, Львів, 1990, с.324.

Климентинове, с., Іван., ср. Горбаська. 20 км на пд-зх від Іванова. Село на 1816 було власністю поміщика Зенона Ожешка, потім П. Онихимовського. 1917-19 в К. працює укр. початкова школа- 38 учнів, учитель М. Сащук.

Климаш Володимир, укр. активіст у с. Метеневі, Зборівський р-н на Тернопільщині. У 1930-х рр відбув термін ув'язнення в пол. концтаборі «Берега Картузька», 1940 арештований НКВД .

М. Дубас. Шлях починався в негоду, Львів, 2001, с.43.

Климишин Іван, укр. повстанець. Н. 1918, с. Верещаки, Лановецький рн на Тернопільщині. Навчався у Вишневецько-ому ремісничому училищі. Як члена ОУН поляки запроторили К. 1938 в концтабір «Берега Картузька». Загинув у бою з більшовиками.

І. Олещук. Вшанували героя УПА,- г. «Шлях перемоги» №45, 09.11.2006.

Климчук Іван, член Укр. гром. культурного об'єднання Берестейщини (забороненого 1998 владами РБ).

М. Козловський. При початках укр. відродження 1980- 1990 –х років ж. «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2003, № 3-4, с. 123.

Климів Іван, діяч ОУН. Н. 1909. с. Сілець, Львів, обл. П. 1942. Як активіст ОУН карався в концтаборі «Берега Картузька». У Луцькому процесі 1937 засуджений на10 років ув'язнення. Учасник відновлення Укр. держави у Львові 1941. Закатований гестапо під час допиту.

Климів І. – Довідник з історії України. А-Я, К., 2002, с. 312.

Павло Климук

Климук Павло, укр. поет, автор краєзнавчих ст. Н. 03. 07. 1936, с. Сілець, Коб. Закінчив Львів. мед ін-т. Працював зав. аптекою в Малориті. Тепер працює в Новогрудку, Грод. обл. Ст. К. в г. «Берест, край»: «Вивчаймо своє минуле», «Рідну мову вивчаймо самі», добірка поезій К. опуб, в антології «До тебе, світе». (К., 2003, с. 404.)

Клинов Марат, митець монументально-декор, мистецтва. Н. 1940 с. Вигонощі, Івац, рн. Закінчив 1968 БТНІ. Працює в Бересті. Тв.: вітраж у ресторані «Брест» (1978), «Пісня про Полісся» у Бересті мозаїка на будинку Головополіссяводбуд в Пинську (1975), сграфіто на приміщенні палацу культури в Малориті (1982).

Клінау М.- ЭЛМБел., т. 3, с. 75.

Клиновий Арсен, укр. повстанець, псевдонім «Шах». Очолював 1942-47 кобр. надрайонний провід ОУН («Лан»), загинув у бою.

Клиновий А.- ж. «Архіви» Мн., 1999, № 1, с.16-20.

Клітище, с. Коб., ср. Осівська. 38 км на пд-сх від Кобриня, 5 км від волин. межі. 1797 Катерини друга подарувала К. О. Суворову. На 1819 селом володіли поміщики В. Кохлевський і Й. Чарнецький. 1917-19 у К. діяла укр. початкова школа – 40 дітей, учитель Д. Вишенський. Зона дій УПА. У біл. транскрипції К. – «Клятышча».

Кліщі, с., Іван., ср. Стрельненська. 12 км на зх від Іванова, 6 км від зал. ст. Снітово. Маєток у К. належав Й. Конському. У серпні 1939 лісничівка в К., де містилася пол. залога, була атакована двома бойовиками Поліського лозового козацтва (ОУН). Було захоплено чимало зброї. У біл. транскрипції К. – «Кляшчы».

Клуб Андрій, укр. активіст, Н. в с.Добросин, на Волині. У 1930-х рр відбув термін ув'язнення в пол. концтаборі «Береза Картузька». 1942-47 в УПА. 1947 арештований і військ. трибуналом у Луцьку засуджений на 25 років ув'язнення. Загинув 1949 на Колимі за нез'ясованих обставин.

Альманах «Промінь», 2002, №37, с.18.

Клюка Валентина, учителька школи № 6 у м. Кобрині. Факультативно викладала на вимогу батьків від 1995 укр. мову і літературу. «Учітесь, читайте, і чужому научайтесь, й свого не цурайтесь».- г. «Берест, край», 1996 вересень.

Ключищ Василь, уродженець с. Хляби, Пин. до 1939 К. учився в Пин. пол. гімназії, де був єдиним православним українцем-поліщуком і селянським сином, через що зазнавав чимало знущань і від учителів, і особливо від учнів-поляків.

Ф. Одрач. Наше Полісся, Веніпег, 1955; перевид. у Бересті, 2002, с.43.

Кміта Павло, «землянин пинський», тобто шляхтич, активіст православного табору в повіті, учасник збройних сутичок з прихильниками унії.

В. Липинський. Україна на переломі, К., 1997, с. 224; Ф. Дудко. За культурне відродження Пинщини.- г. «Пінська газета», 1942, 30.07. ч. 4.

Кобилко Іван, укр. активіст у Бересті. На 1941-44 член Укр. допомогового комітету в місті.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь 1939-1955, К., 2005, с. 65.

Кобрин Михайло, укр. освітній діяч Холмщини і Волині.

Н. 1872, Холмщина. П. 1956. Викладав у Холм. дух. семінарії, відтак у Кременецькій на Волині. К. – один з ініціаторів і керівників холмської делегації в СПб, яка клопоталася перед царським урядом, аби Холмщина і Підляшшя були виокремлені адміністративно від царства Польського в окрему губернію, що й було вчинено 1912. Видавав у Холмі ж. «Братська бесіда» укр. мовою. З 1934 директор укр. гімназії в Крем'янці. Послідовник І. Огієнка. Праці з права, теології, переклади євангелій, підручники. У серпні 1939 запропорений пол. владою до концтабору «Береза Картузька».

Я. Гелетій. Дорогою до Бога.-ж. «Укр. вісник», Дубно, 1997, № 5, с. 46-57.

Кобринка, річка, права притока Мухавця, басейн Висли. Замулена. Від р. К. -м. Кобринь.

Кобринська Уляна, княгиня з Кобриня. З роду Ольгерда. На 1465 видано К. дарчий запис слугі їдї на церкву Петра і Павла в Кобрині.

Словник староукр. мови, т.1, с.42.

Кобринська Федка Іванова, княгиня в Кобрині, 1487 подарувала своєму чоловікові Івану Семеновичу 2000 золотих угорськ.

Словник староукр. мови, т.1, с.47.

Кобринський ключ, земельні володіння з кріпаками в Коб. повіті. КК після приєднання Берестейщини 1795 до Рос. імперії був подарований Катериною II О. Суворову, підкорювачу Польщі. Після смерті Суворова КК перейшов у володіння його спадкоємців. З 1808 садиба в Кобрині (суч. приміщення музею) належала Шатильським, з 1852 – О. Міцкевичу, поетовому братові, ще пізніше - Л.А. Зелінському. У 1890 частина землі в КК була власністю М. Скавронської- 245 десятин, 196 десятинами володів Г. Міцкевич.

Кобриняни, назва і самоназва мешканців м. Кобриня з найдавніших часів.

Коваленко Борис, сов. «пролетарський» критик. Н. 1903 Черніг. обл. П. 1937, страчений. Перший ред. київ. г. «Літ. г.» (1927). Організатор та ідеолог літ. організації «Молодняк». З позицій сов. влади нападав на всіх інакших, в тому числі на Д. Фальківського. Останньому закидав зокрема «занепадництво». Ст. К.: «У боротьбі за пролетарську літературу» (1929), «Укр. пролетарська література» (1929), «Пролетарські письменники», тощо.

Б. Коваленко,- УЛЕ, т.2, с.507.

Юрій Ковалів

Ковалів Юрій, укр. літературознавець, поет, критик, проф. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Н. 1949. Доктор філол. наук. Лавреат Шевченкової премії. Упорядкував 1989 зб. поезій Д. Фальківського (К., 1989), автор перед- мови «На перехрещених скрижалях, в якій назвав Д. Фальківського «корінним польщуком-українцем». Автор ст. про нашого поета «Хай мінар - зате щирий міenor» (ЛУ, 05.11. 1998). Він же автор схвальної рецензії на антологію «До тебе, світе», у ній проаналізував мало не кожного поліського автора.

Ковальчук Микита, житель с. Мазурі, Коб. Перейшов 1939 з групою односельців у Сов. Союз, був затриманий на пол.-сов. кордоні і засуджений «за шпигунство на користь Польщі» до страти.

К. Ядвіга. Вітраж генацыду.-ж. «Спадчына», Мн. 1990, № 3, с.63.

Ковби, с., Пин., ср., Лопатинська, 25 км на пд-сх від Пинська, в поріччі Стиру. Первісна назва Селець, сучасна від прізвища феоd. власника, інші власники К.: М.Л. Сироп'ят, А. Ковбич, М. Ширма, Успенська церква Ліщин. монастиря. У XIX ст. Олевинські У 1 св. війну К. прифронтове село. У К. бував рос. поет О. Блок, змалював місцеву каплицю.

Ковб-Селецький, вигаданий пол. пропагандою діяч, пол. патріот, який мав походити з поліського шляхетського села Ковби, Пин., і ніби був канцлером при дворі короля С. Баторія. Особа К. вигадана за принципом: кожному шляхетському селу - пол. героя, хоча б і вигаданого.

Ф. Одрач. Наше Полісся, Веніпег, 1955; Берестя, 2002, с.58.

Ковдижад Тудіяминович, лит. воєвода, очолював 1262 лит. «рать», яка пустишила Полісся і Волинь, У битві під Неблем, Пин. князівство, тепер Заріччя. рн, Рівненщина, зазнав поразки від вол. князів Василька Романовича і Володимира Васильковича, де й загинув.

Гал.-вол. літопис, в-во «Червона калина», Львів, 1994, с.109.

Козак Івав, член ОУН . З Угнева, Львівщина, відбув термін ув'язнення в пол. концтаборі «Берега Картузька.»

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.432.

Козак Яків, панщизняний селянин поміщика Орди з маєтку Гута, Коб., був у пол. повстанському загоні, де перебував вимушено. Після полонення відпущений рос. влавою додому.

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006, с.161.

«Козаченко», псевдонім, укр. повстанець, районний провідник ОУН у Висоцькому рні на Рівненщині, загинув у бою в червні 1949 в Стол. рні.

«Козаченко». - ж. «Архіви», Мн., 1999, №1, с.19.

Козище, с., Коб., ср. Буховицька. 18 км від Кобриня У біл. транскрипції «Казішча». Мешканці К. просили пол. владу відкрити в селі укр. школу -надаремно.

г. «Наше життя», №49, 03.12.1926.

Козли с., Пруж., ср, Мокрівська, 22 км на пн від Пружан, околиця Біловезької пуші. 17.07.1942 німці розстріляли в К. 180 жителів.

Козубський, Юрій, син Бориса (див. СБ-1, с.159), учасник укр. руху. Н. 1913. П. 1941, Колима, розстріляний. Навчався в укр. гімназії в Крем'янці, тоді ж арештований. пол. владою за належність до учнівської патріот, групи, яка виступала за незалежність України, і разом з15- річною сестрою Галиною засуджений на 2,5 року ув'язнення, частину присуду відбував у концтаборі «Берега Картузька». Відтак навчався на політехніці в Гданську. 1939 арештований НКВД і засуджений на 8 років концтаборів, етапований на Колиму в табір «47 кілометр». 4 жовтня 1941 розстріляний «за антирадянську пропаганду».

О. Козубський. Трагедія нашої родини.- альм. «Укр. вісник», Дубно-Львів, 2004, с. 271-80. Автор пише про родину Козубських, що вона шляхетського походження, належала до гербу «Равич», до якого, мовляв, належав також гетьман Х. Косинський. Звідси робиться висновок про лит. походження Козубських, тим часом Косинський походив з берест, шляхти.

Кокориця, с., Дорог., ср. Бездзіжанська. У поріччі р. Ясельди, 26 км на пн-сх від Дорогичина. В околицях К. віднайдено сліди мезолітичних племен. На 1558 власником К. був пан М. Ширма.

Кол (Колодний) Моше, єврейський діяч. Н. у Пинську, його підпис стоїть під Декларацією незалежності Ізраїлю.

Т. А Хагіна. Пінськ, - чароуная казка Палесся, Мн., 2002, с.86.

Коллард Юрій, укр. діяч. Н. 1875. П. 1951. За освітою інженер-технолог. У студентські роки вже був укр. акти- вістом. Під час УНР виконував обов'язки голов. комісара Поліських залізниць та управителя міністерства шляхів. Пізніше в еміграції. Автор спогадів.

Ю. Коллард.-ЕУ, т.3, с.1082.

Колодне, с., Стол., ср. Радчицька, на шляху Пинськ- Столин, 25 км на пд-зх від Столина. Мешканці К. - потомки переселенців з центральної Білорусі, 200 родин, досі зберігають біл. мову. Маєтком у К. володіли Скирмунти і Гертінги. Біля К. 1863 відбулася збройна сутичка між пол. повст. загonom Траугутта-Ваньковича. Повстанці зазнали поразки.

Колодюк Наталя, викладачка на укр. відділенні Берест. ун-ту поки відділення не скасувала 2008 влада РБ.

Колядин Михайло, ганералний консул України в Бересті.

Колядичі, с., Пруж., ср. Хорівська. За 10 км на пн-сх від Пружан. 1932-33 лісо-руби з К. страйкували.

Колядич Макарій, укр. активіст у Бересті, на 1924 член ревізійної комісії «Просвіти».

Кольчук Федір, сов. військ. діяч. Н. 1894, с. Підлісся, Жаб. 1909-15 працював у Бересті на модернізаційних роботах у фортеці. З 1915 у рос. війську. З 1918 в ЧА. Закінчив Військ. академію ім. Фрунзе. Учасник боїв з німцями і поляками. Командував полком, дивізією, корпусом.

Кольчук Ф. С. – БелСЭ, т. 6, с. 57.

Комар Андрій, шляхтич з Пинщини. П. після 1788. З 1772 староста шоломецький (Овруцький повіт). З 1778 ротмістр пин. Написав хвалебний відгук про Королівський / Дніпровсько-Бузький канал: «Надійна реляція про Королівський канал, викопаний від р. Мухавець, що впадає в Буг і Вислу, і від р. Пини, яка тече в Прип'ять і Дніпро» (1791).

«ВКЛ», т. 2, с. 24.

Комарі-Стахівські, шляхтичі пин., власники с. Стахове, Пин. пов. Скаржилися 1655 на спустошення їх маєтку рос. військом з загону кн. Волконського.

М. Гр. ІУР, т. 9, с. 1150.

Кононенко, емігрант з УНР, учасник визв. змагань. Жив у 1920-30-х рр у Малориті. Активіст місцевої «Просвіти». Силами просвітян здійснив у 1930-х рр вистави укр. п'єс: «Наталка Полтавка», «За двома зайцями», «Хмари».

«**Конопелько**», псевдонім, укр. повстанець. Родом з Дивина, Коб. Командир групи, діяв у 1940-х рр на території Дорог. та Іван. Загинув у бою з загonom КГБ 1950 біля с. Міжлісся, Берез. Там і похований.

Константинович, член ради «Просвіти» в Кобрині на 1918.

Оксана Копак

Копак Оксана, укр. поетеса, живе у Львові. Н. 1975, Львів. Закінчила укр. філологію у Львів, ун-ті, працює кореспондентом г. «Ауди торія». Предки К. походили з Пинська. Публікувалася в г. «Берест. край». (№4, 31.01.1998). Добірка поезій К. є в антології «До тебе. світе»

К., 2003, с.526.

Копили, с., Кам., ср Верховицька. Від зал. ст. Погранична 10 км, 30 км на пн-зх від Кам'янця. Маєтком у К. володіли Войни та Пус ловські. У 1926 жителі К. підписною заявою вимагали від пол. міністерства освіти відкрити в селі укр. школу.

г. «Наше життя», № 49, 03.12.1926.

Копинський Ісайя, укр. церковн. діяч, письменник. Н. у др. пол. XVI ст. П. 1640, Полісся. Учився в Острозькій академії. Один з авторів «Протестації», ін. тв. К.: «Алфавіт духовний», «Послання до Я. Вишневецького».

Копинський І.- УЛЕ, т. 2, с. 561.

Коптевич Ян, урядник Вел. кн. Лит. в Турові. За два дні до приходу в Турів рос. загону кн. Д. Волконського втік з міста.

М. Гр. ІУР, т.ІХ-2, с.1150.

Копцевич Анатолій, активіст укр. партії «Селянський союз» у Бересті, член окружного комітету на 1926.

Копцевич Павло, діяльний член укр. партії «Селянський союз». На 1926 у складі окружного комітету в Бересті. Дописував до укр. преси про ситуацію у Поліському воєводстві.

Копть, представник берест. шляхетства на елекційному соймі 1648, мав виставити вимогу, щоб Річпосполита відшкодувала шляхті воєводства Берестейського завдані війною збитки.

Копть Юзеф. пол. воєначальник. Н. 1762, Пинщина. П. 1827. У повстанні Костюшка командував бригадою. Під Мацейовицями поранений потрапив до росіян у полон. Засуджений на довічне ув'язнення в Сибір. Автор щоденника про сибірські враження. Предки К. православні українці.

А. Цвид, Як «закоптили» Юзефа Коптця.-г. «Берест. край», 1997, 8-14,03.

Корвін-Гонсевський В., пол. воєначальник середини XVII ст, стольник лит. Загін К-Г у вересні 1648 зазнав поразки біля Кобриня від укр. повстанців.

Кордуба А., укр. активіст у Кобрині на початку 1920-х рр Один з засновників т-ва «Просвіта».

Кордуба Степан, укр. громад. діяч. Родом з Тернополя. За фахом гімназійний учитель. Як член Союзу Визв. України працював з полоненими українцями в Австро-

Угорщині та Німеччині. З 1917 на Підляшші і Поліссі. Редагував часопис «Рідне слово» спочатку у Білій Підлясці, потім у Бересті. Розбудовував укр. шкільництво на Поліссі.

Т. Олесіюк. Кам'янець золотий вінець.-ж. «Пам'ятки України історія та культура», К., 2002, № 3-4, с. 96; В. Куровський. З початків нац. організації Підляшшя.- ж. «Над Бугом і Нарвою», 1996, №4-5, с.19-20.

Кордуба Фелікс, укр. активіст. Н.1908, Тернопільщина. У час навчання на економ. факультеті відбув ув'язнення в пол. концтаборі «Берега Картузька» з липня по грудень 1934.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с.11.

Корж Василь, більшов. розвідник, організатор сов. партизан, руху на Поліссі. Н. 1899, с. Хоростове, Мін. обл. П. 1967. Як більшов. агент діяв 1921-22 у Польщі у воєводстві Поліському. Учасник заснування колгоспів. Воював в Іспанії. 1939-41 парт. Функціонер у Пин. обл. 1941-44 командував партизан. з'єднанням на Поліссі. Вів операції проти УПА в районі Лунинця.

Коржан Михайло, укр. теолог. Н. 1912, с. Закомар'я, рн Бузький на Львівщині. П. 1977, Мюнхен. Під час навчання на теології потрапив до пол. концтабору «Берега Картузька» з серпня 1935 по березень 1936. На 1965 священник УАПЦ. Викладав право в УВУ.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с.712.

Корлинський Аарон, єврейський діяч у Пинську (в основі прізвища- назва пин. передмістя Королин). Заснував у Пинську першу громаду хасидів, кінець XVIII ст.

«Вел. князівство Лит. Енциклапедыя», т. 2, 2007, с. 714.

Коробков Олександр. сов. воєначальник, генерал-майор. Н. 1897. П. 1941. Учасник усіх колоніальних воєн, які вів ССРСР. На початку війни 1941 командував 4-ю армією, дислокованою на Берестейщині, прийняв перші бої з німцями. Ухвалою Військової колегії верх суду ССРСР разом з трьома іншими командирами зах. фронту (Павловим, Климовським, Григор'євим) страчений як зрадник і запроданець за те, що наявними силами не стримав нім. наступу. 1957 реабілітований посмертно, «за відсутністю складу злочину».

Зенькевич Н. А. Маршалы и генсеки, Смоленськ «Русич». 1998, с. 464-500.

Корогода Петро, автор віршів «мовою рідного села». Н. 1959, с. Грабівці, Жаб. Працює у ВОХРі стрільком. Добірка віршів К. на діалекті опубл. в антології «До тебе, світе» (К., 2003, с. 483-488).

Коротичі (у біл. транскрипції «Кароцічы»), с., Стол., ср. Оздамицька. 62 км на пд-сх від Столина, 69 км від зал. ст. Горинь. На р. Ствизі. Маєтком володіли дідичі Мостовські. 1944 німці спалили К. й закатували 41 мешканця. Зона дій УПА.

Корсак Северин, пол. активіст на Берестейщині. Н. 1799. Батьки володіли маєтками в с. Бездіж, Коб. пов, та в с. Гошани. Пин. пов. К учився у Вілен. ун-ті. Філарет. До арешту вчителював. Після слідства відпущений додому.

А. Ильин. Берестейские и свислочские страницы дела № 632- ж. «Гістарычная Брама», 2001, № 1 (18), с. 6-7.

22. 06. 1941 р. м. Біла Підляська.
Перші рядянські військовополонені.

Петро Корогорода

Корсунська угода 1657, укладена представниками Укр. козацької держави (І Виговський, І. Богун, Ю. Немирич та ін.) з представниками Швеції в м. Корсуні. Однією з умов укр.-швед. союзу укр. сторона ставила воз'єднання з Україною воєводства Берестейського.

М. Гр. ІУР, т.Х, с.65.

Корчацька культура, археологічна культура, назва на за могильником середини I тис. н. е., виявленого в с. Корчак на Житомирщині. Різновид празької культури. Мала поширення на Берестейщині. По лінії ПРЛ межувала з балтами Білорусі.

Кухаренко Ю.В., Славянские древности V-IX веков на территории Припятского Полесья.- зб. «Краткие сообщения о докладах и полевых исследованиях Института истории материальной культуры» в 57, М., 1955.

Косаренко-Косаревиц Василь, укр. публіцист. Н. 1891 с. Лани, Кам'янка-Струм. пов. на Львівщині. П.1964, Нью-Йорк. Член делегації УНР на переговорах у Бересті 1918. На еміграції жив у Німеччині. За фашизму в концтаборі. З 1957 в США. Автор праці «Московський сфінкс: міфи» (1955). Зять В. Гнатюка.

Косаренко Косаревиц В.- ЕУ, т.3, с.1144.

Косвен Марко Йосипович, етнограф, доктор історич. наук. Н. 1885, Берестя. П. 1967, Москва. У 1935-37 та 1943-65 К.- старший наук. працівник інституту етнографії АН СССР. Вивчав матриархат, первісно-общинний лад, займався кавказознавством. Пр. К.: «Очерки истории первобытной культуры, М., 1953; «Семейная община и патронимия». М., 1963.

Гарданов В. К. М. О. Косвен. -ж. «Сов. этнография», № 6 (з переліком праць); Косвен М.О.- БСЭ, т.13, 230.

Косинка Григорій, укр. письменник. Н. 1899, с. Щербанівка, Київ. обл. П. 17.12.1934, Київ. Справж. прізвище Стрілець. Автор зб. оп.: «На золотих богів» (1922), «За ворітьми» (1924). «Мати» (1925), «Політика» (1926). «Змовини» (1930), «Серце», «Гармонія» (1933). Разом з Д. Фальківським, К. Буревієм, Крушельницькими І. та Т.

за звинуваченням в «антидержавній змові» був розстріляний. Під час так зв. суду чинив фізичний опір конвоірам-чекістам.

Косняти Положишила, довірена особа кн. Данила Галицького, керівник загону в княжому війську. Збирав данину з ятвягів – «чорні куни і біле срібло», 40-50-і рр XIII ст.

М. Гр. ІУР, т.III, К., 1993, с.141.

Коссак Іван, укр. педагог і старшина (сотник УСС). Н. 1879, Галичина. П. 1927, репресований. Учасник боїв у Карпатах. У 1917-18 інспектор укр. шкіл, заснованих січовими стрільцями на Волині і Поліссі. Кілька разів з інспекційною метою відвідав Берестя. У 1925, повіривши в більшовицьку українізацію, виїхав на сов. Україну.

Костюки, с., Берез., ср. Млжліська. На шляху Дорогичин -Береза. Від Берези 16,5 км. 1917-19 в К. діяла укр. початкова школа - 35 учнів, учитель І. Койда. Одна з версій: можливо топонім К. послужив основою для прізвища Костюшків.

Костюшка загін, пол. партизан. угруповання в складі сов. партизанської бригади ім. Молотова на Поліссі, діяв 1942-44 на території Іван, Дорог., Любешівського та Камінь-Каширського районів. Головна спеціалізація К. З. - репресії проти прибічників укр. повстанського руху.

Костюшко, шляхтич Пин. пов., козацький сотник у Пинсько-турівському козацькому полку. Володів маєтком в с. Сернички, коло Пинська. Один з предків пол. генерала. Православний К. був діяльним і завзятим противником Польщі, помічником полковника пинського К. Виговського. Учасник Хмельниччини.

В. Липинський. Україна на переломі, К., 1997, с.232, 292.

Костюшко Володислав Адамович, берест. шляхтич, стольник пин., староста житомирський. Власник маєтку в с. Сехновичі Великі, Жаб. Дід пол. генерала Тадея К.

Костюшко Людвик, берест. шляхтич, мечник берест. Н. в с. Сехновичі Великі. З 1733 орендар маєтку в біл. с. Мерачовщина, Івац. рн. Поводився з селянами жорстоко, через що 1758 селяни вбили його. Батько пол. генерала Тадея К.

Костюшко Павло, берест. шляхтич, міський писар у Бересті, співвласник с. Сехновичі Великі, Жаб. На кошти К. в селі 1727 збудовано церкву св. Миколая. Отже К. був або православним, або гр.-кат. (ун.) Церква діє досі.

Кость Федорович, землянин берест, одержав 1452 від пол. короля Казимира Ягелончика у власність с. Сехновичі, тепер Жаб. Про походження КФ існує дві версії, обидві укр. - волинська і київська. До початку, XVIII ст. потомки КФ були православними або гр.-кат. (ун.). Перший відомий предок берест. шляхтичів Костюшків і зокрема Т. Костюшка.

Кот Павло, селянин з Пруж. пов., уніат. Учасник пол. повстання. Арештований росіянами і спроваджений у солдати на Кавказ.

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі Мн., 2006, с. 196.

Котко Дмитро, укр. диригент. Н. 1892, с. Балки, Мелітопольський-пов. Закінчив диригент. курси при муз. класах сестер Гнесіних у Москві. Учасник укр. визв. змагань 1917-20. Організований К. Укр. (Наддніпрянський) хор 1925-39 з інтернованих вояків армії УНР у Польщі був популярним в Зах. Україні, Польщі і в Зах. Європі. Кілька разів хор К. виступав у Бересті. К.-упорядник зб. укр. нар. пісень (1931). І ще з історії концтаборів Норильська. Зі спогадів С. Семенюка: «Для культурної розривки привозили до нас (1950) з ПЛ хористів, музиків, які давали нам по праці концерти. Серед них були хористи з хору Котка, яких судили на 10 років «за націоналістичну пропаганду й агітацію».

Ю Куліш. Володар країни див.-ж. «Наша культура», В-ва, 1978, с. 2-5; С. Семенюк. Замість щоденника.-ж. «Визвольний шлях», К., 2007, №6, с. 88.

І. Котляр

Котляр Іван, біл. правознавець і правозахисник, кандидат філософ. наук. Н. 1941, Гродненщина. З 1973 працює у Берест. держ. ун-ті. Професор кафедри політичної соціології. Прочитав в ун-ті спецкурс з прав людини. Прибічник А. Сахарова. Автор посібника «Права людини». З 1997 очолив Берест, центр з прав людини. Негативно відреагував на заборону в Респ. Білорусь «Словника Берестейщини» (СБ-І). г. «Берест. край», №14, 11.04.1998.

Котович Андрій, укр. активіст Берестейщини. Один з авторів протесту проти біл. г. «Народная справа» (Вільнюс, 1926, червень), яка застосувала щодо Берестейщини термін «Заходняя Беларусь»: «... не можемо однако ж минути мовчанкою той факт, що робітничо-селянський чьсопис «Народная справа» невідомо по якому праву називає Бересть Західною Білоруссю...»

Ю. Гаврилюк. Берестейщина — регіон в лабетах геополітики - зб. «Надбужанщина», Львів, 2004, с.536-36.

Котович Анатолій, укр. педагог, церковний діяч, літератор. Н. 1890 Кодня, Житомир. обл. П. 1964, США. Закінчив психоневрол. ін-т у СПб. Редагував 1925-28 часоп. «Духовний стяг». Завідував у Крем'янці консисторським архівом, працював в укр. гімназії. 1939 запротурований поляками за патріотич. діяльність до концтабору «Бережа Картузька». Ув'язнено також його дочку Олену. По Др. св. війні К. в еміграції. Працював у вид. «Укр. православне слово» та в «Служебнику».

Укр. цвіту по всьому світу, - альманах «Укр. вісник», Львів. Дубно, 2002, с.262-265.

Котович Анатоль, укр. діяч у Канаді, родом з Полісся. Псевдонім А. Холмський. Автор ст. «Повіт Столин на Поліссі та його населення» (1956) «Календар» УПС Бонд Брук, Н.ДЖ, 1964 с.125-131.

М. Бойко. Полісся в студіях Інституту Дослідів Волині. зб. «Полісся», Луцьк, 1997, с.129-130.

Котович Антоній, син Петра (з вовчинського відгалуження Котовичів), правосл. священник. Н. 1881, с. Вежки, Жаб. П. 27.03. 1938. Мав парафію в с. Церковники (тепер

Зарічани), Кам. 1915 евакуювався в Олександрійський пов. Херсонської губ. Жив у с. Куколовка. Не визнавав митроп. Сергія. Арештований більшовиками. Певний час жив в м. Єнісейську. За нелегальні служби Божі розстріляний. Канонізований рос. екзильною церквою.

А. Ильин. Волчанское ответвление рода Котовичей. -к. «Гістарычная Брама», 2004, № 1, с. 47-48.

Котович Василь, член укр. партії «Селянський союз», належав до її окружного комітету в Бересті на 1926.

Котович Гнат, син Василя (з вовчанського відгалуження Котовичів), викладач і публіцист. Н. бл. 1845, с. Вовчин, Кам. П. 1913. Закінчив Лит. дух. семінарію, відтак Дух. академію в СПб. Викладав в Одеській семінарії, Пр.: «Обоснования теизма» (3 вип. Одеса, 1879-81); «Происхождение органической жизни с ее разнообразием» (Одеса, 1884); «Чувствования и инстинкт. Критический разбор теории чувствований (эмоций) Вильяма Джемса и Г. Ланге и теория инстинкта Вильяма Джемса» (Одеса, 1900).

А. Ильин. Волчинское ответвление рода Котовичей.-ж. «Гістарычная Брама», 2004, №1, с.47.

Котович Павло, боярин у Пин. князівстві XIV ст. Заможна людина, обмінялась з пин. князем Василем Наримунтовичем земельними володіннями, про що складено грамоту з підписами обох сторін і свідків. Грамота збереглася. К. можливо один з предків відомої на Берейтейщині в в XIX-XX ст священичої родини.

Антологія «До тебе,світе», К., 2003,с.21-23.

Котовичі, династія правосл. священиків на Поліссі. З бояр стали шляхтичами, відтак священиками. За словами о. Никанора, його рід упродовж останніх 300 років були священиками на Поліссі. Серед них кілька представників були укр. патріотами.

Антоній К., син Онуфрія, православний священик. Н. 1811, с. Череватичі, Коб. П. 1876. Закінчив Лит. правосл. семінарію. Мав п'ять синів-священиків: Никанора, Івана, Василя, Фому, Юліяна. Отець Антоній у проповідях удавався до укр. мови.

А. Ильин. Полесские священники Котовичи.-ж. «Гістарычная Брама», 2004, №1, с. 30.

Василь К., правосл. священик. Син Антонія. Н. 1849, с. Череватичі Коб. П. 1937. Закінчив Лит. дух. семінарію. Був священиком у сс. Опіль, Стрельна, Озяти, Бездіж. Отець Василь 1932 звернувся до парафіян з закликотворювати комітети з вимогою до пол. уряду, щоб по селах Полісся було відкрито укр. школи: «Ми повинні намагатися вчити наших дітей рідною мовою, і якщо всі будуть пам'ятати про свої права, то уряд змушений буде задовільнити наші бажання» (з поліцейського архіву).

ж. «Гістарычная брама», 2007, № 1, с. 39.

Никанор К., син Антонія, правосл. священик, укр. патріот. Н. 05.08.1845, с. Череватичі, Коб. П. 1938. 01.04. Закінчив Лит. православну семінарію (в Городному). Був священиком у сс. Хотислав, Рогізне. Булькове і 50 років у с. Крупчиці, Коб., де збудував величний собор св. Володимира. У 1915-18 о. Никанор змушений податися у біженці перед нім. наступом. Осів у м. Річиця на Дніпрі. З Річиці о. Никанор

надсилає на ім'я міністра нар. освіти УНР «Докладну записку» (1918) з вимогою негайно воз'єднати Берестейщину з Укр. державою, що було зроблене. У «Записці» о. Н. виявляє талант публіциста і ґрунтовну обізнаність з історією рідного краю, цитує Кояловича, Риттіха, Карського. «Тільки з України, пише о. Н., ми чекаємо свого порятунку... Рідна мати Україна повинна прийняти до себе своїх молодших дітей, захистити їх від загибелі. Це прямий і священний її обов'язок...»

Священник з Берестейщини про Берестейщину.-г. «Голос Берестейщини», 1997, №1 (9), 01.07.

Іван (Іоан) К., правосл. священник. син Антонія, брат Никанора. Н. 1839, с. Череватиці, Коб. П. бл. 1911. Закінчив духовну академію в СПб. Викладав у Коб. дух. училищі. Збирав місцевий фольклор, передав П. Гільтенбрантові понад -100 укр. пісень (Див. СБ-І, с.165). Слов'янофіл і москвофіл. Магістерська дисертація «Первоначальная история христианства в нынешней Северо-Зап. России до великого князя литовского Ягайла».

Кохан Володимир, політ., громадський та кооперативний діяч Зах. України під Польщею. Н. 1898. Галичина. 1928-30 посол до пол. сейму від УНДО. За обстоювання прав та інтересів українців у Польщі восени 1930 заарештований разом з іншими послами, опозиційно налаштованими до режиму Пілсудського, і без суду запропорений до берест. фортеці. По війні в еміграції.

Кохан В.,-ЕУ, т.3, с.1152.

Кохановський Ян, пол. поет, фундатор пол. поезії. Н. 1530. с. Сицина біля Радома. П. 1584, Люблин. Учився в Крак., Крулев та Падуяньському ун-тах. Писав пол. та лат. мовами. Поєми «Шахи» (1566), «Муза» (1567), «Прапор або Пруська клятва» (1596), «Згода» (1564), три книги «Фрашок» (1584). «Політичні і любовні пісні», кн. 1-2, 1586; цикл «Трени» (1580) - 19 елегій-плачів на смерть дочки. К. певний час жив у Бересті в лит.-біл. магнати М. Радзивілла Чорного, старости берест.

Коцевич Адам, пол. активіст. Н. 1800, Пруж. пов. Син гр.-кат. (ун.) священника. Вчився у Вілен, ун-ті. Член організації Філаретів. За участь у пол. русі був засланий.

А. Ильин. Берестейские и свислочские страницы в деле № 632 -ж. «Гістарычная Брама», 2001, №1(18), с.51.

П. Коць-Григорчук

Коць-Григорчук Лідія, укр. мовознавець. Н. 24.11.1926, Львів. Закінчила Львів, ун-т ім. І. Франка. 1950 арештована й засуджена заочно ОСО на 10 років ув'язнення. Звільнена 1956. Пр.: «Укр. діалектний простір в оцінці лінгвогеографії», «Укр. діалектний простір при єдиному горизонті дослідження», «Іларіон Свенціцький-музейний діяч». Одна з упорядниць 2-го т. «Атласу укр. мови». Діалекти Берестейщини КГ відносить до ареалу укр. мови.

Наши славні НТШ-івські ювеляри.- «Вісник НТШ», Львів, 2006, №37, с. 47.

Кочальський Гнат, учасник пол. руху. Зі шляхти Коб. пов., маєток у с. Камінь Шляхетський (тепер Октябрський).

Закінчив Вілен. ун-т. Був серед Філаретів, за що зазнав арешту. Після слідства відпущений додому. Перебував під наглядом поліції.

А. Ильин. Берестейские и свислочские страницы в деле № 632, -ж. «Гістарычная Брама», 2001, №1 (18), с.6.

Кочетов Ігор, консул України в Бересті.

Кочмар Михайло, укр. діяч. Н. 1914, с. Чернева на Львівщині. П. 1966. Член і Пласту. Вчився на політехніці в Берліні. В'язень пол. конц табору «Береза Картузька» з грудня 1935 по квітень 1936. Вояк «Закарпатської Січі». В'язень сов. концтаборів.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с.696-97.

Г. Кочур

Кочур Григорій, укр. письменник, перекладач-поліглот, Н. 17.11. 1908, Чернігівщина. П. 15.12.1994, Ірпінь. Закінчив Київ. ун-т. За сфабрикованою «справою» був з дружиною суджений, відбув 10 років ув'язнення на північ. Уралі. Перекладав на укр. мову визнач. поетів світу. У 1920-30-х рр підтримував дружні стосунки з Д. Фальківським, також з Зеровим, Косинкою тощо, автор спогадів про співця Полісся.

Г. Кочур. В букіністичних крамницях.- г. «Берест. край», 1998, №38, 30.10.

Кошелюк Ольга, укр. поетеса. Живе в Бересті. У г.»Берест. край», (за № 14(114), 12.06.1999) опубліковано добірку віршів К.

Кошилове, с., Берест, ср. Лищицька. 18 км на пн-зх від Берестя. Маєток у К. належав панам Корчевським. Жителі К. 1926 вимагали від пол. мін-ства освіти відкрити в селі укр. школу.

г. «Наше життя» №49 (224), 03.12.1906.

Кошовий Василь, укр. етнолог (див. СБ-І, с. 88, В. Ко-й). Н. бл. 1870, Полтавщина. П. бл. 1914. Працював зем. статистиком у Полтаві, Житомирі, Києві. До 1905 учасник Полтав. вільної громади РУП, потім член Укр. дем. партії. Автор дослідження «Національно-територіальні межі України» (ЛНВ, 1907), в якому Берестейщина віднесена до України.

Кошовий В.-ЕУ, т.3, с.1157.

Кощеники, с., Кам., ср. Войська. 20 км на зх від Кам'янця. Маєток у ХІХ ст належав панам Носаржевським. У 1920-30-х рр в школі К. викладалася укр. мова і література.

Коялович Войцех (Альберт), пол. історик. Н. 1609, Каунас. П. 1677, Варшава. Імовірно біл. походження. Учився у Вілен. академії, потім був її ректором. Деякий час викладав у єзуїт. колегіумі в Бересті. Уклав «Гербовник рицарства Вел. кн. Литовського» в двох частинах. Ідеалізував політику катол. верхівки, засуджував визв. змагання укр. народу. «Компендіум» (середин ХVІІ ст) багатий на відомості.

Коялович В. -БСЭ, т.13, с.308.

Кравців Михайло, активіст ОУН, зі Стрия родом. З червня по грудень 1934 каврався в концтаборі «Берега Каргузька», відтак у нім. концтаборі Авшвіц. г. «Шлях перемоги», 1995, 29.09. ч.37.

Кравчук Леонід, укр. держ. діяч, перший президент України по відновленні незалежності. Н. 10.01.1934, с. Великий Житин, Рівненщина. Закінчив 1958 економ. фак. Київ. ун-ту. З 1970 в апараті ЦК КПУ. З жовтня 1989 секретар ЦК КПУ з ідеології. 1991-94 президент України. Учасник зустрічі у Біловезькій пущі, де формально ліквідовано Сов. Союз.

Кравчук Олександр, театральний митець. Н. 1936, Берестя. Закінчив 1966 Біл. театральнo-мистецький ін-т. Працює у Мінську. Оформлював вистави в театрах Мінська: «Виклик богам» А. Делендика у берест. обл. драм. театрі (1965), «Травіата» Д. Верді (1969), «Спляча красуня» П. Чайковського (1970) тощо.

Кравчук А. А.- ЕЛМБел., т. 3, с.124.

Крагельський Ян, пол. держ. діяч, до 1932 воєвода на Поліссі. Посади позбувся за критику пол. політики щодо українців Полісся і зокрема за гострі зауваженн. про перепис населення 1931, коли, на думку К., було сфальшовано дійсний стан етнічних стосунків на Поліссі запровадженням у практику перепису такої неіснуючої категорії населення, як «тутешні» за рахунок українців. У листі на ім'я міністра внутрішніх справ Б. Перацького К. пророчо зазначає, що український народ рано чи пізно здобудеться на власну державу, тому Польща заздалегідь має будувати стосунки з українцями на цивілізованих засадах. Ще в грудні 1929 К. мав сказати на нараді «кресових» воєвод у Луцьку: «Коли йдеться про Полісся, то аналогія з відносинами на Волині, за винятком окремих, зрештою дуже спеціальних господарських різниць, майже повна. Погоджується в цілості без ніяких змін з тезами волинської програми». По відставці К. 1932 пол. уряд воєводою на Полісся призначив українофоба і тюремщика Костку-Бернацького.

Льїн. Українська чистина Полісся має вже поняття національної належності.-ж. «Над Бугом і Нарвою», 2008, № 1, с. 19-20.

Красна, річка, ліва притока Бугу. На Підляшші, під Польщею. Упадає в Буг навпроти Берестя.

Красне, с., Пруж., ср. Мокрівська. 15 км на пн від Пружан. У К. поховано 224 мешканці з сіл К., Клепачі, Лихачі, розстріляних 17.07.1942. німцями під час зачисток у Біловезькій пущі, тоді було спалено в її околицях 40 нас. пунктів, убито 490 чоловік.

«Крехівський апостол», пам'ятка укр. літератури, виникла після 1563, є перекладом євангелій з Біблії берест. та з Біблії Ф. Скорини. За мовними ознаками створений КА на Волині або й на Поліссі. Знайдено рукопис у бібліотеці Крехівського монастиря на Львівщині. Зберігається у львів. наук. бібліотеці ім. В. Стефаника Крех. апостол.- УЛЕ, т.3, с.54.

Кривичі, с., Пин., ср. Городищенська, 27 км на сх від Пинська. На Прип'яті. Відомі з XV ст як маєтність пин. княгині Марії Семенівни. В її дарчій грамоті з 1496 боярину І. Ф. Полозу (Полозовичу) сказано: «Єму пожалували, дали три чоловіка в Кривичах».

Пізніше К.–власність Орд. 3 с. К. бере початок родовід відомого укр. письменника Віктора Близнеця (1916-1981).

М. Малиновський. І автор, і книга поріднили мене з Україною.- г. «Берест. край», 1998, 06., № 22.

Кривляни, 1/с. і ср Жаб., 13 км. на пд від Жабинки. На 1589 власність Ф. Потія, пізніші власники К. кн. А. Чарторийський та Пржибор. 2/с с., Кам., ср. Річицька, у поріччі р. Лівой Лісної, 15 км на сх від Ком'янця. Власність поміщиків гр. Грабовських.

Кривоногов Петро Олександрович, сов. художник-баталіст. Н. 1911, Удмуртія. П. 1967. У тв-ті К. домінує оспівування героїзму сов. воїнів у Др. св. війні: «Корсунь-Шевченківське побоїще» (1944), «Перемога» (1948), «На Курській дузі» (1949) і, нарешті «Захисники Брестської фортеці» (1951), «Комісар фортеці» (1967).

Кривоногов П. А.-БСЭ, т.13, с.421.

Кривошеїн Семен, сов. генерал. Н. 1899, Воронеж. П. 1978 Почесний громадянин м. Берестя. В ЧА з 1918. Був у Бересті 1920. У званні командира бригади визволяв Берестя 1939. Спільно з нім. генералом Г. В. Гудеріаном приймав у Бересті нім.-сов. військовий парад перемоги над Польщею. Др. св. війну К. закінчив командиром механізованого корпусу. Іменем К. у Бересті названо вулицю.

Кривошеин С. М.- «Брест. Эн. Справ», 1987, с.241.

Кривченя Данило, Юліянович, укр. учений, хірург. Н. 16.03.1939 с. Верхи, Кам, на Берестейщині. Закінчив Київ. мед. ін-т. Доктор медичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік академії вищої школи України, завідувач кафедри дитячої хірургії Національного медичного ун-ту ім. О. С. Богомодьця, керівник хірургічної клініки «Охматдит». Автор понад 350 праць. Має 35 авторських свідоцтв та патентів на методи операцій і хірургічні інструменти. Автор 5 монографій. Учень і співробітник М. Амосова й О. Шалімова.

Л. Чечель. Житимемо! Хірург і вчений в одній іпостасі.-г. «Укр. слово», К., 24, 11-17.06.2008, с.10.

С. Кривошеїн та Г. В. Гудеріан приймають спільний німецько-радянський парад у Бересті. Вересень 1939 р.

Д. Кривченя

«Криса», псевдонім, укр. повстанець, окружний референт СБ. Загинув 1945 в Іван. р-ні.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь. 1939-1955, К., 2005, с. 564.

«Кричевський», кодова назва Берест, окружного проводу ОУН, до складу якого входили три надрайони: Берест., Коб., Пин. Очолював «К» Савчук З. Діяв 1942-47. «Кричевский».-ж. «Архіви» Мн., 1999, №1 ,с.16-20.

Кричевський Василь, шляхтич берест., один з предків полковника Михайла К. Згадується на 1516, коли разом з братом Стецьком подавав королю Жигмонтові документ на право володіти маєтком Кричеве на Берестечині.

В. Липинський. «Україна на переломі», К., 1997, с.160.

Кричевський Іван, на 1649 писар при гетьмані Б. Хмельницькому. Можли- во родич Михайла К.

В. Липинський. Україна на переломі, 1657-1659, К., 1997, с. 173.

Кричевський Кирдей, суддя берест. На 1528. Один з предків Михайла- Станислава К.

Єжи Гаврилюк. Рускі шляхціц на подляскей загородзе. -ж. «Над Бугом і Нарвою», Більськ-Підляський, 2004, №4, с.28.

Кричевський Стецько, шляхтич берест. Один з предків Михайла К. У 1516 подав королеві Жигмонтові грамоти на маєток Кричеве у Берест. воєводстві.

В. Липинський. Україна на переломі, К., 1997, с.160.

Кричевський Федір, берест. шляхтич, власник маєтку Кричеве. 1516. Сини К. Стецько, Василь подавали пол. королю грамоти на право володіння маєтком. Предок відомого козацького полковника Михайла К.

В. Липинський. Україна на переломі, К., 1997, с.160.

Криштофович Мирон, сов. номенклатурник обл. масштабу. Н. 1899, с. Пиняни, Пруж. П. 1985, Берестя. За просов. діяльність був ув'язнений поляками. Навчався 1931-36 в комуніст, ун-ті ім. Свердлова у Москві. Відтак знову у Польщі – очолював окружком КПЗБ у Бересті. Під час нім окупації заступник голови так зв. антифашистського комітету. По війні голова облвиконкому.

Крыштофович М.Е. «Брест. Эн.Спр.» Мн., 1987, с.241.

Крупчиці, тепер у складі с. Чижевщина, Жаб. Над р. Тростяницею. 1794 на угіддя К. відбувся бій між пол. повстан. загonom та рос. відділами О. Суворова. У К. 50 років був священиком о. Никанор Котович, знаний своїм укр. патріотизмом. Його заходами в К. збудовано 1894 величний храм Свято-Володимирський.

«Круча», кодова назва берест. надрайонного проводу ОУН 1942-47, Обіймав райони Берест. і Малорит. Очолював «К» Березовський, М («Євген»).

«Круча».-ж. «Архіви», Мн., 1999, с.16.

Кублик, с., Дорог., ср. Попинська. 19 км на пд від заліз. ст.. Дорогичин. Село виникло під час спорудження Дніпровсько-Бузького каналу 1775-1848. Маєтком в К.

володіли поміщиками Шемети. На 1917-19 у К. працювала укр. початкова школа - 38 учнів, учитель М. Калина. 1926 жителі К. просили в пол. влади підписним листом відкрити в селі укр. школу-даремно.

г. «Наше життя», 1926, №49 (224), 03.12.

Куженецький Віктор, пол. конспіратор, власник маєтку в с. Невель, Пин. Після поразки загону Т. Пушловського під Невлем 1830 К. був росіянами арештований.

Куженецький Ігнацій, пол. дідич, власник с. Дубой, Пин. кінець XVIII ст. Суддя в Пинську. Патріот Речі Посполитої. Разом з Т. Рейтаном вів активну кампанію проти першого поділу Речі Посполитої 1772.

О. Ільїн. Літературні витоки Берестейщини.-альм. «До тебе, світе», К., 2003, с.14. Його ж. Пинськ -коліска поліської літератури. – г. «Берест. Край», 17.10.1998, № 36.

Куляки, с., Іван., ср. Стрельненська. 12 км на пн зх від Іванова. Відомі з 1866. Мешканці К., домагалися від пол. влади відкриття в селі укр. школи - без наслідків. г. «Наше життя», 1926,03.12., № 49 (229).

Кузм'як М., член ОУН, зі Звенигорода на Львівщині, у 1934-35 відбув чотири терміни по шість місяців у пол. концтаборі «Береза Картузька».

Пустомитівщина, нарис, Пустомити, 2003, с.47.

Куклинський Степан Іванович, укр. фольклорист, публіцист, педагог, Н. бл. 1830, Підляштя або Полісся. П. бл.1880 або 91 в своєму маєтку Лобоницьк біля Столина. Закінчив Харк. ун-т. Працював у Білостоці, в Несвіжі, у Пинську. Фольк. записи К. опубліковано в «Сборнике памятников нар. творчества в Северо-Зап. крае». ТВ.: «Заметки о западной части Гродненской губернии» (1856), «От Пинска до Новогрудка», «Историч. известия о православных церквях в г. Пинске». О. Ільїн припускає, що саме К. як знавець укр. діалектів міг бути автором п'єси «Пинська шляхта». Бо В. Дунин-Марцинкевич, якому досі приписується авторство п'єси, не володів укр. мовою, навіть мова його біл. творів далека від досконалості.

А. Ильин. Кто же является автором «Пинской шляхты»? - ж. «Гістарычная Брама», 2004, № 1, с. 73.

Кулеша Михайло, пол. графік, живописець. Н. 1795 (1800), Вільно. П 1863. Включений з Вілен. ун-ту за зв'язки з філаретами. 1824-45 вчить малювання дітей кн. Друцького-Любецького Г. у маєтку Лунин, Пин., та в місті Пинську. Автор картин з архітек. пейзажами міст Литви, Білорусі та України.

Кульчицький Роман, укр. поет. Н. 1908, Івано-Франківщина. П. кв. 1945, Чехо-Словаччина. Закінчив Львів. ун-т. Член ОУН. Видав 1926 зб. поезій «В огнях і крові». У др. полов. 1930-х рр. відбув термін ув'язнення в пол. концтаборі «Береза Картузька» Псевдонім Гут-Кульчицький.

Кульчицький Р.-УЛЕ, т.3, с.101.

Кунакович Феодосій, син уніятського священника в с. Пашуки, Берест. пов. Був у пол. повстанцях. Емігрував.

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006 ,с. 204.

Кунанець Володимир, член ОУН з Яворівщини Львів. обл. Працював у в-ві «Дешева книжка» у Львові. З листопада 1934 по жовтень 1935 в'язень пол. концтабору «Берега Картузька»

Я. Пришляк. За Україну! Миколаїв -Монтреаль-Львів, 1999, с.177.

Кунаховичі, с., Кам., ср. Верховицька. 10 км від зал. ст. По- гранична. Маєтком володіли магнати Пуслівські. Жителі К. вимагали від пол. мін-ства освіти відкрити в селі укр. школу без відповіді.

г. «Наше життя», № 49(224), 03.12.1926..

Куницький Леонтій, церковний і політ, діяч Зах. України під Польщею. Н. 1876, Львівщина. П. 1961. Один з організаторів УНДО. Посол до пол. сейму 1928-30. Восени 1930 з групою інших послів, налаштованих опозиційно до диктаторських заходів «санакції», зокрема брутальних пацифікацій укр. села, арештований, утримувався певний час у казематах берест. фортеці.

Куницький Л.-ЕУ. Т. 4, с.1236.

Кунцевич Вінцент, пол. повстанець. Н. бл. 1800. панцизняний селянин-уніят з с. Тиховоля, Пруж. пов. Приймав участь у боях. Полонений росіянами й спроваджений у солдати на Кавказ.

В.В. Гарбачова Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006, с.204.

Купасюк Галина, вчителька середньої школи №7 у м. Кобрині. Викладала факультативно укр. мову і літературу.

Учіться, читайте, і чужому научайтесь й свого не цурайтесь.- г. «Берест. край», 1996, вересень.

Купреєв Микола, біл. поет. З Гомельщини родом. Певний час обертався на Берестейщині, у зв'язку з укр. відродженням наприкінці 1980-х рр виступав у пресі (г. «Заря», Берестя) з запереченням права поліщуків визначатися як українці, бо, мовляв українства на Берестейщині зовсім нема. Виступ К. викликав хвилю обурення і спростувань.

А. Цвид. Не «гаворка», а мова.-г. «Голос Берестейщини», 1991, № 2: Г. Супрунюк. «Лихий попутав, – там саме»; М. Купреєв. «А у полі вярба». – ЛІМ, 1989, 18.08.

Григорій
Купріянович
(Голова Українського
товариства в Любліні)

Купріянович Григорій, укр. громадський діяч, публіцист на Підляшші. Закінчив ун-т у Любліні. «Походжу зі старої міщанської родини з Більська Підляського, але від народження живу в Любліні». Стежить за подіями на Берестейщині, відгукується на них фахово і доброзичливо.

Курадове, с., Пин., ср. Лемишевицька. На Прип'яті, 25 км на сх від Пинська. Виявлено в К. три селища племен мілгородської, зарубенецької та праської культур. Усі археол. матеріали з К. перекладаються в ін-ті історії АН Респ. Білорусь. Власниками маєтку в К. були на 1495 пин. князі, відтак Солтани, Курадовські, пин. Францисканці, Орди.

Курганович Андрій, гр.-кат. (ун) священник. Учився у Свислоуцькій гімназії, де належав до таємного пол. товариства. По висвяченні 1824 одержав парафію в Городечній. Пруж. Перебував за пропол. симпатії під наглядом поліції.

А. Ильин. Полицейский надзор.-ж. «Гістарычная Брама», 2001, № 1(18), с. 26.

Куреца Павло, уродженець м. Кобриня. Комендант міста під час його окупації советами в 1920. Поляками був ув'язнений за «шпигунство» на користь ССРСР. Після відбуття терміну ув'язнення втік до ССРСР, де був арештований і засуджений за «шпигунство» на користь Польщі. Загинув у гулазі.

А. Мартинов. Полонизация, руссификация и прочие «зации».-г. «Берест, край», №11, 15-21.03.1997.

Курило Олена, укр. мовознавець. Н. 1890, П. ? Член ВУАН. Належала до школи Тимченка Є. Співпрацювала з Ганцовим В. Пр.: «Початкова граматики укр. мови» (1918, 7 видань). «Уваги до суч. укр. мови» (1920), 3 видання; «Спроба пояснити процес зміни е. о., в і в нових закритих складах у південній групі діалектів» (1928, К.); «Фонетичні та деякі морфологічні особливості говірки села Хоробричів на Чернігівщині» (К., 1924); «Паралельні форми в укр. мові, їх значення для стилю» (К., 1923). На мовознавчих картах К. Берестейщина позначена в ареалі України К. репресована 1937.

Ю. Шевельов. Курило Олена. – ЕУ, т.4, с.1240; Ю. Шерех (Ю. Шевельов). Всеволод Ганцов – Олена Курило, 1954.

Курилюк П.В., уродженець с. Мотикали, Берест. У 1945 засуджений військ. трибуналом на 10 років ув'язнення за те, що не визнавав себе білорусом. Присуд відбував в концтаборах Казахстану».

г. «Берест. край», 1998, № 9, 07.03.

Курниця Велика, с., Берест., ср. Чернинська, околиці Берестя. З 1798 КВ володіли магнати Чарторийські. 1917-18 в КВ працювала укр. початкова школа, 28 учнів, учитель С. Гейченко. В архівах пол. мініс-ва освіти збереглася заява від мешканців КВ з проханням відкрити в селі укр. школу.

Г. «Наше життя», №49 (224), 03.12.1926.

Курпичі, с., Жаб., ср. Жабинківська. З км на пд від Жабинки, Маєтком у К. володіли пани Непокойчицькі, Бжозовські, Костюшки, Дзвонковські, Лясковські. Жителі К. просили пол. владу відкрити в селі укр. школу - даремно.

Г. «Наше життя», №49(224), 03.12.1926.

Кустичі, с., Кам., ср. Мало заводська, неподалік від залізниці Берестя - Високе, 12 км від зал. ст. Лищиці. Біля К. археологи віднайшли давні поселення, племен поморської культури та поховання. Маєтками в К володіли к XIX ст гр. Потоцькі та Муханови.

Куць Олександр, укр. активіст з Луцька. Студент. З серпня 1934 по лютий 1935 карався в пол. концтаборі «Берега Картузька»

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с. 433.

Куча Ілля, діяч правосл. церкви. Рік н. невід. П.1579, шляхтич. На 1553 підстароста пин., на 1566 коб. Протектор К. митрополит Іона ІУ Протасович-Островський. За сприянням останнього король С. Баторий надав К. сан єпископа. На 1577-79 К. – митрополит київ.

В. Пазняков. Ілля Куча.-Енцикл. «Вялікае княства Літоускае», Мн., 2007, т.1, с. 666.

Кущнірук Сергій, громадянин м. Берестя. Батьки К. жили в Тришині (передмістя міста). К. учився в укр. школі ім О. Стороженка. У родині К. зберігся переказ про О. Стороженка, дід К. знав письменника особисто.

А. Цвид Ученик Гоголя.-г. «Заря», Берестя, 1985, 04.10 № 192.

Кюльман Ріхард, нім. дипломат, стат-секретар відомства іноземних справ. Н. 1873. П. 1948. Чоловий член нім. делегації на переговорах у Бересті 1918. У березні 1918 підписав мирний договір з Сов. Росією та УНР.

Кюльман .-ЕУ, т.4, с.1249.

Л

Лабзони, зиневалижа назва білорусів у деяких місцевостях Берестейщини вздовж укр.-біл. мовно-етнічної межі (ПРЛ)

Климчук Ф. Л. Специфическая лексика Дрогиченского Полесья.-зб. «Лексика Полесья», М., 1968, с. 62.

Лабинцев Юрій, рос. літературознавець, історик, бібліограф. Доктор філолог, наук. Н. 1948, Москва. Закінчив Вроцлав. ун-т Працівник бібліотеки ім. Леніна. Один з укладачів "Збірного каталога стародрукованих видань кириличного і глагаличного шрифтів». Автор пр. про Ф. Скорину. У пр. «В глубинном Полесье (Турово-Пинская земля)» (М., 1989) Л. звернув увагу на потворні наслідки русифікації та білрусифікації Полісся.

Лавресюк, укр. повстанець, командир групи. Діяв у 1940-х рр на території Дорог. та Іван, районів. Загинув у бою з загоном НКВД.

Ладорож, с., Пин., ср, Ласицька. Від Пинська 45 км, від волин межі 5 км. У поріччі р. Стир. 212 дворів. У XVI ст. Л. володіли пин. князі, у XVIII ст. - Земецькі, Рихтарські, Нелюбовичі. Про особливості укр. говірки с. Л. і сусіднього Паре доповідав на діалектологічній нараді в Києві дослідник мови Берестейщини Ф. Климчук.

Лакіза Іван, сов. критик і літературознавець. Ст. про П. Куліша та М. Коцюбинського. Зб. ст. «Письменник і критик» (1928). Один з запеклих і необ'єктивних поцінювачів творчості Д. Фальківського, закидав поетові «нехтування сучасністю». Нападки Л. поряд з нападами Коваленка Б. послужили приводом для арешту й розстрілу поета. Сам Л. не уникнув репресій у 1930-х рр.

Лекиза І.- ЕУ, т.4, с.1255.

«Лан», кодова назва надрайонного проводу ОУН - охоплював райони Берестейщини: Коб., Пруж., Берез., Дивинський та Антопільський. Провідник Клиновий А. («Шах»).
«Лан».-ж. «Архівы», Мн., 1999, №1, с.16-20.

Ланська, с., Малорит, ср. Олтуска, над Олтуським озером, 10 км від вол. межі, 111 дворів, за 20 км на пд від Малорити.

Ланський Микола, один з фаворитів Катерини II, йому 1796 цариця подарувала на щойно окупованій Берестейщині кілька сіл з кріпаками, які належали до Олтуського ключа.

О. Лапський

Лапський Микола житель с. Гуцьки, Коб. Арештований 1939 енкаведистами і спроваджений на пн.
О. Лапський. Мій почитачу. В-ва, 2000, с.57.

Лапська Олександра, громадянка с. Гуцьки, Коб. Родичка укр. поета О. Лапського. 1939 була арештована НКВД «за полонофільство» – О. Лапський Мій почитачу, В-ва, 2000, с. 56.

Ласицьк, с., Пин., центр ср. На р. Стир. 5 км від вол. Межі. У Л. виявлено стоянку і поселення племен доби неоліту та раннього заліза. Маєтками у Л. володіли пани М. Д. Сироп'ят, М. Ширма, Переволоки, Литвинович, Ясеневич. Пам'ятка архітектури XIX ст -каплиця. Зона дій УПА.

Ласійчук Микола, активіст ОУН. Зі Львова. Відбув термін ув'язнення з липня 1934 по березень 1935 в концтаборі «Береза Картузька».
П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.433.

Ласкорін Борис, хімік-технолог, член-кор. АН СРСР (з 1966).
Н. 1915, Берестя. Закінчив Київ. ун-т. Доктор техніч. наук, проф. Пр. присвячені вивченню фізико-хімії сорбційних і екстакційних процесів. Опрацьовував методи й апаратуру для отримання кольорових і рідкісних металів.
Ласкорин Б. Н. - БСЭ, т.14, с.173.

Ласович Ян, луцький католицький єпископ у XV ст. Від лит. князя Витовта одержав 1423 у власність селище Порхове у Пин. князівств- ві. Відтоді на честь Л. Порхове одержало назву Янів, а в 1939 переіменоване на Іваново.

Ластовський Вацлав, біл. політик, публіцист, історик. Н. 1883 Віленщина. П. 1938, розстріляний у Мінську. Член уряду БНР 1918. В еміграції в Литві. Повернувся до Мінська, спокушений сов. білорусифікацією. Публ. в гг. «Наша Ніва», «Гоман», «Кривіч». Пр.: «Кароткая гісторыя Беларусі» (1910); «Пригоди Панаса і Тараса (1912), ст. опублікована не в Пинську, як зазначено у виданні, а у Вільні – одна з антиукр. містифікацій Л.; «Падручны расейська-крьускі (беларускі) слоунік» (1924); «Гісторыя бел. (крьускай) кнігі» (1926). Історію Білорусі Л. починає від Рогволода. Про генезу білорусів як этносу мови нема. Дається взнаки плутанина з лит. чинником в історії Білорусі. Берестейщина беззастережно білорусифікується.

Історія кількох фальсифікацій. До 115-річчя Вацлава Ластовського.-г. «Берест. край», № (102), 20.02.1999.

«Лев», псевдонім, укр. повстанець, провідник Берест. надрайону ОУН. Родом з Матієва, Жаб. Загинув 1945 в бою з більшовіками на хуторі Підбороччя, Рат. р-ну. В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь. 1939-1955, К., 2005, с.564.

Лев Данилович, князь гал.-вол. Н. бл. 1225. П. 1301. На честь ЛД названо нове місто Львів. Здійснив низку походів на Литву і ятвягів.

Левитський Микола, укр. дипломат. Н. 1880. П. 1935. У I св. війну поручник рос. армії. У Центр. Раді від УСДП. 09.02.1918 підписав у Бересті Берест. мир між УНР та Німеччиною. Посол УНР у Туреччині. 1925 повернувся в Україну. Працював в об'єднанні «Сталь». Помер у концтаборі Красноярського краю.

Левицька Ольга, укр. активістка в Бересті, на 1924 членкиня ради берест. «Прогресу».

Левицький Семен, діяч ОУН на Поліссі. Псевдонім «Кліщ». Очолював Поліську округу ОУН до прибуття на Полісся П. Башука. У складі Лозового козацтва брав участь в акціях проти пол. бойовиків

М. Посівнич. Смерти той не знає, хто за Україну помирає. – ж. Визвольний шлях», 2007, № 7, с.76.

Левкович, укр. військовик. Родом з Берестейщини. Служив у рос. армії. З організацією 1918 в Бересті укр. адміністрація Л. обійняв посаду берест. поліцмайстра. 1920 вступив у формацію Булак-Булаховича.

Т.Олесюк. Кам'янець - золотий вінець. ж. «Пам'ятки України історія та культура», К., 2002, с. 99, 108. .

Левонюк Павло, укр. повстанець. Псевдонім «Веселий»
Н. 1927, с. Самари, Ратнен, р-н Волин. обл. Загинув у бою 22.08. 1949. біля Антополя, Дорог.

В. Данилюк.- г. «Молода Волинь», Луцьк, 09.10.1992.

«Левченко», укр. повстанець. Очолював боївку, яка оперувала в Дивинському районі (тепер Коб.) та в Самарських хуторах. Ратнен. рну, загинув з «Яворенком» та «Горобченком» в бою в Антопільському р-ні (тепер Дорог.) 1946.

В. Данилюк. – г. «Молода Волинь», 09.10.1992.

Левчик Петро, пин. боярин у XIVст. Згадується як свідок у грамоті з 1387-1390 про обмін землі. Місцевий вельможа.

«Улюбил есьм остров».- ж. «Неман», 1968, №10, с. 187-88.

Левчук Марія Гарасимівна, селянка с. Лепеси Великі, Коб. Р. нар. невід. П. 1954. Мати укр. поета Д. Фальківського. Познайомила сина-одинака, майбутнього поета, з рідним мелосом, прищепила любов до укр. мови. Оспівана в кількох поезіях сина-поета.

Ю. Ковалів На перехресних скрижальях. – зб. Поезій «Дмитро Фальківський».

Погруддя українському поетові Д. Фальківському в с. Лепеси Великі

Левчук Никанор Васильович, житель с. Лепеси Великі, Коб. Р. н. невід. П. 1951. Батько укр. поета Д. Фальківського. Малоземельний селянин. Допрацював на цегельні. Заохочував єдиного сина до навчання. Утримував його матеріально під час навчання у Берест. гімназії. До самої смерті працював у радгоспі.

Левчук Степан, укр. активіст з Грубешова. 3 липня по грудень 1934 відбував термін ув'язнення у пол. концтаборі «Берега Картузька».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.433.

Легати (у біл. транскрипції «Лягаты»), с., Коб., ср. Буховецька, 10 км на пн-сх від Кобриня. Феод. власники села: на 1757 Марія і Франциск Островські; за Росії маєтком у Л. володів пан К. Кунахович; Міцкевич, можливо, брат поета Олександр; Грудницькі, Борковські. На 1917-19 в Л. працює укр. почат. школа: 35 учнів, учитель Г. Красько.

Лежитковичі, с., Дорог., ср. Дорогичинська. 9 км на пд-сх від Дорогичина. Маєток у Л. належав Ідорському. Жителі Л просили пол. міністра освіти відкрити в селі укр. школу - без наслідків
г. «Наше Життя», 149 (224), 03.12.1926.

Леликове, с., Коб., ср. Дивиниська. 5 км від вол. межі. За Речі Посп. Л. Належало до Холм. землі, пізніше до Ковель. пов. Біла Л. маєток Биковських. 1917-19 у Л. діяла укр. поч. школа. Зона дій УПА.

Лемик Микола. активіст ОУН. Н. 1914. П. 1941. Виконав замах у Львові на сов. дипломата-розвідника на знак протесту проти голоду в Україні, організованому Москвою. Пол. суд засудив Л. на 15 років ув'язнення з огляду на його неповноліття. З початком війни 1939 евакуйований до тюрми Равич на Полісся, де разом з Климишиним вчинили втечу, Л. був поранений. Климишин заніс пораненого до якихось добрих людей, які надали обом допомогу. У 1939-41 Л. у Кракові. Член Похідної групи. Повішений німцями.

Др. С. Шухевич. Моє життя. Спогади. Лондон, 1991, с.477-81, Лемик М.-ЕУ, т.4, с. 1245.

Ленцевич Станислав, пол. географ. Н. 1889, В-ва. П. 1944. Проф. Варш. ун-ту. Авт. пр. «Мендзижеч Бугу і Пшипеці», (« Пшегльонд Географічни», 1931, т.11).

Леплевський Георгій, більшов. функціонер. Н. в м. Бересті. Брат Л. Ізраїля (див. СБ-І, с.180). Енкаведист. Звинувачений в належності до підпільного «право-троцькістського центру». Розстріляний 1938.

Л. Наумов. Сталин и НКВД, М., 2007, с.515,221.

Лер-Сплавінський Тадеуш, пол. мовознавець-славіст. Н. 1891, Краків. П. 1965. Дійсний член Пол. АН. Вивчав слов., балтійські, кельтські мови, проблеми етногенезу,

*Церква Різдва Богородиці,
1833, с. Лискове, Пруж.*

питання слов. прабатьківщини. Берестейщину відносив до укр. ареалу. Пр.: «Про походження і прабатьківщину слов'ян» (1946), «Пол. мова» (1947), «Грамматика рос. мови» (1950), «Нарис історії укр. мови» (1956), у співавторстві П. Зволінського і С. Грабця.

Летюк Олексій, укр. повстанець. Родом зі с-ниці Полтавської на Кубані. На початку війни 1941 червоноармієць Л. залишився в с. Повіття, Коб., вступив 1942 до УПА, приймав участь у боях з німцями. 1944 потрапив у полон до КГБ. Роосстріляний у Бересті разом з Савчуком О.

І. Пашук. Укр. Повст. Армія на Берестейщині, Луцьк, с. 232.

Лесюк Іван, укр. активіст у Дорог. р-ні. П. 24.01.1994. Розбудовував укр. шкільництво в районі.

Лещинський Микола, укр. повстанець на Берестейщині. Належав до повстанської групи Дворка-Улькевича.

Лещукевич Арсен, просвітянський активіст у Бересті в 1920 -х рр.

Лимар Кирило, учасник укр. руху у м. Березному на Рівненщині, побратим Т. Боровця-Бульби. Разом з останнім карався 1934-35 в концтаборі «Береза Картузька». А. Куць. Буде пам'ятник герою.- г. ЛУ, 28.10.2004, с.7.

Линове, с., Пруж., зал. ст. на лінії Берестя-Береза. У І св. війну у Л. існував нім. концтабір для інтернованих українців. У таборі зокрема утримувався Д. Левчук (Д. Фальківський), звідки втік.

«Липа», псевдонім, укр. повстанець, районний референт СБ. Родом з с. Повіття, Коб. загинув у квітні 1945 біля с. Зілове, Дорог.

В. Сергійчук. Укр. Здвиг. Волинь. 1939-1955, К., 76, 2005, с. 564.

В. Липинський

Липинський Вячеслав, укр. політик, історик, публіцист. Н. 5.04.1882, с. Затурці, Волинь. П. 1931. Відень. З поміщ. родини. Закінчив гімназію в Києві. Учився в ун-тах Кракова і Женеви. Учасник визв. змагань 1917-20. Автор праць: «Шляхта на Україні» (1909), «Данило Братковський» (ЛНВ, 1909), «Станіслав Міхал Кричевські», «Аріяньський соймик в Киселині в маю 1638» (ЗНТШ, т. 96, 1910), «Генерал артилерії Вел. кн-ва Руського» ЗНТШ, т. 97, 1909), «Листи до братів хліборобів», «З дзеюв України», «Україна на переломі», «Покликання «варягів» чи організація хліборобів» (1922). Л. опрацював ряд питань з історії Берестейщини, писав зокрема про М. Кричевського, Л. Єльського, К. Виговського, Й. Нелюбовича -Тукальського, В. Ясинського. Оpubлікував і дослідив «Універ-

*А. Сільвестров. Страта
К. Лищинського (1634-1689) у Варшаві*

*Українська молодь у с. Лищиці.
Ліворуч православна церква, спалена
поляками в 1938 р.*

сал Б. Хмельницького про воз'єднання Пин. повіту з Укр. козацькою державою 1657 р. та «Присягу пин. шляхти на вірність Укр. козацькій державі 1657 р.». Л. досліджував укр. монархізм від Б. Хмельницького починаючи, та участь укр. шляхти в Хмельниччині. У політ. діяльності Л. орієнтувався і співпрацював з гетьманським рухом.

Липники, с., Дорог., ср. Дорог. 6 км. на сх від Дорогичина на шляху Берестя – Пинськ. 181 двір. Жителі Л. підписною заявою просили в пол. міністерства освіти відкрити в селі укр. школу намарне.

г. «Наше життя», № 49 (224), 03.12.1926.

Лиса Гора, с., тепер у складі м. Берестя.

Лисенко Микола, «синьожупанник», організатор укр. шкільництва на Підляшші і Поліссі 1917-1919. Працівник укр. влади в Бересті. Пізніше працював у г. «Холмська думка» (Луцьк).

Т. Олесюк. Кам'янець – золотий вінець, -ж. «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, №3-4, с.96, 107.

Лисикевич Микола, письменник з Галичини. Н. 1885. Автор поеми «Співак з Полісся» (1861).

ЕУ, т. 4, с.1297.

Литвин Микола, боєць УПА. Родом з с. Повітт. Коб. ж. «Державність», Львів, 1992, №3 (6), с. 72.

Лійкоподібних кубків культура, культура неолітичних племен. Вони сіяли пшеницю, горох, ячмінь, льон. У поховальному обряді переважає труположення. На Берестейщині сліди племен лійкоподібних кубків виявлено в селах: Мотоль, Іван., Носки, Пруж., та в с. Цитилля, Малорит.

«Лісова Пісня», кодова назва оперативної групи УПА-Північ, ут-вореної в липні 1943 шляхом об'єднання військ. округ «Турів» і «Заграва», командир-сотник «Дубовий» (Іван Литвинчук). У територію дій ЛП входила Берестейщина.

Лісовицький Я., селянин, родом з с. Стеброве, Жаб. З відкриттям у м. Жабинка укр. бібліотеки (1920-і рр.) Л. подарував їй 80 книг з власної книгозбірні.

І. Винниченко. Українці Берестейщини. – г. «Берест, край», №3 (103), 27.02.1999.

Лісовичі, с. Берест., ср. Чорнавчицька. 10 км на пн від Берестя. У 1917-19 в Л. діяла укр. початкова школа.

Ліневич, учитель з Давид-Городка, Стол. Згадується як в'язень рівненської слідчої тюрми № 4 на 1944 у спогадах С. Семенюка.

С. Семенюк. Замість щоденника.-ж. «Визвольний шлях», 2007, № 1, с. 87.

Логвин Василь, поліський гончар з Дорог. Уважає укр. мову своєю рідною мовою і пророкує їй на Берестейщині довгий вік.

Л. Філімонюк. Горщок – він стоїть як душа народа.-ж. «Над Бугом і Нарвою», 4, 2006, с. 20.

Логин Ярослав, укр. активіст з Тернопільщини. Студент. У 1934 відбув термін ув'язнення в концтаборі «Берега Картузька».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.433.

Лозинський Аскольд, укр. еміграційний діяч, президент Світового конгресу українців. Відвідав 2000 Берестейщину.

Лозицький Олександр, поліський художник, Н. 1910, Пинськ. П. 1973. Учився в Пин., відтак Берест. гімназіях. Закінчив 1937 Академію красних мистецтв у Кракові, клас живопису. Працював викладачем малювання в гімназії, відтак у Пин. краєзнавчому музеї. Найцінніше у творчому доробку Л. – типи поліщуків та поліські пейзажі. Автор ст. про художника XVI ст. Новошу.

А. Ильин. Александр Лозицкий (1910-1973). – ж. «Гістарычная Бра-ма», 2004, № 1, с. 56-57.

Лозки, с., Пруж., ср. Криницька. 4 км на сх від Криниці. У вересні 1941 Л. спалено німцями. Село не відновилося. Німці провели операцію з евакуації населення Біловезької пущі восени 1941, виселили 7 тис. мешканців, спалили 40 нас. пунктів, вбили понад 490 чоловік

Лозко Андрій, землянин берест., лісничий і війський у Бересті. Власник с. Рогачі, Берез.

Лосинці, с., Дорог., ср. Вульківська. 10 км на пн від Дорогичина. Власниками с. Л. були пани О. Пісочиська, і. Солтан та київ. митрополит. Жителі Л. просили пол. владу відкрити в селі укр. школу – без наслідків.

г. «Наше життя», №49 (224), 03.12.1926.

Лось Гліб, укр. діяч Берестейщини. Н. 1896, с. Орепичі, Жаб. П. 1924. Сприяв обранню депутатами до пол. сейму українців В. Дмитріюка і С. Хруцького. Брат Л. Лось Т. натомість був общерусом і ворогом українства, агітував селян голосувати або за росіян, або за комуністів.

А. Ильин. Тимофей Лось - учитель и политик.-ж. «Гістарычная Брама», 2004, № 1, с. 53.

Лубенка Іван, зі шляхти, «слуга» митрополита київ. Йосифа Нелюбовича-Тукальського, підтримував зв'язок митрополита з Пин. пов.

К. Липинський. Україна на переломі К., 1997, с.176.

Лукаріс Кирило, гр. церковний діяч. Н. 1572. П. 1633. Екзарх александрійського патріарха в Україні наприкінці XVI ст. Викладав в Острозькій академії. Учасник Берест. собору 1596, противник унії. З 1621 констан. патріарх.

Лукашевич Олена, майстриня нар. ткацтва. Н. 1937, с. Мотоль. Виставляється з 1970. Співпрацює з Пин. фабрикою мистецьких виробів.

Лукашэвіч А.- ЭЛМБел., т.3, с.302.

О. Лукашенко

Лукашенко Олександр, президент Респ. Білорусь. Н. 1954, Могильовщина. Закінчив пед. ін-т у Могильові та Біл. сільсько-госп. академію. Працював директором радгоспу «Городець». З 1990 депутат Верх. Ради Білорусі. 1994 обрано президентом, 2001 переобраний на другий термін, 2008 - на третій. Л. запровадив у Білорусі акторитарний режим, відновив на держ. рівні ідеологію КПРС. 07.04.1999 Л. по телебаченню заявив: у Бересті має відбутися укр.-пол. з'їзд, де буде висунуто вимогу про надання Берестейщині автономії. Ця дезінформація передувала репресіям проти українців: заборонено «Просвіту Берестейщини ім. Т. Шевченка», закрито укр. газету «Берестейский край», заборонено і вилучено з бібліотек перший випуск «Словника Берестейщини» (СБ-І).

Лукашук Володимир, укр. повстанець, псевдо «Гриць». Н. 1929, с. Дивин, Коб. Загинув у бою 1951. Останній провідник берест. Окружного проводу ОУН. Разом з Л. В бою загинуло 5 повстанців.

І. Пашук. Укр. повст. Армія на Берестійщині, Луцьк, 2008, с.199.

Лукове, с., Малорит., центр ср. 7 км від вол. межі. На березі одноімен. озера. Біля Л. археологи виявили дві стоянки з мезоліту і пізнього неоліту. Серед власників села згадується Андрій Котович. 1795 Катерина II подарувала село Л. статс-дамі гр. Сковронській. Ще згадуються власники села Ягмин та Коншин. В Л. споруджено пам'ятник жертвам Др. св. Війни. Зона дій УПА.

Любельполь, с., Пин., ср. Осніжицька. Над Ясельдою. 11 км на пн-сх від Пинська. 1495 пин. кн. Марія Семенівна подарувала Л. своєму боярину Тимохвію Любельському. Також власником Л. був Война-Гричина. Ще згадується Онуфрій Павлович, архимандрит Лещ. монастиря в Пинську. У червні 1943 німці розстріляли 140 жителів села, село спалили.

Любинський Микола, укр. політик, дипломат. Н. 1891, Поділля. П. 1932. Очлював Укр. нац.-рев. партію. З січня 1918 держ. секретар закордонних справ. Член укр. делегації на переговорах у Бересті 1918. У звіті Л. Центр. Раді є подробиці про протистояння укр. делегації з Троцьким. Л. репресований більшовиками.

Люлькевич Роман, укр. повстанець з групи Дворка-Улькевича. Псевдонім «Войков». В. Данилова. –г. «Молода Волинь», 09.10.1992.

Лютий Бір, хутір у ср. Річицькій, Стол. 10 км. від вол. межі, зона дій УПА.

Ляд, хутір в околицях с. Одрижин, Іван. Від зал. ст. Янів-Поліський 30 км, від вол. межі 6 км. Зона дій УПА.

Лядець, с. і ср., Стол., у куті, де р. Горинь упадає до Прип'яті на річці Ветлиці. Лісництво. Зона дій УПА.

«Лямент у света убогих на жалосноє представленіє святобливого... отця Леонтія Карповича», літ. пам'ятка з XVII ст., надрукована 1620 у Вільні в пам'ять про Л. Карповичу, відомому укр. письменникові і церковному діячеві родом з Пинщини, що працював у Вільні і помер після ув'язнення. «Лямент» видано за участю М. Смотрицького.

*Церква Різдва Богородиці, 1713,
с. Лясковичі, Іван.*

Лясковичі, с. і ср. Лясковицька, Іван, 5 км. на пн від Іванова (Янова). У XIX ст Л. вододіли поміщики Луковські, Ожешки, Олдовські, Корсаки. У садибі Корсаків 1863 відбулася таємна нарада місцевої шляхти з участю Р. Траугутта, де обговорювалося питання про потребу повстання. В архіві пол. міністерства освіти виявлена підписна заява від громади Л. про відкриття в селі укр. школи – без слідків.

г. «Наше життя», №49 (224), 03.12.1926.

Лясовець, с., Маалорит., ср. Чорнянська. У поріччі р. Йосипівки. 1917-19 в с. Л. працювала укр. почат. школа.

Ляшкевич Володимир, член юнацької мережі ОУН на Снятинщині, Івано-Франківщина. Студент. Відбув термін ув'язнення в концтаборі «Берега Картузька».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с. 433.

Львович Колесантій, катол. ксьондз. Н. 1796, Дубно, Волинь. Учився у Вільні. Був пов'язаний з групою Філаретів. Знайомий А. Міцкевича.

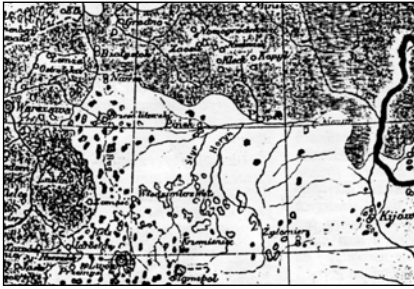
Певний час викладав у піярському училищі в Полоцьку (Білорусь). У 1824-34 чернець піярського монастиря з Любешові, Пин. пов.

А. Ильин. Берестейские и свислочские страницы дела № 632.- ж. «Гістарычная Брама», 2001, № 1 (18), с. 7, 40.

М

Магерта Володимир, член Укр. допомогового комітету 1941-44 в Кобрині. В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь. 1939-1955, К., 2005, с.65.

Мазуров Кирило, біл. сов. партапаратник. Н. 1914, с. Рудня-Прибитковська на Гомельщині. П. 1989. Закінчив вищу парт. школу при ЦК ВКП (б). 1941 перший секре-

Українсько-білоруське розмежування на карті С. Маєрського

Степан Маківка

тар Берест. обкому комсомолу. Під час Др. св. війни партизанів. По війні перший секретар ЦК КП БРСР. Член політбюро ЦК КПСС.

Майдан, хутір, ср. Одрижинська, Іван. До зал. ст. Янів-Поліський 30 км, 6 км до вол. межі. Зона дій укр. збройного підпілля.

Макар Володимир, член ОУН, родом з Сокальщини, Львів. обл. 3 липня 1934 по липень 1935 в'язень концтабору «Берега Картузька», де серед в'язнів здобув собі титул «ходячої енциклопедії». Автор спогадів про концтабір «Берега Картузька. «Спомини» (Торонто, 1956, 204 с.) По Др. св. війні в еміграції.

В. Гоцький Берега Картузька. –ж. «Біль», вип. 2, Львів, 1996, с.9-19.

Макарук Микола, укр. повстанець. Н. 1930, с. Самари, Ратнен. рну на Волині. Належав до групи «Дворка». Псевдонім «Шпак». Загинув у бою 21.05.1949.

Макарчук Степан, укр. науковець, завідувач кафедри етнології в ун-ті Ів. Франка у Львові, доктор історичних наук, професор. На заборону в Білорусі «Словника Берестейщини» М. відгукнувся ст. «Книги репресують досі...В Республіці Білопусь» (г. «За вільну Україну», Львів, 8.10.1999). В ст. М. подав скорочену історію Берестейщини, піддав критиці імперську політику Москви, зупинився на сучасній ситуації Берестейщини. У ред. передмові до ст. М. сказано «І безправність українців Берестейщини, і безтактна політика офіційного Києва щодо укр. анклавів у сусідніх державах, і потворний авторитаризм режиму Лукашенка в Білорусі знайшли сконденсований вияв у скандальній з усіх оглядів історії зі «Словником Берестейщини» В. Леонюка (Львів, 1996, 360 с.); книгу за ухвалою Держкомітету у справах національностей і релігій Республіки Білорусь оголошеної поза законом і вилучено з бібліотек...»

Маківка Степан, гром. діяч на Холмщині і Підляшші. Н. 1886, с. Коденець, Володав. пов. П. 1966. Закінчив 1908 учит. семінарію в Більську. За Польщі М. полівів, очолював партію «Сель-Роб», потім «Сель-Роблівиця». Співзасновник тиж. «Наше життя». 1922-28 посол до пол. Сейму. 1929-36 ув'язнений. Часто відвідував Полісся, домагався в пол. влади пошанування прав поліських українців. У 1939-40 М. вимагав від советів приєднання Холмщини і Підляшшя до УРСР. Маківка С. –УЛЕ, т.3, с.264; Маківка С. –зб. «Борці за воз'єднання», Львів, 1986, с.196-97.

П. Маковська

Маковська Параскева, укр. активістка. Н. 1921, м. Стрий на Львівщині. П. 2002. Справж. прізвище та ім'я Ольга Явдошак. Ув'язнення на Воркуті відбула за прізвищем Парасковія Степанюк. Закінчила 1937 пол. семирічку. Відтоді ж членкиня ОУН. 1940-41 на Закерзонні. 1941 відряджена з В. Гісяк зі Львова до Рівного, а звідти – до Берестя по зв'язках. У Бересті працювала друкаркою і складальницею в укр. г. «Наше слово», брала участь у культурних акціях місцевих українців, зналася з родинами Шийків і Яцевих. 1942 в Антополі М. організувала концерт пам'яті Т. Шевченка. Того ж року під загрозою арешту змушена піти в підпілля. Провід ОУН пн-зх земель відряджає М. до Києва. У 1944 М. у Здолбунівському р-ні на Рівненщині як медсестра УПА доглядає поранених у боях з німцями повстанців - з ними її арештували «визволителі». Військ. трибунал засудив повст. медсестру на 20 рр каторги й відправив у концтабори Воркути, де вона каралася 10 років. В Україну повернулася 1957 і жила з чоловіком у с. Бурдяківці на Тернопільщині. Довідавшись, що на Берестейщині відновився укр. рух, М. пише в редакцію г. «Берест, край» листа зі спогадами про події періоду нім. окупації із закликом до місцевих українців не припиняти зусиль на культурно-нац. відродження Берестейщини.

А. Максимець

Максимець Анна, активістка ОУН. Н. 1913, с. Шуровичі на Львівщині. П. 1942. Двічі арештовувалася пол. владою. Відбула термін ув'язнення в концтаборі «Берега Картузька» (1939). Відряджена з Похідною групою на схід. Розстріляна гестапо у Кривому Розі.

П. Мірчук. Нариси історії ОУН, К., 2007, с.742.

Малаховський Людвик, шляхетський син з Кобриня. На 1823 учень пол. гімназії в Свислочі. Належав до учнівських пол. коспірацій, з огляду на це в домі його батька було проведено обшук.

Ильин А. Берестейские и свислочские страницы дела № 632.-ж. «Гістарычная Брама», 2001, с.3.

Малик Федір. супс. діяч комун. напрямку. У 1930-х рр відбув термін у концтаборі Берези. 1936 в Канаді вийшла книга М. «Що я бачив і пережив у Березі Картузькій». П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003. с.430.

Малинівка, с., Дорог., ср. Осовецька. До 1968 М. мала назву Колонія Білин. 15 км на пд від Дорогичина. У 1926 жителі Колонії Білин допоми-налися у пол. м-ва освіти укр. школи в селі- надаремно.
г. «Наше життя», №49 (224), 03.12.1926.

Малинівка, с., Малорит, ср. Чорнянська, 20 км від волин. межі. 1942 біля М. німці розстріляли групу сов. полонених офіцерів.

Малі Сехновичі, с., Жаб., ср. Степанківська. 10 км до Жабинки. МС відособилися від Великих Сехнович у XVI ст. 1620 власник села Я. Р. Костюшко заснував у МС родинну каплицю, де 150 років ховали Костюшків. Відтак селом володів його син Стефан до 1652, він продав маєток М. Телятицькому. У 1770 маєтком у МС заволоділа Ганна Костюшко та її чоловік П. Естко. Тут минуло дитинство Т. Костюшка, припускають, що він тут і народився. Він жив тут після повернення з Америки. Наприкінці XVIII ст. в маєтку МС сталася пожежа, яка знищила все, навіть родинний гробівець. При школі у МС - музей Т. Костюшка.

Малорита, річка, притока Рити, витікає з околиць Оріхів. озера, басейн Бугу. Довжина бл. 40 км.

Малюхович Тиміш, мешканець с. Лускали, Кам., активіст у 1920-х рр місцевої «Просвіти».

Г. Мусевич. Щоб була повна ясність.- альманах «До тебе, світе», К., 2003, с. 373.

Мандзій Андрій, активіст ОУН на Поліссі в др. пол. 1930-х рр. Псевдонім «Байда». У складі Поліського лозового козацтва мав сутички з пол. бойовиками, поліцаями і «щельцями».

М. Посівнич. «Смерти той не знає, хто за Україну помирає».- ж. «Визвольний шлях», 2007, № 7, с. 76.

Манджун Юхим, укр. військ. та сусп. діяч. Н. в с. П'ятківка, Кам'янець-Под. губ.. У визв. змаганнях М.- підполковник армії УНР. Після інтернування поляками жив з сім'єю в с. Чорнавчиці, Берест. Підтримував місцеву «Просвіту».

Г. «Берест. край», № 10 (110), 17.04.1999.

Манштайн Еріх фон Левинські, нім. генерал-фельдмаршал. Н. 1887. П. 1973. На початку сов.-нім. війни 1941 М. командував 56 танковим корпусом, який буквально протаранив на Берестейщині сов. армію і на 5 день опинився на подступах до Мінська. По війні був суджений. Автор мемуарів «Втрачені перемоги» (1955) та «З солдатського життя. 1887-1939» (1958).

Маркевич Ярослав, пол. поет. Н. 1942, Високе, Кам. Учився у Варш. ун-ті. зб. поезій «Сонячний стадіон» (1965) та «Прийшов запитати про власне ім'я часу» (1968).

Маркевіч Я.-Л. М. Бартельські. Полсци пісаче вспулчесні, В-ва, 1977, с. 221.

Марковичі, с., Дорог., ср. Немержанська. У поріччі Ясельди 21 км на пн від Дорогичина. Маєток у М. належав Зіялковським. 1917-19 у М. працює укр. почат. школа, 60 учнів, учитель С. Кайданів.

Мароховський Ілля, гр.-кат. (ун.) діяч зі Львова. Послідовник І. Потія. Призначений останнім на єп. берест.-волдимирського. Автор польськомовних творів, спрямованих проти православних.

Мартинець Володимир, укр. активіст. 1917-19 на Берестейщині. Член «Поліської Січі» в Кобрині. Полонений поляками. У 1920 причетний до діяльності Укр. таємного ун-ту у Львові. Відтак у Чехо-Словаччині. Учасник першого конгресу ОУН.

Т. Олесіюк. Кам'янець- золотий вінець.- ж. «Пам'ятки України: історія і культура», К., 2002, № 3-4, с. 108.

Мартинів Олексій, краєзнавець. Житель м. Кобриня. Н. 1904. П. 1999. Засновник і багаторічний директор Коб. музею ім. О. Суворова У ст. «Колонізація, русифікація і прочі «заці», подав чимало фактич. матеріалу про події в Кобрині у продовж 1920-40.

Мартинів Олександр, діяч рос. рев. руху. Справжнє прізвище Піккер. Н. 1865, м. Пинськ. П. 1938. З родини купця. Член партії «Народна воля». Був на засланні в Сибіру. Один з лідерів рос. меншовизму. Член редакції ж. «Коммунистич. интернаціонал». Член ЦК РСДРП. 1918-22 учителював в Україні. Більшовицькі налічники на М.: прибічник «економізму», антиіскровець, меншовик, ліквідатор.

Мартинів А.- БСЭ, т. 15, с. 425-26.

Мартос Олексій, укр. історик. Н. 1790. П. 1842. Мартоси -поміщ. родина Полтавщини. М. – син відомого скульптора. За освітою військ. інженер. Учасник рос-турец. війни 1806-12, та рос.-фран. 1812-13. Залишив опис боїв між французами і росіянами на Берестейщині. Автор 3-томної «Історії запорізьких козаків» збереглися два розділи з тому. Спогади опубл. в «Русском Архиве» (1893, ч 7, 8).

Мартос О. – ЕУ, т. 4, с. 1480; О. Ільїн. Олексій Мартос у Бересті.-г. «Берест. край», № 7, 21.02.1998.

Марченко , член адміністрації УНР у Бересті 1918, організатор шкільництва.

Марчук Андрій, член філії «Просвіти» в с. Доропійовичі, Малорит. З 1942 в УПА.

Маслов Сергій, укр. літературознавець. книгознавець, педагог. Н. 1880, Ічня. П. 1957. Учився в Київ. ун-ті, звідки М. віддано в солдати. Згодом працював у Київ. ун-ті. Секретар історичного т-ва Нестора-літописця. Серед численних праць М. привертає увагу дослідження «Казанье Мелетия Смотрицкого на честный погреб о. Леонтия Карповича» та «Наука Леонтия Карповича в неділю перед Різдом».

Маслов С.І. - УЛЕ, т.3, с.311-12.

Матвійовичі , с., Жаб., ср. Кривлянська. 10 км на пд-сх від Жабинки. У біл. транскрипції «Мацієвічы». У XVI ст. власність Бернатовичів, Федюшків, Богушевичів-Здітовських. У М. регулярно відбуваються селянські копи (суди). У XVIII ст. Костюшки спорудили в М. деревляну православну або гр-кат. (ун.) церкву св. Іоана Хрестителя. Жителі М. підписним листом домагалися в пол. влади заснування в селі укр. школи. У 1930-х рр. в М. працював укр. кооператив «Добробут» та філія т-ва «Просвіта».

г. «Наше життя», № 49 (224), 03.12.1926.

Матвійчук Павло, учасник укр. руху на Берестейщині. Н.1953. Закінчив юрид. фак. Львів. ун-ту. Від лютого 1998 і до закриття біл. адміністрацією голова правління «Просвіти Берестейщини ім. Т. Шевченка».

Матвійс Іван, укр. мовознавець, працівник Ін-ту мовознавства ім. О. Потебні. У пр. «Укр. мова та її говори» (1990) М. присвятив говіркам Берестейщини окремий розділ «Західнополіський говір», де пише: «Західно-поліським говором охоплює»

Карта укр. говорів І. Матвіяса

ється територія майже всієї Волинської і північно-західних районів Рівненської області, а також Берестейщини і Пинщини в БРСР. Говірки зах. Полісся характерні тим, що в них поєднуються особливості північного наріччя з рисами південно-західних говорів...» «В XI-XII ст. вона (Берестейщина-ВЛ) входила до складу Київської Русі. Берестейщина - крайня на заході частина київської території, що прилягала до Турово-Пинських земель...»

Матіюк Павло, комун. активіст на Поліссі. Н. 1906. с. Козакове, Дорог. П. 1972. 1915-20 у Ростові в біженцях. З 1920 живе в с. Пнівне, Камінь-Каширського пов. Член КПЗБ – здійснював підпільний зв'язок між ЦК КПЗУ і КПЗБ. Двічі зазнав арешту. По війні жив у Камені-Каширському.

Матіюк П. Є. – «Борці за визволення», Львів, 1986. с.206.

Матла Зинівій, учасник визв. змагань, член проводу ОУН. Н. 1910, с. Містки, Львівщина. Суджений пол. судом 1934 до страти, заміненої на пажиттєве ув'язнення. Певний час утримувався в концтаборі Берези. Ходив 1941 у Похідній групі ОУН на схід під нім. окупації – очолював південну групу, псевдонім «Святослав Вовк». По війні в еміграції.

Матла Олександр, діяч ОУН. Н. 1913, с. Містки на Львівщині. П. 1987, Торонто. Інструктор юнацьких звен м. Львова. В'язень концтабору «Берега Картузька». Співробітник гг «Нове село» та «Гомін України».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с. 751.

Матла Омелян, діяч ОУН. Н. 1906, с. Надітичі, Львівщина. П. 1964. Магістр права. Редактор ж. «Студентський шлях». В'язень концтабору «Берега Картузька» з жовтня 1934 по 26 лютого 1935. П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с. 751.

Мах Петро, укр. письменник. Н.1934, с. Корхів, Холмщина. Закін. Львів. ун-т. Живе в Луцьку. Автор 12 поет. зб., позначених конформізмом. Ст. «Молоді голоси Білорусі» та «Братерства радісні шляхи» (1981) написано в дусі «братерства двох народів», трагедію Берестейщини зігноровано.

Махнач Алесь, біл. письменник. Н. 1922, с. Заболоття, на Мінщині. Закінчив літ. ін-т ім. Горького в Москві. Учасник оборони Берест. фортеці в червні 1941. Автор драм «Гавроші Берест. фортеці» (1972) та «Діти фортеці» (1973). Події війни і зокрема в Бересті подає однобічно в прозов. дусі.

Махнач А.-ЭЛМБел., т.3, с. 487.

Мацкевич Костянтин, пол. художник. Н. 1894, Малорита. Учився в худ. школі в Одесі у художника Ладиженського, потім у Мармоне. Жив у Городні, Пензі, Скатеринбурзі та в Москві. З 1922 М. у Польщі, живе у Лондоні. Віддав данину футуризмові. Потім переходить на реалістичну форму зображення. Тв. М.: «Фабрика в Пен-

зі» (1914), «Сон-Машини», «Динаміка польоту», «Пейзаж-Спогади з Городні» (1921), «Ні!», «Катедри» (серія), «Тут були люди» (серія), «Місто» (цикл).

Т. Тарновська-Мицевич. Костянтин Мацкевич ж. «Наша культура» В-ва, 1978, № 6, с.13.

Мацкевич (Цат) Станислав, пол. політик, публіцист. Н. 1896, СПб. П. 1966, Варшава. Учився у Вілен. ун-ті. Редагував у Вільні консерват. часопис «Слово». Депутат сейму. У період війни у Франції та у Великобританії. 1954-55 прем'єр еміграц. уряду в Лондоні. До Польщі, повернувся 1956. Тв.: «Генрик Сенкевіч» (1916), «Мухи лазять на мозку» (1956), «Станислав Август» монографія (1956). У монографії «Достоевський» (1957) М. Полісся, батьківщину предків рос. письменника, називає Польщею. Применшує талант письменника Ф. Достоевського.

Мацкевіч Цат Ст. - Л. М. Бартельські. Польсьци пісаче вспулчесні, В-ва, 1977, с. 214.

Мацкевич Юзефа, біл. мовознавець. Н. 1911, с. Ухльо, Вітебщина. Член-кор. АН БССР з 1969. З 1945 працівниця Ін-ту мовознавства АН БССР. У працях, у створенні яких брала участь М.-»Діялекталагічны атлас бел. мовы» (ч.1-2, 1963), «Нарысы па бел. дыялекталогіі» (1964), «Лінгвістычная геаграфія і груповка бел. гаворак» (1968-69) - чиняться спроби трактувати укр. говірки Берестейщини як діалект біл. мови.

Мацкевіч Ю.-ЭЛМБел., т.3, с.489.

Мацьонг Володимир, пол. критик, літературознавець. Н. 1925, Берестя. Закінчив філологію в Ягелон. ун-ті. Під час війни в АК. Член редакції г. «Жице літерацке». Автор монографії про Жером ського, підручників тощо.

Мацьонг В.-Л.М. Бартельські.- Польсьци пісаче вспулчесні, 1944-1974, В-ва, 1977, с. 213.

Медведєв Євген (за іншими даними Юхим Григорович), комуніст, функціонер в Україні. Н. 1886, Бахмут. П. 1938, розстріл. Наприкінці 1917 призначений головою так зв. тимчасового Центр. виконавчого комітету в Харкові (більшов. уряд для України) і як такий виступав на переговорах у Бересті від Харків. «уряду», Автор спогадів.

ЕУ, т.4, с.1505.

Меженко Юрій, укр. бібліограф. літературознавець, критик, колекціонер. Н. 18.06.1882, Харків. П. 1969. Учився в Моск. ун-ті. Автор і власник колекції «Шевченкіяна» про життя і творчість Т. Шевченка. Ст. про театр, про відоміших поетів 20-30-х рр. У 1920-х рр зустрівся в Києві і дружив з Дм. Фальківським. Автор спогадів про поета «Мої спомини про Фальківського». Дружина М. була родом з Берестейщини.

Мав неабиякі здібності до музики.-г. «Берест. край», №38 (94), 30.10.1998.

Межигвіздя, хутір у ср. Городнянській, Стол. До заліз. ст. Горинь 22 км, 11 км. до вол. межі.

Меїр (Меїрсон) Голда, державний і політичний діяч Ізраїлю. Н. 1898, Київ. Дитячі роки М. минули в м. Пинську, звідки походила її матір Блюма Найдич. Сім'я М. 1906 емігрувала до США. З 1921 М. у Палестині. Посідала низку відповідальних постів до прем'єр-міністра включно.

Меир Голда. – БСЭ, т.16, с.10; Т. А. Хвагіна. Пінск – чароуная казка Палесся, Мн., 2002, с.84.

«**Мелець**», псевдонім, укр. повстанець, діяльність припадає на 1940-і рр. Територія діяльності - Дорог. та Іван. Загинув у бою.

Мелешкевич Володимир, учасник укр. руху на Берестейщині Н. в с. Лищиці, Берест. П. 08.07.1990. Закінчив Берест. пед. ін-т, працював у ньому проректором з наукової частини. Очолював обл. відділення Рад. фонду культури. Сприяв утворенню Укр. гром.-культурного об'єднання.

М. Козловський. Укр. відродження в 80-90-х рр ХХ ст, Слов'янськ, 2006, с. 16.

Мерчиці, с., Пін., над р. Ясельдою. Навпроти М. з Ясельди починається канал Огинського. На правому березі виявлено селище давніх племен кам'яного та залізного віку, а також знахідки періоду Київ. Русі. Серед власників М. значаться пін. князі, Щепи, К. Гричина. Зона дій УПА.

А. Л. Метлинський

Метлинський Амвросій, укр. поет, педагог. Н. 1814, Полтавщина. П. 1870. З поміщиків. Проф. Харків. та Київ. унів. Належав до поетич. школи харків. романтиків. Зб. поезій «Думки і пісні та ще дещо» (1839). У ст. «Заметки относительно южнорусского языка», говорячи про ареал укр. мови, згадав Берестейщину - «в Грод. и Минской губерниях».

А.Л. Метлинський.- зб. «Укр. Поети-романтики», К., 1968, с.133, 207; ж. «Ми», Варшава, осінь 1937, с.179.

Мигович Петро, укр. активіст. Директор кооперативу в Калуші, Івано-Франківщина. Політв'язень концтабору «Безега Картузька» з липня по грудень 1934.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с.756.

Микита Дмитро, укр. діяч, родом з Перемищини. П. 1945, Освенцім. Закінчив Перемиську гімназію. Член ОУН. В'язень концтабору «Безега Картузька».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с.757.

Микита Іван. укр. діяч Берестейщини. На 1941-44 заступник голови Укр. допогового комітету в Бересті.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь. 1939-1955. К., 2005, с.65.

Микулич Олексій, біл. антрополог. Н. 1934, с. Жеребковичі, Ляховицький р-н. Закінчив 1963 Мін. мед. ін-т. З 1969 працює в Ін-ті мистецтвознавства, етнографії і фольклору АН БССР, з 1974 старший наук. працівник, кандидат біолог, наук. Тв.: «Нариси з антропології Білорусі» (1976 у співавторстві), «Антропология Білоруського Полісся» (1987), «Біологічне і соціальне у формуванні антропологічних особливостей» (1981), «Геногеографія сільського населення Білорусі» (1989), «Аналіз антролог. складу білорусів за даними розподілу груп крові» («Вестці АН БССР. серія грамад. навук», 1970, № 6). У ст. «Географич. распределение признаков человека на территории

Белоруссии» (зб. Етногенез белорусов», Мн., 1973, с.126) М. пише: «При сумарному порівнянні груп у сукупності всіх розглянутих систем за допомогою «узгальненої відстані» відокремлюється Західнополіська зона, яка географічно накладається на ареали поліських говірок і проживання середньовічних волинян. Білоруси північно-східних районів за даними величин біологічних відстаней посідають протилежний полюс.»

Мирович Мирон, учасник укр. визв. руху. В'язень пол. концтабору «Берега Картузька». Писав поезії та музику до них. Автор «березняцького танго», співаних в'язнями.

В. Гоцький. Берега Картузька.- ж. «Біль», вип.2, Львів, 1 № 199, с. 9-19.

Мирович Роман, укр. діяч, член ОУН. В'язень концтабору «Берега Картузька» з 03.09.1935 по 17.01.1936. Стрелець «Карпатської Січі», керував зеном ОУН. Загинув у жовтні 1944 під час рейду до Італії як кур'єр ОУН та Укр. головної визв. ради, потрапивши в полон до партизанів Тіто.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с. 757.

Миротислав, воєвода кн. Данила Галицького. Очолював операцію по захопленню Чорторийська 1228.

Гал.-вол. Літопис, Львів, 1994, с.34.

Мисіюк Віктор, укр. активіст Берестейщини, член УГКО. Н. 1977. Закінчив Берест. ун-т. Відтак навчався на заочному відділенні аспірантури при НАН (Ін-т історії) РБ. Тема дипломної дисертації «Укр. рух на Поліссі в першій половині ХХ ст 1905-1939 рр)». Тема кандидатської дисертації «Соціально-економічне становище слов'янських меншин зах. Білорусі в складі Речі Посполитої (1921-1939 рр)».

М. Козловський Укр. відродження на Берестейщині в 80-90-х роках ХХ ст., Слов'янськ, 2006, с. 40.

Мисливець Валентин, біл. письменник. Н. 1937, с. Хазянінки Мінщина. Закінчив Біл. держ. ун-т (1967). Зб. оп. «Калі табе камсамалец імя» (1966) «Має заводчыкі» (1969), «Рабочыя людзі» (1973), «Гарачая сталь» (1971). М. поповнив плагіат укр. нар. пісні «Посіаяв дід гречку», відомої також на Берестейщині, опублікував її біл. переклад у ЛіМі (23.05.1991) під назвою «Дзед і баба». Музичний плагіат здійснив А. Чиркун.

Мисовці, с., Дорог, ср. Дорог. 13 км від зал. ст. Дорогичин. Поміщики-власники: Вислоухи, Сташі, Волоноєвичі. В архіві пол. міністерства освіти фігурує підписна заява жителів М. про заснування в селі укр. почат. школи.

г. «Наше життя», №49 (224), 03.12.1926.

Михаєвич Микола, укр. письменник. Н. 1906, с. Овзичі, Іван. Закінчив Краснодар. пед. ін-т. Член групи «Трактор» у Харкові, пізніше член «Плугу». Дебютував віршем «Пастушка» та оповіданням «Хліб» в харків. ж. «Наймит». У 1930-х рр перейшов на рос. мову, автор роману «В таежных глубинах».

О. Ільїн Укр. письменник з Овзич.- г. «Берест. край», № 36 (92), 17.10.1998.

ДЗЕД І БАБА

Музыка А. ЧЫРКУНА

Словы В. МЫСЛІЦА

Allegro moderato

1. Дзед пасяў грэчку, баба кажа: мак.
Дзед ажно падскачыў. Як жа гэта так?
Баба узняла кулак. Ты пасяў, дзеду, мак.
Ну як грозішся ты так, грэчка будзе мак.

Паўтор:
ка сьці, зно мак. Ваў, ка ма, і
сьці, зно ка. Ваў, ка сьці, зно мак.
Як жа маво з тэ, сьці, і паўно. Як з тэ,
сьці, зно мак. Дзед пасяў, баба кажа: мак.
Дзед ажно падскачыў. Як жа гэта так?
Баба узняла кулак: у вядзерцы, дзеду, мак.
Ну як грозішся ты так, рыба будзе рак.

Дзед пасяў грэчку. Баба кажа: мак.
Дзед ажно падскачыў. Як жа гэта так?
Баба узняла кулак. Ты пасяў, дзеду, мак.
Ну як грозішся ты так, грэчка будзе мак.

Прыпеў:

Бабка, мая пчолачка,
Бабка-перапёлка,
Як жа мне з табою быць?!
Як з табою век пражыць?!
Як з такою век пражыць?!

Як злавіў дзед рыбу, баба кажа: рак.
Дзед ажно падскачыў. Як жа гэта так?
Баба узняла кулак: у вядзерцы, дзеду, мак.
Ну як грозішся ты так, рыба будзе рак.

Прыпеў.

Неяк за вячэрай дзед разважыў так:
Еў, здаецца, грэчку, а па смаку мак.
І дадумаўся бядак, спрачку дзед закончыў так:
Не дакажаш бабе праўды аніяк.

Прыпеў.

Михайлишин Дмитро, укр. активіст Полісся. 3 липня 1934 по березень 1935 в'язень концтабору «Береза Картузька».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.433.

Михалин, с., Берест., с. Радваніцька. У поріччі Рити. Мастою пані А. Обремської. 1917-19 працювала під час УНР почат. укр. школа. У М. з 1991 діє укр. нар. хор.

Михальчук Дорофій, житель с. Доропійовичі, Малорит. Активіст місцевої філії «Просвіти» 1920-30 рр. Організатор поч. укр. школи в Доропійовичах. У Др. св. війну служив у ЧА.

І. Сошенець. Дорога пам'ять про «Просвіту» - г. «Полишукове слово», 1992, №4.

Михненко, козацький командир у час Хмельниччини. 1648-49 М. з загоном на Поліссі. У лютому 1649 поранений потрапив у полон, був скинений з вежі на каміння.

Історія БССР, т.1, Мн., 1954, с.146.

Міжлісся Велике с., Берез., 20 км на пд. від Берези. Землю у МВ володіли поміщики Токаржевські та Филінченки. 1917-19 в селі працювала почат. укр. школа - 90 учнів, учитель М. Кеннди.

Міллер Йоган, представник нім. військ. адміністрації 1917-18 у Бересті, відав укр. справами. Сприяв владам УНР у Бересті у проведенні культур. заходів, зокрема в організації курсів українознавства для місцевих учителів. Дружина М. викладала на курсах нім. мову. У час евакуації нім. армії з України М. передав українцям друкарню і видавництво «Буг Цайтунг».

Т. Олесіюк. Кам'янець – золотий вінець.-ж.»Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, № 3-4, с. 95.

Мінко Петро, укр. активіст, старшина Укр. Гал. армії. До 1939 адвокат у м. Кам'янка Струмилова на Львівщині. З початком нім.-пол. війни 1939 інтернований поляками в концтабір «Берега Картузька». У листопаді 1939 під час спроби перейти кордон біля Кристинополя (Червонограда) убитий сов. прикордонниками.

Вони були серед перших. - г. «Просвіта», Львів, № 1-2, січень 2000; В. Савчин. Перекладознавець, педагог, словолоб (До ювілею Роксолани Зорівчак).-Вісник НТШ, 2004, число 32, с.13-14.

Мірбах Вильгельм, нім. дипломат. Н. 1871, Австрія. П. 1918, Москва. Член нім. делегації на нім.-сов. переговорах у Бересті. Нім. посол у Москві. Убитий у Москві.

Мітрінга Іван, оунівський діяч. Н. 1909, с. Петриків, Тернопільщина. П. 1943. Публіцист. Відбув термін ув'язнення в пол. конц-таборі «Берега Картузька». Редагував г. «Геть з більшовизмом» (1938), видавав у Львові ж. «Антибільшовик». Заснував 1942 Укр. демократичну партію – «групу М.» Останні місяці життя працював у «Поліські Січі» Т. Боровця-Бульби. Автор брош. «Наш шлях боротьби» (1940). Загинув у бою з німцями на Костопільщині.

«Міхель», кодова назва нім. каральної операції в серпні-вересні 1942 в районі Берези.

Міцкевич Олександр, науковець, фахівець з рим. і цивільного права. Н. 1801, Новогрудок, Білорусь. П. 1871. Молодший брат поета. Жив і працював в Україні. Професор Крем'янецького ліцею, потім в ун-тах Києва і Харкова. По виході на пенсію 1860 жив у маєтку Губерня, тепер Дорог.

Міщанчук Володимир, актор. У Мінську. Н. 1946, с. Воловель Дорог. Закінчив БТМІ. Виступає в характерних ролях у драмах від Купалової «Павлинки» до творів Шекспіра.

Міщанчук У.- ЕЛМБел., т.3, с.653.

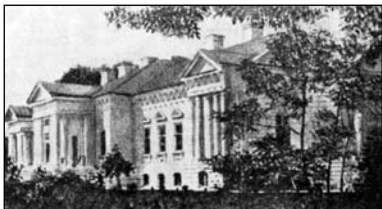
Міщанчук Марія, поліська вишивальниця. З Дорогичина. У Мінську на 4 Респ. фестивалі мистецтва українців Білорусі М. виставила вишиту карту «Україна».

Л. Омелянюк. «Пісня буде поміж нас».-г. «Берест. край», №21 (77), 30.05.1998.

Млини, с., Кам., ср. Видомлянська, на р. Лісній. 18 км на пд-зх від Кам'янця. Маєток «Тростяниця» належав барону Маренгейму та барону Корфу. У М. знайдено ідола з трьома обличчями - пам'ятка кам'яного віку.

Могила Петро, церковний і культур. діяч України, митрополит київ. Н. 1596, Молдова. П.1647, Київ. Намагався злагіднити православно-уніятське протистояння. Стежив за релігійним життям Берестейщини, захищав А. Филиповича від переслідувань пол.-лит. адміністрації. Субсидював відбудову старих і спорудження нових храмів.

Можейко Зинаїда, біл. етномузикознавець. Н. 1933. Пр.: «Песни беларускага Паазер'я», Мн., 1981; «Календарно-песенная культура Белоруссии: Опыт

Палац у с. Молодові.

системно-типологического исследования», Мн., 1985. У вступній ст. до зб. «Песни белорусского Полесья» (Мн., 1983-84, 2 тт) М. пише: «Пісенна культура південно-зах. Полісся (Малоритський район) ідентична, по суті, культурі України». Тексти укр. пісень Берестейщини в записях М. точно передають мову краю.

Мойсеєнко Анатолій, член ОУН. Як учасник похідної групи займався на Берестейщині 1941-42 організацією укр. життя. І. Пащук. Укр. Повст. Армія на Берестейщині. Луцьк, 2008, с.23.

Мойсієнко Віктор, укр. мовознавець, кандидат філол. наук, доцент Житомирського педуніверситету ім. І. Франка. Пр.: «Номінація в поліській нар. медицині та лікувальній магії», дисертація канд. наук, Житомир, 1994); «До проблеми виділення «західноруського» наріччя або якою мовою писали на теренах укр.-біл. пограниччя у XVI-XVII ст.» («Укр. гуманітарний огляд», вип. 7, К., 2002). Спираючись на численні задокументовані мовні явища, М. виступає проти назви «руської» мови Вел. князівства Лит. як «старобілоруської» М. пропонує термін «поліська мова».

Молодівський палац, пам'ятка архітектури. Збудований 1798 за проектом архіт. Ван-Гроса в стилі ампіру в оселі Молодове, Іван. Останні власники – Скирмунти. У худ. галереї МП могли бути картини Т. Шевченка, передані Б. Залеським своїй дружині художниці О. Скирмунт. Останній власник МП Роман Скирмунт був розстріляний 1939 більшовиками. Палац пограбовано.

Мондальський В., пол. дослідник Полісся. Видав у Бересті в 1930-х рр дослідження «Полісся Західне». Б. Ольхівський.- ж. «Ми», 1935.

Моравський Цезар, учасник пол. повстання 1863-64. Зі шляхетської сім'ї. Син берест. судді. У повстан. Жонді виконував обов'язки «секретаря Русі». Арештований, М. на допитах поводився боягузливо, видавав співників. Видав зокрема Р. Траугутта. За що був помилуваний рос. владою, отримав від росіян право на «вільне проживання в імперії».

А. Цвид. «Обязан не щадить себя».- г. «Заря», Берестя, 26.04.1988.

Мосендз Леонід, укр. письменник. Н. 1897, Могилів-Подільський. П. 13.10.1948, Бльонау, Швейцарія. Закінчив 1916 учительську семінарію у Вінниці й одразу був мобілізований до рос. армії. Під час визв. змагань 1919-20 М. - старшина армії УНР. Відтак табір для інтернованих у Каліш (Польща). Опинившись у Чехо-Словаччині, М. закінчує 1928 Укр. госп. академію, стає інженером-хіміком. Мав наукові праці з хімії. Наляжав до Легії укр. націоналістів. Тв.: «Засів», Чернівці, 1936 (автобіограф. повість); «Людина покірна», 1937, зб. оп.; «Відплата», 1937, зб. оп.; «Вічний карабель», 1940, Прага, лір. драма; «Зодіяк», 1941, Прага, зб. поезій; «Каніфферштан», 1945, Інсбрук; «Дияболічні параболі», 1947, Зальцбург, у співавторстві з Ю. Кленом, зб. пародійних віршів; «Хвильо-

Леонід Мосендз

вий – легенда і дійсність», ст., Зальцбург, 1948; «Волинський Уїк», поема, 1948; «Останній пророк», роман, 1960, Торонто. Предки М. - з Берестейщини. Один з них був учасником Грюнвальдської битви 1410 (у битві брали участь хоругви з Берестя, Пружан і Пинська), за хоробрість одержав від Я гайла шляхетство і герб. Інший М., хорунжий Пин. пов., був учасником повстання Костюшка, за що карався у Сибіру. Пізніше М. жили на Поділлі і Волині. «Литовський» сюжет у родоводі М. – Берестейщина.

І. Набитович. Леонід Мосендз – лицар святого Граалю. – ж. «Визв. шлях», 1995, № 1, с.75; М. Неврлий. «Трохи Дон-Кіхот в мені є» – ж. «Україна», 1990, № 18. с. 20-26; Р. Коваль. Поет визвольної боротьби Леонід Мосендз.- г. «Шлях перемоги», № 32, 09. 08. 2006.

«Москва», кодова назва Північно-західних земель, уживана у підпільних донесеннях проводу ОУН під час збройної боротьби.

«Москва».- ж. «Архіви», Мн., 1999, с.17.

Московська вулиця в Бересті, починається від головного входу до Берест. фортеці (тепер меморіяльний комплекс «Берест. фортеця») і йде паралельно р. Мухавець у напрямку Кобриня. Від МВ починаються зліва вул. Леніна, Маркса, Комсомольська, Космонавтів тощо, з правого боку – вул. Шевченка.

Мостище, хутір в Одрижинській ср, Іван. 5 км від волин. межі. Зона дій УПА.

Мочульський Степан, учасник укр. визв. руху. Родом з Миколаєва на Львівщині. Магістр права. За належність до ОУН в'язень концтабору «Берега Картузька» з липня по листопад 1934.

г. «Громада» (Миколаїв), 1993, 16. 09; зб. «Миколаївщина», т. 2, Львів, 2002, с. 23.

Мошки, хутір, адмн. належний до с. Снітове. Іван. 1942 німці оточили в М. групу сов. партизан, які з боєм прорвалися крізь облогу і втікли. Карателі вбили всіх мешканців М., хутір спалили. Мошки не відновилися.

Мошинський Євген, військових юрист УНР, генерал-хорунжий. 1918-20 начальник Головної військово-судової Управи і Головний військ. прокурор УНР. П. 1920, похований у Луниці.

Мошинський Є. - Довідник з історії України. А-Я, К., 2002, с. 488. 2002. с. 488.

Мриглюд Іван, активіст ОУН з с. Розвадів на Львівщині. З липня по листопад 1934 відбував термін у концтаборі «Берега Картузька» на Поліссі.

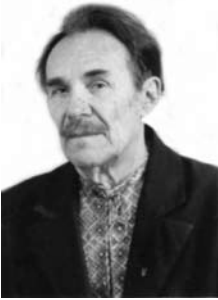
зб. «Миколаївщина», т. 2, Львів, 2002, с. 23.

«Мужі добрі», термін, ужитий у Четії Кам'янецькій з 1489 на означення людей з багатирською силою, воїнів, здатних на «добрі діла». Існування інституту МД у XV ст. на Берестейщині є свідченням продовження в Україні багатирських традицій X-XII ст. М. ГР. ІУР. т. ІУ, ДВУ. 1925, с. 62.

«**Мужыцкая прауда**», білоруськомовна газета латинкою, вид. 1862-63 підпільно пол. повстанським жондом Литви, тобто власне Литви і Білорусі. Вийшло 7 випусків. Ідейне спрямування: відродження Речі Посполитої у межах 1772, відродження реліг. унії, гострі протирос. випадки. Про відродження власне Білорусі мови в газеті МП нема. Кілька примірників газети виявлено рос. жандармерією в повітах Берест, Коб. та Пруж.

Г. В. Кісялеу «Мужыцкая прауда», ЭЛМБел., т.3, с. 678.

Музика Арцьом, псевдонім, автор біл. оповідання «Прыгоды Панаса і Тараса», що побачило світ 1912 в Пинську. У цьому виданні ім'я автора і місце видання є містифікацією. Як доведено, МА - псевдонім біл. діяча Ластовського В. (див.), видано не в Пинську, а у Вільнюсі, згадка про Пинськ є намаганням шляхом фальшування залучити Пинськ до біл. видавничого процесу, насправді, на початку ХХ ст. у Пинську, як і в Бересті, не було поліграфічних умов для видавання книг. Автор МА (Ластовський В.), знаний своїми шовіністичними поглядами щодо українства Берестейщини та України взагалі.

В. Мурашкевич

Мурашкевич Володимир, укр. поет та сусп. активіст Берестейщини і Волині. Н. 07.04.1928, с. Залісоччя біля Олики. П. 22.05.1998, Кобринь. За участь у визв. русі арештований КГБ. Ув'язнення відбував у концтаборах Воркути. Звільнився 1956. По звільненні живе в Кобрині. Публікував патріотичні вірші в г. «Берест. край»

Мурашкевич В. – антол. «До тебе світе», К., 2003, с.

Муха, річка, частина р. Мухавець. Бере початок у Дніпровсько-Бузькому каналі і біля с. Остромичі, Коб., з'єднується з р. Вець, від їх злиття починається р. Мухавець, частина водного шляху Берестя-Пинськ-Київ.

Мюнстер Себастьян. нім. художник і мандрівник. Н. 1489, Німеччина. П. 1552. У мист. спадщині М. є акварель «Ведмежі лови у Біловезькій пущі».

Н

Набожук Володимир-Михайло, укр. активіст. Н. 1908, м. Великі Мости на Львівщині. П. 1991, Львів. Під час студій у Львів. ун-ті заарештований пол. владою за укр. патріотизм і запроторений до концтабору «Берега Картузька», де перебував від 07.1934 по 10.1935.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с. 767.

Набожук Теодор. діяч укр. визв. руху. Н. 1916, с. Витків на Львівщині. П. 1984, США. Брат Володимира Н. В'язень концтабору «Берега Картузька» з червня 1934 по жовтень 1936.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с. 767.

Нагір'я (у місцевій вимові Нагір'є), с. І ср. Дорог. 8 км на захід від Дорогичина. Маєток в Н. був власністю Віктора Вислоуха. З Н. походив відомий укр. військовий діяч Війтук Володимир (1913-1941).

«Нагнівалася жінка на мужа», укр. нар. пісня Берестейщини. Запис пісні Г. Ширми – біл. переклад. АБНП, с.405.

«Надбужанщина», зб. т. IV, історично-мемуарні матеріали. ТТ 1, 2, 3 видано в Торонто, Канада. Т.IV видано 2004 у Львові НТШ, головний редактор О. Романів. В Н. IV є розділ «Берестейщина», складається зі ст. Ю. Гаврилюка. «Берестейщина – регіон у лабетах геополітики»; О. Вабищевич. «Укр. культурно-просвітницький рух на Поліссі (1920-30-і рр)»; В. Дубика. «Берестейщина у ХХ ст.»; В. Леонюка. «Берестейська україніка»; В. Дубика. «Сторінки новочасної історії краю поліщуків»; В. Леонюка. «УПА на Берестейщині»; П. Пономаренко. «Як Сталін землі ділив»; Н. Бабіної. «Тут була Україна»; В. Дубика. «Словник Берестейщини» і навколо нього». Автори передмови до 4 тому пишуть про Берестейщину: «... у пропонованому збірнику вперше створено розділ про ще одну страдницьку українську надбужанську територію – Берестейщину. Позбавлена свого органічного зв'язку з Україною Берестейська земля сьогодні приречена на повільне винародовнення та зросійщення в межах васальної до Росії Білоруси».

Назарчук Євген, укр. поет. Н. 15.06.1930, с. Страдечі, Берест. закінчив Львів. політех. ін-т геолого-розвідувальний фак. Працює і живе в Луцьку. Автор поет. зб. «Сміхотрон» (Луцьк, 1991) переклав зб. віршів чеського поета Й. Томанека (1999). Добірка віршів Н. опублікував в антології «До тебе, світе» К., 2003, с. 360-69.

Намітка, жіночий головний убір у вигляді намотаного навколо голови білого з вишиттям полотна. Носили Н. заміжні жінки. Відома Н. з часів Київ. Руси, була ужитку на Поліссі до початку ХХ ст. Б. Грінченко. Словарь укр. мови, т.2, К., 1958, с.503.

«На нове літо», новорічна укр. щедрівка. Записала 1928 Г. Ширмою від Г. Дудейко в м. Пружани, перекладена на біл. мову, видається за біл. пісню. АБНП. с.24.

Наполеон Бонапарт, фр. політ. діяч, полководець, імператор. Н. 1769, Корсіка. П. 1821, острів св. Єлени. Військо НБ вело бої з росіянами на території Берестейщини 1812-13. Після розгрому Рос. імперії й окупації України планував поділити її на три зони: «Наподеоніди», правобереж. Україна віддавалась Австрії і Польщі. Берестейщина призначалася Вел. кн. Лит. Мав сказати про Берестя: хто володітиме цим укріпленням, той володітиме воротами у Сх. Європу. Значною мірою вислів НБ про Берестя вплинув на рішення рос. генштабу побудувати в м. над Бугом навіть фортецю.

«Народна творчість та етнографія», журнал, орган Ін-ту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського. Вид. у Києві з 1957 раз на два місяці. Систематично надавав свої сторінки публікаціям біл. авторів (М. Грінбланта Л. Молчанова).

вій, Б. Бандарчику), у ст. яких викривлено подавалася історія та національний характер Берестейщини, фальшувалася духовна і матеріальна культура українців краю.

Нарушевич, студент, згадується в одному з реєстрів швейцарських студентів на останню чверть XVI ст. Очевидно з Полісся.

ЕУ, т. 10, с. 3798.

Нарушевич, пин. шляхтич, підканцлер пол. короля, учасник акцій проти Укр. козацької держави, згадується в 1657.

М. Гр. ІУР, т. IX-2, с. 138061567.

Нарушевич Микола, підскарбій лит., учасник унійного процесу в Люблині 1569. Писав: «...волинські пани (учасники волин. делегації Люблині) загортають рукою Брест-Литовський і Пинськ аж по Яселду». Далі Н. стверджує, що шляхта берестейська наказала своїм послам не вертатися з Люблина без унії з волинськими братами, що вона має намір відірватися від Князівства Литовського.

Ю. Гаврилюк. Берестейщина – регіон у лабетах геополітики.-зб. «Надбужанщина», т. 4, Львів, 2004, с. 509.

Наумів Юрій, укр. підпільник у Бересті під час нім. окупації. Був злегалізований письменником Ф. Дудком і залучений до праці в укр. газеті «Наше життя».

Маковська П. В часи окупації Берестя.-г. «Берест. край», №12, 28.03.1998.

Наумовець Антон Григорович, укр. фізик. Н. 2.01.1936, с. Рудка, Пин. Навчався 1952-57 на радіофізичному фак-ті Київ. держ. ун-ту ім. Т. Шевченка. Працює в ін-ті фізики НАН України. Н. – учений в галузі фізичної електроніки і фізики поверхні. Академік НАНУ (1997), заслужений діяч науки і техніки України, лавреат Державної премії СРСР та Державної премії України в галузі науки і техніку. З 2004 віце-президент НАН України. Праці: «Двухмерные кристаллы», «Наукова думка», К., 1988; «Субмонослойные пленки на металлах». – «Наукова думка», К., 1997; «Низко температурные исследования адсорбированных пленок». – «Физика низких температур», 1994, № 11; «Использование поверхностных фазовых переходов для управления свойствами поверхностей». – «Прогресивні матеріали і технології», К., 2003; «Исследование адсорбционных и эмиссионных явлений в сильных электрических полях». – «Автоматная и автоэлектронная микроскопия и спектроскопия», М., 2003; «Электронная эмиссия из пленок золота и графите специальной структуры при прохождении тока и инфракрасном лазерном возбуждении». – «Радиотехника и электроника», 1991; «Структура и электронно-адсорбционные свойства пленок натрия, адсорбированные на грани вольфрама». – «Физика твердого тела». 1970; «Разупорядочение субмонослойных пленок электроположительных элементов, адсорбированных на металлах».- «ЖЭТФ», 1977; «Саморганізація молекул поліепокси-карбозола на полікристаллической и реконструированной поверхности серебра»,- «Наносистеми, наноматеріали, нанотехнології», зб, нак. праць, К., 2004; «СТМ-дослідження савпорядкованих плівок «п»-октанової кислоти на поверхні срібла». – «Укр. фіз. журнал», 2009; «Які реформи потрібні вітчизняній науці».-»Наука і суспільство», 2003, № 3,4; «Проблеми науково-техніч. термінології».- зб. матеріалів Всеукр. наукової

конференції. К., 1997; «Інтелектуальний капітал – найважливіший ресурс нації».- «Наука і суспільство», 2003; «Від нанофізики до нанотехнологій».- «Світ фізики», 2003, №3; «Підгрунтя високих технологій». – «Вісник НАН, 2006, № 5; «Проблеми сучасності і мораль науковця». – «Вісник НАН, 2006, №5; «Фізика в Україні на межі ХХ-ХХІ ст».- «Вісник НАН», 2008, № 11; «Фундаментальні науки та виклик сьогодення».- «Вісник НАН», 2004, № 1; «Ви віч-на-віч з аудиторією».- «Наук. думка», 2003; «Тим, хто торує свій шлях у науку», посібник, К., 2008.

«Наше життя», укр. газета, видавалася в Холмі 1921-28, мала лівий характер, але захищала нац. інтереси українства під Польщею. Видавці: брати А. і П. Васиньчуки, Я. Войтюк, С. Маківка, М. Ваврисевич. Газета мала поширення у воєводстві Поліському, висвітлювала нац., культурні та політич. процеси на Поліссі, протестувала проти заборонних репресій пол. влади проти українців Полісся. Ми широко цитуємо матеріали НЖ про рух на Поліссі за відкриття в кожному селі укр. школи.

«Наша хата», добротинне т-во, утворене в Холмі після заборони пол. владою «Просвіт» на Холмщині і Поліссі. Організатор – А. Васиньчук.

«Нащо мені чорні брови», укр. нар. пісня на слова Т. Шевченка. Біл. запис пісні в с. Чорняни, Малорит, чергова біл. фальшивка Г. Цітовича: с. Чорняни україномовне село, там співають пісні на слова Т. Шевченка в оригіналі.

АБНП, с.353.

Небр, ятвязький ватаг, можливо князь. Учасник грабіжницьких виправ на Поліссі і Волинь 1227-28. Зазнав поразки від кн. Данила і Василька, врятувався втечею.

Гал.-вол. літопис, Львів, 1994, с. 33-34.

Невель, с., Пин., ср. Хоїнська, 31 км пд-сх від Пинська. На вол. межі. Досліджено в Н. стоянку племен мезоліту і неоліту. 1831 біля Н. рос. військо завдало поразки пол. повст. загонів Т. Пусловського. У Н. є поховання нім. і рос. солдат, загиблих у I св. війні. На стелі напис рос. і нім. мовами: «Друзі і вороги поєднані смертю» (1936). 12.12.1942 німці розстріляли в Н. 188 жителів села. Зона дій УПА.

Невельський бій, стався під час пол. повстання 08.09.1831 біля с. Невель, Пин. Рос. загін полковника Іллінського розгромив пол. повстан. загін Т. Пусловського. Повстанці втратили 400 чоловік вбитими і пораненими, 87 повстанців потрапили в полон, решта розбіглися. Загін Т. Пусловського складався з місцевих пол. дідичів та примусово мобілізованих до повстання кріпаків.

Нелюбович-Тукальський Матвій, поліський шляхтич, людина освічена. Певний час в останній чверті XVIII ст був секретарем у пол. поета А. Нарушевича, за словами останнього, НТ «досконало знає руські скорописи».

О. Ільїн. Пинськ-коліска поліської літератури – «Берест. край» № 36 (92), 17.10.1998.

Нелюбович-Тукальський Йосиф, укр. церк. діяч (див. СБ-1, с. 208-209). З Пин. пов. П. 05.08.1675, Чигирин. Спочатку НТ козаки поховали в церкві Петра і Павла. Коли настала потреба залишити зруйнований Чигирин, козаки забрали тіло НТ з

собою й поховали в раці в Преображенському соборі Мгарського монастиря, біля Лубен. Там мощі НТ перебували 30 років, допоки за наказом Петра – були перепоховані на монастирському кладовищі. Могила НТ. не зберіглася.

Немирич Юрій, укр. сусп.-політ. діяч середини XVII ст. Н. 1612, Волинь. П. 1659. Учився в аріанських школах, також в Англії, Франції, Італії. Після зміни різних орієнтацій 1657 став прибічником укр. козацької держави. Учасник Корсунської угоди 1657 між Україною і Швецією, згідно якої Берест. воеводство мало перейти під суверенітет України, Н. був комендантом м. Берестя від 5 травня по липень 1657, поки місто перебувало під управою військ шведсько-трансільвансько-укр. коаліції. Один з авторів Гадяцької угоди 1658. Учасник битви під Конотопом. Загинув у сутичці з промосковським загоном.

О. Оглоблин. Немирич Юрій.- ЕУ, т. 5, с. 1757.

Неплі, с. Берест., р. Клейниківська, 12 км на пн від Берестя. На 1510 маєтком у Н. володів Лев Боговитинович. У XVIII ст в Н панами були Немцевичі, відтак Пусловські, барон Таубе. У Н. в 1920-х рр. діяв осередок укр. партії «Сельроб». Жителі Н. писали заяву в пол. міністерство освіти про відкриття в селі укр. школи.

г. «Наше життя», №49 (224), 03.12.1926.

Василь Нестерук

Неселовський Казимир, пол. письменник. Н. 1676. П. 1752. Опуubl. у Пинську по-латині «Публічні розваги» («всяка всячина», 1743), у Супраслі - «Домашні розваги» (1752).

Нестерук Василь, укр. поет, автор поезій і байок. Н. 1952, с. Свекличі, Дорог. За освітою агроном -закінчив Пружанський сільгосп. технікум. Спершу друкувався в г. «Збудінне», потім в гг. «Голос Берестейщини» та «Берест. край». Добірку віршів Н. уміщено в антології «До тебе, світе» (К., 2003, с.448-51).

Нечай Данило, козацький полковнику у Брацлаві. Загинув 20 лютого 1651. Оспіваний як нац. герой. Укр. пісню про Н. зафіксовано в с. Теребежів, Стол.

Ольхівський Б. Полісся і Волинь.- ж. «Наступ», 1942, ч.25.

Лідія Ніколайчук

Немцевич Кароль, один з керівників пол. повстання 1830-31 в губернії Городняській і зокрема на Берестейщині. Н. 1797, с. Адамкове, Дорог. П. 1867, Париж. Небіж поета Н. Юліяна. Закінчив гімназію в Свислочі, вчився у Вілен. ун-ті. Шляхетський маршалок у Берест. пов. Автор «Спогадів про повстання в Бресті-Литовському» (Париж, 1869).

А. Ильин. Портретная галерея.- ж. «Гістарычная Брама», 2001, № 1(18), с. 23.

Николайчук Лідія. укр. поетеса. Н. 03.06.194, с. Троєщина на Хмельниччині. Закінчила мед. ін-т у Вінниці. Лікар, науковець – біля 300 наук. праць. З 1984 живе і працює в Бересті. Кн.

новел «Квітка з Грибного яру» (Харків, 1976). Поезії Н. публікувалися в г. «Українець Білорусі» (Мн.).

Л. Николайчук.- альм. «До тебе, світе» Д., 2003, с.435.

Нобель, с., Заріччянський р-н на Рівненщині. На правому березі Прип'яті. Від XI ст до 1939 Н. належав до Пинщини. У Н. знайдено археол. пам'ятки з доби мезоліту (кам'яні знаряддя на взірць сокир, стріли тощо). 1322 біля Н. волин. князь Василько Романович розгромив литовське військо, «*«І була радість велика в Пинську.»* Зона дій УПА.

Новак Семен, укр. активіст. Н. 1900, с. Даничів, Корецького р-ну на Рівненщині. Член ОУН. Політв'язень концтабору «Берега Картузька» з серпня по жовтень 1935. П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с.770.

Новикова Галина, журналістка, працівниця г. «Навіны Кам'яначчыны», авторка ст. «Чому білоруску мову рідко почуєш у Білорусі?», в якій є ось таке міркування про мову Берестейщини: «Наша місцевість корінням пов'язана з Україною. Звідси й близькість нашої говірки до укр. мови. Білоруська мова чудова, милозвучна, але ж ми не увібрали її з молоком матері».

Г. Мусевич, - ж. «Пам'ятки України: культура й історія», К., 2002, №3-4, с.12.

Нові Задвірці, с., Берест., ср. Чернинська, 5 км на пн-сх від Берестя. В архіві пол. мін-ва освіти зверіглася підписна заява жителів НЗ про відкриття в селі укр. школи. г. «Наше життя», №49(224), 03.12.1926.

Новолісся, с., Малорит, ср. Олтуська, 10 км. від вол. межі. Зона дій УПА. 04.02.1943 німці в Н. розстріляли 41 жителя села. На могилі обеліск.

Новопечерський Преображенський чол. монастир у с. Дятловичі, Лунинецький р-н.

Заснований на пожалуванні магната К. Довойни. Мав 808 волок землі. Закритий росіянами 1855. Певний час настоятелем монастиря був Лазар Баранович.

Новосельський Іван, укр. маляр. Родом зі Львова. Згадується разом з братами Романом і Федором на 1600 як позацехові майстри у Львові. Тоді ж Н. переїхав де Берестя. Помер бл. 1623. Про мистецьку діяльність Н. у Бересті відомостей не збереглося.

Александрович В. Берестейський маляр зі Львова Іван Новосельський.- ж. «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, № 3-4, с.159-61.

Новосілки, с., Коб., 26 км. на пд від ст. Кобринь. На 1567 маєток у Н. належав С. Стахорському, на 1747 - Я. Стахорському. Ще у Н. володіли землями (і селянами) пани Вл. Жеромський (280 десятин), П. Валицький, Ю. Остромецький, А. Федюшко, С. Семашко, Р. Анцута, А. Бояровська, І. Мисловський. 1933 в Н. відбулися селян. заворушення, придушені військ. силою. У 1917-19 у Н. діяла укр. початкова школа ім. Б. Грінченка.

Ногаєвський Ісидор, укр. гр.-кат. (ун.) священник, історик, публіцист. Н. 1908, с. Полівці, Чортків. пов. на Тернопільщині. П. 1989, США. Активіст укр. нац. руху. В'язень пол. концтабору «Берега Картузька. Був ув'язнений советами, потім гітлерівцями. Автор

праць: «Кирило-мефодіївське християнство Русі-України (1954); «Рим і Візантія» (1956); «Гістори оф Україне» (1962). Автор спогодів про пол. концтабір «Береза Картузька».

Ногаєвський І.- «Довідник з історії України. А-Я, К., 2002, с. 492; ЕУ, т. 5, с.1673.

Нюрнберзький міжнародний військовий процес, тривав 1945-46 над нім. військовими злочинцями. Серед обвинувальної документації трибуналу щодо нацистських злочинців в Україні названо злочини на Берестейщині: «Від вересня до листопада 1942 року в Бересті, Пинську, Кобрині, Дивині, Березі Картузькій німецькі винищувальні загони вбили бл. 400 дітей» (1 т. с. 50).

В. Нінювський. Міжнародний військовий трибунал про Україну, Едмонтон, Канада, 1989, с. 5.

О

Об'єднаний окружний виборчий комітет у Бересті, повстав 1922 як виборчий комітет нац. меншин у виборах до пол. сейму. Від українців у Комітеті представниками були: В. Дмитріюк, В. Криницький, П. Макарук; від росіян - П. Король, Т. Лось, Шликов; від євреїв - Вінніков, Сегін, Зісман. Головою ООВК був В. Дмитріюк, заступниками – П.Король і Вінніков, секретар Т. Лось, скарбник Сегін. Тоді від нац. меншин воеводства Поліського до пол. сейму було обрано 3 депутатів.

г. «Берест. край», №34 (90), 03.10.1998.

«Обрізання», ікона, створена у першій полов. XVII ст. Вивезена з Жаб. р-ну. Утримується в ДММ.

ЭЛМБел., с.90, т.1.

Огдемип, с., Дорог., ср. Гутівська. 12 км на сх. від Дорогичина. Відомий з 1630 як Ідемер, з 1770 - Гдемер. Власники: Круковський, Тарновський, Дубенецький, Залевський. Жителі О. даремно домагалися від пол. влади відкрити в селі укр. школи.

г. «Наше життя», №49 (224), 03.12.1926.

Огринич Павло, селянин-кріпак з с. Турна, Івац. р-ну. Під час повстання долучився до загону Т. Пусловського. Потрапив до росіян у полон. Приділений у солдати.

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі Мн., 2006, с. 23.

«Одеса», нелегальна адм. одиниця ОУН-УПА на Волині і Поліссі 1942-49. Охоплювала території на сх. від р. Горинь. До О. належали сх. райони Пин. обл. О. скасовано й замінено округами.

М. Савчин. Тисяча доріг, Торонто-Львів, 1995, с.301. Серія «Літопис УПА», т.28.

«Одигитрія», ікона XIX ст. Вивезена з Іван. р-ну. Утримується в МСБК в Мінську.

ЭМБел., т.1, с.297.

Одноріг Василь, укр. юрист. Н. 1910, м. Миколаїв, Галичина. П. 1979, Торонто. Член «Просвіти», секретар гуртка «Рідної школи». За патріотичну діяльність відбув термін ув'язнення в пол. концтаборі «Береза Картузька».

Я. Пришляк. Видатні особистості Миколаївщини, Миколаїв-Монреаль-Львів, 1998, с. 116-17.

«**Одуд**», псевдонім укр. письменника Ф. Дудка, під яким він публ. свої твори в г. «Наше Слово» (1942-43 Берестя) та в «Пинській Газеті» тодіж.

Ожешки, сполонізований поліський шляхетський рід. У Гал.-вол. літописові згадуються Орішки. Ще в час Пин. князівства писалися Орішками. Відоміші: **Анто-ній**, н. 1800, п.1877, власник с. Пешки, Берез. Учасник повстання 1830-31, за що був висланий у свій маєток. Мав контакти з мережею Ш. Конарського, псевдонім «Юл-дак». Арештований 1838 разом з Ф. Савичем і засланий до Сибіру на 20 років, звідки повернувся за амністією. Брати О. Флоріян, Бронислав і Петро. Останній володів с. Хтистиново. Дорог, чоловік Е. Ожешко. Всі брали участь у повстанні 1863-64.

О. Ільїн. Хто вони, герої вірша Франца Савича? –г. Берест. край», 1999, 20.02. №2.

Ожешко (Оржешко) Никодим, поміщик у Коб. пов. Мав контакти з пол. повстанцями. В.В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн, 2006, с. 34.

Озаричі (у біл. транскрип. «Азарычы»), с., Пин., ср. Валищенська, 44 км на пн-зх. від Пинська, між Телеханами і Логишином. Маєтком в О. володіли пани Завіші, Тарнавські, М. Мартинович, Огинські, Пусловські. В О. могила 68 жителів О., Клітної та Соколівки, розстріляних гітлерівцями.

«**Ой зібралася бідна голота**», укр. нар. пісня. Біл. текст у зб. Г. Цітовича - пере-клад з укр.

АБНП. с.358.

«**Ой під гаєм зелененьким**», укр. нар. пісня, фігурує у зб. Г. Цітовича в біл. пере-кладі.

АБНП, с.80.

«**Ой у полі нивка**», укр. нар. пісня. У збірці Г. Цітовича подана в біл. перекладі.

АБНП, с.452.

«**Ой п'ять, браття, п'ять**», укр. нар. пісня з Берестейщини. Записана 1928 Г. Ширмою в с. Шакуни, Пруж., від С. Хворост. Текст Г. Ширми - біл. переклад.

АБНП, с.360.

«**Ой ти хмелю, хмелю**», укр. нар. пісня. Запис Г. Цітовича — фальсифікація – переклад.

Укр. багатоголосся, К., 1963, с.318; АБНП, с.228.

«**Ой у лісі гриби зародили**», укр. нар. пісня з Берестейщини. У зб. Г. Цітовича уміщена в біл. перекладі.

Сб. Песен І. Бычко-Машко, СПб, 1911, №28; Укр. нар. пісні, І, К., 1965, с.385; АБНП, с. 82.

«**Ой у полі дуб, Дуб**», укр. нар. пісня. Запис Г. Ширми 1934 в с. Янино, Пруж., - переклад з укр. тексту.

АБНП. с.236.

«**Ой у саді калина**», укр. нар. пісня, записана І. Бичком-Машком у с. Калюга-Комарне. Жаб., з нотами. У зб біл. пісень Г. Цітовича уміщено її біл. переклад. АБНП, с. 236.

«Ой чумаче, чумаче», укр. нар. пісня, записана на Берестейщині в с. Шакуни, Пруж., 1929 Г. Ширмою. Біл. текст – переклад з укр. АБНП, с.356.

«Округ XV», Полісся в пол. підпільній номенклатурі часів Др. св. війни. За розрахунком пол. підпілля, «Округ XV» мав стати плацдармом для боротьби проти УПА та відновлення на Поліссі Пол. держави.

В. Сергійчук. Поляки на Волині в роки Другої світової війни К., 2003, с. 50-51.

Олексійовичі (у біл. транскрипції «Аляксеевічы»), с., Дорог., ср. Немиржанська. 19 км. на пн від Дорогичина. Ще у XVII ст. жителі О. мали статус «бояр». Потомки бояр вимагали від пол. влади 1926 заснування в селі укр. школи – надаремно. г. «Наше життя», № 49 (224), 03.12.1926. (224).

Олесіюк Борис, член Укр. Допомогового комітету в Бересті 1941-44. В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь. 1939-1955, К., 2005, с.65.

Олешкевич, громадянин с. Жерниці, Ліський пов (тепер під Польщею). Служив в автр. війську, потім у рос. полоні в м. Олександрії (Кіровоог. обл). У 1934 з сім'єю повернувся додому, був незабаром арештований поляками і запроторений до концтабору «Берега Картузька», де пробув 8 місяців.

Повстанські могили, т. I, Зібрав і до друку підготував Євген Місило. Вид. Торонто, 1995, с. 351.

Олешковичі, с., Кам., ср. Ратайчицька, 17 км на пд.-зх. від Кам'янця. У XIX ст. маєтком в О. володіла поміщиця Муханова з Потоцьких, а також барон Маренгейм. У 1920-30 рр. у школі О. викладалася укр. мова і література.

Олтуське заворушення селян 1878. Жителі с. Олтуш (тепер Малорит.) учинили вирубування деревини в лісі поміщика А. Маймескула. Останній вдався за допомогою до влади. Олтушці (Ф. Авдіюк, В. Авдіюк, Д. Калина) відмовилися сплачувати штраф поміщику. Їх підтримали жителі сусіднього Хотислава. Після чого над порушниками царських законів було вчинено брутальну екзикуцію.

М. Сачек. «Привізь к содействию войска». – г. «Заря», Берестя.

Ольшевський Мирон, активіст в с. Заріччя, Кам. Вів і зберігав книгу записів за 1940-41 про односельців, в якій було зазначено кількість приватної землі, освіта, національність. На 1941 в Заріччі проживало 329 мешканців, з них українцями записана в книзі 312 чоловік або 94,8 відсотка, білорусів 17 чоловік або 5,2 відсотка. Тим не менше після 1944 всіх жителів с. Заріччя, хотіли вони того чи ні, записано білорусами.

Г. Мусевич. Отака історія одного села. - зб. «Надбужанщина», т.4, Львів, 2004, с. 536-37.

Омелина (у біл. транск. «Амяліна»), с., Берест., ср. Чорнавицька 21 км на пн від Берестя. Жителі О. просили пол. мін-во освіти про заснування в селі укр. школи.

г. «Наше життя», 1926, № 49 (224), 3 грудня.

Омелянець, с., Кам., ср. Калениковицька, 5 км на сх. від пол. кордону, 32 км на пн.-зх. від Кам'янця. Жителі О. підписним листом просили пол. мін-во освіти відкрити в селі укр. школу.

г. «Наше життя», № 49 (224), 03.12.1926.

Омелянюк Людмила, популяризатор укр. пісні. Мешкає в Бересті. Опубл. кілька ст. у г. «Берест. край»: «Розцвітаймо піснею».

(№16, 25.04.1998), «Пісня буде поміж нас» (№21, 30.05.1998), «Пам'янули Шевченка» (№15, 18.04.1998).

Онисимович Богдан, переписувач книг у Супрасльській монастирській бібліотеці. У 1580-х рр. «співак родом з Пинська». Лишив по собі зб. духовних пісень.

“Вел. Кн. Литовське» Энц., т.2, Мн., 2007, с. 643.

Онисько Іван, панщизняний селянин. Під час повстання 1830-31 перебував у загоні Т. Пусловського. Після повстання повернувся додому.

В.В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006, с. 31.

Ониськовичі, с., Коб., ср. Ониськовицька. 34 км на пд.-сх. від Кобриня. Громадяни О. замигали в пол. влади відкрити в селі укр. школу - безрезультатно.

г. «Наше життя», № 49 (224), 03.12.1926.

Онищик Лев, учений у галузі теорії споруд і буд. конструкцій. Н. 1895, Берестя. П. 1968, Москва. Закінчив Моск. ін-т шляхів сполучення. Працював у НДІ Москви. З 1935 професор, з 1938 доктор тех. наук. Пр.: «Прочность и устойчивость каменных конструкций», ч.1, М.-Л., 1937; «Каменные конструкции промышленных и гражданских зданий», М.-Л., 1939; «Расчет каменной кладки с керамической облицовкой», М., 1960.

Онищик Л. И.– БСЭ, т.18, с. 402.

Оношко В'ячеслав, священник в с. Ольпінь, Стол. Після 1920, коли Полісся опинилося в межах Пол. держави, О. зрікається православія і з парафією переходить до гр-кат (ун) церкви. Підтримував зв'язок з митрополитом А. Шептицьким.

О. Ільїн, Дунін-Марцинкевич і Ольпінь. - г. «Берест. край», № 36 (92), 17.10.1998.

Онтаревський Никифор, укр. активіст в с. Лясковичі, Іван. Арештований пол. владою 1928 за передвиборчу агітацію на користь кандидатів-україців.

г. «Селянський шлях», 24.03.1928.

Опришко Микита, укр. активіст. Н. 1911, с. Грабовець, Стрийщина. П. 1940. Відбув термін ув'язнення у концтаборі «Береза Картузька» з липня 1934 по червень 1935. Загинув під час переходу кордону.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с. 774.

Орда Єжи, пол. історик, культурознавець. Н. 20.03.1905. П. 08.06.1972, Вільнюс. Учився у Вілен. ун-ті. Захистив дисертацію на тему «Історія Пинська до середини XVII ст.». В останні роки життя працював архівістом.

О. Ільїн. Ще один історик Пинська -г. «Берест. край», 1998.14. XI, № 40.

*Пам'ятник Н. Орді в
Іванові (Янові)*

*Покровська церква,
с. Орпичі, 1761*

Орда Юзефина, поліська діди́чка. Н. перед 1793, Пинськ. П. 1859. Дочка М. Бутримовича, останнього старости Пин. пов. в часи Речі Посполитої. Мати художника Наполеона О. Культурна діячка, піаністка. Чоловік О. – інженер. Жила в маєтку Червоний Двір в с. Ворочивичі, Іван. Пол. націоналістка, учасниця пол. конспірацій. Була оштрафована цар. владою за письмові заяви на захист свого сина Наполеона, зарештованого за участь у пол. повстанні 1831.

«**Орди Наполеона фонд**», створений 1994 у Бересті для увічнення пам'яті відомого пол. художника Н. Орди. Голова Фонду В. Климчук.

«**Орел**», псевдонім, укр. повстанець, командир окружної боївки. Родом з с. Хотешів, Камінь-Каш. Загинув 1945 в Іван.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь. 1939-1955, К., 2005, с. 564.

Орпичі (у біл. транскрип. «Арэпічы»), с., Жаб., ср. Степанківська. 20 км пн-зх від Жабинки. У 1926 в О. заходами гуртка молоді, незважаючи на протидію пол. влади, відкрито філію т-ва «Просвіта» з читальнею.

Орля, с. Кам., ср. Вовчинська. У поріччі р. Пульви. 57 км. на пд.-зх. від Кам'янця. У XVII ст. власність магнатів Завиш та Радзивіллів, пізніше Красінських.

Оснежиці, с., Пин., 10 км на пн від Пинська. Відомі з XVI ст. Серед власників О. знані: Я. Завиша, кн. Полубинська, С. Тарнавський, М. Мартинович, Є. Коренга, А. Скірмунт.

«**Основа**», укр. сусп.-політ. та літерат.- мист. щомісячний журнал, видавався 1861-62 в Петербурзі. Редагував В. Білозерський. В О. друковано тв. Т. Шевченка, П. Куліша, Марка Вовчка. У першому номері вміщено ст. М. Левченка з оглядом території України, до якої віднесено також «жителів Полісся» і окремо жителів Пин. пов., «пинчуків». Пізніше в журналі опубліковано допис за підписом Ю. Мохраниця («Основа», 1861, № 10) «Несколько слов о пинчуках».

ж. «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2003, № 3-4, с. 31-32.

Осовці (у біл. транскрип. «Восауцы»), с., Дорог., ср. Осовецька. 14 км на пн.-сх. від Дорогичина. На др. полов. XIX ст. маєток в О. належав поміщику Б. Гувовському. Жителі О. допомагалися в пол. влади відкриття в селі укр. школи – даремно, розуміється.

г. «Наше життя», №49 (224), 03.12.1926.

*Михайлівська церква в
с. Осовці. Дорог. 1780*

*Пречистенська церква
с. Острів, Пин. 1720*

Остапович Семен, поліський селянин поміщика Русецького з с. Вулька, Коб. пов. Н. бл. 1794. Примусово перебував у повст. загоні Т. Пусловського. Взятий у полон низки розсянами, покараний 30 палицями і засланий до Сибіру.

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-1833 на Беларусі, Мн., 2006, с. 36.

Остапенко Сергій, укр. політик, економіст. З Волині, родом. До революції викладав у Київ. комерційному ін-ті. Член ЦР від УПСР. Член укр. делегації на переговорах у Бересті 1918. У 1919 голова Ради нар. міністрів, відтак міністр торгівлі і промисловості, автор низки наукових праць. 1931 арештований ОГПУ. Дальша доля невідома.

О. Ільїн. Укр. мартиполог переговорів у Бересті.-г. «Берест, край», №13, 04.04.1998.

Острів (у біл. транскрип. Вострау), с., Пин., ср. Ласицька, 43 км на пд. від Пинська, 7 км від вол. межі, 3 км від р. Стир. Володіння панів Островських, на 1567 - Д. Івановича, Ів. Некрашевича. У XVII ст. О. належав панам Достоєвським. Церква Богородицька з 1729. До 1939 частина мешканців О. мала шляхетський статус, на якому спекулювала пол. влада.

Островичі, с., Пин., Парохонська. На березі Яселди. 20 км на сх. від Пинська, 8 км на сх. від заліз. ст. Парохонськ. В с. О. виявлено два селища племен зарубинецької культури. На 1559 власність П. Жижемського. Потім - кн. Друцьких-Любецьких. З 1848 О. в руках Т.і Ю. Осмоловських.

Островський Карло, ніби-то представник поліської шляхи уродженець с. Острова, Пин., мовляв у часи короля Яна-Казимира мав бути послом до пол. сейму. Постає фабриквана поляками у 1930-х рр. для підсилення пол. присутності на Поліссі і пришвидчення колонізації селян-шляхтичів с. Острів. Жодними джерелами існування О. не підтверджується.

Ф. Одрач. Наше Полісся. Веніпег, Берестя, 1955, 2002, с.58.

Островський Петро, учасник укр. визв. руху. Н. в с. Бартатів на Львівщині. П. 1961. За участь в акціях ОУН відбув термін у пол. концтаборі «Береза Картузька». Арештований 1950 КГБ, на допитах з тортурами збожеволів.

г. «Шлях перемоги», 2000, 08.11. с.15.

Отовчиці (у біл. транскрип. Атольчыцы), с., Іван., ср. Дostoївська, 10 на пн. від зал. ст. Янів-Поліський. На 1595 маєток в О. належав Я. Терлецькому, братові луцького єпископа, – був зруйнований повстанцями Наливайка. На 1885 маєтком в О. володіла діди́чка Орановська.

Н. Костомаров, Исторические произведения, К., 1990, с.162.

Отяти (у біл. траскрипції «АЦЯТы»), с., Малорит., ср Олтуска. 27 км від Малорити. Маєток в О. належав пану Босаку. Улітку 1943 біля О. стався бій сов. партизан з німцями. По тому німці ростріляли в О. 34 жителів. Зона дій УПА.

Охримович Василь, учасник визв. руху. Н. 1914, Тернопільщина. П. 19.05. 1954, Київ. Ще студентом потрапив до концтабору «Бере́за Картузька». На 1941 обл. провідник ОУН Тернопільщини, на 1942-43 крайовий провідник ОУН у Зах. Україні. Член УГВР. Співорганізатор УПА. З 1946 на еміграції. 1953 нелегально повернувся в Україну для підпільної роботи. Затриманий сов. органами, був засуджений Київ. військ. трибуналом до страти. Страчений.

М. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.433; ЕУ, т.5, с. 1914; Є. Контролевич, В. Кіцак. Легендарний командир Надбужанщини. - зб. «Надбужанщина», т. 4, Львів, 2004, с.816.

Очки (у біл. транскрипції «Вочкі»), с., Берест., ср. Тельминська, 19 км на сх. від Берестя, 12 км від Жабинки, серед власників маєтку відомі пани О. Остикевич, Кореневські. У 1917-19 в О. працює, укр. школа: 36 учнів, учитель М. Сви́дерський.

П

Павлик Михайло, укр. активіст. Н. 1894, с. Бушковичі, Перемищина. По закінченні Перемишл. гімназії вчився в тамтешній дух. семінарії. Вояк УГА, 1919-22 у пол. полоні. Навчався на агрономії в Брно. У 1939 запроторений поляками до концтабору «Бере́за Картузька»

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с.778.

Павлишин Осип, сотник УГА, кооператор на Тернопільщині - с. Товстолуг. За належність до ОУН відбув термін з липня 1934 по жовтень 1935 в пол. концтаборі «Бере́за Картузька».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.433.

«**Павло**», псевдонім, укр. повстанець, провідник ОУН у Дорог. та Іван. р-нах. Діяв 1940-х рр. Загинув у бою восени 1947 в с. Конотоп, Іван.

Павло Діонісійович, боярин волин. кн. Мстислава Даниловича. Був відряджений 1289 до Берестя з приводу «коромоли» берестян на спілку з кн. Юрієм Львовичем.

Гал.-вол. літопис, Львів, 1994, с.160.

Павлович Томаш, пол. активіст. Н. 1796, Берест. пов. у сім'ї гр.-кат. (ун.) священника. Навчався у Вілен. ун-ті, де став членом таємної пол. організації Філаретів.

А. Ильин. Берестейские и свислочские страницы дела № 632 – ж. «Гістарычная Брама», 2001, №1(18), с.5, 39.

Павлюковський Владислав, біл. поет, перекладач. Н. 1866, Білорусь. П. 1955. За літ. і політ. діяльність відбув термін ув'язнення в пол. концтаборі «Берега Картузька». Автор спогадів «Аршт, Бяроза і воля» (1940). ЭЛМБел., т.4, с.224.

Падлевський Зигмунд, пол. офіцер, один з керівників пол. повстання 1863-64. Н. 1836, біля Бердичева. П. 1863, Плоцьк. Учився у Берест. кадетському корпусі, потім в Артилер. академії в СПб. Був знайомий через З. Сераковського а Т. Шевченком. Захоплений під час повстання в полон рос. карателями П. був розстріляний.

Падлевський С.-БСЭ, т.19, с.74.

Пазьняк Зенон, біл. сусп. діяч. Родом з Вільнюса. До приходу в Мінську до влади О. Лукашенка П. очолював партію Біл. нар. фронт, заперечував право українців Берестейщини на культурно-нац. самовизначення. Представникам українців Берестейщини заявляв: «Такого етносу, як українці, на Берестейщині нема». Емігрував до Польщі, відтак до США.

Паладійчук Роман, укр. журналіст. Н. 1912, с. Олексинці на Тернопільщині. Один з засновників вид-ва у Львові «Дешева книжка». З березня по жовтень 1935 в'язень пел. концтабору «Берега Картузька». Редагував ж. «Наш фронт», «Пробоем» (1933), засновник вид-ва «Осередок вид. допомоги масовій освіті», «Самоосвітник» (1937-39), «Молодняк» (1937-39). На еміграції в Новому Ульмі (Німеччина) П. у власному вид-ві «Прометей» видав 16 книг. З 1949 в Торонто.

ЕУ, т.5, с.1924; Я. Пришляк. За Україну! Миколаїв-Монреаль-Львів, 1999, с.177.

В'ячеслав Панковець

Панковець В'ячеслав, укр. активіст Берестейщини, поет. Н. 01.01.1939, с. Юхновичі, Іван. Навчався у Мін. ін-ті іноземних мов. Викладає в середній школі в Пинську фр. мову. Член Укр. гром.-культур. об'єднання (до його заборони). Член «Просвіти» (до її заборони). Ліричний герой поета Панківця - польський інтелігент, який любить свій край, бажає йому добра, шанує безіменних героїв-патріотів. Добірка поезій П. опублікована в антології «До тебе, світе» (К., 2003, с. 410).

Панкрат, настоятель Троїцького монастиря в Пинську у 1387-90. Згадується як свідок у запродажній грамоті.

«Улюбил есьм остров» -ж. «Неман», 1968, №10 ,с.187-188.

Панцевичі, с., Іван., ср. Мотольська. У складі Мотоля. Маєтком володів М. Ковба. Жителі П. зверталися з підписною заявою до пол. мін-ва освіти про відкриття в селі укр. школи – безрезультатно.

г. «Наше життя» , №49 (224). 03.12.1926.

Панько Іван, укр. повстанець, районний провідник ОУН в Іван. р-ні. Псевдонім «Сікора» (див. СБ-1, с. 279). Загинув у лютому 1952 в бою.

Панько І.-ж. «Архіви», Мн., 1999, №1, с.19.

Папріц, рос. генерал, директор Берест. кадетського корпусу. Чеського походження. З родини П. походила відома співачка й дослідниця укр. фольклору, берестянка Линьова Є., дівоче прізвище якої Папріц (див. СБ, с.181).

Паренюк І., член голов. управи. берест. «Просвіти» у 1920-х рр. На національних святкуваннях виступав з декламаціями.

Парфенюк Андрій, житель с. Доропійовичі. Малорит. Під час нім. окупації обраний громадою села вчителем місцевої початкової школи, самочинно заснованої селянами. Укр. школу закрили совети після визволення.

Парфенюк Олексій, просвітянський активіст в с. Доропійовичі. Малорит, у 1920-30-х рр. З 1942 разом з братами Степаном і Юрієм в УПА.

І. Сошинець. Дорога пам'ять про «Просвіту».- г.»Полишукове слово», №4, 1992.

Парфенюк Степан, укр. активіст в с. Доропійовичі. Малорит. Член «Просвіти». З 1942 разом з братами Олексієм та Юрієм в УПА.

І.Сошинець. Дорога пам'ять про «Проовіту».-г. «Полишукове слово», №4, 1992.

Парфенюк Юрій, член філії «Просвіти» в с. Доропійовичі, Малорит, у 1920-30 рр. З 1942 разом з братами Степаном та Олексієм в УПА.

Пастернак Леон, пол. письменник. Н. 1910, Львів. П. 1969. Зб. поезій: «Пахмурний день» (1936), «Роки повороту» (1945), «Час випробувань» (1947). За співпрацю з комуністичним підпіллям відбував ув'язнення в концтаборі «Береза Картузька» та в тюрмі Берестя. По війні конформіст. Автор ст. про Т. Шевченка «Співець укр. народу» та вірша «Ніч під Каневом». Переклади з Т. Шевченка, Франка, Тичини.

Пастернак Л.- УРЕС, т.2, 1967, с.749.

Пастухове Болото, с., Кам., ср. Кам'янюцька. У заповіднику «Біловезька пуща»

Пастушенко Василь, активіст ОУН. Н. 1910, с. Шили, Збараз. пов. П. 1944, біля с. Дермань. За діяльність у рамках УВО суджений В'язень концтабору «Береза Картузька» з липня по грудень 1934. Учасник Похідних груп ОУН 1942-43. Загинув у сутичці з сов. партизаними.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН. К., 2007, с.782.

Паульс, І. Сидорук-Паульс, (див. Сидорук І.-СБ-1, с.278).

Пашкевич Костянтин, поет-самоук з с. Тевлі, Коб. У час війни 1941-44 П. працював учителем в укр. школі, за що 1945 був заарештований НКВД і запроторений в гулаг.

Пашковський, урядовець Вел. князівства лит. в Давид-Городку Пин. пов., на 1655. Разом з Залеським організував опір наступові рос. війська, але змушений був втікати.

М. Гр. ІУР, т.IX-2, с.1150.

*І. Пекарський промовляє над
могилою О. Стороженка*

І. Пелипейко

Пекарський Іван, берест. релігійний та суспільний діяч, проповідник чтець. Н. 1934, с. Олешковичі, Кам. Учився в дух. семінарії. Працював псаломщиком у Свято-Параскевицькій церкві в с. Чорнавчиці, Берест. 1971 П. організував прослуховування на велелюдному зібранні дух. пісень укр., церковно-слов'янською та пол. мовами та ще й під укр. нац. прапором, за що відбув кілька судових процесів та втратив посаду псаломщика. Кілька разів був побитий реліг. фанатиками. П. поширює серед людей слово Боже, закликає до справедливості і братерства незмінно з укр. синьожовтим прапором.

В. Мисіюк. Шлях до істини. ж. «Над Бугом і Нарвою», 2008, № 1, с. 21-24.

Пеленський Любомир, з Перемишля. Н. 1914, с. Бандрів Народний Ліського пов. П. 1993, Львів. Закінчив Перем. гімназію. Відбув термін з січня по жовтень 1935 в концтаборі «Берега Картузька».

В. Гоцький. Берега Картузька, -ж. «Біль», Львів, 1991, с. 9-19; П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.433.

Пелип Дмитро, укр. діяч. Н. 1910, с. Голе Равське на Львівщині, П. 1944. Учасник «Пласту». За УВО разом з побратимами Ю. Чорним і Д. Пелешком ув'язнені на 5 років кожен. Удруге приміщений до концтабору «Берега Картузька». З 1942 в УПА. Загинув у бою.

Г. Лупій. Подвиги сотника «Ема».-г. «Шлях перемоги», ч.16, 28.04.1999, с.6.

Пелипейко Аполлон, генерал армії УНР, учасник визв. змагань. Родом з Полтавщини. Після війни впродовж 10 років жив у м. Кобрині, де брав участь у культурному і національному житті. Згодом, за сприянням Ю. Тютюнника сім'я П. переїхала на мешкання до Косова на Гуцульщині. Батько Ігора П.

В. Гуменюк, І. Білик. Літописець Гуцульщини. – г. ЛУ, 20.07.2006.

Пелипейко Ігор, укр. педагог, публіцист, гуцулознавець. Н. 1928, м. Кобринь. П. 27.06.2006, м. Косів, Івано-Франківщина. Син Аполлона П. Педагог, викладач і дослідник укр. мови і літ. Заслужений працівник освіти України. Член НТШ, в'язень

німецьких концтаборів. Автор пр: «Вивчення ліричних творів у 8-10 класах» (1982); «Косів» 1983, у співавторстві з Я. Дацюком; «Містечко над Рибницею. Книжка про Косів» (2004); «Населені пункти Косівщини» (1995); «Плай» (1995, зб. про Гуцульщину); «Гуцульщина в літературі» (1997); «Пам'ятки природи Косівщини» (1997).

В. Гуменюк, І Білик. Літописець Гуцульщини. – г. ЛУ, 20.07.2006.

Первомайськ, с., Дорог., ср. Антопільська. До 1954 Пришийхвости. 25 км на зах. від Дорогичина. Феодальні власники: на 1460 боярин Данило, пізніше граф Ожаровський.

Перешлюга Дмитро, укр. активіст. Н. 1910, с. Товсте на Тернопільщині. Закінчив Терноп. гімназію. Член ОУН. В'язень пол. концтабору «Береза Картузька» від липня по грудень 1934. Загинув у бою з загоном НКВД.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с.785.

Перковичі, с., кам., ср. Войська. 17 км від Кам'янця. Фільварк у П. належав В. Юрченкові. У школі П. у 1920-30-х-рр викладалася укр. мова і літ.

Перлов Аарон, єврейський діяч, кадик. Жив у Пинську. Засновник польського (каролин-столинського) напрямку в хасидизмі.

Т. А. Хвагіна. Пінск - чароуная казка Палесся, Мн., 2003, с.82.

Пестель Павло, рос. діяч, декабрист. Н. 1793, Москва. П. 1826 повішений. Полковник. Автор програми Південного т-ва. Планував зах. укр. землі, в тому числі Берестейщину, після повалення царату передати Польщі, проти чого виступав К. Рилєєв.

М. Маліноускі. Рылееву сталавауся в... Сталовічах.-ж. «Гістарычная Брама», 2001, №1 (18), с.11.

Петерук Микола, укр. повстанець з групи Дворка-Улькевича, псевдонім «Черешня».

Петрукевич Семен, учасник пол. повстання 1830-31. З міщан Янова (Іванова). Після повстання місце перебування П. невідоме.

А. Ильин. Повстанцы – берестейцы.- ж. «Гістарычная Брама», №1 (18), с.22.

Петришин Богдан, укр. політ'язень. На початку 1939 П.- студент у Львові. З початком війни арештований поляками й кинутий у концтабір «Береза Картузька». Звільнений у вересні 1939. Незабаром арештований НКВД й етапований до гулагу, де з короткими перервами карався до середини 1950-х рр. Помер у Тайшет. концтаборі.

Р. Даценко. Під в'язничним муром епохи.- ж. «Сучасність», 1933, №3, с.13-14.

Петро, боярин грушівський (с. Грушево, Коб.) у XV ст., підлеглий князів Кобринських.

Петро з Гонендза, пол. письменник-латиніст. Н. бл. 1525-30. П. 1570. Закінчив Ягелон. ун-т. Пов'язаний з реформіським рухом. У Бересті 1557 вийшов тв. П. «Проти божественності Ісуса Христа»

Петровичі, с., Жаб., на р. Мухавець. 10 км від Жабинки на пд. Маєтком володіли з середини XVII ст пани Залеські, у XIX ст. Деконські. 1928 біля П. 60 чол. робітників, що працювали на каналізації р. Йосипівки, страйкували, вимагаючи полегшення побутових умов та підвищення платні.

Петровський Григорій, більшов. діяч в Україні. Н. 1878 Харків. П. 1958, Москва. Під час визв. змагань брав участь в операціях проти УНР. Як член більшов. делегації на переговорах у Бересті 1918 підписав 03.03.1918 мир з Німеччиною.

Г. Петровський. - ЕУ, т.6, с.2038.

М. Петрукович

Петрукович Михайло, укр. активіст на Берестейщині. Н. 1949, с. Обеч, Пруж. За фахом інженер-будівельник. З 1995 заступник голови об'єднання «Просвіта Берестейщини ім. Т. Шевченка», забороненого біл. владами 1999. Ініціатор багатьох культурно-сусп. акцій. Видавець антології укр. літ. Берестейщини «До тебе, світе».

Певцов Іларіон, рос. актор. Н. 1879, Антопіль, Дорог. П. 1934 Ленінград. Учився в муз.-драм училищі Моск. філармонії. Працював певний час з Б. Меєрхольдом. Нар. артист РРФСР з 1932. Грав у класичних рос. драмах на сцені МХАТу, з 1925 в Ленінград. театрі драми ім. Пушкіна. Кращі ролі: Федор Іванович («Цар Федор Іоанович О. Толстого»), Іван Карамазов, кн. Мишкін («Брати Карамазови»). «Ідіот» за Достоевським), Той (Той, хто одержує ляпаси) Андреева) У фільмі «Чапаєв» П. виконує роль полковника Білої армії Бороздіна.

Певцов И.И.-БСЭ, т.19, с.294.

Пестрак Пилип, біл. письменник. Н. 1903, с. Сакауці Івац. рн. П. 1978. Учився у Куйбишев. ун-ті 1920-21. З 1921 в Зах. Білорусі. З 1926 член КПЗБ. За комуніст. діяльність був кілька разів арештований. Ув'язнення відбував у тюрмі Берестя та в концтаборі «Берега Картузька». Творчість П. просовет.

Пигаси, с., Дорог., ср. Дорог. 4 км на зх від Дорогичина. Поміщик у маєтку Казимир Ягмін. Громадяни П. просили пол. мін-во освіти відкрити в селі укр. школу - безрезультатно.

г. «Наше життя», №49 (224), 03.12.1926.

Пикачі, с., Дорог., ср., Дорог. Жителі П. зверталися з заявою до пол. властей з проханням відкрити в селі укр. школу.

г. «Наше життя», № 49 (224), 03.12.1926.

Пилиповичі, передмістя Жабинки. Маєтком поміщика К. Скавронського Селяни П. домагалися в пол. влади укр. школи.

г. «Наше життя», № 4 (224), 03.12.1926.

Пилипук Павло, активіст Укр. гром.-культур. об'єднання Берестейщини. З с. Мотикали, Берест. Протестував з приводу запису в його паспорті біл. національ-

Пинський краєвид

ності. Протест білоруською владою було відхилено.

М. Козловський. При початках укр. відродження 1980-1990-х років. – ж. Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, № 3-4, с. 122-123.

Пилипчук Сергій, укр. активіст у Бересті за нім. окупації. За освітою інженер-енергетик. Навколо П. гуртувалися місцеві українці, головно інтелігенти.

Маковська О. В часи окупації Берестя. – г. «Берест. край», № 12, 28.03.1998.

Пилюга Губаревич Стефан, один зі свідків, названий у грамоті про обмін землі в Пинську у др. пол. XIV ст. Представник місцевого боярства.

«Улюбил есьм остров». – ж. «Неман», 1968, № 10, с.187-88.

Пинкевич Юрій, активіст Укр. громад.-культ. об'єднання Берестейщини, забороного біл. владами.

М. Козловський. При початках укр. відродження 1980-1990-х рр -ж. «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, № 3-4, с. 123.

Пинчуки, с. у Васильківському рні на Київщині. Засноване переселенцями з Пинщини, очевидно у XVIII ст.

Пинчуки-біженці, жителі тієї частини Пин. пов., яка була 1915-18 окупована нім. армією, а її мешканців виселено на захід від зони фронту - на Підляшшя.

Т. Олесюк. Кам'янець - золотий вінець.-ж. «Пам'ятки Украї- ни: історія та культура», К., № 3-4, с. 96-101.

Пинськ, див. СБ-1, с. 131. Назва від р. Пина. Фонема «и» того ж самого походження, що і в назві Київ. Форму назви з «и» вживано віддавна, зокрема в грамотах пин. князя Ф. Ярославича й особливо в грамотах королеви Бони, писаних укр. мовою, але латинкою. Написання назви з «и» увійшло в традицію укр. історіографії та літератури (обидва Грушевські, УЗЕ, ЕУ тощо). «І» в назві Пинськ - данина пол., рос. та біл. впливам, данина польському провінція- лізмові.

«**Пинська шляхта**», драматичний твір, авторство якого досі приписувалося біл.-пол. письменникові В. Дунину-Марцинкевичу. Сучасні дослідження заперечують його авторство. Біл. мова В. Дунина-Марцинкевича далека від досконалості, від народності – що ж тоді сказати про укр. мову Пинщини? У «Пинській шляхті» мова

також недосконала, та все ж вона українська. О. Ільїн висуває припущення, що автором драми міг бути С. Куклінський.

А. Ильин. Кто же является автором «Пинської шляхты»? – ж. «Гістарычная Брама», 2004, № 1, с. 73; Дунин-Марцинкевич В. СБ-1, с.126.

«Пинский Голос», тижневик, видавався в Пинську у 20-і рр й обслуговував численну рос. колонію в місті, мав реваншистський, білогвардійський ідейний напрямок. Заперечував українство Полісся.

Пинський Давид, єврейський письменник. Н. 1872, імовірно, Берестейщина. П. 1959. На початку ХХ ст переїхав до США. Писав на ідіш прозові твори, в тому числі на модну робітничу тематику.

Пинский Д. –БСЭ, т. 9, с. 13.

Пинський літопис, літопис ХІІІ ст, його існування прораховується наявністю у волин. частині Гал.-вол. літопису кількох повідомлень-вставок про події ХІІІ ст у Турово-Пинському князівстві. Про ці пинські цитати як про витяги з цілісного літописання ведуть мову М. Грушевський, Д. Дорошенко, І. Крип'якевич, М. Возняк. Нещодавно висловлено припущення, що автором пин. витягів у волин. літописові міг бути пин. княжич Демид Володимирович, після постригу Давид, який певний час жив і виховувався при дворі волин. кн. Володимира Васильковича. Імовірне снування ПЛ посилено експлуатується біл. публіцистами.

Д. Дорошенко. Огляд укр. історіографії, К., 1996, с. 11

Пинський надрайон, підпільна адм.-територ. одиниця на укр. території Полісся, охопленій рухом ОУН-УПА. До складу ПН належали райони Стол., Логишинський, Лунинецький та Пин.

В. Ковальчук. Укр. повстанське запілля. Рец. на одноіменну працю Г. Стародубець – ж. – «Визвольний шлях», К., 2007, № 6, с. 99.

Пиняни, с., Самбірський р-н на Львівщині.

Пиняни, село на Холмщині.

Пігута Павло, панщизняний селянин з с. Хомськ, Коб. пов., підмайстер суконної фабрики. Задіяний був у пол. повстанському загоні Т. Пусловського. Під Невлем, Пин., потрапив у полон до росіян. Засуджений у солдати. Помер на етапі.

В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006, с.271.

Підгородська Вулька, с., з 1968 в складі Берестя. Жителі ПВ вимагали від пол. мін-ва освіти заснувати в селі укр. школу.

г. «Наше життя», №49 (224) 03.12.1926.

Підлісся (у біл. транскрип. Падлессе), с., Жаб., ср. Хмелівська, 18 км на пд-зх від Жабинки. На 1650 маєток графині Л. М. Гротен. У ХVІІІ ст. маєтком володіла поміщиця Боярська. 1917-19 в часи УНР в П. працювала укр. школа. Жителі П. письмово просили пол. мін-во освіти відкрити в селі укр. школу – безрезультатно.

г. «Наше життя», № 49 (224), 03.12.1926.

Піккер О., див. Мартинов О.

Піски Старі, с., Берез., 20 км на сх від Берези. На березі Чорного озера. Власники маєтку: Олександр Ягелончик, Дмитро Киянин, Пусловські. У др. полов. XIX ст. в ПС записано великодню віршу. У др. св. війну ПС належали до зони дій сов. партизан.

Б. Ольхівський. Полісся і Волинь. – ж. «Наступ», «Прага», 1942, с. 25.

Піснекрадство, різновид плагіату, здійснюваний у національному масштабі, практикується біл. фольклористами до укр. фольклору, іконопису та літератури Берестейщини. Має переважно форму перекладу укр. пісень на біл. мову, не завжди адекватного оригіналові. Ось як виглядає П. на практиці: «Усі тексти подаються відповідно до суч. принципів правопису біл. мови, фонетичні і морфологічні особливості народної вимови зберігаються лише в тому випадку, коли цього вимагає форма (рифма, ритм тощо)...» Апологетами і співавтопами П. зарекомендували себе такі біл. діячі, як Г. Ширма, Г. Цітович та інші. З приводу П. протестували місцеві укр. патріоти: А. Харитонович, М. Козловський, Г. Мусевич, Р. Місіюк, а також науковці: М. Толстой, Р. Кирчів, О. Рибалко.

зб. «Баларускі фальклор у суч. записах. Брэсцкая вобласць» (Мн., 1979); Довкола піснекрадства. – ж. Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, № 3-4, с. 114-21.

Піхоцький Терентій, учасник визв. руху. Н. 1912, Дрогобиччина. П. 1944. За причетність до акцій ОУН арештований і приміщений до концтабору «Берега Картузька» 1938. Загинув як боєць УПА.

М. Петрушак. Подвижник.- ж. «Державність», Львів, 1992, №3(6), с.45-46.

Піщанка (у біл. транск. «П'яшчанка»), с., Берез., ср. Первомайська, 9 км від Берези. 1917-19 в П. працювала укр. школа: 40 учнів, учитель Г. Довгун.

Платонович Петро, після постригу Маркіян. Н. наприкінці XVIII ст, Чернігівщина. П. у 1830-х пр на Пинщині. Закінчив 1803 Києво-Мог. академію. Відбував послух у Печер. лаврі в Києві. На 1810 викладає у Слуцькій єпархії. Був ігуменом на Віленщині. У 1820-х рр П. у Дятловицькому монастирі на Пинщині. Писав вірші, серед літ. спроб П. є переробка вірша Г. Сковороди «Всякому городу нрав і права».

О. Ільїн. Пинський Сковорода. – г. «Берест. край», 1999, 20. 02.

К. Плісовський

Плісовський Костянтин, пол. бригадирний генерал. Був у відставці. З початком пол.-нім. війни призначений командувачем залоги фортеці в Бересті. Під керівництвом П. залога фортеці чинила героїчний триденний опір нім. корпусові ген. Гудеріана. Під час оборони фортеці ген. П. зазнав поранення. Уночі 17 вересня на військ. нараді було ухвалено вивести рештки залоги з фортеці в напрямку Тересполья.

Плоске, с., Коб., ср. Хідринська, 10 км на пд від Кобриня. Власники маєтку в П.: на 1795 маєтком володіли єзуїти, потім Медушевські, потім Міцкевич (199 десятинами землі).

На 1911 маєтком володіла пані М. Свенціцька. Жителі П. домагалися в пол. мін-ва освіти укр. школи.

г. «Наше життя», №49(224), 03.12.1926.

Плотко Олексій, укр. активіст, член Укр. громад.-культ. об'єднання Берестейщини. до його заборони.

М. Козловський. При початках укр. відродження 1980-1990-х років.- ж. «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, №3-4, с. 123.

Повхове, с., Пин., ср. Лопатинська, у поріччі долішнього Стиру. 27 км на пд-сх від Пинська. На 1526 у П. володіння Полховських.

На 1567 згадуються пин. бояри з П.: Бокушевич, Васько Повх, Ів. Грицькевич, Марко Бокунович, Матвій Степанович, Денис Іванович.

Погода Михайло, діяч ОУН. Н. 1912, с. Бишів, Сок. рн на Львівщині. Надрайонний провідник ОУН у сх частині Сокальського району. На 1935 в'язень концтабору «Берега Картузька».

П. Мірчук Нарис історії ОУН, К., 2007, с. 788.

Погонське Болото, болотний масив в районі Вигонівського та Бобровицького озер. По МБ пролягає укр.-біл. етнічна межа.

Погонське болото.- ЕУ, т.б, с.2163.

Погоринські міста, те саме що Погорина, збірна назва нас. пунктів уздовж р. Горинь, вжита в Гал.- вол. літописові. Серед названих ПМ: Городня, Давид-Городок, Дубровиця, Столин, Степань.

«Подвижник», православне братство при Свято-Симеонівському кафедральному соборі в Бересті. Засноване 1997. Мета: поширення плавосл. віри та сприяння діяльності берест. єпархії. Має відділи: видавничий, милосердя і благодійності, виробничо-господарський. Духовний наставник-митрофорний протоієрей Іоан Грудницький. Видає г. «Православний вестник».

В. Британов. Минув рік «Подвижнику». – г. «Берест. край», №29, 29.08.1998.

Лиття р. Пини з Прип'яттю у межах м. Пинська

«Под небом Полесья», тижневик, видавався в Пинську, інвестувався кількома рос. поміщиками регіону.

«Поклоніння волхвів», ікона з Коб. району, кінець XVI-поч. XVII ст. Дошка, ясна темпера. Має впливи нім. та нідерландські. Утримується в ДММ Респ. Білорусь у Мінську.

ЭЛМБел., т. 1, с. 90.

Покровська церква, с. Дітковичі, Дорог. пам'ятка дерев'яної поліської архітектури. Споруджена 1740.

Полемічна література, розділ укр. літ. XVI-XVII ст. складається переважно з публіцистичних творів, присвячених запереченню або схваленню церковної унії, проголошеної 1596 в Бересті. Прибічники унії, підтримувані пол. урядом (П. Скарга, І. Потій. В. Гербест, Л. Крезза, Й. Рутський), всіляко унію виправдували, зводили на все православне наклепи, закликали короля і Річ Посполиту застосувати силу проти схизматиків, організували збройні наїзди на православні церкви і монастирі, натомість православні публіцисти (Х. Філалет, Г. Смотрицький, В. Сурозький, Ів. Вишеньський) боролися національні та церковні традиції, звинувачували уніятів у зраді і погрожували їм карою Божою. ПЛ відображала рівень реліг. культури обох сторін, викликала певне пожвавлення літ. процесу.

«**Полісся**» кодова назва конспіративної квартири Головного командира УПА Р. Шухевича в с. Білогорща, тепер у складі м. Львова. У «Поліссі» командир УПА квартирував 1947-50, де й загинув у сутичці з загоном КДБ.

Полісся Волинське, поліські райони в областях Волинській, Рівненській та Житомирській. У вужчому розумінні-поліські райони на північ від Луцька і Рівного.

Полісся Володавське, природний район у межах Підляшшя: зі сх прилягає до р. Буг, на пн обмежене р. Красною, на пд р. Володавкою. До пол. акції «Вісла» ПВ було заселене українцями.

Підляшшя. – ЕУ, т.б. с.2086-87.

Полісся Київське, поліські райони на північ від лінії Житомир-Київ.

Полісчани, термін, ужитий М. Костомаровим для означення князів з Полісся братів Гліба і Ярослава з Пинська, які брали участь у спільному поході на польців.

Н. И. Костомаров. Историч. произведения, К., 1990, с.78-79.

Поліське старство, адм.-терит. одиниця в складі Укр. Держави. Створено 07.06.1918, адм. Центр м. Мозир. До складу ПС віднесено також повіт Пинський.

Ю. Лога. Західне Полісся: етнічні межі і політичні кордони. - ж. «Пам'ятки України: історія і культура», К., 2002, №3-4, с.16.

Поліський Вал, Поліська сідловина, геологічна структура між западинами Берестейського, ширше між Укр. і Балтійським кристалічними масивами. Складається з декембрійських і девонських порід.

Полісся. – ЕУ, т. 6, с. 2164.

Поліщук Валеріян, укр. поет, політ'язень. Н. 1897, с. Більче, над Стирем, Волинь. П. 03.11.1937, Сандармох, Карелія, убитий без суду. Вчився в Луцькій гімназії. Друкувався з 1918. Тв.: «Соняшна міць», «Ярина Курнатовська», «Ленін»(1922), «Дума про Бармашиху» (1922), «Жмуток червоного» (1924), «Європа на вулкані» (1925), «Металевий тембр» (1927), «Електричні заграви» (1929). За сімейним переказом, прадід

П., панський кріпак, походив з Полісся тому й прозивався в Більчому «Поліщуком». Прізвисько згодом стало прізвищем.

Поліщук Семен, з Пинщини, псевдонім кореспондента укр. г. «Наша життя». Полемізував з позицій «Сельробу» з білогвардійськими газетами щодо етнічного характеру Полісся, доводив, що воно одвіку укр.

г. «Наше життя», 03.04.1927.

Полоз (Полозов) Михайло, укр. політик. Н. 1890. П. 1937. У роки Перш. св. війни авіатор. Член ЦР. Учасник укр. делегації на переговорах у Бересті 1918. За участь у змові проти ЦР арештований. Далі П. – боротьбист. Розстріляний НКВД у Сандармоці, Карелія.

Полоз (Полозов) М.-ЕУ, т.6, с.2197.

Полозович Івашко, боярин, 1497 одержав підтвердну грамоту на володіння в Пин. князівстві маєтками Тербенським і Кривчичами.

Словник староукр. мови, Т.1, К., с.54.

Полюга Мирон, член ОУН-УПА. Н. 1915, Рава Руська на Львівщині. П. 1944. Закінчив торгівельну школу. 1937-39 кількаразово перебував у концтаборі «Бережа Картузька». Загинув у бою з енкаведистам 1949.

В. Дітчук. Воля над усе.-г. «Поклик сумління», Львів, липень 1922.

Полюх Олександр, мешканець с. Соснівка, Пруж. Разом з братом Михайлом напередодні Перш. св. війни виїхав до Петербургу на заробітки. Після революції обидва були репресовані як вихідці з території, окупованої буржуазною Польщею.

Поморська культура, археолог, культура племен, що жили в VII-II ст. до нашої ери на території Зах. України, в тому числі на Берестейщині (с. Кусичі Кам.) та в сх. Польщі. Носії ПК займалися рільництвом, тваринництвом, рибальством. Жили в пів-землянках. Трупоспалення. Племена ПК вважаються предками слов'ян. У той час, коли жили племена ПК, територію Білорусі заселяли ще предки балтів.

Ю. Кухаренко. Пам'ятники залізного віка на території Полесья, М., 1961.

Попель Кароль, пол. політик. Н. 1887. П. 1977. Фундатор «Народовей партії робітничей». Ув'язнений режимом санації 1930 в Бересті. Член пол. еміграційного уряду 1945-46.

А. Ильин. Брестский произвол. – г. «Брестский курьер», №37 (497).

Попинська Вулька, с., Дорог., ср. Попинська, 13 км на пд від Дорогичина. На 1858 маєтком у ПВ володів поміщик Ів. Жук. Громадяни ПВ підписним листом просили мін-во освіти Польщі відкрити в селі укр. школу – зрозуміло, даремно.

г. «Наше життя», № 49 (224), 03.12.1926.

Попина, с., Дорог., ср. Попинська, 10 км на пд від Дорогичина. Поміщики: на 1522 Ів. Полозович, на 1830 Жук. В архівах пол. міністерство освіти зберігалась підписна заява жителів П. про відкриття в селі укр. школи.

г. «Наше життя», № 49(224), 03.12.1926.

Поплаво Віктор, укр. військовий діяч. Н. 1881. Р. см. невід. Підполковник рос. армії. Член ЦР. Командував окремим бронево-автомобільним дивізіоном особливого призначення. Генеральний комісар Одеської військ. округи. Військ, консультант укр. делегації на переговорах 1918 у Бересті. До 1928 в еміграції. Повернувся в Україну, дальша доля невідома.

О. Ільін. Укр. мартиролог переговорів у Бересті. – г. «Берест. край», № 13, 04.04.1998.

«**Посію я руту**», укр. весняна пісня. Записана в с. Калюга-Комарне, Жаб., І. Бичком-Машком. Перекладена Г. Цітовичем й оголошена біл. нар. піснею.

Сб. нар. песен. И. Бычко-Машко, СПб, 1911, № 51; Укр. нар. пісні, т. 1. К., 1965, с. 242; Д. М. Ревуцький. Золоті ключі, К., 1964, вип. 3, с.105; Сб. укр. нар. песен А. Рубец, с. 216; АБНП, с. 52.

«**Посіяла огірочки**», укр. нар. пісня. У зб. Г. Цітовича уміщена в біл. перекладі. Укр. багатоголосся, зб. К., 1963, с.230; Укр. нар. пісні, т.1, К., 1965, №150; АБНП, с.186.

Потій І., дорадник гр.-кат. (ун) єпископа І. Тарашкевича в Холмі, середина ХІХ ст. Московфіл, провадив русифікаційну лінію.

В. Ленцик. Холмська єпархія.- ЕУ, т.10, с.3614.

Потій Олександр, пол. діяч, граф. Н. 1774 П. 1846. Потомок уніят. митрополита І. Потія. Останній обозний Вел. кн. Литовського Власник Столина. Учасник повстання Костюшка, ад'ютант Я. Ясинського. Поранений у боях за Варшаву. Прибічник Наполеона. 1816 в маєтку Столині П. заснував школу для селянських дітей. З 1821 член пол. таємного Патріотичного т-ва.

Почапівський Єронім, єп. гр.-кат. (ун) в Луцьку після смерті К. Терлецького. П. 1636. Шляхет. роду з Пин. пов. Теологію вивчав у Римі. Висвячений на єпископа після 1607 у віці до 20 рр.

З промови Л. Древинського.- М. Грушевський. Історія укр. козащини.-ж. «Вітчизна», 1989, №11, с.197-98; ЕУ, т.6, с.2289.

Прагер Адам, под. політик. Н. 1886. Діяч ППС. 1930 арештований санацією, перебував в ув'язненні в Бересті. 1944-45 член уряду Сікорського.

А. Ільін. Брестській произвол. – г. «Брестский курьер», № 37(497).

Преображенська церква, архітектурна пам'ятка, с. Шумаки, Берест. Побудована 1609 з цегли, на лівому березі р. Лісної.

«**Прип'ятські болота**», кодова назва каральної операції, проведеної нім. окупантами на Поліссі 28.07.1941. Знищено 13788 чол. мирного населення, спалено десятки сіл. Операція ПБ здійснена за особистою вказівкою Гітлера.

«**Присяга** їх милостивих панів шляхти пинської, дана гетьману Богдану Хмельницькому 20 червня 1657 року в Чигирині», одна з копій, що зберігалася в Архіві кн. Чарторийських у Кракові, опубл. вперше В. Липинським у зб. «З дзюв України». Є підсумковим актом воз'єднавчого процесу між повітом Пинським

та Укр. козацькою державою, підписаним від повіту маршалком Д. Єльським та стольником берест. А. Спитком. Сторона повіту обіцяє вічну вірність Війську Запорізькому та гетьманові, теперішньому і майбутнім; обіцяє протистояти ворожим заходам, спрямованим «на шкоду Україні і всьому Війську»... «ні в чому вірності союзницької не порушати». Сторона пинської шляхти застерігає собі виборність шляхетських інститутів», як було за королів польських, прав. недоторканість релігії римської, посіlostей».

В. Липинський. Україна на переломі, К., 1997, с.11-14, 220-54.

Пришийхвости, с., Дорог., див. Первوماйськ.

Пришляк Володимир, укр. історик, кандидат історичних наук, доцент Волин. держ ун-ту ім. Лесі Українки, автор праць про давні шляхи сполучення Волині і Полісся: «Шляхи сполучення на Західному Поліссі у XVI-XVII ст»(1997), «На тракті, який до Берестя вів...» (Суходільні і водні шляхи Берестейщини в XIV-XVII ст)(2002).

Я. Пришляк

Пришляк Ярослав, активіст ОУН. Н. 1911, Миколаїв на Львівщині. П. 2004, Канада. У 1935 в'язень концтабору «Береза Картузька». По війні в еміграції. Автор спогадів.

Прокоп'юк Євген, поліський музикант, диригент. Очолує укр. самодіяльний хор у с. Залісся Коб.

«Промінь», укр. мандрівний, відомий на Зах. Україні 1931-34 театр діяльність «П», пов'язана головно з Волинню, Поліссям і Холмщиною.

Кількісний склад трупи до 20 чоловік. Репертуар – драм. укр. класика. У Пинську театр «П» показав п'єси «Хмари» і «Мазепа». Очолував «П» Микола Комаровський. За виразну національно-патріотичну громадянську позицію театру пол. влада позбавляла його ліцензій і врешті заборонила зовсім.

Р. Лаврентій. Укр. народний театр «Промінь» Миколи Комаровського.-ж. «Вісник НТШ», Львів, ч. 36, с. 33-36; г. «Берест. край», № 10 (110), 17.04.1999.

Процишин Йосиф. Член УВО, потім ОУН. Відбув термін ув'язнення в концтаборі «Береза Картузька». П. 1940.

г. «Просвіта», Львів, ч. 5(207), 14.07.1998.

Пруська, с., Жаб., ср. Яківчицька. 6 км на пд-зх від Жабинки. На 1749 маєтком у П. володів Ю. Непокойчицький, у XIX ст. - Пшибори. У 1930-х рр в П. працював укр. кооператив.

Прушурович Іван, укр. повстанець. Псевдонім «Кучеренко». Родом з с. Дивин, Коб. Належав до повст. групи Дворка-Улькевича.

Пугачове, с., Берест., ср. Гершонська. Передмістя Берестя. З 1682 П. власність Хойновського, Даниловича, Куліша. З 1721 -К. Босацького. 1920-х рр. в П. діяла укр. бібліотека-читальня, чинилися театральні самодіяльні вистави. Так 30.01.1926 було

виставлено «Різдвяну ніч», потім «На перші гулі.» Визначилися молоді аматори Ф. Козлянко, Г. Король, Я. Столярчук.

г. «Наше життя», 26.09.1926.

Пузина Афанасій, укр. церковний діяч, на середину XVII ст. православний єпископ у Луцьку. Автор скарги до гродського суду м. Луцька від 20.02.1648. про утиски правосл. населення, в тому числі в Бересті і Кобрині.

Пузина Юзеф Евард, пол. письменник. Н. 1878, с. Грим'яче, Кам. П. 1949. З княжої родини, Писав поезії, поеми, драми, повісті, Працював з 1919 в мін-ві інозем. справ. Пр. з історії: «Велике князівство литовське до Миндовга» (1937); «Ким був і як насправді звався Пукувер, батько Гедимина»; «Коріят і Коріятовичі»; «Потомство Наримунта Гедиминовича» (1932).

Пусько Іван, укр. публіцист, поліський краєзнавець. Н. 1938, с. Вирики, Володавщина. Закінчив Київ. політех. ін-т та Вол. ун-т ім. Лесі Українки, Живе в Луцьку. Автор ст. про Берестейщину, поліщуків та укр. культуру краю. (Див. СБ-І, с.148, ст «Карватюк»).

Путрамент Єжи. пол. письменник. Н. 1910, Мінськ. Закінчив Вілен. ун-т. 1939-44 жив у Львові. За співпрацю з комуніст. підпіллям відбув термін у концтаборі «Береза Картузька». Автор книги «Береза» (1956). Романи: «Дійсність» (1947), «Вересень» (1952), «Роздоріжжя» (1954), повість «Піввіку. Війна» (1962).

Р

Равлик Іван, активіст ОУН на Львівщині. Відбув термін ув'язнення у пол. концтаборі «Береза Картузька». 1939-41 працює нелегально в СБ ОУН на Закерзонні. Навесні 1942 захоплений гестапо і страчений у Львові.

Г. Пришляк. Пам'яті друзів.-ж. Воля і Батьківщина», 1997, №1 (6), с.68–69.

Радваничі (Великі), с., Берест., 33 км на пд-сх від Берестя. На р. Рита. Дідичі: А. Лозка, на XIX ст І. Пестич, Котарський, У. Тур. 1917-19 діяла укр. школа - 40 учнів, учитель Ф. Полех. У вересні 1927 на сільській сцені виставлено п'єси «Весілля з поправками» та «Чорт не жінка». У виставах виступали мешканці РВ Г. Саливоник, К. Драневич та інші.

г. «Наше життя», 1927, 11.02.

Радостове, Радостів, Радостув, с., Дорог., 10 км від вол. межі, 40 км на пд-зх від Дорогичина. Відоме з XIV ст, коли входило до т. зв. Ратненського клину Холмської землі, що належала до Польщі, тим часом як Берестейщина, як і Волинь, були в складі Вел. кн-ва Лит. Р. – центр т. зв. тороканської говірки. Пам'ятка дерев'яної архітектури – Покровська церква. У 1917-19 в Р. працювала укр. початкова школа. Укр. початкова школа діяла в Р. і в 1944-45, викладач І. Дехтерук (див.). Заборонена – переведена на біл. мову.

Радкевич Іван, укр. повстанець. Родом з с. Повіття, Коб.
ж. «Державність», Львів, 1992, № 3 (6), с. 72.

Радчицьк, с., Стол., 24 км на захід від Столина, на шляху Столин-Пинськ. Згадується Р. у документах на 1387-90 у прізвищі боярина Козляка Радчицького.
М. Алексіюк. «Улюбил есьм остров». – ж. «Неман», 1968, №10, с. 187-88.

Радюк Марія, укр. патріотка. Н. 1920, Сарнівський рн, Рівненщина. 1939 р. разом з батьком інтернована поляками до концтабору «Берега Картузька», де відбула 2 місяці. У 1945 виселена в Сибір і 1949 за «укр. націоналізм» суджена на 10 років ув'язнення. Учасниця повстання в Кінгірі, Казахстан.
З. Нагірняк. Те далеке і страшне минуле. – «Шлях перемоги», 2002, 06.06.

Райтер Володимир, учасник укр. визв. руху. Н. 1921, с. Старичі на Львівщині. П. 2002. Член «Пласту», «Сокола», «Лугу», Просвіти», ОУН. 1939 ув'язнений пол. владою до концтабору Берега Картузька, де був наймолодшим в'язнем. Участь в операціях проти німців, потім проти більшовиків. 1946 взятий НКВД у полон, засуджений до страти з заміною на 15 років позбавлення волі. Етапований до Норильська. Активний у страйкових подіях у Норильську. Звільнився з гулагу 1956. Жив на Тернопільщині. з ентузіазмом зустрів відновлення незалежності.
Б. Савак. Він жив Україною. - г. «Шлях перемоги», 2002, № 25, 13-19.06, с. 12.

Рак-Михайловський Симон, біл. громад, діяч, публіцист. Н. 1885 Віленщина. П. 1937, загинув на Соловках. Учився в Молодеч. учит. семінарії та в пед. ін-ті Феодосії. Учасник біл. руху в час революції, член уряду в БНР. За сприянням укр. делегації на переговорах у Бересті виступав перед делегаціями. У БССР працював директором Біл. держ. музею в Мінську.

Раковський Християн, сов. держ. функціонер. Н. 1873, Румунія, в болгар. поміщицькій родині. П. 1941, Гулаг. З 1917 сов. активіст. Очолював ВЧК в Одесі і Севастополі. 1919 очолював укр. сов. уряд у Харкові, брав участь 1918 у переговорах у Бересті. Прибічник Троцького, за що й був засуджений на 20 років ув'язнення.
Раковський Х. - ЕУ, т.7, с.2465.

Ракоці Дьордь (Юрій), угорський князь з Трансильванії. Н. 1593. П. 1657. Учасник на спілку зі шведами війни проти Польщі, заявляв претензії на пол. корону. Р. допомагав козацький корпус А. Ждановича. 17.05.1657 військо коаліції зайняло Берестя. Урешті Р. капітулював перед поляками.
М. Гр. ІУР, т. ІХ-2, с.1571.

Рафалович Петро, укр. активіст Берестейщини. Заступник голови (Й. Сацевича) Укр. Допомогового комітету 1941-44 у Кобрині.
В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь. 1939-1955, К., 2005, с.65.

Реньє Жан Луї, фр. генерал. Н. 1771. П. 1814, Париж. Учасник виправ Н. Банапарта. Під час рос. кампанії Р. командував 7 саксонським корпусом, який діяв головню на Поліссі. Окремі загони Р. окупували Берестя, Кобринь, Янів, Пинськ, з цими загонами мав сутички рос. ген. Тормасов.

Реньє Мамерт, пол. активіст. Н. 1815, Пинщина. П. після 1868. Закінчив Пин. повітове училище разом з Ф. Савичам. Відтак учився у Вілен. медико-хірургіч. академії. Близький до діячів «Співдружності пол. народу», цікавився укр. літературою.

О. Ільїн. Пинськ – колиска поліської літератури.-г. «Берест край», №36(92), 17.10.1998.

Репнін Микола Васильович, рос. політ, і військовий діяч. Н. 1734. П. 1801. За успішну участь у поділах Речі Посполитої нагороджений царським урядом 8454 селянами в Пин. економії.

Рибак Норберт, діяч УВО та ОУН. Н. 1897, Монастириська на Тернопільщині. П. 1975. Чикаго. США. В'язень концтабору «Берега Картузька».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с.798.

Рибалко Олександр укр. учений, редактор ж. «Пам'ятки України». Н. 15.01.1951, селище Клавдієве-Тарасове Бородяського району на Київщині. П. 2009. Автор понад 100 наук. праць. Для Берестейщини. зробив чимало, присвятивши їй окремий випуск ж. «Пам'ятки України». К., №3-4, (2002). Особисто відвідав Берестейщину.

Пам'яті Олександра Рибалка.-ЛУ, 2009, 22.02.

Рибачек Роман-Юрій, укр. активіст. Н. 1913, Львів. З вересня по жов-тень 1935 в'язень концтабору «Берега Картузька».

А. Мірчук. Нарис історії ОУН. 2007, с.798.

Рибниця, канал, права притока р. Льви. Стол. завдовжки 46 км.

Ридигер Володимир, дослідник і меліоратор Полісся. Н. 1878 Моск. губ. П. 1971. Учився у Варшав. ун-ті та в Петровській с/г академії. Заснував 1912-15 першу болотну станцію на Поліссі. Пр.: «Осушка приусадебного участка» (Мн., 1915), «О болотах Польсья и естественных методах их культуры» (Самара, 1917), «К вопросу об орошении болот» (М., 1925), «Подпочвенное орошение по кротовим дренам» (М., 1965).

Риковичі, с., Жаб., на р. Тростяниця. В околицях Р. відбулася 1794 битва між пол. корпусом К. Сераковського та рос. військом О. Суворова - перемогли росіяни. У Р. минули юнацькі роки укр. поета О. Лапського.

«**Рідна хата**», укр. добротинне, просвітне патріотичне т-во, аналогічне «Просвіті», виникло 1918 на Холмщині після заборони поляками «Просвіти». Мало 125 філій, в тому числі на Берестейщині (с. Дмитровичі, Кам. Заборонене.)

«**Різун**», псевдонім, укр. повстанець, командир групи. Діяв переважно на території Стол. р-ну. Загинув у бою з загonom НКВД у 1940-х рр.

Річиця, с., Берест., з 1968 в складі Берестя. У 1927 в Р. за ініціативою селянина Д. Мушницького засновано бібліотеку-читальню, відвідувачами якої стало півсела. г. «Наше життя», 1927, 22.05.

Робчич Олехно, шляхтич берест. На офіційних документах 1596 підписувався по-укр.

Є. Гаврилук. Рускі шляхціц на подляскей загородзе. – «Над Бугом і Нарвою», 2004, № 4, с. 28.

Ровчєня Зінаїда, поліська вишивальниця. Родом з с. Гершони Берест. Викладає вишивання в одній з недільних шкіл українознавства у м. Бересті. Учасниця худ. виставок.

В. Заліпа. Кияни дякували за виставку. – «Берест. край», 04.12.1999.

Рогоза Михайло, перший уніяський митрополит. Н. бл. 1540, Білорусь. П. 1599. До того як стати митрополитом був архимандритом у Слуцьку, мав маєток у Пин. пов. Організатор та учасник унійного собору 1596 в Бересті. Орієнтувався на Річ Посполиту.

Рогозна, Рогізна, два села на Берестейщині. 1) Рогізна, с, Берест., ср. Знаменська, 41 км на пд від Берестя. Маєтком у Р. володіли Більські, у XIX ст.- Галицькі, Ясинські, у 1873 -кн. Боратинський. 2) Рогізна, с., Жаб., ср. Ленінська, 10 км на пд. від Жабинки. На 1582: маєток належав С. Колечицькому, у XIX ст. – поміщикам Видацьким.

Родак, пол. поліцай на нім. службі в Кобрині в часи нім. окупації. Свідчив перед медичною службою: «Перевтомлений, не можу більше... 106 зрадників-селян застрелив власною рукою, вже не можу спати! Ті прокляті українці стоять привидами перед мною по ночах. Не можу більше, прошу мене звільнити, бо збожеволю...»

І. Хміль. Українське Полісся, Чіаго, 1976, с.179.

*Черське розп'яття.
Др. пол. XV-XVI ст.*

«Розп'яття з пристоячими», або ще «Черське розп'яття», ікона з с. Черськ. Берест. 28,6 X 22,4. Походить з XV - першої пол. XVI ст. У 1930-х рр надійшла до музею Богословської академії у Львові, згодом передана Національному музею у Львові. Інв. №1-2149. Після пограбування музею в 1984 ікона зникла, і доля її невідома. Залишилися фотокопії. Дослідники вказують на візантійську малярську традицію XIV ст з оригінальними стилістичними особливостями, властивими іншим регіонам Галицько-Волинської держави. Напис на христі: "ІС НАЗАРАНИН. «Тверде «Р» – поліська фонетична особливість.

Б. Александрович. Найдавніші ікони Берестейщини, – ж. «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, № 3-4, с.154-158.

Родзянко Сергій укр. державний діяч. Н. 1866. Був комісаром Центральної Ради на Холмщині у 1917-18, зберіг свою посаду і за Гетьманату.

Рокитниця, с., Жаб., ср. Петровицька, 13 км на пд. від Жабинки. Власники села: у XVI ст. Кишки, у XVII Мосальські, у XIX ст гр. К. Ожаровський. 1917-19 в Р. працює укр. початкова школа - 20 учнів, учитель П. Бондаренко.

Колектив театру Теодори Руденко

Перший ряд, стоять зліва направо: Марта Левицька, Теодора Руденко, Дмитро Левицький (сидить), Агафія Любська, Назар Обидзинський, Ліда Кусенко; другий ряд: Микола Майно-Чорнота, Людмила Грінвальдт, (над нею) Модест Новицький, Михайло Мірза, Петро Бурачок, Марія Майно, Борис Грінвальдт, Віра Мілянська, Сильвестр Мілянський, Марія Мірза

Після однієї з вистав

Перший ряд, зліва направо: Михайло Мірза, Леся Руденко, Арсен Кусенко (сидить), Назар Обидзинський, Теодора Руденко, Борис Грінвальдт, Сильвестр Мілянський, Віра Мілянська

Романюк Михайло, біл. мистецтвознавець, етнограф. Н. 1944, Гомельщина. Закінчив 1975 БТМІ, редагував ж. «Мастацтва Беларусі». Автор районування одягу на території БССР в якому тенденційно порушив етнографічну єдність Берестейщини, довільно сполучив поліські райони з етнічно біл., унаслідок чого вийшла ненаукова дивовижа: вовковийсько-кам'янецький район, пинсько-івацевичський тощо. Довільності в етнографічному розмежуванні виправдуються й обґрунтовуються в пр. Р. «Беларускае народнае адзенне» (Мн., 1981).

Романов Євдоким, біл. етнограф, фольклорист, археолог. Н. 1855, с. Ново-Білиця (тепер у межах Гомеля. П. 1922, Ставропілль. За фахом учитель. Працював інспектором нар. училищ у Грод. губ. Дійсний член Рос. географ. т-ва. Зібрав чимало укр. матеріалу на Берестейщині зокрема записав пісню-баладу про Бондарівну. Пр.: «Матеріали по етнографіи Гродненской губернии», в. 1-2, Вільно, 1911 №12; «Белорусский сборник», в.1-9, 1885-1912.

Російське Благодійне Т-во у Пинську, легальна організація монархічного характеру, вела пропаганду єдиного рос. народу, виступала проти укр. руху. Субсидіювали РБТ місцеві рос. поміщики, зокрема його голова К. Петровський.

А. Ильин. «Шалаш поэтов».- ж. «Гістарычная Брама», № 1, 2004, с. 62.

Руденко Теодори театр, укр. театр, існував у 1920-30 х рр на укр. землях під Польщею. Виник 1920 у Ковелі за ініціативою емігрантів-наддніпрянців. Унаслідок чинності «сокальського кордону трупі Р. не дозволялося пол. владою виступати в

Різдва Богородиці в с. Рухча. Сток. 1730

С. Рудинський. Поклоніння волхвів. 1909.

Галичині, пізніше і на Волині. Трупа давала вистави в центр. Польщі та у воєводствах Поліському. Репертуар: «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака Артемовського, «Ой, не ходи, Грицю», «Маруся Богуславка» М. Старицького, «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка та ін.

Р. Лаврентій. «Наддніпряньський театр» Теодори Руденко. – «Вісник НТШ», Число 37, Львів, 2006, с. 21, 22.

Рудзинський Василь, студент Київської Академії на 1768. Родом з Берестеччини. Виявив бажання вступити до Війська Запорізького. З цією метою його дядько Гриневецький С., ігумен Семионівського монастиря в Бересті та капелан рос. посольства у Варшаві, разом з А. Корвін-Косаковським, секретарем кабінету, звернулися з листами до кошового отамана П. Кальнишевського та військового писаря Ів. Глоби з проханням посприяти Р. щодо вступу до Війська Запорізького.

Зб. Архів коша Нової Запорозької Січі. Опис справ 1713-1776 К., 1994, с. 178.

Рудницький Григорій, селянин з с. Борова, Іван. Економ пана Ю. Крашевського. Учасник пол. повстання.

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006, с. 295.

Рудницький Євген, укр. педагог. Родом з с. Гнойна на Підляшші. До І св. війни вчителював у Симферополі. 1918 очолював учительські курси в Бересті, викладав укр. мову. На початку 1919 повернувся до Криму, де, як припускається, загинув.

Т. Олесюк. Кам'янець - золотий вінець,- ж. «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, № 3-4, с.101, 108.

Русецький Канут, лит. і пол. художник. Н. 1801, Литва. П. 1860 (1861). Учився з СПб, у Вілен. ун-ті. Академік АМ. Серед мист. спадщини Р. є картини «Полювання на зубрів» (1844-51) та й серія пейзажів Біловезької пущі.

Л. Н. Дробау. Русецкі К.І.-Бел. СЭ, т.9, с.185.

Рьомер Альфред, художник, автор полотна «Пинська Модонна», написана 1894, в інтер'єрі собору Францисканців у Пинську.

С

Савченко Яків, сов. критик і поет. Н. 1890, Полт. обл. П. 1937, Гулаг. Належав до ВУСПУ. Зб. «Поезії» (1918), «Земля» (1921). Спочатку символіст. Автор необ'єктивних, замовних випадів у пресі проти Д. Фальківського, закидав йому «есенінщину» Сам зазнав репресій.

Ю. Кововалів. На перехрещених скрижальях. – зб-ка «Д. Фальківський К., 1989, с. 18.

Савчук, укр. повстанець. Діяльність припадає на 1940-і рр на території Дорог. та Іван. р-нів. Загинув у бою з відділом НКВД.

Савчук Зіновій, укр. повстанець. Псевдонім «Шварц», «Олександр». Очолював 1942-46 берест. окружний провід ОУН («Кричевський»). Загинув у бою.

Савчук З. – ж. «Архів», Мн., 1999, №1, с.16-20.

Савчук Микола, панщизняний селянин з с. Машковичі, Пруж. пов. Перебував у пол. повстанчому загоні Т. Пуслівського. Полонений росіянами й відданий у солдати. В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006, с. 308.

Савчук Федір, укр. повстанець. 1942-43 очолював повст. боївку в с. Повіття, Коб., станичний с. Повіття, звідки був родом.

І. Пусько. Наші села були теиторією УПА. – г. «Полишукове слово» № 4, 1992.

Садовський Георгій, провсод. священник Святопокровської церкви в Кам. рні. знаний; своїми зусиллями в обстоюванні рідної культури й освіти.

Г. Мусевич. Щоб була повна ясність. - антологія «До тебе, світе», К., 2003, с.375.

Сайкевич Петро, укр. активіст. Н. 1898, Радехівщина на Львів П. 1985, Канада. Член ОУН. В'язень пол. концтабору «Берега Картузька». З 1948 на еміграції.

Сайкевич П.-ЕУ, т.7, с.2692; Др С. Шухевич. Моє життя. Спогади, Лондон, 1991, с. 601-11.

Саки, с., Жаб., ср. Хмельівська. 7 км на пн.-зх. від Жабинки. Маєтком у С. володіли в ХІХ ст Задорновські та Пржибори. На 1917-19 в с. С. працювала укр. початкова школа 26 учнів. Учитель Ф. Матусевич.

Саламевич Іван (Янка), біл. письменник, публіцист, працівник редакції БелСЭ, автор багатьох ст., в яких послідовно білоруси фікуються матеріали про Берестейщину.

Саливон Інеса, біл. антрополог. Н. 1937, Борисів, Мн. обл. Закінчила Мін. мед. ін-т 1960. З 1968 працює в Ін-ті мистецтвознавства, етнографії та фольклору АН БССР, з 1973 старший наук, працівник. Досліджує антропологию білорусів від Х ст. Праці (у співавторстві): «Нариси з антропології Білорусі» (1976); «Антропология Белоруського Полісся» (1978). У ст. «До питання про антропологічну основу формування фізичного типу білорусів (хронологічні матеріали)» (зб. «Етногенез белорусов», Мн., 1973, с. 91) С. звернула увагу на істотну різницю в антропол. характеристиках українців

Берестейщини і рештою населення БССР. С. покликається на аналогічні висновки В. Бунака і В. Дяченка. Інші пр С: «Новыя антрапол. матэрыялы да праблемы пахаджэння бел. народа» («Весці АН БССР. Серыя грамад. навук» 1969, № 2), «Краниолог. Характеристика населения Белоруссии XVIII-XX вв в связи с вопросами происхождения белорусов» (ж. «Сов. этнография», 1969, № 4).

Салівон І. І. – «Этнаграфія Беларусі», ЕД, Мн., 1989, с. 444.

Самойло Олександр, сов. військ, діяч. Н. 1869, Москва П. 1963. Закінчив Академію генштабу 1898. У І св. війну в опервіддіі генштабу і ставки У 1917 перейшов на бік більшовиків. У складі сов. делегації брав участь у сепаратних переговорах з Німеччиною у Бересті. Учасник переговорів з Фінляндією і Туреччиною.

Самойло А. О. – БСЭ, т. 22, с. 536.

Самойлович О., член ради т-ва «Просвіта» в Кобрині з 1918.

Самсон Андрій, фізик, д-р фіз.-мат. наук. Н. 1932, Давид-Городок, Стол. працівник Ін-ту фізики АН БССР. Пр: в кн. «Методы расчета оптических квантовых генераторов». Мн., 1968; «Генерация регулярных незатухающих пучков излучения». - зб. «Квантовая электроника к лазерная спектроскопия», Мн., 1971.

Самсон А. М. - БелСЭ, т. 9, с. 348.

Самутин Петро, генерал-хорунжий армії УНР. Н. 1889, Полтавщина. П. 1982. Учасник І св. війни. З 1917 в укр. армії: бої з більшовиками і денікінцями. Узимку 1920 С. у Бересті, де разом з ген. М. Безручком формував 6-у стрілецьку Січову дивізію. З дивізією наступав на Київ, вів бої під Замостям. По війні служив у пол. війську. Учасник нім.-пол. війни 1939. Помер у США.

Самутин Н. З.-Довідник з історії України. А-Я, К., 2002, с.716.

Самчук Олександр, окружний провідник ОУН на Берестейщині, загинув у бою з енкаведистами.

З апеля М. Семенюка на урочистій академії до 60-річчя УПА.- Г. «Шлях перемоги», № 46, 07-13, 2002, с. 8.

Самоцький Петро, укр. активіст. Н. 1904, с. Тартаків, Сокальщина. П. 1944, Львів. Закінчив сокальську гімназію та теолог, факультет Львів. ун-ту. Магістр теології. В'язень концтабору «Берега Картузька» – з серпня 1934 по квітень 1936. Загинув від пол. підпілля.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 76 2007, с.804-05.

Галина Сахарук

Сафронович, учень Молодечненської учительської семінарії в 60-і рр XIX ст, очевидно, з Берестейщини родом, записав у Берест. пов. пісню «Туман, туман при долині» з репертуару «Наталки Полтавки» І. Котляревського. Пісня в записові С. опублікована в СПНТСЗК (1866).

Сахарук Галина, поетеса, автор поезій на діялекті. Н. 1952 Корчиці. Коб. Училася в БПІ (тепер ун-т). Пише здебільшого мовою рос. (зб. «Ничего не бывает в мире случайного», 1997;

«Меня своєю лебеди признають»). Добірка поезій С. опублік. в антології «До тебе світе», К., 2003, с. 454-57.

Сахарчук Іван, укр. повстанець. Родом з с. Більськ, Коб. Псевдонім «Хомук». З групи Дворка-Ульковича.

Сахута Євген, біл. мистецтвознавець. Н. 1945, Мн. обл. Закінчив 1972 Вітебський пед. ін-т. Редагував ж. «Мастацтва Беларусі». Пр. у співавторстві: «Громадський, сімейний побут і духовна культура населення Полісся» (1987), «Історія біл. мистецтва» т 1-3 (1987-89). С. послідовно, усупереч фактам, білорусифікує духовну і матеріальну культуру українців Берестейщини. Хоча про мистецькі промисля Кам'янецького рну мав сказати, що вони не мають аналогів в інших регіонах Респ. Білорусь.

Сацкевич Софія, уродженка с. Лунич Лунинецький рн. Від С. записано пісні кутового циклу.

Сацюта Андрій, нар. учитель, родом з с. Критишин Іван. Учителював у повоєнні роки в с. Рудськ, Іван. За сфабрикованою справою засуджений у Пинську військ. трибуналом на 10 років ув'язненні Термін відбував у концтаборах Кемеровської обл.

Сачанюк Петро, член Укр. громад.-культурного об'єднання Берестейщини. Закінчив Берест. інженерно-буд. ін-т 1998.

М. Козловський. Укр. відродження на Берестейщині в 1980-90-х роках. Слов'янськ, 2006, с.40.

І. С. Свенціцький

Свенціцький Іларіон, укр. мистецтвознавець, мовознавець музеєзнавець, публіцист. Н. 1876, Буськ на Львівщині. П. 1956. Один з засновників музею Укр. мистецтва у Львові. Відбув кілька відвідин Полісся, через що дослідники називали С. «емісаром Шептицького». За опрацювання біл. тем та допомогу Цьотці у Львові дехто приписував С. біл. походження. Насправді предки С. могли походити з Берестейщини: серед поліського шляхетства зустрічаються носії прізвища С. Пр.: Бучацьке євангеліє XIII ст.; Бойківський говір с. Бітля; Основи науки про мову українську; Нариси з історії укр. мови; Про музей і музейництво; Прикраси рукописів Галицької України XVI ст.; Початки книгодрукування на землях України; Іконостас Галицької

України XV- XVIст.; Розвиток укр. мистецтва в Зах. Україні; Похоронні голосіння; Перший друкар України - Іван Федоров Москвитянин; праці С. з франкознавства. Пр. на біл. теми: Відродження біл. письменства (г. «Діло», 1908); Основи відродження біл. письменства (зб. «Привіт Іванові Франкові в сороколітте його письменської праці 1874-1914»); Розквіт культурно-національного життя Східної Білорусі (Львів, 1928).

Свенціцька М.,, поліська дідичка. На 1911 володіла маєтком у с. Плоскому. Коб.

Свенціцький Сигизмунд, син Карла, заслужений лікар, др медицини. Н. 1836, с. Христиново, Дорог. П. 1910, Мінськ. Учився в Медико-хірургіч. академії в СПб. Працював у галузі внутрішньо-порожнинної хірургії. Організував безплатну амбулаторію для бідних.

БелСЭ, т.9, с.451-52.

Свидригайло, вел. лит. князь, очолював повстання проти своїх свояків Ягайла та Сигизмунда (Жигимонта). Намагався використати укр. та біл. феодалів, незадоволених обмеженням у ВкнЛит. прав православних. Двічі з військом перебував на Берестейщині.

Свистун Микола, укр. діяч. Н. 1912, с. Ордів, Радех. рн на Львівщині. П. 1944 біля с. Обгів коло Дубна. Активіст ОУН, псевдоніми: «Ворон», «Ясень». Окружний провідник ОУН Берестейщини 1941-42. Курінний УПА.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с.805.

Свицове, с., Кам., сн. Ратайчицька. 15 км на пд-зх від Кам'янця. Маєток Гриневецьких. У 1920-30-х-рр в школі С. викладалася укр. мова і літ.

«Світанок», народний співочий ансамбль в с. Оріхівське, Коб. Заснований 1986, керівник- Ів. Бойтик. Один з переможців на фестивалі в Мінську.

А. Тетерук. Третє свято. – г. «Берест. край», №28, 19-25.07.1997.

Свята Воля, с. і ср. Івацевичський рн. На шляху Івацевичі-Телехани. Лісництво. 1944 німці у СВ спалили 137 хат, убили 413 жителів села.

«Святий Антоній Падуанський», п'єса-діялог, виставлялася на сценах колегіумів та шкіл, на початку XVII ст була виставлена спудеями єзуїтського колегіума в Бересті.

«Святий Онуфрій» ікона XVI ст з Берестейщини. Утримується в Держ. Мист. Музеї у Мінську.

ЭЛМБел., т.2, с.565.

Святополк-Четвертинський Борис, князь, потомок київ. і відповідно пин. Рюриковичів. Н. 1778, Варшава. П. 1866, Москва. З сім'ї спольщеного магната перемиського каштеляна Антонія-Станислава, який під час пол. повстання 1794 займав пророс. позицію, за що поляками був повішений у Варшаві. Сім'єю повшеного заопікувався царський двір, а також О. Суворов, при якому кн. Борис був ад'ютантом, навіть на засланні в Кобрині, де отримав від опікуна 65 кріпаків. Відтак кн. Борис опиняється в Петербурзі та в Москві, стає царедворцем і дуелянтом. Поріднився з кн. Гагаріними, коло його знайомих: кн. П. Вяземський (швагер), О. Каковський, Д. Давидов, О. Пушкін. Один з потомків кн. Бориса, царський генерал, у 1917 перейшов до армії УНР.

Севрюк Олександр, укр. політик, дипломат. Н. 1893. П. 1941, Німеччина. Член УПСР. Член ЦР. У 1918 голова укр. делегації на переговорах у Бересті. Потім посол УНР в Берліні. 1920-31 С. у Франції, де стає советофілом. З 1931 в Німеччині. Загинув за загадкових обставин. У г. «Укр. вісті» опублікував цикл ст. про мирні переговори в Бересті.

Севрюк О. О. – Довідник з історії України. А-Я. К., 2003, с. 729.

Селихенське озеро, біля с. Селяхи, Берест. Завдовжки 1 км, завширки 0,7 км, площа 0,5 км кв. Належить до групи Шацьких озер.

Селивончик Максим, житель с. Мазурі, Коб. Загітований комун. пропагандою С. 1938 перейшов у Сов. Союз. На кордоні затриманий як пол. шпигун, засуджений советами до страти.

К. Ядвіга. Вітраж генацыду. – ж. «Спадчына», Мн., 1990, №3 с.63.

«Селянський Союз», західноукр. партія лівого напрямку, оформлена 1926, пов'язана з Сельробом. На повітовому з'їзді в Бересті в липні 1926 взяло участь 200 делегатів. З резолюції з'їзду за № 8: «З'їзд протестує проти насильницької колонізації укр. дітей в пол. школах. Селянство Берестейщини не раз заявляло, що визнає себе українським та домагається для своїх дітей рідної укр. школи. З'їзд рішуче домагається від Уряду повернення з новим шкільним роком укр. шкільництва по селах і в місті для укр. дітей. Селянство заявляє, що не заперестане боротьби за навчання дітей і народню освіту в своїй укр. мові».

Семен Дядькович. боярин гал.-вол. кн. Лева Даниловича. Відряджений 1289 до Берестя у справі конфлікту між князями Мстиславом і Юрієм за місто над Бугом.

Гал.-вол. літопис, Львів, «Червона калина», 1994, с.160.

Семенівці, с., Жаб., ср. Кривлянська. 9 км на пд від Жабинки Маєтком в С. володі Естки. Селяни С. вимагали в пол. влади відкрити в селі укр. школу.

г. «Наше життя», №49(224), 03.12.1926.

Сементук Василь, провідник ОУН Ковельської округи, псевдонім «Ярий». Н. бл. 1920, Ковельщина. Загинув у бою 17.01.1954, с. Буцинь. Старо-Вижів. рн. Брав участь у рейдах повст. груп у Литві і Білорусь через Берестейщину. Після скасування Берест. округи і приєднання її до округи Ковельської очолював також підпільну мережу Берестейщини.

М. Савчин. Тисяча доріг, Торонто-Львів, 1995, с.382.

Семенюк Антон, укр. повстанець. Н. 1930, с. Самари, Рат. рн на Волині. Брат Гната, член повст. групи «Дворка-Улькевича». Взятий у полон 1949. Уся сім'я репресована.

В. Данилюк.-г. «Молода Волинь», 09.10.1992.

Семенюк Віталій, укр. активіст з с. Жухівці, Коб. Син укр. поета Степана С. (СБ-1, с. 276). Разом з дружиною Галиною пожертвував 1997 для г. «Берест. край» 1 млн біл. рублів.

Мільйон на газету. – г. «Берест, край», 1997, 01.11. № 39 (48).

Семенюк Галина, укр. активістка Берестейщини. Н. 01.02. 1929, с. Жухівці, Коб. Закінчила пед. технікум у Бересті. Член «Просвіти Берестейщини ім. Т. Шевченка» до її заборони біл. владами. Невістка укр. поета Степана С., записує і публікує

Галина Семенюк

пісні рідного краю. У г. «Берест, край» опубліковано добірку нар. пісень у записах С. «Старовинні укр. пісні про жіночу долю» (г. «Берест. край», 09-15.08.1997). Пише оповідання.

Семенюк г.- альманах «До тебе, світе», К., 2003, с.347-51.

Семенюк Гнат, укр. повстанець. Н. 1923, с. Самари, Ратнен. рн на Волині. П. 03.03.1948, хутір Мельники, Жаб. Псевдонім «Заренко», Належав до повст. групи «Дворка-Улькевича». Загинув у бою. Сім'я репресована. Брат Антона С.

В. Данилюк.-г. «Молода Волинь», 09.10,1992.

Семенюк Степан, активіст ОУН. Н. 1899, с. Шпанів, Рівненщина. Секретар Рівнен. пов. комітету УСРП. Член УВО й ОУН, повіт. провідник. Двічі суджений пол. судами – у Рівному 1932 на 3 роки і в Любліні на 8 років. В'язень концтабору «Берега Картузька» 1939. Заарештований 1940 НКВД. розстріляний. Псевдоніми «Муляр», «Семенов».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с.807-08.

Степан Семенюк

Семенюк Степан, учасник укр. визв. руху з 1930-х рр. Н. 1920, с. Гаразда біля Луцька. Повстанець, учасник боїв з нім. та рос. окупантами. 1948 арештований і засуджений у Луцьку до страти. Страту замінено на каторгу. Утримувався в каторжних концтаборах Тайшету і Норильська, де також причетний був до укр. життя. С.-автор спогадів, що друкуються в ж. «Визвольний шлях». Розповідаючи про УПА та про поневірвання в рос. каторжних концтаборах, С. усе згадує про рух «від Берестя до Карпат», про участь у ньому багатьох синів Берестейщини.

Сенютович Бережний В'ячеслав, укр. історик (генеалог та геральдист). Н. 1902, Полтавщина. П. 1992, США. Ун-т закінчив у Београді, відтак УВУ у Мюнхені. Пр. СБ, в яких є матеріяли про минуле Берестейщини: «Байда-Вишневецький та його рід» (1953); «Гальшка Гулевич та її рід» (1957); «Родинні зв'язки князів Несвіцьких із князями Острозькими» (1968); «Історичне місце князя Федька Несвіцького» (1958). На думку СБ, князі Несвіцькі, Вишневецькі та Острозькі були нащадками пин. князів Рюриковичів-Юрійовичів.

О. Купчинський. В'ячеслав Сенютович-Бережний. -ж. «Вісник НТШ 2002, ч. 28, с. 31-34.

Сень Євген, активіст ОУН. Н. 1911, с. Ощів, Грубешів, пов. В'язень пол. концтабору «Берега Картузька» від 11 липня по – 3 грудня 1934. Навчався 1935-36 у гр.-кат. (ун) дух. семінарії.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с. 809.

Сенько Приступич, боярин кобринських князів, XV ст.

Сергійчук Володимир, укр. історик, доктор історич. наук професор, директор Центру українознавства Київ. нац. ун-ту ім. Шевченка. Автор пр. «Етнічні межі і дер-

Володимир Сергійчук

жавний кордон України» (К., 2002). У розділі «Північ, захід» С. проконстатував укр. етнічну природу Берестейщини: «Місцеве населення залишилося вірним рідній мові і традиціям своїх предків; на початку ХХ ст. воно залишилося тут у переважній більшості українським. Це й зумовило те, що умовами Берест. угоди в 1918 році вказаний регіон передбачалося включити до складу Укр. держави. Від Пружан кордон мав іти до Вігонівського озера. Ця лінія в основному відповідала етнічному розселенню українців на тутешніх теренах». Публікація С. споряджена текстами: «Присяги їх милостей панів обивателів Пинських, відданої гетьманові Богдану Хмельницькому, р. 1657»; «Протоколи переговорів укр. та біл. делегацій щодо визначення державних кордонів» (19-22 квітня 1918 р); «Доповідна записка керівників Пинського земства міністру внутрішніх справ Укр. Держави про становище в повіті» (1918); «Доповідна записка священника Н. Котовича Міністру нар. освіти Укр. Держави щодо укр. Берестейщини» (28 травня 1918 р); «Лист Холмського губернського комісара УНР О. Скорописа-Йолтуховського до Ради Міністрів України з проханням терміново допомогти збройною силою в зв'язку з пол. агресією» (10 січня 1919 р) тощо.

Середа, житель с. Залядиння, Іван., 1952 засуджений військ. трибуналом Пин. обл. на 25 років ув'язнення за контакти з укр. повстанцями. В ув'язненні піддавався тортурам, унаслідок чого захворів психічно: йому вчувався плач малолітнього сина у сусідній камері.

Середа І., біл. діяч самостійницького спрямування. Очолював уряд Біл. Нар. Республіки. Учасник переговорів у Бересті 1918, куди потрапив за посередництвом делегації УНР.

Середова Річка, річка у Берест. та Малорит. рнах. Завдовжки 28 км. Витікає від с. Хмелівка, Малорит. Раніше впадала до Бугу, тепер СР відведено каналом у р. Спанівку.

Середяк Юліян, укр. активіст на Зах. Україні. Н. 1913, Дрогобиччина. П. 2000, Буенос-Айрес. З початком нім.-пол. війни 1939 запроторений пол. владою до концтабору «Берега Картузька», звідки вийшов з поразкою Польщі.

Посмертна згадка.-г. «Шлях перемоги», 2002, 08.11. № 42-43, с.15.

Серники, нас. пункт Заріччянського рну, обл Рівненська. На р. Стублі. С. від своїх початків належали до Турово-Пин. князівства, потім до Пин. повіту. У XVII ст. С. володіли православні укр. шляхтичі Костюшки. У місцевому храмі св. Димитрія зберігаються два давні образи - «Божої Матері» та «Св. Миколая».

Сехновичі Великі, с., Жаб., ср. Кривлянська, 20 км на пн-сх від Берестя, 10 км від Жабянки. Перша згадка про СВ припадає на 1452, коли власником села став Кость Федорович (Костюшко).

У СВ пам'ятка архітектури - церква св. Миколая, збудована 1727 на кошти берест. міського писаря Павла Костюшка. Пізніше СВ володіли Чарторийські, з 1783 орендарем СВ був суддя Залеський.

Сераковський Кароль, пол. генерал, сподвижник Костюшка Н. 1752. П. 1820. Командував пол. дивізією в битві з росіянами 17.09.1794 під Крупчицями (тепер у складі с. Чижевщина, Жаб.). Росіян очолював О. Суворов. Поляки зазнали поразки.

Сигарів Василь Опанасович, укр. військ. діяч. Н. 1868, Кубань. Р. см. невід. Закінчив Миколаївську академію Генштабу. Учасник I св. війни. З 1918 в армії УНР. Після визв. змагань жив у Бересті.

Сигарів В. – Довідник з історії України. А-Я, К., 2002, с.745.

Сидоришин Микола, укр. активіст, член Укр. гром.-культурного об'єднання Берестейщини до його заборони біл. владами.

М. Козловський. При початках укр. відродження 1980-1990-х рр. – ж. «Пам'ятки України: історія і культура», К., 2002, №3-4, с.123.

Сидорович Іван, новатор виробництва. Н. 1927, с. Красне, Пруж. Закінчив Біл. політех, ін-т 1960 та Моск. ін-т керування господарством 1971. З 1961 директор Біл. автозаводу в Мінську. З 1972 нач. Голов. управління з виробництва вантажних автомобілів мін-ва автомоб. пром. СССР. Держ. премія.

Сидорук Іван, житель с. Стовли, Жаб. Земляк і друг укр. поета В. Китаєвського, співучасник патріотичного руху на Поліссі. Поширював у воєводстві Поліському укр. періодика.

І. Пусько. Мужність поліщука,- ЛУ, 1968, №15, 16.01.

Симеонівська церква в Бересті. Побудована 1865. Стиль рос.-візантійський. До 1989 в Сц архівний склад.

Симеонівська церква. Берестя

Симинов Костянтин (Кирило), рос. сов. письменник-баталіст. Н. 1915, Петроград. П. 1979. Лавреат усіх сов. літ. премій. Тв.: «Льодове побоїще», зб. віршів (1938); «Фронтові вірші» (1942); В ім'я дружби» (1961); «Звичайна історія», п'єса (1940); «Рос. люди», п'єса (1942); «Рос. питання», п'єса (1946). Повісті і романи: «Дні і ночі» (1943-44); «Товариші по зброї» (1952); «Живі і мертві» (1959). У п'єсі «Безсмертна залага» 1956 до крайніх меж героїзовано події навколо Берест. фортеці. С. хизувався своїм сталінізмом.

Сиренко Роман, мешканець с. Лускали, Кам., активіст місцевої «Просвіти».

Г. Мусевич. Щоб була повна ясність.- антологія «До тебе, світе» К., 2003, с. 373.

Сичі , с., Берест., ср. Мотикальська, 20 км на пн-зх від Берестя, На 1665 село належало С. Трояновському, у XIX ст – Висоцькому. Жителі С. вимагали від пол. влади відкрити у селі укр. школу.

г. «Наше життя», №49(224),03.12.1926.

Сікорський Полікарп (до постригу Петро укр. православний діяч, митрополит. Н. 1875, Київщина. П. 1953, Париж. Закінчив Киї. дух. семінарію та юрфак. Київ. ун-ту. Під час проголошення акту відновлення державності у Львові 30.06.1941 звернувся до народу з закликом підтримувати державність. Очоловав собор УАПЦ в Пинську 1942. Доконав хиротонію єпископів за участю єп. пинського Олександра (Іноземцева).

Сінчук Іван Іванович, історик-нумізмат. Н. 08.03.1966, Кобринь. Вчився в БДУ. Пр.: « Петрографічне вивчення археол. кераміки з розкопок у Могильові і Бихові», «Торунські орти: метрологія і техніка виготовлення», «Дэнарыі Вялікага княства Літоўскага з каменных магілёўнаў Венаўшчыны і Куклі».

Скибичі. с. і ср. Дорог., 10 км на сх від Дорогичина. Маєтком у С. володіли Крашевські, Корозови, Песецькі, Яциновичі. У С. у вересні 1939 відбулася збройна акція Польського лозового козацтва (ОУН) з розброєння пол. військовослужбовців.

Скирмунти (див. СБ-1, с.280). **Скирмунт**, значиться в одному шляхетському доносі з XVII ст як прибічник Б. Хмельницького. **Олена** С. скульптор і малярка. Н. 1827, Пинськ. П. 1874. З магнатського спольщеного роду. Навчалася у Вільні, Парижі, Берліні. Писала польські пейзажі. Дружина пол. діяча засланця Б. Залеського, друга Т. Шевченка. Небога худ. Н. Орди (О. Ільїн. Скирмунти.-г. «Берест. край», №2(102), 30.02. 1999. **Констанція** С., дочка Казимира, пол. письменниця. Н. 1851, Пинськ. П. 1933. Спадкоємниця Н. Орди - понад 1000 малюнків останнього передала музеєві у Кракові. Утримувала на свої кошти пол. нелегальні школи на Поліссі. Власниця палацу Бутримовича у Пинську. ТВ.: «Історія Литви» (1885), романи «Над Німаном.» «Над Балтикою» (1897) (О. Ільїн. Скирмунти.- г. «Берест. край», 1999, 20.02, №2(102). **Роман** С. (див. СБ-1, с.280). Розстріляний 1939 більшовиками. **Болеслав** С., син Генриха, з пин. С. Н. 1859. Р. см. невід. Працював у берест. відділі шляхів сполучення. Пол. активіст. (А. Ильин. Польское национальное движение на Полесье в начале XXв.-ж. «Гістарычная Брама», 2004, №1, с.75). **Костянтин** С., пол. дипломат, з пин. магнатів. На 1931 посол Польщі в Лондоні. Інформував пол. уряд про виступи в Англії укр. діячки М. Рудницької з викривальними промовами про пол. терор проти українців.

Зб. «Мілена Рудницькм», Львів, 1998, с. 616-19.

«Скопці», могила в околицях с. Антонове. Малорит, в урочищі Панському: 6 насипів заввишки 0,2-0,7 м і діаметром 6-12 м. Місцевий переказ називає С. шведською могилою, відносячи її до часів Північної війни.

Скоропادا Олекса, член ОУН. Родом з Дермані, Рівенщина. Відбув ув'язнення в пол. концтаборі «Берега Картузька». Після звільнення 1939 очоловав селянський комітет.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь. 1939-1955, К., 2005, с. 65.

Скращук Олександр, поет-пісняр з Дивина, Коб. Пише і співає укр. мовою. Пісні С., зокрема «Ялинка», співаються на Кобринщині як народні.

Славой - Складковський Феліціян, пол. держ. діяч. Н. 1885. П. 1962. За освітою лікар. 1936-39 голова пол. уряду. Генерал. Один з батьків пол. концтабору «Берега Картузька». Причетний до пацифікацій у Зах. Україні.

В. Гоцький. Берега Картузька.-ж. «Біль». Львів, 1991, вип. 2, с. 9-19; Складковський Ф. - ЕУ, т.8, с.2859; Ів. Кедрин. Життя. Події. Люди. Нью-Йорк, 1976, с.156.

Славутич Яр, укр. письменник. Н. 1918, с. Благодатне, Січеславщина. Від 1944 в еміграції. Проф. Альбертського ун-ту. Автор понад 20 книг. У драм. поемі «Світичі» С. вклав в уста О. Кониському (укр. письм.) такі слова: «Нехай присвітить Україна всім (Ген від Берестя до Кубані й Дону), Чи від Одеси ген по Стародуб. Нам треба світичів».

Славутич Яр.- ЕУ, т. 8, с. 2880.

Снітко Іван, сов. військ, діяч. контр-адмірал. Н. 1896 Хомськ, Дорог. З сім'ї вчителя. З 1912 в рос. флоті, закінчив Військово-морську академію. Учасник обох світ. воєн.

Собчук Володимир, укр. історик, кандидат істор. наук, автор низки праць про Берестейщину. С. намагається визначити «реальну етнічну ідентичність» автохтонного населення краю, робить екскурси в його історію. «Берестцани», за висновком С., -українці, які потрапили в несприятливі умови, живуть під загрозою етноциду, але інстинктивно тримаються своєї тутешності, тобто українства. Пр. С. про Берестейщину: «Міжетнічна диференціація на Берестейщині в площині етносвідомості» (2001); «Брестський варіант валуєвського циркуляра» (г. «Волинь» 09.01.1999); «Етнокультурна ідентифікація населення Берестейщини»; «Своєрідність білоруського весільного обряду» (1996).

Собчук Федір, с. Повіття, Коб., родом. З 1943 воїн УПА Полонений КГБ, засуджений до страти.

І. Пашук. Укр. Повст. Армія на Берестейщині, Луцьк, 2008, с.232.

Соколов Володимир, етнограф і фольклорист, дослідник Турівського Полісся. Др. полов., XIX ст. У 60 -х рр жив у Турові. Праці: « Нарис нар. святкування і молінь на Поліссі». Полісся: мандрівка на озеро Князь-Жид», «Лист з Полісся» (всі 1869), «Турівська кантата Іоану Хрестителю» (1879), «Де мощі св. Кирила Турівського» (1884).

Соколов Микола, рос. мовознавець. Н. 1875, м.Трубчевськ, Брян. обл. П. 1923. Закінчив Моск. ун-т. Працював в ун-тах Москви і Тарту. З 1905 співпрацює з Москов. діалектологічною комісією. Співавтор «Опыта диалектолог. карты русского языка в Европе с добавлением очерка русск. диалектологии» (1905). На згаданій карті Берестейщина позначена в складі укр. ареалу.

Сокольников Георгій (спр. прізви. Брильянт), сов. дипломат, заступник наркома інозем. справ. Разом з Чечеріним Г. підписував 03.03.1918 в Бересті сепаратний мир з Німеччиною. На 1922 С. член ЦК ВКП(б). Один з ідеологів побудови системи сов. конц-

таборів. У 1925 С. учасник «нової опозиції Зінов'єва і Каменєва», яка намагалася усунути Сталіна. У процесі Бухарина засуджений до ув'язнення. Помер у концтаборі.

«Сокоренко», псевдонім, укр. повстанець, командир відтинка – 800 чол. У грудні 1944 загін С. увійшов на територію Пин. обл., форсував Дніпровсько-Бузький канал і через села Рудківка, Потаповичі, Сулове, Бродниця зайшов на півночі в етнічно біл. Івацевицький р-н, де мав бій з частинами ЧА. С. в бою загинув. Похований в околицях с. Потаповичі, Іван. Більшовики зруйнували могилу С. Відходячи на пд повстанці з загону С. висадили в повітря військові об'єкти вздовж Дніпровсько-Бузького каналу.

Соловій В., укр. просвітянин на Берестейщині, член берест. «Просвіти». Старшина армії УНР. Читав у Бересті реферати на теми укр. історії та літератури, зокрема про О. Стороженка. В архівах пол. поліції про С. сказано: «Колишній петлюрівський офіцер... постійно твердить, що Полісся має належати Україні...»

І. Ласкевич. Это было удивительное время.- г. «Берест, край», серпень 1996.

Сомчинський Сергій, активіст ОУН, з Ковеля. З червня по жовтень 1935 відбув термін ув'язнення в концтаборі «Береза Картузька».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.434.

Сорочні с., Дорог, ср. Гутівська. 20 км на пн-сх від Дорогичина. Один з центрів нар. ремесел. 15.09.1943 німці вбили в С. 144 жителів.

Соха с., Дорог. Маєток у С. належав панам Вислоухам.

«Союз Українок», жіноча організація. Виник СУ 1917 на ґрунті Жіночої Громади в Галичині. Програма СУ передбачала активізацію укр. жіноцтва в сусп., проф. та освітньому плані. У діяльності СУ брали участь видатні українки: С. Русова, О. Кисілевська, Н. Лівіцька-Холодна, М. Рудницька та ін. У 1927 виникло 8 філій СУ на Волині, також філія в Бересті, очолювана О. Крижанівською. СУ закритий поляками 1938, замість СУ створено було «Дружину княгині Ольги», яка діяла до 1939. Сов. влада також заборонила СУ, активних членкинь репресувала. СУ відновлений в Україні 1991. СУ мав свою пресу: «Наша мета», «Жіночий вісник», «Жіноча доля», «Жіноча воля», «Нова хата», «Жіночий голос», «Жінка», «Громадянка»-всі у Львові.

Союз Українок.- ЕУ, т. 8, с. 2985-88.

«Спас», ікона XIX ст, з Іван. рну. Утримується в Музеї старобіл. культури в Мінську. ЕЛМБел., т.1, с.297.

Стайки, с., Пин., ср., Хоїнська, 35 км. на пд від Пинська, 10 км від волин. межі. Серед власників села у XVI ст. згадуються: І. С. Доманович, Велятицькі, Горбачевські, Петрашковичі, Полховські, Нелюбовичі-Тукальські. У XVII ст. митрополит київ. Йосиф Нелюбович-Тукальський подарував 1665 с. С. Києво-Могилянській академії.

З. Хижняк. Варлаам Ясинський: «Обителі сея святої ради»... – г. «Час», К., 04.10.1997.

Станкевич Ян, біл. мовознавець і публіцист. З Віленщини родом. Учився в ун-ті Праги. По 2 св. війні в еміграції. Автор численних публікацій з необгрунтованими претензіями до України: територіяльні зазіхання - до біл. територій С. відносить укр. землі на північ від лінії Холм-Рівне-Житомир-Київ-Ніжин; до укр. історії: деревляни («дзярване») і сіверяни, навіть мешканці і князі Тмутаракані («Цьмуцяракані») - білоруси. Початковий літопис. Слово о полку Ігоревім С. відносить до біл. літератури. Укр. діячі Гальшка Гулевичівна, М. С. Кричевський, Ів. Бруяка, Йосиф Нелюбович-Тукальський, Б. Хмельницький, І. Виговський, П. Орлик - білоруси.

Берестейщина в писаннях С. – Білорусь, ніякої укр. мови і культури тут нема. Укр. учені О. Горбач, Ів. Сидорук (полішук), К. Тищенко, Т. Олесіюк успішно спростували маячні вигадки С. Публ. С.: «Месца бел. языка сярод йінших славянскіх языкоу і час яго узьніку»; «Этнаграфічныя і гістарычныя тэрыторыі і граніцы Беларусі». – Веда, Нью-Йорк, 1952, № 9, 10; «Сваеасаблівая моваведа п. Сідарука.» – Бацькоушчына, Мюнхен. 1955; «3 укр. дачыненняу да Вялікалітвы-Беларусі», Нью-Йорк. 1970; «Час повстання народув бялорускаго і украінскаго». – «Справи народовсцьове», 1931, ч. 4-5.

Старий Двір, с., Малорит., ср. Чорнянська, 20 км від вол. межі, 31 км на пд-сх від Малорити. Селяни СД вимагали від пол. мін-ва освіти заснувати в селі укр. школу. г. «Наше життя», № 49(224), 03.12.1926.

Старовольський Шимон, пол. письменник та історик. Н. 1588, с. Староволя, Пруж., П. 1656. Зі шляхет. сім'ї. Вчився в ун-ті Кракова. Учасник Хотинської кампанії 1620-21. Автор праць: «Історія Сигизмунда І» (Краків, 1616), «Польща» (Кельн, 1632). С. високо оцінював військове мистецтво запорозьких козаків та їх значення у війнах з татарами і Туреччиною.

Я. Ісаєвич. Старовольський Ш.- РЕІУ, т.4, с.206.

Старомлини, с., Дорог., ср. Хомська. 20 км на пн від Дорогичина. В околицях с. С. є городище XI-XII ст, яке належало волинянам. На згаданій території в XI ст було розташоване, як вважається, селище Здітове, належне до Турово-Пин. єпархії, отже, і до князівства. Маєтком у С. в XIX ст. володіли магнати Пусловські.

Василь Стасюк

Старосілля, с., Іван., ср. Сичовська. 10 км від Іванова. Жителі С. домагалися в пол. влади укр. школи в селі. г. «Наше життя», № 49(224), 03.12.1926.

Старчаков Володимир, укр. художник. Н. 1911, с. Рочань на Харківщині. П. 1968, Берестя. Закінчив Харків, худ. ін-т. З 1951 жив у Бересті. Автор діорами в краєзнав. музеї Берестя «Біловезька пуца» (1957), інші картини; «Старі гнізда», «Березневе сонце», «Валуни».

Художники Сов. Белоруссии, Мн., 1976.

Стасевич Павло, біл. публіцист, автор книги «Село над Ясельдою» («Веска над Ясельдай», Мн., в-во «Польмя», 1991). С. білорусифікує с. Мотоль. Іван., його мешканців та історію.

Державна територія України й українські етнічні землі

*Михайлівська церква (18 ст.)
с. Степанки, Жаб.*

Стасюк Василь, укр. поет. Н. 23.08.1956, с. Лукове, Малорит. Закінчив 1979 БПІ. Учителює. Займається туризмом. Уг. «Берест. край» (01-04.04.1997) опубл. добірка віршів С. «Світязянка», «Почую слово на рудной мови», «Про перістого бичка», «Дорога додому».

Стасюк В. – антологія «До тебе, світе» К., 2003, с. 478-82.

Стебельський Степан-Тарас, старшина УПА. Н. 1914, с. Голинь, Калущина на Івано-Франківщині. П. 1949, Словаччина. Закінчив учит. семінарію. Учився в школі

підхорунжих у пол. армії. Член ОУН з 1934. В'язень пол. концтабору «Береза Картузька» 1939. Сотник УПА. загинув під час рейду. Псевдонім «Хрін».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с.818.

Стеброве, с., Жаб., На 1917-19 у С. працює укр. почат. школа 44 учні, вчитель А. Вертельник. У 1930-х рр у С. діяв укр. кооператив «Селянська самопомога», «Просвіта». Жителі С. просили пол. владу відкрити з селі укр. школу.

Г. «Наше життя», №49 (224), 03.12.1926.

Стейкинт, ятвязький ватаг, можливо князь. Убитий 1253 кн. Левом Даниловичем у двобої.

М. Г. ІУР, т.3, К., 1993, с. 164.

«Степ», кодова назва Пин. надрайонного проводу ОУН, до якого належали 1942-47 підпільні структури м. Пинська, Пин., Лунинецького, Логишинського, Жабчицького, Іван та Дорог. рнів, а також р-ни Вол. обл. Морочнянський та Любешівський. Очолювали с. провідники «Вірний», потім «Волос».

«Степ»- ж. «Архіви». Мн., 1993, №1, с. 16-20.

Степанів Олена, укр. науковець-географ, педагог, кооперативний та громад. діяч. Н.1892, с. Вишнівчик, Львівщина. П. 1963, Львів. Вчилася у Віденському ун-ті. У I св. війну С. у легіоні Укр. Січ. Стрільців та в УГА. Відбула рос. полон. Член НТШ. Учителювала. З 1945 доцент Львів. ун-ту. 1949-56 ув'язнена за свою колишню участь у визвольному русі. У пр. С. Берестейщина трактується як інтегральна частина України. Пр. С.: «Кооперативи здоров'я» (1931), «Сучасний Львів», «Антропологеографія України», «Трудови резерви Львівщини» (1949), «Дністер - важлива транспортна магістраль».

36. «Олена Степанів. Наукові праці. Есе. Спогади», Львів, 2003, с. 244, 247.

Степанки, с., Жаб. 11 км на пд. від Жабинки. Власниками села були М. Райський. підстароста берест., Ф. Радецький, М. Яцинич. У 1930-х рр. в С. працював укр. кооператив «Селянська самопомога», діяла філія «Просвіти».

Степанюк Олександр. укр. повстанець. Псевдонім «Богун». Очолював окружний провід ОУН на Берестейщині 1948-50.

Степанюк А.- ж. «Архіви», Мн., №1, 1999, с.18.

М. Степова-Карпяк

Степова - Карпяк Марія, укр. акторка. Н. 1903, Пинськ, П. 1984, Філадельфія, США. 1924-32 виступає в пересувних театрах Зах. України – Залевського, Н. Бойка, П. Сороки, І. Когутяка, Й. Стадника, 1932-44 – в «Заграві», ім. Котляревського, у держ. театрі ім. Лесі Українки у Львові 1939-41. По війні С-К в еміграції в Ансамблі Укр. акторів (Німеччина, 1945). З ролей укр. репертуару: Дівчина на згарищах («Батурин» за Б. Лепким), Стаканчиха («Народний Малахій» М. Куліша), Палажка («Ніч під Івана Купала» М. Старицького), а також провідні ролі в п'єсах А. Рідлея, С. Моема, О. Сумбатова, Дж. Прістлі.

Степова-Карп'як М.- ЕУ, т.8, с.3048.

Стеткевич Юрій. син Криштофа, шляхтич пин., родич О. Стеткевич-Виговської, представник покатоличеної галузі фамілії. Спочатку орієнтувався на Москву, 1655 переїхав до Чигирин, де вже була його рідня, Олена і Михайло.

В. Липинський. Україна на переломі. 1657-1659, К., 1997, с. 288.

Стець Роман, укр. активіст. Н. 1909. Р. см. невід. Учився на юридичному факультеті. Секретар філії «Просвіти» в Городку на Львівщині. У 1935 в'язень концтабору «Берега Картузька». По Др. св. війні в еміграції.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с. 819.

Столинський військовий **полігон**, задіяний 1963. Випробовувались зразки нової зброї, в тому числі ядерної, внаслідок чого наявність стронція на Поліссі

*Церква Олександра Невського
с. Стрельна, 1800*

*Плита на могилі О. Стороженка
на Тришинському цвинтарі в
Барасті*

вища, ніж в районі Семипалатинська. Рівненська АС збудована для обслуговування насамперед СВП.

Л. Ключникова, Р. Яковлевський. Секретный полигон под Столинон г. «Берест, край», 1998, № 12, 28.03.-03.04.

Столипін Петро, рос. держ. діяч. Н. 1862. П. 1911. З дворян. Закінчив 1884 СПБ ун-т. 1902-03 гродненський губернатор. Саме в Грод. губернії С. розпочав хуторизацію села, в тому числі в Берест., Коб. та Пруж. повіта. Голова рос. уряду 1906-11. Душитель революції 1905-07. Шовініст, ворог українства, застрелений у Києві.

Столипін П. А. – Довідник з історії України. А-Я, К., 2003, с. 836.

Стрельна, с. Іван. 11 км на зд від Іванова. На середину ХІХ, ст. маєтком у С. володів О. Сулковський, в якого маєток 1865 був конфіскований за участь власника в пол. повстанні. Згодом маєтком заводолів Просмицький.

Леонід Ступницький

Струк Євстахій, діяч ОУН. Зі Львова. За патріот. дії ув'язнений поляками в концтаборі «Берега Картузька». 1940 С. арештував НКВД. З початком війни 1941 замордований в одній із Львів. тюрем. Батько відомого на еміграції вченого Д. Гузара-Струка.

Пам'яті вченого.- г. ЛУ, 01.07.1999.

Ступницький Леонід, укр. військовий, діяч. Н. 1892, с. Романівка на Житомирщині. П. 1943 (за іншими відом. 30.07. 1944). Учився в Київ. ун-ті. Закінчив рос. старшинську школу, служив 1914-17 в рос. армії. З 1917 підполковник армії УНР, учасник військ. з'їздів, 1917-20 у вирі визв. боротьби. Участь у Зимових походах. З 1922 жив в Острозі. У

1940 з сином зробив спробу перейти кордон біля Берестя. Затриманий НКВД і засуджений на 5 років ув'язнення. Початок війни визволив С, з берест. тюрми. 1941-43 С. у Поліській Січі УПА Т. Боровця-Бульби. З 1942 С. – комендант поліцейної школи в Рівному, 1943 з цілою школою перейшов в УПА. З 1943 в ОУН як шеф штабу УПА-Північ у чині генерала. Загинув у бою з частинами СА біля с. Дермань на Рівненщині.

Сузин Адам, пол. активіст. Н. 1800, с. Залішани, Берест., П. 1879. Зі спольщеної місцевої шляхти. Учився у Вілен, ун-ті, де належав до Філоматів і Філоретів, за що 6 місяців провів у фортеці (Орську), потім на засланні в Уфі, звідки повернувся щойно 1837. На слідстві С. уперто мовчав, захищаючи А. Міцкевича. С. згадується в поемі поета «Поминки». І ще поет присвятив йому вірша «Адаму Сузину».

А. Ильин. Берестейские и свислочские страницы в деле №632.-ж. «Гістарычная Брама», 2001, № 1(18), с. 4-7.

Сузин Павло, з власників маєтку в с. Залішани, Берест. Родич а може й син Адама С. Учасник пол. повстання 1863-64. Друг З. Сераковського.

А. Ильин. Берестейские и свислочские страницы в деле №632. – «Гістарычная Брама», 2001, № 1, с. 4-7.

Суличево, с., Дорог., ср. Закозельська. 20 км на пд.-зх. від Дорогичина. Власність П. Біютівського та К. Ожешка. На 1917-19 у С. працює укр. початкова школа – вчитель В. Бондарук.

Сумна Ольга, див. Маковська Парасковія.

Супрасльський лексикон 1722, церковнослов'янсько-пол. словник. Церковнослов'янська частина базується на словнику П. Беренди. Серед численних українізмів є поліські діалектизми. Опубл. 1722 в монастирі Супраслю.

ЕУ, т. 8, с. 3103.

Галина Супрунюк

Супрунюк Ганна, укр. поетеса. Н. 25.02.1955, с. Збурж, Малорит. Закінчила фіз.-мат. фак. у БПІ. Працює на кафедрі загальної фізики Берест. держ. ун-ту. Укр. літ. мову С. опанувала самостійно, оскільки в школах Берестейщини її не викладають. Ліричні герої поезій С. здебільшого сучасні інтелігенти, яким ніщо людське не чуже, навіть укр. патріотизм. Найбільша добірка тв. поетеси опублікована в антології «До тебе, світе», К., 2003, с. 458.

«**Сушко**», псевдонім, укр. повстанець, окружний провідник ОУН Берестейщини. Родом з Горохівщини, з Волині. Загинув у бою з більшовиками біля с. Річиця, Ратненського р-ну.

Суцук Олексій, укр. активіст Берестейщини. Родом з с. Кустовичі, Коб. Автор краєзнавчих публікацій у місцевій пресі.

Т

Талат Паша, турецький дипломат, учасник переговорів між УНР та державами Північного союзу (Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина) у Бересті 1918. Берест. мир-ЕУ, т.1, с.117.

«**Там коло млина**», укр. нар. пісня, у зб. «Білоруських пісен» Г. Ширми вміщена в біл. перекладі. АБНП, с. 160.

Тарасюк Віра, укр. патріотка, дружина Сергія Т. (див. СБ-1, с. 294). Допомогала чоловікові в його підпільній діяльності. Після розстрілу Сергія Т. 1943 в Бересті продовжувала його справу.

Маковська П. В часи окупації Берестя.-г. «Берест. край», №12, 28.03-03.04.1998.

Тарнавський Михайло, член ОУН. в с. Вілія на Крем'янецьчині. Терноп. обл., карався в пол. концтаборі «Берега Картузка» г. «Укр. слово», К., 1997, 10.07. с.13.

Татарський Василь, укр. військовий діяч, учасник визв. змагань. Командував Берестейським другим полком у складі Запорізької дивізії Армії УНР, що наступала з зх на Київ 1920. Згодом Т. серед інтернованих укр. вояків у таборі Каліша. По закінченні вищої старшинської школи пол. війська у званні поручника служив у пол. війську за контрактом. Брав участь як пол. офіцер у кампанії 1939. Вийшовши з нім. полону, Т. жив на Познанщині, відтак подався в еміграцію, де був членом комбантанських організацій.

Ол. Колянчук. Укр. військова еміграція у Польщі (1920-1939) Львів, 2000, с. 116, 174, 175, 178,185.

Татарчук Михайло, панщизняний селянин поміщика А. Орди з Пин. пов. Опинився у повст. загоні Т. Пусловського. Повернувся добровільно на місце проживання, завдяки чому одержав від росіян прощення.

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006, с.239.

Твардовський Юзеф, пол. науковець. Н. 1786, Пинщина. П. 1840. Твардовські володіли у Пин. пов. с. Велесниця. Закінчив Вілен. ун-т. Ще студентом заснував 1805 при ун-ті Фізико-математ. т-во. Доктор філософії. З 1822 ректор Вілен. ун-ту. 1823 арештований у зв'язку з процесом філоматів. З 1824 у відставці з титулом колезького радника. Прибічник А. Чорторийського. Під час повстання 1830-31 мав певні контакти з Т. Пусловським, але репресій не зазнав.

А. Ильин. Берестейские у свіслочские страницы дела № 632. - ж. «Гістарычная Брама», 2001, № 1 (18), с.3; В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 йгг. на Беларусі, Мн., 2006, с.330.

Тевлі, с., Коб., зал. ст. на лінії Жабинка-Берега, 14 км на пн-зх від Кобриня. На 1563 згадуються лавники з с. Залісся Іван Данило і Панько Тевелевичі. На 1679 в Т.

50 волок землі. Успенська церква, збудована 1872. 1917-18 в Т. працювала укр. почат. школа - 26 учнів, учитель С. Гель. У 1930-х рр в Т. жив укр. поет В. Китаєвський, працював у селі вйтом. За спробу відновити укр. школу з посади звільнений. Поет помер у Т., тут і похований.

Тєгако Лідія (біл. Цягака), біл. антрополог. Н. 1937, с. Компаніївка, Кіровоград, обл. Закінчила Мін. мед. ін-т. У праці «Результаты дерматоглифических и одонтологических исследований в БССР в связи с проблемой этногенеза белорусов» (зб. «Этногенез белорусов», Мн., 1973, с.100) Т. пише: «Виокремлення на підставі вивченого комплексу одонтологічних і дерматогліфічних ознак зони — територія основного масиву Білорусі і територія Західного Полісся — не сходяться з поширенням морфологічних типів, що можна пояснити неоднозначністю генетично не пов'язаних між собою ознак. Застосування історичних і лінгвістичних аналогій дало змогу пояснити своєрідність виявленого комплексу ознак, властивого території Зах. Полісся, історичними процесами, пов'язаними з розселенням східних слов'ян». Інші пр. Т.: «Антрапалагічныя даследванні на тэрыторыі Беларусі» (Весці АН БССР. Серыя грамад. навук», 1969, № 3); «Дерматоглифика белорусов» (ж. «Сов. этнография» М., 1970, № 3); «Атропология Белорусского Полесья» (у співавторстві. Мн., 1978); «Дерматоглифика населения Белоруссии: Популяционные изменчивости» (Мн., 1989).

Тєличко Микола, укр. поет. Н. 20.02. 1923, хутір Олексіївщина, Козел. р-ну на Чернігівщині. Учасник Др. св. війни. По війні вчителює в Кобрині і Бересті, очолює відділ нар. освіти. Видав 5 книг поезій рос. мовою. Укр. вірші публікувалися в г. «Берест, край». У тв. Т. відлунюють дзвони війни, наявні медитації на теми укр. історії, поетизується віднайдена батьківщина-Полісся.

М. Тєличко. – «До тебе, світе», К., 2003, с.

«Тєплий вітер» («Фєгль»), каральна операція, здійснена німцями у березні 1942 в Лунинецькому рні, супроводжувалася терором проти мирного населення.

Тєребєжів Верхній, с., Стол., ср. Річицька, 4 км від в вол. межі. Зона дій УПА. 23.01.1943 у ТВ відбувся запеклий бій нім. підрозділу з повст. групою О. Ярошевича.

Тєребєжів Нижній (у біл. транскрипції «Цєрабежау), с., Стол., ср. Річицька. Поріччя р. Горинь. 1942-47 існувала станиця ОУН-УПА.

Тєребличі (біл. транскрип. Цярэблічы) с., Стол., ср. Ремельська. 45 км на пн-сх від Столина.. Мешканці Т. колись знані були як шевці-чоботарі. Інша частина населення займалася сплавним промислом.

Тєребус Олександр, активіст ОУН. Н. 1911, с. Гвоздів Холмщина. П. 1961, США. Закінчив гімназію в Грубешові та економ. фак. у Познанському ун-ті. Політв'язень концтабору «Бережа Картузька».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с.823.

Тєреспіль, м. на Підляшші, на лівому боці р. Зах. Буг. через що лівобережне укріплення Берест. фортеці мало назву Тереспільського. Мешканців-українців унаслідок операції «Вісла» виселено з Т.. На 1966-4200 жителів.

Терехова Уляна, кореспондент г. «Заря», авторка статей, в яких вибілюється комунізм і дуже багато люті проти укр. нац. руху на Берестейщині.

Терлецький Гнат, пол. активіст. Н. 1798, Пинщина. Зі шляхти, закінчив Вілен, ун-т. Кандидат юриспруденції. Ще студентом став членом пол. таємного т-ва Філаретів.

А. Ильин. Берестейские к свислочские страницы дела №632.-ж. «Гістарычная Брама», 2001, № 1(18), с. 5.

Терлецький Євген, сов. функціонер в Україні. Н. 1892, с. Лозовий Яр, Яготин. р-н на Київщині. П. 22.10.1938. Закінчив психоневрологіч. ін-т у Спб 1915. Член партії лівих есерів та боротьбистів. У харків. сов. уряді секретар у земельних справах. Член делегації УССР на переговорах з Німеччиною у Бересті. У 1922-23 представник УССР у Литві, Латвії, Естонії. Репресований ОГПУ.

Терлецький Е. П. – БСЭ, т. 25, с. 472.

«**Терниця**», укр. нар. пісня, біл. «запис» Г. Цітовича з с. Засіми, Коб., з 1948 — не нар. біл. варіант, а фальшива переробка.

АБНП, с. 429.

Тесля Іван, член ОУН. Закінчив філософ. фак. Учасник Празької конференції ОУН 1932. Політв'язень концтабору «Берега Картузька».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН. К., 2007, с. 824.

«**Ти, дубе зелененький**», укр. нар. пісня з Пруж, р-ну. «Запис» Г. Ширми - біл. переклад з укр. оригіналу.

Укр. нар. багатоголосся, зб., К., 1963, с. 214; Укр. нар. пісні 1, с. 312; АБНП, с. 199.

Тілявський Іван, укр. гр.-кат. (ун.) священник. Н. 1890, Станіславщина. Закінчив 1932 Пинську римо-католицьку семінарію. Призначений ієреєм у с. Гордню, Стол., де мешкало бл. 400 переселенців з Галичини. З рапорту стол. старости: «Тілявський щиро відданий місійній праці, яку провадить укр. мовою і в укр. дусі». Пол. влада була невдоволена укр. позицією Т. та його невизнанням неоунії, заснованої поляками для побороення обох укр. церков. По Др. св. війні о. Т. емігрував до США.

В. Тимчій

Анастасія Ільїна. Служэнне а. Івана Тыляускага. – ж. «Гістарычная Брама», 2004, №1, с. 52.

Тимошук Олена, педагог. Викладає факультативно укр. мову і літ. в школі с. Біловезьке, Кам.

Учітесь, читайте, і чужому научайтесь і свого не цурайтесь. – г. «Берест. край», 1996, вересень.

Тимчій Володимир, діач ОУН. Н. 1911 с. Грабовець на Стрийщині. П. 1940. Закінчив гімназію в Стрию. Вчився у Львів. ун-ті. Очолював крайовий провід ОУН (крайову ексикутиву). Псевдонім «Лопатинський». Відбув ув'язнення в пол. концтаборі «Берега Картузька». Загинув у бою з енкаведистами під час переходу кордону.

О. Хобта. «Як Лопатинський з-за кордону у рідний край, у Львів вертав». – г. «Шлях перемоги», №27(2614), 30.06.2004.

Тишкевич Гермоген, правосл. чернець. Після переїзду Є. Плетенецького 1599 з Пинська в Києво-Печерську лавру на місце настоятеля Ліщинського монастиря у Пинську обрано Т. У 1603 Ліщинський монастир захоплено уніятами, його очолила уніятка Василиса Сапіжанка.

А. Миловидов. О положении православия и русской народности в Пинском удельном княжестве и в г. Пинске до 1793 года. с.392.

Тишкевичі, укр. феодалі XV-XX ст. Походили від Каленика Мишковича, який 1437 отримав від Свидригайла маєтки на Сх. Волині, зокрема с. Чортоліси, з якого згодом виросло м. Бердичів. Син К. Мишковича Тишко (Тимофій) дав прізвище своїм потомкам. Були Т. укр., згодом одержали граф. титул, і Т. біл. З укр. Т. окремі мали стосунок до Берестейщини: **Юрій Васильович Т.**, онук Ляшка Калениковича, у Др. половині XVI ст. був воєводою в Бересті; **Остап Юрійович**, з 1615 також воєвода у Бересті. Сполонізувалися. З цього роду походив Т., укр. дипломат у часи УНР.

Тищенко Костянтин, укр. науковець, доктор філол. наук, професор, директор навч. Лінгв. музею Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Автор ст. «Лідсько-лоївське відлуння берестейських говірок». Проконстатувавши належність говірок Берестейщини до всієї системи укр. діалектів, Т. звертає увагу на характер південно-західного діалекту біл. мови, в якому простежується низка укр. мовних явищ: збереження пережитків окання, фарингальних «г», вузьке [ê] [ô], форма двоїни, закінчення дієслів на -мо тощо. Інший мовознавець (В. Чекмонас) з цього приводу пише: «Усі перелічені ізоглоси споріднені між собою в тому, що об'єднують відповідні ареали південнішими східнослов'янськими говірками українсько-поліського типу». Ці спостереження - гідна відповідь тим біл. публіцистам (на взірєць Я. Станкевича), що виступають з депресивними претензіями на північний діалект укр. мови.

ж. «Пам'ятки України: історія та культура». К., 2002, №3-4, с.36-39, 194.

Титмар Мерзебурзький, нім. церковний діяч, автор хроніки. Н. 25.07.975. П. 01.12.1018. З 1009 єпископ у Мерзебурзі. У хроніці ТМ є відомості про Київ. Русь часів Володимира Великого. ТМ описує одруження турівського князя Святополка з пол. князівною, прибуття в її почті на Русь католицького єпископа Райнберна й безуспішні його намагання насаджувати на Русі римську орієнтацію. Райнберн, пише ТМ, щоб очистити озера Полісся від чортів кидав у воду змащене посвяченою олією каміння. За участь у змові Святополка та його дружини проти князя Володимира Райнберн був арештований і помер в ув'язненні.

Титмар Мерзебурзький. – БСЭ, т.25, с.581.

Токаревський Макарій, церковний діяч України, преподобний мученик. Р. нар. невідомий, імовірно, на Поліссі. П. 1678. На 1637 Т. – чернець Уведенського Преображенського чол. монастиря в Куп'ятичах біля Пинська. Збирав гроші на ремонт Софії Київ. Певну суму особисто передав Петрові Могилі. У 60-і рр. XVII ст. очевидно за посередництвом митрополита Й. Нелюбовича-Тукальського обертається на

Наддніпрянщині, на 16788 ігумен Успенського монастиря в Каневі. Закатований турками в час нападу на Канів.

М. Токаревський.-ЕУ, т.9, с.3233; А. Филипович. Діаріуш.-РИБ, т.4, СПб, 1876.

Томашевський Єжи, пол. історик, проф. Варш. ун-ту, знавець «кресів усходніх». Автор праці «З дзеюв Полєся. 1921-1939» (В-ва, 1963), в якій, за словами самого Т., здійснено «дослідження економічної відсталості». Т. пише: «...дані перепису 1931 року щодо національної структури населення у східних воєводствах слід визнати не тільки за недосконалі, але й під деяким оглядом фальшиві». У пр. «З історії Полісся» Т. називає способи фальшування даних про українців.

Топорович Володимир, укр. активіст зі Збаража. Адвокат. Відбував 1934 ув'язнення в концтаборі «Берега Картузька».

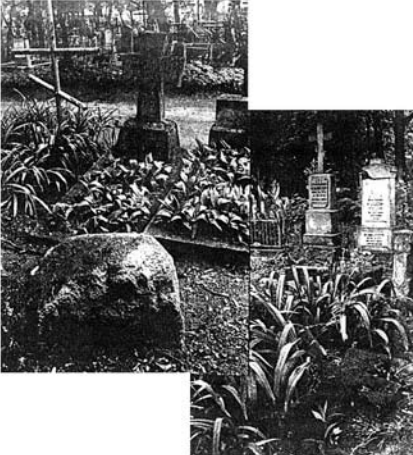
П. Мірчук. Нарис історії ОУН, Львів, 2003, с.434.

Торговицька конфедерація 1792, союз пол. магнатів і шляхти, спрямований проти реформ чотирирічного сейму 1788-92 та конституції 03.05.1791. Т. К. проголошено в містечку Торговиця, тепер Кіровоград, обл. Певний час 1792 її центр містився в Бересті. Результат ТК не забарився у вигляді 3-го поділу Речі Посполитої.

Торговицька конфедерація.- РЕУ, т. 4, с.284.

«Трикутник», кодова назва каральної операції, проведеної німцями у вересні 1942 проти укр. повстанців у районі Кобриня. «Т» супроводжувався масовими вбивствами мирного населення та знищенням селянського житла.

Тришинський цвинтар у Бересті, на ТЦ поховані такі укр. діячі, як О. Стороженко, Г. Олесюк, К. Дмитріук. Є поховання воїнів Укр. Галицької армії, що загинули в пол. концтаборі в Бугшопі.

*Тришинське кладовище в Бересті.
Могили вояків Армії УНР*

Троїцький костел у с. Вовчин, Кам., пам'ятка архітектури XVIII ст. Побудований 1733 кн. Чорторийськими, власниками Вовчина У Т. К. був похований останній пол. король С. А. Понятовський. Костел пограбований, поховання згальблене со-ветами 1939 після «воз'єднання».

Троцюк Василь, член ОУН. Н. 1918, с. Яблонне, Березнів. рн на Рівненщині. П. 1941, Березне. В'язень концтабору «Берега Картузька» в 1939. Діяв 1940-41 в нелегальній мережі ОУН. Убитий більшовиками.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с. 826.

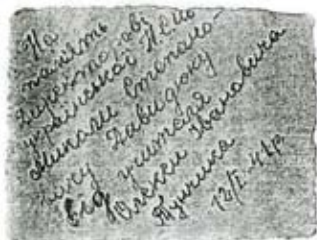
Троцькевоєводство, адмін.-територ. одиниця Вел. князівства Лит. з центром у

Зустріч радянської делегації у Бересті 1917 р.

Олекса Тунчик

лит. м. Тракай (Троки), до якої після скасування інституту князівств в Україні було приєднано землю Берестейську, відірвану силоміць від Волині.

Троцький Лев (Бронштейн Льовш), сов. політик. Н. 26.10.1879, с. Янівка, Херсон. обл. П. 1940, Мексика. Батько Т. орендував великий земельний маєток. Т. закінчив реальне училище в Одесі, потім вчився в ун-ті Відня. Лідер більшовизму, другий по Ленінові, ідеолог «перманентної революції». Головний українознавець у Кремлі. Опрацьовував програму боротьби і боровся з українством. Командував сов арміями, що плундрували Україну. Ініціатор крайніх заходів проти УНР. Очолював першу сов. делегацію на переговорах з Німеччиною в Бересті. У боротьбі зі Сталіном за владу зазнав поразки. Убитий сов. агентом у Мексичі.

Тунчик Олекса, укр. учитель, працював в укр. початкових школах Берестейщини 1939-44.

ж. «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, №3-4, с.80.

Тури, шляхтичі на Берестейщині, одержали маєтки від короля Казимира Ягеллончика в XV ст. Пізніше писалися Туровичами. На 1499 володіли с. Милейчицями.

Турівський Іоанн, укр. поет перш. полов. XVIII ст. Акростих Т. опубліковано в почайвському «Богогласнику» (вид. 1791). Прізвище або псевдонім, Т. можуть вказувати про якийсь зв'язок поета з Поліссям.

Укр. письменники. Біо-бібліограф. словник, т.1, К., 1960, с.581.

Турське, урочище в с. Велемичі, Стол., розкопано безкурганні поховання племен Зарубенецької культури.

Тюшка Осип, член ОУН. Н. 1908, с. Старий Мізунь, Станиславівщина. П. 1983, Австрія. Закінчив гімназію в Стрию та юридичний фак. Львів. ун-ту. В'язень пол. конц-табору «Берега Картузька». Ще ув'язнювався німцями. Член Проводу ЗЧ ОУН.

У

Угляни, с. і ср. Кам., 7 км на пн-сх від Кам'янця. 1801 маєток в У. належав поміщику ген. Гольбергу, на 1846 - ротмістру А. Носаржевському. В У. 1818-20 відбувалися селян. заворушення. У 1920-30 рр в селі діяв гурток «Просвіти» з бібліотекою-читальнею мала місце худ. самодіяльність, висталили зокрема драми «Ой не ходи, Грицю» та «Сирітка Хася».

Ужевич Іван, мовознавець, автор латиномовної граматики руської мови. Приблизні дати життя У.: Н. бл. 1610. П. бл. 1645. Учився у Крак. ун-ті і в Сорбоні. У краківському списку студентів навпроти прізвища У. є позначка d. Vil, яку розшифровують як Віленська дієцезія. Але характер досліджуваної У. руської мови і сама форма прізвища автора укр., хоча мають в тексті місце окремі білорусизми. Граматика У. видана у Києві. Окремі дослідники локалізують укр. мову У. на Поліссі.

Ужевич І. – УРЕС, т.3, с. 554; «ВКЛ”Ен., Мн., 2007, с.684.

Укр. центральний комітет, організація в Польщі 1921-39, вів культурно-освітню діяльність між укр. емігрантами, здійснював правову опіку над своїми членами, вихідцями головно зі Сх. України. На 1929 УЦК складався з 68 відділів по всій Польщі, мав 15 тис. членів. Філія УЦК діяла у Бересті.

Укр. Центр. комітет.- ЕУ, т. 9, с.3446.

Укр. церковно-народний з'їзд у Бересті 15.01.1927. На з'їзді були присутні 52 делегати переважно від Берест., Пруж, та Дорог. повітів. Теми доповідей: 1. Сучасний стан правосл. церкви у Польщі. 2. Розмосковлення та соборно-правність устрою Правосл. церкви в Польщі. 3. Підготовка пастирів та церковних служителів. 4. Церковна господарка. 5. Проповідництво і навчання релігії. 6. Організація парафіяльних рад. 7. Інформація з місць.

г. «Берест. край». № 15, 19.06.1999.

Укр. Молоді клуб, повстав і діяв під час нім. окупації Берестя. Очолював УМК Т. Яців. За участю клубу організовувалися укр. вистави, давалися концерти укр. пісні і танцю. Худож. керівник УМК - Наталя Шийко.

О. Маковська. В часи окупації Берестя.- г. «Берест край», № 12, 28.03-03.04.1998.

Улькович Микола, укр. повстанець, псевдонім «Дворко». Н. 1923, с. Дивин, Коб. П. березень 1948. Учасник багатьох боїв з більшовіками. Провідник ОУН у Дивин, рні. Загинув у бою в с. Занив'я біля Антополя.

В. Данилюк. - г. «Молода Волинь», 09.10.1992.

Універсал К. Виговського, полковника пин. і турівського, до пин. шляхти від 13.06.1658 р., заклик до шляхти «вищого і нижчого стану», зібратись 17.06.1658 «ведлуг старого календаря» на соймик у Давид-Городку, де містилася полкова резиденція, для ознайомлення з розпорядженнями нового гетьмана (Ів. Виговського) та

обговорення ситуації в повіті Пинському. Універсал гарантує учасникам сойму безпеку. Соймик не відбувся в зв'язку з наступом на Пинськ лит. війська Сапіги.

В. Липинський. Україна на переломі, К., 1997, с.232.

Усенко Віктор, укр. військовик, вояк дивізії синьожупанників. родом з Симферополя. Потрапив у нім. полон. Залучений СВУ на педагогічну працю до Берестя. Викладав на учительських курсах українознавства. Коли пол. військо почало наступ з фортеці на місто (Берестя) в лютому 1919 У. сам один зустрів поляків кулеметними чергами. Взятий поляками в полон за хоробрість був відпущений на волю, після чого подався на схід, де діяла армія УНР.

Т. Олесіюк. Кам'янець -золотий вінець.- ж. «Пам'ятки України: історія та культура», К., 2002, № 3-4, с.96, 107.

Успенська церква, с. Одрижин, Іван. Споруджена в ХІХ ст. З дерева. 1943 спалена німцями. Настоятель УЦ о. Василь Копичко пов'язаний був з партизанами.

Ушаков Дмитро, рос. мовознавець. Н. 1873, Москва. П. 1943, Ташкент. Закінчив Моск. ун-т. Один з авторів «Нарису рос. діалектології з додатком першої карти рос. діалектів у Європі» (1915, у співавторстві з М. Дурново та М. Соколова). На карті Берестейщина позначена в ареалі укр. мови.

Ушаков Д. М. - БСЭ, т.27, с.164.

Ущатовський Іван, ротмістр, з пин. шляхти. Організував хоругву, з якою вів операції 1657-59 проти пол.-лит. війська, зміцнюючи на Пинщині владу Укр. козацької держави.

М. Гр. ІУР, т.ІХ-2, с.1405.

Ф

Фальчевський Юрій, єп. луцький, можливо родич Станіслава Ф. Склав 1545 акт до книг луцького замку про привласнення володимирсько-берестейським владикою Ф. Лозовським церковних і монастирських прибутків з переобтяженням підданих поборами і кривдами.

Доповнення до «Каталогу колекції документів Київ, археографіч. комісії».- ж. «Архіви України», 1974, № 1, с. 59.

Фарило Михайло, член ОУН. Н. 1906, с. Стара Сіль, Старосамб. рн на Львівщині. П. 1974. Адвокат, магістр права. 4 рази був арешт. поляками, також утримувався в концтаборі «Берега Картузька.» В'язень сов. концтаборів.

Федак Володимир, член ОУН. Н. 1914, Чортків. П. 1943, отруївся в нем. тюрмі. Закінчив Перемиську гімназію. Діяч юнацького руху. В'язень концтабору «Берега Картузька» - від липня по жовтень 1935. Крайовий провідник ОУН Німеччини.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН. К., 2007, с. 829.

Федечко Теодор, діяч ОУН. Н. 1912, с. Вишки, Козів. р-н на Тернопільщині. П. 1941, Львів. Закінчив Бережан. гімназію. Окружний провідник ОУН Бережанщини. В'язень концтабору «Берега Картузька». Розстріляний більшовиками.
П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с. 830.

Федір Дмитрович, боярин кн. Данила Галицького і Василька Романовича, учасник багатьох бойових операцій. Загинув 1248 або 1249 у битві з ятвягами над р. Нарвою.
Гал.-вол. літопис, Львів, «Червона калина» 1994, с. 77.

Федорович Трохим, з Пруж. пов. Діяв серед пол. повстанців. Полонений росіянами й спроваджений у солдати.
В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі Мн., 2006, с.338.

Федорук Анатолій Тарасович, учений-геоботанік. Н. 1939, с. Хаби. Берест. Док-тор біологічних наук, професор. Закінчив БДУ.

Філін Федот Петрович, рос. мовознавець. Н. 1908, Тульська обл. Учився в МДУ, член-кореспондент АН ССРСР, директор Ін-ту рос. мови АН ССРСР. Праці: «Образование языка восточных славян» (1962), «Происхождение русского, украинского и белорусского языков». «Историко-диалектологический очерк» (1972). Берестейщину Ф. відносить до укр. мовного ареалу.
Филин Ф. П.-БСЭ, т.27, с.392.

Фелінська Єва, пол. письменниця. Н. 1793 П. 1859. У тв. Ф. є поліські мотиви, зокрема описи побуту і звичаїв жителів Давид-Городка, Стол.
Ільїн О. Пинськ – колиска поліської літератури.-г. «Берест. край». №36 (92), 17.10.1998.

Феофілов Семен, жертва колективізації. Селянин. Н. 1915, Кам. За відмову 1949 вступити до колгоспу «Пограничник» був обкладений підвищеними податками, за неплату яких зазнав арешту, після чого етапований в Карелію на лісоповал.
Н. Мицкевич. Хозяєва землі.-г. «Берест. край», №13, 04.04.1998.

С. Фостун

Фостун Святомир, укр. письменник. Н. 1924, Станіславівщина. П. 25.07.2004, загинув в автокатастрофі. Учився в УВУ та в ун-ті Чикаго. Тв.: «Плем'я непокірних», «Вогонь з Холодного Яру», «Нас розсудить Бог», «Шляхами смерті». У Ф. є дослідження «Пинська конгрегація» (Лодон, 1974) з історії пин. братства та церковних соборів XVII-XVIII ст.

В. Кук. На крилах життя.-г. «Шлях перемоги», ч. 48 (2379), 08.12.1999, с.9; Святомир Фостун.- ЛУ, некролог. 05.08.2004.

Франко Петро, укр. громад. діяч, письменник, інженер. Син Івана Франка. Н. 21.06.1890, Львів. П. 1941, убитий більшовиками під час відступу. Ф.- автор праці «Територія укр. народу», в якій Берестейщина позначена в складі України.

Франопіль, с., Берест. 36 км на пд.-сх. від Берестя. Землями у Ф. (221 десятина) володів поміщик А. Соколов. 1917-19 у Ф. працювала укр. початкова школа.

«Фронтовые стихи», зб. поезій, вид. у жовтні 1939 в Бересті за редакцією О. Твардовського, вид. армійська г. «Часовой родины». 32 сторінки, формат кишеньковий, 15 поезій. Автори: О. Твардовський, Є. Долматовський, С. Кирсанов. П. Слесарев тощо. У поезіях славословились Червона армія і висловлювалась подяка тов. Сталіну за визволення Зах. Білорусі та Зах. України.

Х

Халіп Уладзімір, біл драматург. Н. 1939. Ушацький рн, Білорусь Член КПРС. Автор низки документальних стрічок про оборону Берест. фортеці 1941: «Берест. фортеця» (1975), «Три кольори радощів» (1979), «Я солдат Берест. фортеці» (1980). Події навколо фортеці зображає в коністич. дусі.

Халіп У. – ЭЛМБел., т.5, с.433.

Халіфман Іван, рос. письменник. У 1920-30-х рр жив у Києві й публікувався в укр. журналах під псевдонімом І. Сіп. У 1930-х перебрався у Москву. У Києві Х. дружив з Д. Фальківським. У 1960-і рр Х. двічі порушував клопотання перед літ. владами про посмертну публікацію тв. страченого безневинно поета.

Хам Микола, діяч укр. партії Сельроблівиця (легальна прибудова до КПЗБ). На виборах 1928 обраний до пол. сейму від воеводства Поліського за списком № 19.

І. Галагіла. Українці у виборах до пол. парламенту 1928 року «Укр. альманах», В-ва, 1998, с. 159.

«Хвиля», псевдонім, укр. повстанець, окружний провідник ОУН на Берестейщині. Родом з Горохівського рну на Волині. Загинув у бою в Іван. рні.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь. 1939-1955, К., 2005, с.564.

Новозаснований молодіжний художній колектив з села Хабовичі

Хелмиківський Ян, пол. театральний діяч. Н. 1800. П. 1873. У 1830-х рр жив у Бересті, очолював місцеву пол.-рос. трупу. Виставляв п'єси Коцебу, Фредри, Коженівського.

ЭЛМБел., т.5, с.444-45.

Хилько Людмила, поетеса, перекладачка. За фахом філолог, викладач Берест. ун-ту. Публікувалася в г. «Берест. край».

Свято-Преображенська церква
с. Хмелів. Жабин

«**Ходить кіт по сіножаті**», укр. нар. пісня. Записана Н. Сушкевич 1970 в с. Тишковичі, Іван. Уміщена у зб. Г. Цітовича в біл. перекладі як біл. пісня. АБМП, с.132.

Ходкевич Єронім, берест. староста на початку XVII ст. З відомої магнатської родини. Зберігся лист пол. короля Сигизмунда III до Х. від 09.09.1602 з приводу конфлікту в Бересті, до якого був причетний єврейський кагал м. Берестя і Запорізька Січ. Один берест. єврей (імені його не названо), ставши січовиком, перейшов у православному віру і захотів повернутися до неї і своїх дітей, що жили у Бересті, але на перешкоді став місцевий кагал, який заборонив дітям міняти віру і конфіскував майно січового неофіта. Король у листі до Х. наказував, аби єврею-козаку в Бересті не чинено жодних перешкод і повернено майно.

Ех post.- ж. «Наша культура», 1991, № 5 (314), с. 15.

Ходко Євсєєвич, боярин князів кобринських у XV ст.

Ходорко (Федір) Юрієвич, «писець» вол. князя Володимира Васильковича. Як припускають, ХЮ міг бути автором літописного оповідання про хворобу і смерть кн. Володимира Васильковича 1289.

М. Гр. ІУР, т. III, 1993, с.183-85.

Холецький Дмитро, шляхетський службовець у Вел. князівстві Лит., укр. походження. Н. бл. 1550. П. 1598. Учасник собору 1596 в Бересті на боці католиків.

Хомутник Василь, активіст визв. руху. Н. 1913. П. 1947. Відбув термін у пол. концтаборі «Берега Картузька», «де поліція особливо жорстоко знущалася над в'язнями. Тому його обличчя покривали шрами, а шкіра лівої руки від постійних побоїв була вражена туберкульозом...» У 1943 Х. навчався у Мистецькій школі у Львові. Від 1944 Х. в УПА. Псевдоніми «Блакитний», «Іскра», «Брюховецький». Загинув у бою поблизу Ходорова. Автор кількох лінотипів з зображенням лемківських церков.

Л. К рушельницька. Рубали ліс, Львів, 2008, с.186.

Хоружа Віра, сов. агент у Зах. Білорусі і на Берестейщині. Н. 1903, Бобруйськ, Білорусь. П. 1942. Гімназію закінчила в Мозирі. З 1920 співпрацювала з сов. спецслужбами. 1924 заслана нелегально в Польщу, де належала до ЦК КПЗБ. Арештована 1932 поляками, передана в СРСР, де була репресована як пол. шпигунка. 1939-41 працювала в сов. апараті Пин. обл. З 1941 у партизан, сов. загоні В. Коржа. Закатована німцями у Вітебську.

В. Хоружа.- БСЗ, т.28, с.371-72.

Храпливий Євген, укр. гром. діяч, агроном і кооператор. Н. 22.06.1898, с. Лисівці, Заліщицький пов. П. 06.05.1949, Німеччина. Проф. УВУ, д. чл. НТШ. Заснував і очолював «Сільський Господар». Пр.: «Плекання рогатої худоби в Галичині» (1933), «Сільське

господарство Гал. - Волинських земель» (1936), «Господарство Холмщини і Підляшшя (1944), «Шляхи нашої суспільної агрономії» (1929), «Як піднести наше хліборобство» (1932), «Як працювати в «Хліборобському Вишколі Молоді» (вид. 1937, 1940, 1942). Х. викладав в організованих «Просвітою» в Бересті кооперативних курсах 1927. г. «Селянський шлях», 07.05.1927.

«Хрестоматія суч. укр. текстів», філол. зб. (К., 1977). З території УССР-232 тексти, з прилеглих областей РРФСР-12, з Молдови-2, на Берестейщині зібрано записи з 9 сіл. Автор передмови А. Залеський.

Христинове (у біл. транскрипції «Крысцінова»), с., Дорог., ср. Горбаська. 20 км на пд-сх від Дорогичина. Наприкінці XVIII ст Х. володів Бутримович М. До 1858 маєтком у Х. володіли пани Свенціцькі, відтак Климашевські, на 1890 - Ганна Петровська.

«Хрэстаматыяпа бел. дыялекталогіі» (Мн.,1962). Укладачі – провідні мовознавці Ін-ту ім. Я. Коласа. Є чимало застережень щодо точності в передачі укр. текстів з Берестейщини. Біл. правопис нівелює і перекручує поспіль нац. характер поліських говірок. Головні перекручення і помилки стосуються наявності або відсутності окання-акання та цекання - дзекання, ними засмічено майже всі тексти з Берестейщини. У подачі матеріалів спостерігається умисне череззсмуження для більшої плутанини. У «Весільній пісні» з с. Ялової, Пруж, записаній А. Р. Мурашко, етнонім Україна відредаговано з малої букви, мовляв країна. ХБД - черговий подарунок біл.-укр. «дружбі» за мінським рецептом.

Ц

Цанава Лаврентій Хомич, голова КГБ БССР у Мінську. Н. 1900, Грузія. П. 1955 Висуванець Берії, здійснювач його терористичної політики в БССР і зокрема на Берестейщині. Організатор масових арештів цивільного населення за допомогу укр. повстанцям. Заборонив на Берестейщині укр. школи та викладання в школах укр. мови як предмета. Організатор й учасник убивства відомого єврейського активіста й актора Михоельса в 1948.

Антон Цвид

Цвид Антон, укр. поет, журналіст. Н. 20.06.1939, с. Світазь, Шацький рн на Волині, на межі з Берестейщиною. П. 12.11.2004., Берестя. Закінчив Львів. ун-т ім. Ів. Франка. Живучи в Бересті Ц. цілком поринув у місцеве укр. відродження 1986-2000. Був літ. редактором укр. гг. «Голос Берестейщини» та «Берест. край». Вершиною творчої і дослідницької праці Ц. є антологія «До тебе, світе»(К., 2003). Поетичний доробок Ц. зібрано в єдиній зб. «Сторінки хвилі» (Берестя, 1999).

В. Місіюк. – Пам'яті освітника.-ж. «Над Бугом і Нарвою» (№ 6 2004, с. 19-20).

«**Центр**», нім. поліційний полк в складі вермахту. У липні 1941 здійснив каральну операцію в районі Біловезької пущі, внаслідок якої спалено – 34 населені пункти.

Церакович Павло, біл. публіцист. Н. 1958. Севастопіль. Кандидат історич. наук. Закінчив БДУ 1980. Редактор бюлетня «Форум», на сторінках якого ведеться систематична кампанія «доведення» білорускості Берестейщини.

Церкевич - Яковлів Костянтин, активіст УВО-ОУН. Н. 1911, с. Лідава, Здолбунів. рн. Закінчив Рівнен, гімназію. Учився на політехніці Варшави і Данцігу. Член УВО та ОУН. Діяв головню на Острожеччині. На 1935 в'язень концтабору «Берега Картузька», По війні жив за кордоном.

П. Мірчук. Нарис історії ОУН. К., 2007, с.838.

Цибик Роман, укр. патріот. З Коломиї родом. За діяльність у складі ОУН відбув термін ув'язнення в пол. концтаборі «Берега Картузька» після 1934.

Цягака А. І. Див. Тегако А. І.

Ч

Чалий Сава, козацький ватаг у першій полов. XVIII ст., учасник гайдамацького руху. За національну зраду - перехід на бік поляків скараний 1741 козаками на горло. Народна пісня про Ч. зафіксована фольклористами на Берестейщині.

С. Заброварний. Гайдамацьке повстання Верлена.- ж. «Наша культура», 1985, № 3, с.13-14.

Чарторийський Адам Єжи., пол. політик. Н. 1770, Варшава П. 1861, Париж. З магнат. родини. Дитячі роки провів у маєтку Вовчин на Берестейщині. Використав рос. адміністрацію для відновлення пол. впливу в Україні і Білорусі головню в напрямку колонізації шкільництва. Намагався відродити і використати для інтересів Польщі укр. козацтво.

Чеберкус Людмила, керівник і диригент самодіяльного хорового колективу «Голоси Полісся» в Бересті. Хор виконує місцеві укр. пісні, а також пол. та біл.

І. Панасюк. У «Голосів Полісся» перший ювілей.- «Берест. край»

Чеботарів Микола, укр. військовий та сусп. діяч. Н. 1884, Полтава. П. 1972, на еміграції. Учасник визв. змагань у званні полковника. Спочатку дивізійний лікар, відтак керівник спец-служби УНР. Потім у Польщі. Ув'язнювався пол. владою. У вересні 1939 визволений з тюрми у Бересті.

Чеботарів М.-ЕУ, т.10, с.3698; Др Степан Шухевич. Моє життя. Спогади, Лондон, 1991, с. 601-611.

Челищевичі, с., Коб., ср. Ониськовицька, 30 км на пд-сх від Кобриня, неподалік від Дніпровсько-Бузького каналу. 1917-19 у Ч. срацювала укр. початкова школа -50 учнів, учитель М. Дідко.

*Церква Параскеви П'ятниці в с. Чорнавчичі.
XVIII ст. Фото Ю. Гаврилюка.*

Д. Чех

*Володимирська церква в
с. Чижевщина. 1894.*

«Червона калинонька», укр. нар. пісня. Записана 1928 в с. Шакуни, Пруж., Г. Ширмою. У біл. перекладі записувача вміщена у зб. біл. пісень.

Д. М. Ревуцький. Золоті ключі, К., 1964, с.63; АБНП, с. 187.

«Через річеньку», укр. нар. пісня з Берестейщини. Запис Г. Ширми 1928 в Пружанах – біл. переклад.

АБНП, с. 279.

Черленкович Стефан, боярин з Пинська, задується на останню чверть XIV ст. в грамоті про обмін земельними угіддями, представник місцевого панства.

«Улюбил есьм остров». - ж. «Неман», Мн., 1968, №10, с. 187-88.

Черник Ігор. композитор і диригент, керівник мист. колективу «Колос» у с. Городець, Коб., заслужений працівник культури.

Черні, с., Берест., 10 км на пн-сх від Берестя. На 1617 Ч. – власність поміщиків Мосальських та Ягменів. У 1917-19 в Ч. діяла укр. початкова школа – 25 учнів, учитель І. Коляда. В архіві пол. мін-ва освіти зберігався підписний лист від жителів Ч. з проханням відкрити в селі укр. школу.

г. «Наше життя», № 49 (224), 03.12.1926.

Чернін Оттокар, австрійський політ, діяч. Нар. 1872. П. 1932. 1914-18 міністр закордон. справ Австро-Угорщини. На переговорах 1918 у Бересті, визнаючи незалежність УНР, намагався водночас Галичину, Буковину та Закарпаття залишити під Австро-Угорщиною.

Чернин О. – БСЭ, т. 29, с. 88.

Чех Демид, учасник визв. змагань. Н. 1914, с. Княже, Горох. р-н на Волині. П. вересень 1944, Новий Загорів. Член ОУН. В'язень концтабору «Берега Картузька».

1939-41 на Холмщині-на військових курсах. З 1942 в УПА, псевдонім «Микола Зимний». Загинув у бою.

Є. Лешук. Демид Чех – «Микола Зимний».-г. «Шлях перемоги», ч.15, 09.04.1994.

Чечерин Георгій, сов. дипломат. Н. 1872, Тамбовщина. П. 1936. З дворян. Первісно - меншовик. 03.03. 1918 разом з Сокольниковим Г. від Сов. Росії підписав у Бересті сепаратний мир з Німеччиною.

Чечерин Г. В. -БСЭ, т.29, с.226.

Чижевщина, с., Жаб., на р. Тростяниця. 20 км на пд-зх від Жабинки. До складу Ч. належать також колишні Крупчиці. Біля Ч. 1794 відбувся бій між пол. корпусом К. Сераковського та військом рос. генерала О. Суворова. Поляки зазнали поразки, хоча билися хоробро. Перемога під Ч. відкрила О. Суворову шлях на Варшаву.

«**Чії бджоли у городі**», укр. нар. пісня з Берестейщини. В антології Цітовича - біл. переклад.

АБНП, с.454.

Чопик Іван, укр. повстанець, з с. Повіття, Коб. Стрілець УПА.

ж. «Державність», №3(6), 1992, с.72.

Чопик Павло, укр. повстанець. Родом з с. Повіття, Коб.

ж. «Державність», Львів, №3 (6), 1992, с.72.

Чопик Степан, укр. повстанець. З Повіття, Коб. Стрілець УПА. ж. «Державність», №3 (6), 1992, с. 72.

Чорна Русь, пд-зх землі Білорусі в поріччі горішнього Німану. ЧР: Городен, Новгородок, Вовковийськ, Слоним, Несвіж. У басейні Нарви і Ясельди ЧР межувала з землею Берестейською, тому деякі дослідники Здітове відносять до Берестейщини деякі – до ЧР. На початку XIV ст ЧР була об'єктом суперництва між Литвою та Гал-Волин. князівством.

«**Чудо Юрія**», ікона XVI ст з Берестейщини. Утримується у Держ. Мистец. музеї Респ. Білорусь у Мінську.

ЭЛМБел., т.2, с. 565.

Чумаченко Іван, укр. поет. Н. 01.12.1918, с. Курмани, Сум. обл. П. грудень 1941. Новобранцем прибув 1940 до Берестя. Загинув під час відступу. Зб. поезій Ч. вийшла в Києві у вид-ві «Молодь» 1970. Вісім поезій мають позначку «Брест. 1940».

А. Цвид. «Немає смерті – суть буяння вічне». – г. «Берест. край», 1999, № 1 (101), 13.02., с. 5.

Чураба Микола, біл. художник. Н. 1913, Мінськ. Закінчив Моск. мистец. ін-т ім. В. Сурикова. Живе в Бересті. Тв.: «Оборона Берест. фортеці» (1949), «Ціною життя» (1961), «Мій рідний Брест» (1958), «У Брест. фортеці» (1964), « Тереспільська брама» (1966), «Тиша в Цитаделі» (1967). Портрети канонізованих оборонців фортеці. Твори Ч. про оборону фортеці в Бересті – кон'юнктура, позбалена істор. правди.

Чураба М. Д. – ЭЛМБел., т. 5, с. 531.

Чурай (Чураївна) Маруся, друга чверть XVII ст., легендарна співачка й авторка пісень. Жила в Полтаві. Пісні, приписувані Ч., відомі й на Берестейщині: «Ой не ходи, Грицю», «Котилися вози з гори», «Засвіт встали козаченьки». На ґрунті пісень Ч. створено літ. тв. (О. Кобилянської, М. Старицького, Л. Костенко). Біл. піснєкради пісні Ч. перекладають по-своєму й оголошують їх біл.

Л. Кауфман. Дівчина з легенди – Маруся Чурай, К., 1974.

Ш

Шавиркін Міхась, біл. журналіст, **працівник** г. «Звезда» (Мінськ). У 1990-х рр вів у г. рубрику «Анталогія беларускай песні». Виявив великий хист у плагіюванні укр. мелосу Берестейщини. Укр. пісні перекладаються по-біл. й оголошуються шедеврами біл. фольклору. До укр. пісень («Ой у полі криниця», «Ой збиралася бідна голота до корчми гулять») додається «науковий» коментар: «Співають цю пісню і в Україні в окремих районах, вона близька мелодією і текстом до біл. оригіналу».

Савчук І. - Антологія білорусизованої укр. пісні? -ж. «Пам'ятки України: історія та культура», 1997, №3, с.116.

Шалунчак Петро, укр. активіст Берестейщини. На 1941-44 член Укр. допомогового комітету в Бересті.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь. 1939-1955, К., 2005, с.65.

Шамякін Іван, біл. письменник. Н. 1921, с. Корма, Гомель. обл. П. 2004. Закінчив 1950 парт. школу при ЦК КПБ. Учасник II св. війни. Тв.: «Глибока плинь» (1949), «Джерела» (1957), «Серце на долоні» (1963). Творчість Ш. попри свою талановитість позначена конформізмом, партійністю, беззастережною ідеалізацією сов. режиму. В очолюваних Ш. виданнях «БелСЭ» матеріяли про Берестейщину білорусифікуються.

Шаповал Микола, укр. військовий діяч. Н. 1888, с. Серебрянці, Артем. р-н на Донеччині. П. 1949, Франція. Брат відомого літератора Ш. Микити. Учасник I св. війни. У нім. полоні став членом СВУ. У визв. змаганнях командир I Запорізького полку Синьої дивізії. Член укр. делегації на переговорах 1918 у Бересті. На Берестейщині і Підляшші активно працював у культурному і національному будівництві.

Ольга Шачаніна

Шапченко Михайло, член ревізійної комісії «Просвіти» на 1924 у Бересті.

Шачаніна Ольга, укр. поетеса. Н. 1977, с. Загоряни, Любом. рн на Волині. У 1980-х рр з батьками переїхала в с. Чорнавчиці, Берест. Закінчили Берест. держ. ун-т 2000. Учителем в Чорнавчицях. Авторка вірша «Молюсь за тебе, Україно» (г. «Берест. край», 07.03. 1998, № 9 (65). Добірка віршів Ш. опубліковано в альманасі «До тебе, світе» (К., 2003, с. 534-36).

*Відкриття пам'ятника
Т. Шевченкові у Бересті. 2002*

Шварко Григір, активіст ОУН. Родом з с. Болота, Коб. Напередодні II св. війни арештований НКВД. Визволений наступом німців. Продовжував патріотичну працю.

Б. Сергійчук. етнічні межі і державний кордон України. -г. «Берест. край», 1997, 09-15, 08, № 31 (40).

Шварценберг К., австрійський фельдмаршал, князь, командувач корпусу, який у складі армії Наполеона в липні 1812 провадив бої з росіянами на Берестейщині, змусивши армію Тормасова відступати на Волинь. Корпуси Ш. та Раньє перебували на Берестейщині до жовтня, коли рос. генералом Чичаговим були остаточно відкинуті за Буг. Восени 1813 Ш. командував австр. армією (237 тис.) уже у війні проти Наполеона. БелСЭ, т. 9, с.274; т.12, с.104.

Шевченкові Тарасові пам'ятник у м. Бересті, бронзове погруддя поета на гранітному постаменті. Скульптор Головка В., архітектор Шилай Р. Погруддя Берестю подарувало м. Черкаси, постамент – Коростишівський кар'єр з Житомирщини. Пам'ятник поставлено на проспекті ім. поета. Відкриття відбулося 31 серпня 2002.

Шевчик, укр. повстанець. Діяв у 1940-х рр на території Дорог. та Іван. Районів. Загинув у бою з загоном НКВД.

Шевчук Петро, активіст «Просвіти» в Малориті. П. 1998.

В. Шейман

Шейман Віктор, шеф біл. КГБ у час диктатури Лукашенка, громадянин Росії, офіцер РСБ (ФБС). В одному з виступів перед мінським парламентом заповнив депутатів, що укр. рух на Берестейщині буде приборкано, що КГБ не допустить біл. Косова на Берестейщині. Після чого укр. громадсько-культурний рух у краю був заборонений.

Шелоник Григір, член укр. партії «Селянський союз», член окружного комітету в Бересті на 1926.

Шелухін Сергій, укр. сусп.-політ. діяч, юрист. Н. 1864, Полтавщина. П. 1938, Прага. Працював суддею. Член укр. делегації в Парижі 1919. Тв.: «Закупи з «Руської Правди», «Історикоправні підстави укр. державності» (1929), «Звідкіля походить Русь – теорія кельтського походження Київ. Руси» (1929), «Україна – назва нашої землі з найдавніших часів» (1936) тощо. Ш. обстоював право Укр. держави на об'єднання всіх етнічних укр. земель, у тому числі Берестейщини.

Шелухін С. – ЕУ, т. 10, с. 3838.

Петропавлівська церква в с. Шерешові, Пуж. 1824

Шелухіна С. урядова комісія 1918 – на підставі наукових досліджень визначила офіційно етнічні межі України з уключенням до неї також Берестейщини.

В. Підпригора. Першого грудня 1918 року.- г. «Нація і держава», 25.XI.2003, № 7.

Шеміот Бруно, берест. шляхтич. Родом з с. Ілоськ, Коб. Навчався у Вілен, ун-ті. Був членом Філаретів. Притягався до арешту. Відпущений з тюрми в маєток до батьків.

А. Ильин. Берестейские и свислочские страницы в деле № 632. – ж. «Гістарычная Брама», 2001, № 1(8), с. 5.

Шеміот Ігнат, берест. шляхтич. Н. 1803, с. Ілоськ, Коб. Брат Ш. Бруно. Закінчив Вілен. ун-т. Член Філаретів. Після ун-ту був юнкером лейб-гвардії артилерійської роти.

А. Ильин. Берестейские и свислочские страницы в деле №632.-ж. «Гістарычная Брама», 2001, №1(8), с. 5.

Шербин, с., Берест., ср. Тельминська. 15 км. на сх від Берестя. Могильник VIII-X ст. На кінець XIX ст маєтком у Ш. володів Б. Дмитровський. 1917-19 в селі працювала укр. початкова школа – 40 учнів, учитель Ф. Скрипниченко.

Петро Шкраб'юк

Шкраб'юк Петро, укр. поет, журналіст, науковець. Н. 1943, Пужники на Івано-Франківщині. Закінчив Львів. нац. ун-т. З 1987 наук. співробітник ін-ту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Автор кількох десятків книг («Передзвін», 1998; «Крехів. Дороги земні і небесні», 2002). Ш. відвідав 1991 Берестя, виступав перед зборами членства Укр. громад.-культур. об'єднання Берестейщини з читанням своїх поезій.

Шиманський, пол. урядовець у системі освіти в Коб. пов. 1920-х рр., шкільний інспектор, гонитель укр. шкільництва, пол. шовініст.

Ширковський Едуард, голова комітету держбезпеки Республіки Білорусь на 1992. Виступив у Верховній Раді РБ з нападками на Укр. гром.-культурне об'єднання Берест. обл., яке, мовляв, нав'язує злочинно етнічну переорієнтацію населенню області», доводить, «що не білоруси, а українці». Коментуючи заяву Ш., голова УГКО відзначив, що вона неконституційна і суперечить принципам міжнародного права в галузі прав людини і національних меншин.

М. Козловський. Волі своїє нікому не нав'язуємо. – г. «Голос Берестейщини», 1992, грудень, № 4 (6).

Шлимович Микита, учасник укр. руху на Берестейщині, член Укр. громад-культурного об'єднання Берест. обл.

М. Козловський. При початках укр. відродження 1980-1990-х років.-«Пам'ятки України: Історія та культура», К., 2002, с.123, № 3-4.

Шоломич Левин, представник єврейської громади, одержав 1463-78 дарчу гра-моту від короля Казимира «на заселені і незаселені землі у Берестейській землі».

Словник староукр. мови, т.1, с.42, 94.

Шолухи, с., Жаб., ср. Ленінська. 6 км на пд-сх від Жабинки. Жителі Ш. домагали-ся в пол. влади відкрити в селі укр. школу

г. «Наше життя», № 49 (224), 03.12.1926.

Шпаковський, вигадана поляками особистість, мовляв, уродженець Полісся, шляхтич. пол. патріот, мав бути католицьким єпископом у Кракові в часи повстання Костюшка. Вигадка про Ш. мала б заохочувати поліську шляхту до полонізації

Ф. Одрач. Наше Полісся, Веніпег, 1955; Берест. 2002, с.58.

«**Штурхало**», псевдонім, укр. повстанець. Діяльність припадає на 1940-ві рр. - околиці Давид-Городка. Стол. Загинув у бою.

Шубський Антон, укр. офіцер. Походив з Берестя. Закінчив старшинську шко-лу. До 1914 службу відбував у Бересті. Дружина Ольга вчителювала. 1914-17 Ш. на фронтах І св. війни. З 1917 в армії УНР. Загинув 1919 в Одесі в бою більшовиками. Син Ш. Ігор Ш. -учасник ОУН, переслідувався поляками. Загинув 1941 як член Похідної групи.

Галина Шубська. З кагорти непереможених.-алм. «Укр. вісник», Львів-Дубно, 2004, с. 287.

Шуйські, княжий рід у Росії. Іван Дмитрович Ш. 1534 перебіг у Вел. князівство Лит., отримав маєток у с. Теребунь у Берест. повіті. Подальші Ш сполонізовані «ли-товські» патріоти, маєтки – головно у Берест. воеводстві.

Шум Олекса, укр. повстанець. Н. 14.05.1919, с. Шайно (Журавлине) на Ковель-щині. П. 20.03.1944. Псевдонім «Вовчак». Неодноразово бував на Берестейщині. Від-був військовий вишкіл при окружному проводі. Очолював першу на Ковельщині сотню УПА «Стохід». З 1943 заступник командира військ, округи «Турів». 15.05.1943 очолюваний Ш. загін УПА «Помста Полісся» на шляху Берестя - Ковель між селами Мокряни і Кортеліси знищив гітлерівського генерала Лютце. Загинув Ш. у бою з нім-цями під час переходу УПА на сов. бік фронту.

С. Кричильський. Легендарний командир УПА «Вовчак» знищив генерала Лют-це. – «Нація і Держава», 2004, № 11(22), 23.03, с. 8.

Шуминський Юліян, мешканець м. Берестя. За патріотичну позицію арештова-ний НКВД, 1940-41 карався у слідчому ізоляторі в Бересті. Вийшов на волю з почат-ком війни, продовжував патріот. діяльність.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь 1939-1955, К., с. 65.

*Преображенська церква
с. Шумики. 1609*

Шульц, пол. службовець мін-ва внутрішніх справ у 1930-х рр. Автор статуту концтабору «Берега Картузька».

В. Гоцький. Берега Картузька. – ж. «Біль», Львів, 1991, вип. 2, с. 9-19.

Шухевич Степан, укр. сусп. діяч, юрист. Н. 1877, с. Серафінці, Станіславівщина. П. 1945, Німеччина. Закінчив Львів. ун-т. Учасник визв. змагань. Викладав право в Укр. таємному ун-ті у Львові. Під Польщею виступав у багатьох процесах як захисник репресованих українців. З початком війни 1939 висланий пол. владою зі Львова до Кобриня. Перед приходом на Полісся більшовиків пішки перейшов з Кобриня до

Берестя. По дорозі перестрів групу до 30 чол. в'язнів-українців, що йшли пішки з Берези Картузької, серед них Д. Донцов. Свій поліській одісеї Ш. присвятив у спогадах окремих розділ.

Др. Степан Шухевич. Моє життя. Спогади, Лондон, 1991, с. 601-611.

Станіслав Шушкевич

Шушкевич Станіслав, біл. політик і науковець. Н. 1934. Син репресованого письменника. Закінчив Біл. ун-т, аспірантуру респ. Ін-ту фізики АН БССР. З 1986 проректор БДУ з наукової роботи. 1991-94 член респ. парламенту, його голова. Як такий приймав участь у проголошенні незалежності Респ. Білорусь. Разом з президентами Єльциним та Л. Кравчуком підписав на зустрічі у Біловезькій пущі документи про ліквідацію Сов. Союзу. Період правління Ш. в Білорусі позначений відносним демократизмом, хоча саме тоді розпочалися репресії проти укр. руху на Берестейщині. Після узурпації влади Лукашенко Ш. у відставці. Піддається цькуванню. Очолює соціал-демократ. партію Білорусі «Грамада».

Щ

Щеглики, с., Жаб., ср. Ленінська. 2 км на пд від Жабинки. На 1846 поміщиком у Щ. був І. Деконський. Жителі Щ. надіслали в пол. мін-во освіти підписного листа з вимогою заснувати в селі укр. школу.

г. «Наше життя», №49 (224), 03.12.1926.

Щепина Свентохна, служниця і фаворитка останнього пин. кн. Федора Ярославича, який подарував Щ. на початку XVI ст дворища і ниви, що вже буди власністю

місцевих селян, чим викликав протест останніх. Князь змушений був переглянути своє рішення.

Д. Мишко. Сусп-економ. умови реформування укр. народності, К., 1963, с.80-81; Ревізія пущ у Вел. кн. литовському, с.237-28.

Щербина Данило, укр. бандурист. Н 1891, Наддніпрянщина. У I св. війну якийсь час жив у Галичині, був членом СВУ. Виступав з бандурою по всій Зах. Україні 1920-30 популяризував укр. історичні пісні, часто з танцювальним колективом К. Авраменка. Кілька разів виступав у Бересті.

Щербина Д. – ЕУ, т.10, с. 3916.

Щербицький Денис, член управи т-ва «Просвіта» у Бересті на 1924.

Ю

Юхимка з Логишина, «помічниця куховарки» в їдальні для вчителів на українознавчих курсах для учителів у Бересті 1918. Була національно свідомою, брала участь у полеміці з налаштованими шовіністично курсантами.

Т. Олесіюк. Юхимчина перемога для України.-г. «Голос Берестейщини», 1995, № 2(14).

Юхимчук Карпо, нар. учитель. Н. в с. Турно, Коб. Учителював 1895-1915 в с. Хабовичі, Коб. Провадив серед селян велику освідомлювальну працю. Серед учнів Ю. був Василь Бойтик, згодом укр. поет, відомий за псевдонімом Іван Хміль.

Юхимчук Олександр, сов. військ, діяч. Н. 1900, с. Гнівчичі, Іван. З 1915 у біженцях на сх. Закінчив 1938 військову академію ім. Фрунзе. Учасник Др. св. війни, востаннє як нач. штабу і командир дивізії. Після війни викладав у військово-навчальних закладах.

Іван Ющук

«**Ющик**», псевдонім, укр. повстанець, діяльність припадає на 1940-і рр. на території Дорог. та Іван. рнів. Загинув у бою.

Ющук Марія, жителька Берестя. Авторка вірша «Рідний хутір», опубл. у г. «Берест. край» за 07.03.1998.

Ющук Іван, укр. активіст. Н. 1922, с. Приборове, Берест. По війні Ю. в еміграції. Опубл. спогади про війну, Ю надавав мат. допомогу г. «Голос Берестейщини» та «Берест, край».

Я

«Яворенко», псевдонім, укр. повстанець. Родом з с. Повіття, Коб., загинув у бою в червні 1945 в с. Самара, Ратненського р-ну.

В. Сергійчук. Укр. здвиг. Волинь. 1993-1955, К., 2005, с.564.

Язвини, с., Дорог., ср. Осовецька, 10 км на пд-сх від Дорогичина. Поміщики в с. Я.: С. Гаврилкевич, В. Дановський. Жителі с. Я. домагалися в пол. міністра освіти заснувати в селі укр. школу.

г. «Наше життя», № 49(224), 03.12.1926.

«Яків», псевдонім, укр. повстанець. Провідник Пин. надрайонного проводу ОУН («Степ»), загинув у бою в квітні 1947 в с. Конотоп, Іван.

«Яків».-ж. «Архіви», Мн., 1999, № 1, с.19.

Яківчиці Великі, с., Жаб., 9 км на сх від Жабинки. На залізниці Жабинка – Кобринь. У 1930-х рр в ЯВ працювали секції укр. кооперативів «Селянська самодопомога», «Добробут» та філія «Просвіти».

Яковшиць Омелян, учитель, збирач укр. фольклору на Берестейщині, записував нар. приказки в околицях Берестя, їх опублік. в СПНТСЗК (Вільна, 1860).

«Як піду я, куди давно ходила», укр. нар. пісня з Берестейщини, перекладена по-біл. і привласнена Г. Цітовичем.

АБНП. с. 53.

Ямне, с., Стол., ср. Струзька. У межиріччі Горині і Льви (Мостви) 10 км від волин. меж. На відстані 0,7 км на зх від Я. відкрито давні поселення, виявлено вироби з кременю, кераміку з бронзової доби, кераміку мілгородської, зарубенецької та празької культур.

Свято-Михайлівська церква в с. Яремичі, Коб.

Янковський Іван (Ян), пол. активіст. Н. 1803, Берест. пов. Син гр.-кат. (ун.) священника. Брат Я. Плакида. Закінчив пол. Свислочьку гімназію, потім учився на філософії і філології Вілен. ун-ту. Належав до таємної пол. організації Філаретів. Був арештований і засланий. На слідстві поведився малодушно.

А. Ильин. Берестейские и свислочьские страницы дела № 632.-ж. «Гістарычная брама», 2001, №1 (18), с. 4-5.

Янчук Борис, панщизняний селянин з Коб. повіту. Перебував у пол. повстанському загоні Т. Пусловського. Поранений у плече дістався у рос. полон.

В. В. Гарбачова. Удзельнікі паустання 1830-31 гг на Беларусі, Мн., 2006, с. 383.

Ярошевич Олексій, укр. активіст у Стол. р-ні. Родом з с. Теребежів. Під час нім. окупації обраний старостою в Теребежові. Очолював групу націоналістів. 23.03.1943 у сутичці з німцями загинув.

Ясенецький Михайло, укр. старшина, полковник. На 1918 командир Брест-Литовського пішого полку в складі армії Укр. Держави.

Монкевич Б. Організація регулярної армії Української Держави 1918 року.- зб. «Україна в минулому», К.,-Львів, 1995. с.89.

Ясенівка, с., Кам., ср. Верховицька, 25 км на пд-зх від Кам'янця, 7 км на пн-сх від зал. ст. Погранична. Маєток в Я. належав поміщиці К. Пусловській. Жителі Я. домоглися в пол. мін-ва освіти відкриття в селі укр. школи.

г. «Наше життя», № 49 (224), 03.12.1926.

Ясень, правий рукав р. Ясельди, Пин., належить до парку в Поріччі. Пин.

Я. Ясинський

Ясинський Варлаам, укр. церковний та культурний діяч. Н. 1627, Пин. пов. П. 22.08.1707. Висуванець митрополита Й. Нелюбовича-Тукальського. Навчався в ун-тах Олоумця і Кракова. За успіхи в навчанні увінчаний філософ. вінком. Професор філософії і ректор Київ. колегії 1665-79, для якої здобув статус Академії. Сучасники цінували вченість і патріотизм Я. Баранович Л. Н.: Я захоплений від одноголосого обрання отця Ясинського...» Я. послав випускників з Академії для навчання за кордон. У 1690-1707 Я. митрополит київ. з титулом екзарха. Намагався відновити і зміцнити укр. правосл. церкву в умовах рос. патріархату. У цьому плані співпрацював з гетьманом Мазепою, очолював здійснюване гетьманом сакральне будівництво. Ініціатор багатьох сусп-культур. починань. Автор віршів, послань, листів тощо.

Ясинський В. – Укр. письменники. Біо-бібліограф. словник, К., 1960, с. 611-15; В. Липинський. Україна на переломі, К., 1997, с. 233; З. Хижняк. Києво-Могилянська Академія, К., 1988. с.69, 94, 96; Г. Нудьга. Не бійся смерті, К., 1991, с. 353, 354, 373, 388; Ясинський Я. – ЕУ, т. 10, с. 3995

Ясинський Кароль, пин. шляхтич, католик. У квітні 1647 посол від пин. шляхти на сойм у Варшаві, де мав обстоювати інтереси шляхтичів-католиків.

В. Липинський. Україна на переломі, К., 1997, с. 246.

Ясинський Микола, діяч ОУН. Н. 1905. П. 1944. Закінчив Станиславівську гімназію. Член Летючої бригади УВО. В'язень з липня 1934 по квітень 1936 пол. концтабору «Берега Картузька».

П. Мірчук. Нарис історії ОУН, К., 2007, с. 855.

Яхименко Іван, козацький полковник, знаний діями на Поліссі в часи Б. Хмельницького.

М. ГР. ІУР, т.ІХ-2, с.1405.

Яценко Ольга, педагог, викладає укр. мову в середній школі №6 м. Кобриня.

Яців Василь, укр. активіст у Бересті, родом з с. Добрянки, Стрийський рн на Львівщині. Солдат австрійської армії у І св війну, потрапив до росіян у полон. Потім з дружиною жив у Бересті. 1941-44 член Укр. допомогового комітету в Бересті.

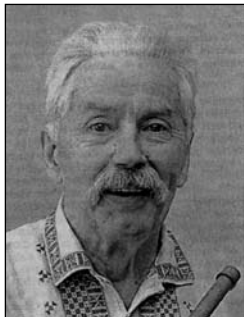
Мабуть подався 1944 на еміграцію.

Яців (Яцівна) Тамара, укр. активістка в Бересті. Н. 1923, с. Тришин. У час нім. окупації Я. очолювала «Клуб укр. молоді» у Бересті, де ставилися укр. п'єси, влаштоувалися концерти. З Я. працювала Н. Шийко.

Яцкевич Сергій, проф. Берест. політех. ін-ту, доктор філософ. наук, академік. Українофоб. Автор наклепницьких виступів у пресі проти укр. руху на Берестейщині. Закликає владу респ. Білорусь до кримінального переслідування учасників укр. руху.

Яцелт, ятвязький князь, ХІІІ ст. Прибічник Данила Галицького, брав участь в операціях проти ятвягів.

Гал.-вол. літопис, Львів. «Червона Калина», 1994, с.78.

Л. Яценко

Яценко Леопольд, фольклорист і композитор, знавець укр. мелосу. Н. 1928, Київ. Очолює відомий хор «Гомін». До 1990 переслідувався і цькувався. Автор рецензії на зб. нар. пісень з Берестейщини «Там за гаєм, гаєм.» Я. зокрема пише: «... найкращою відповіддю «піснєкрадам» (білоруським.-ВЛ) було б кількатомне наукове видання «Українська народна творчість поліщуків Білорусі...» Рецепт Я. не зовсім переконливий: адже більшість «украдених» пісень украдено з друкованих зібрань, треба щось інше. Що? Пр.: «Укр. нар. багатоголосся» (1962); «П. Д. Демуцький» (1957); «Г. Г. Верьовка» (1965); кантата «Поема про Україну» (1954); «Берест. пісня в сучасних записах» ж. «Пам'ятки України: історія такультура», К., 2002, № 3-4, с.192-93.

ОЦЕ ТВОЇ ДІТИ

Україна в походженні Т. Костюшка

Глибоко усвідомлюючи суперечність кріпаччини з законами природи і добробутом народів, цим засвідчую, що знищую її зовсім і на вічні часи в моєму маєткові Сехновичах.

Т. Костюшко

Костюшко Тадей Бонавентура Андрій (1746-1817) походив з Берестейщини. З огляду на теперішні та минулі адміністративні поневіряння Берестейщини дослідники наші не надто упевнені в українському походжанні польського генерала і національного героя, хоча для такої упевненості підстав цілком вистачає – берестейський аргумент сам по собі самодостатній для того, щоб ствердити українське коріння і Костюшка, і Достоевського, і цілої плеяди українських таки діячів /Косинського, Кричевського, Й. Нелюбовича Тукальського, В. Ясинського, І. Потія, А. Філіповича яких сьогодні безпідставно білорусифікується. Геополітичне махлярство Кремля з Берестейщиною у 1939 р. прирекло цей український край під «синьоокою сестрою» Білоруссю на жорстокий етноцид, з нагоди якого в науці мають місце численні ненаукові кур'йози.

Констатуючи неперехідне значення Костюшка в історії Польщі, його безсумнівний і заслужений серед поляків авторитет, не знаєш з приводу його також безсумнівного українського походження радіти, сумувати чи сповідувати рятівну байдужість, як і приводу блискучої кар'єри турецької султанші Роксоліани та малоросійських «дядьків отечества чужого» Кочубеїв, Безбородьків, Розумовських або що. Моральна спорідненість між ними з погляду українського безумовна – перевертні, потурнаки, недоляшки, перекинчики, одне слово, «варшавське сміття, грязь Москви». Зрештою, міра віддаленості і шляхи, якими вони дрейфували від України, досить різні. У всіх випадках треба знати правду, якою б гіркою вона для українців не була.

На середину XV ст., коли вперше в документах з'являється ім'я Костя Федоровича, родоначальника Костюшків, українські землі, в тому числі Берестейщина, належали до Великого князівства Литовського, Галичина – до Польщі. У зв'язку з постійною татарською загрозою і непослідовною в цьому болючому для України

М. Кам'янець. Пам'ятник засновнику міста князю волинському Володимирі Васильовичу

питанні політикою уряду Великого князівства Литовського почало в XV ст. формуватися у поріччі нижнього Дніпра козацтво. На наступні чотириста років козацтво стає головним чинником самозахисту і самовизначення українців.

Певне значення в стримуванні татарщини Велике князівство Литовське тим не менше мало. За правління князя Витовта (1392-1430) князівство велике переступає апогей своєї сили, а далі поступово хилитиметься до занепаду потерпаючи зі сходу від натиску Москви і з заходу – від унійних і полонізаційних заходів королівства Польського. Як наслідок по всіх польсько-литовських уніях процес полонізації заходить у князівстві великому досить далеко - на XVIII ст. магнатсько-шляхетська верхівка князівства (литовська і білоруська), за малим винятком, уся переходить на національні позиції польської аристократії. Ба більше, саме з часи Костюшкового повстання 1794 р. чиняться відверті спроби зовсім скасувати Ветике князівство Литовське як автономну частину Речі Посполитої і перетворити останню на унітарну

польську державу - мається на увазі акція «віленських якобінців». Утім, покріпачене селянство Литви і Білорусі, головних складників князівства великого після Люблинської унії, на відміну від місцевих магнатів і шляхти, ніколи етнічної самотності не тратило, який би шалений натиск полонізації, а пізніше й русифікації не був.

По Великому князівству Литовському Берестеччина одержала значний негативний спадок: «литовський хвіст» у свідомості певної частини поліської шляхти та архаїчні прикладки «литовський» до назв міст Берестя, Кам'янця і Високого та до цілого краю в чудернацькому словосполученні «Брест-литовське воєводство». Т. Костюшко також уважав себе в регіональному плані «литвином», з чого випливає по-перше, полонізація роду зайшла так далеко, що Т. Костюшко не знав про своє українське походження, а можливо й знав, але не квапився визнавати його з огляду на його непрестижність у Речі Посполитій, і друге, Костюшко, це вже напевно і головне, не знав і не відчував українство Берестейщини, шляхетська його свідомість сприймала тільки офіційні етнічні атестації, «Литовський» хвіст дається знати не лише в життєпису Костюшка, він проростає доволі потворно в родовій історії Достоєвських (про це див. в наступній ст.) та в родоводі українського поета Л. Мосендза .

Що ж до Берестейщини, малої батьківщини Костюшків, тут упродовж існування Великого князівства Литовського і Речі Посполитої безперервно діє національне тягіння в бік єдинокровної і єдиномовної України. У процесі укладання Люблинської унії шляхта Берестейщини зокрема вдається до низки гарячкових заходів, базрезультатних щоправда, спрямованих на воз'єднання Берестейщини з Волинню (2). На повстання Б.

Хмельницького Берестейщина відреагувала збройними виступами в Бересті, Пинську, Турові, в кожному містечку і селі і таки домоглась бодай короткочасного воз'єднання з Українською козацькою державою у формі Пинсько-турівського полку.

З постановм Української Народної Республіки Берестейщина входила до її складу. І ще: у відповідь на незаконний відрив Берестейщини від України під час другої світової війни та приєднання її до БРСР жителі краю сотнями вливаються в лави УПА і борються за вільну і незалежну Україну. Прокраїнські настрої ферментують на Берестейщині і в наш час, наперекір жакливым наслідкам російсько-білоруського подвійного етноциду (3).

Рід Костюшків на джерельну арену виходить у середині XV ст., й відтоді фамільним його гніздом стає поліське село Сехновичі (Великі) в теперішньому Жабинківському районі кілометрів за соток п'ять на північний схід від Берестя, – у 1452 р. незнаний доти Кость Федорович отримує згадане село у власність, стаючи землянином повіту Берестейського. Не виключається, що був ним і перед тим. Чимось Кость Федорович догодив королю Казимирові Ягелончику, раз той розщедрився на село ж кріпаками. Правдоподібно уявляється успішна участь в одній з військових виправ, наприклад, участь у хронологічно найближчій війні проти Тевтонського ордену за східне Помор'я. А взагалі більшість заходів короля-благодійника мала протиукраїнську спрямованість: ліквідував князівство у Києві, придушив повстання Мухи в Галичині. Насаджував на українських землях кріпацтво. Україна остаточно була упокорена. Тим часом грабінницькі наскоки татар на землі України тривали.

Прізвище власників Сехнович походить від поширеного українського імені Кость (Кость Виговський, Кость Гордієнко, Кость Левицький, Кость Буревій). Можливий певний зв'язок прізвища ж назвою села Костюки, положеного кілометрах у тридцяти на схід від Сехнович. Наскрізь українська за усіх оглядів форма імені Костя Федоровича, зрештою, сама за себе промовляє. Дослідники (українські, польські, російські, за винятком сучасних мінських дослідників, налаштованих у всіх випадках, коли йдеться про Берестейщину і берестейців, голослівно обстоювати на шкоду історичній правді білоруські пріоритети), – наголошують на цілком очевидному українському родоводі самого Костя Федоровича, виводячи його генеалогію, в одному випадку, з Київщини, в іншому – з Волині. Уродженцем Волині Т. Костюшка названо також помилково в ЕУ (т. 6. С. 2218) Але сміємо стверджувати, і без Київщини і Волині українське походження Костюшків можна уважати доведеним на підставі одвічного українства самої Берестейщини.

І ще на одну важливу прикмету Костюшків, що в'яже їх з українством, слід мати на увазі: і Кость Федорович, і його нащадки до XVIII ст. належали до православного, пізніше — до греко-католицького (уніятського) визнання, щоправда, уніятство української шляхти, в тому числі уніятство Костюшків, було стовідсотково приречене на невідворотне католичення і спольщання. Два приклади. Скажімо, доля роду головного організатора Берестейської церковної унії. Потія: незабаром по смерті першого уніята його «правнуки погані» перекидаються на правовірних католиків і відповідно, певна річ, на поляків. Сучасником і співучасником Т. Костюшка був прямиий потомок митрополита Іпатія Потій Олександр, герой оборони Варшави 1794 р., власник маєтків на Поліссі, фанатичний польський патріот. Або рід Коптів, відомий на Поліссі і Волині: у XVI і XVII ст.

*Церква в с. Сехновичі. 1720 церкву
фундували пани Костюшки*

Копті належали до національного табору, з Коптів вийшла відома українська поетеса Олена Копть, її вірші стали народними піснями й відомі досі (4). Та вже сучасник і друг Т. Костюшка Копть Юзеф-поляк над поляками: у Костюшковому повстанні командував бригадою, в бою під Мацейовицями, взятий росіянами в полоні і за польський патріотизм засуджений на довічне ув'язнення.

Отже маємо ціду галерею Костюшків від Костя Федоровича і до Тадея Костюшка. Кость Федорович мав двох синів Івана і Федора (ім'я в діда, очевидно). У наступні століття Костюшки розселилися по всьому

Поліссю, а також поза Поліссям. Вони втішаються шляхетськими посадами і титулами підкоморіїв берестейських, стольників пинських, хорунжих київських, мечників овруцьких, старост житомирських, тощо.

По двохсотрічній історії носіїв цього відомого прізвища на середину XVII ст. фіксується симпатичний образ власника села Серники на Пинщині Костюшко – на превеликий жаль, ім'я його не встановлене, можливо Петро. Він є носієм тубільного, українського начала в родовій історії. Він, розуміється, православний. Цей Костюшко мислить і діє категоріями тодішнього українського громадянства: він належить до послідовних противників Польщі та її колоніальної політики в Україні, на занадто розперезаних католиків та поляків влаштовує збройні наїзди. З початком Визвольної війни середини XVII ст. серницький Костюшко — діяльний активіст українського табору Берестейщини, відповідальний спільник полковника Костя Виговського, в складі Пинсько-турівського полку командував сотнею, брав участь в операціях проти польсько-литовського війська. До цієї постаті, як то мовиться, ні додати, ні відняти (5).

Маємо відтак ще одного Костюшка, чий релігійні, а отже й національні характеристики недвозначні — Костюшко Павло, берестейський міський писар, власник чи співвласник родового маєтку з Сехновичах. На кошти пана Павла в Сехлавичах збудовано в 1723 р церкву св. Миколая. Пан Павло отож мав бути з огляду на час або православним (на Берестейщині тоді ще траплялися православні), або скоріше за все греко-католиком, уніятю. Дерев'яна церковиця, споруджена народними майстрами в традиціях польсько-волинської архітектурної школи, досі стоїть у Сехновичах і авторитетно свідчить про спередівчне українство її фундаторів, будівничих, парафіян і всієї Берестейщини.

Серед відомих нам Костюшків є ще один патентований греко-католик, уніят, отже аж ніяк не поляк, – Костюшко Ян Рох (тодішні та й пізніші польськомовні офіційні та й приватні документи майже поспіль полонізували українські імена і прізвища), парох у с. Чоповичі на Житомирщині. Отець Іван Костюшко, напрошується таке припущення, зазнав кривди або принаймі набрався чимало страху під час Коліївщини в 1768 р., або просто був патріотом Речі Посполитої, через те після придушення повстання виступає одним з авторів, чи звичайним підписантом скарги-доносу на дії повстанців (6).

Майнова скрута змушує багатьох шляхтичів, попри гонори, переходити в духовний стан, духовна кар'єра вивела кількох польських шляхтичів на вершини української православної ієрархії (митрополити Макарій, І. Куча, Йосиф Нелюбович-Тукальський, В. Ясинський). Приблизно в ті часи стану регресію пережив один з представників знаного на Поліссі роду Достоевських (власників с. Достоева, тепер Іванівський на Берестейщині) – Андрій Достоевський, український поет, автор акровірша «Пісня покаяння», жив у Брацлаві. Тож духовна кар'єра отця Івана Костюшка не виглядає надзвичайною (7).

Наступним у нашій галереї Костюшків іде Ян Непомуцен (1720-1788) один з перших носіїв відверто польсько-католицького начала, хорунжий Київського воєводства, з 1764 р. мечник овруцький, з 1766 р. писар земський житомирський, з 1769 р. учасник і навіть радник Барської конфедерації, потім утікач до Угорщини. Пан Ян Непомуцен легко уявляється серед тих сил, проти яких боролася Коліївщина і хто спільно з росіянами її придушував. На додаток до всього Ян Непомуцен мав право опіки над передчасно осиротілим Тадеєм Костюшки, як бачимо, традиційно України не цуралися з міркувань паредовсім меркантильних – українське Правобережжя в спраглому на маєтські шляхти мало одвічну славу такого собі Клондайку, де можна скоро і дешевим коштом розбагатіти.

Володислав Адамович Костюшко, власник Сехнович, стольник пинський і староста житомирський, на половину русин, на половину поляк, нічим особливим не визначався. В історію увійшов лише як дід Т. Костюшка. Конфліктував з сином Людвигом.

Людвиг Костюшко також знаний історикам лише за те, що був батьком Тадея. В. Щурат уважав Людвигу Костюшка греко-католиком (8). За одруження без дозволу батьків був позбавлений своєї частки майна в Сехновичах і мусив отже заробляти на хліб поширеним серед дрібної шляхти орендарством. Мав титул полковника, що, як і всі шляхетські титули знецінюється можливістю його купити і продати

На час народження Тадея (1746), четвертої дитини в сім'ї, полковник Л. Костюшко орендував у магнатів Сопіг маєток в селі Мерачовщина – білоруське село, розташоване на північ від українсько-білоруської етнічної межі, отже, в Білорусі, в теперішньому Івацевичському районі; тож слід визнати: певні підстави, принаймні географічні, на білорусифікацію Т. Костюшка в мінських істориків є, хоча існує думка, що Тадей народився таки в Сахновичах, а не в Мерачовщині.

Власникам орендованого маєтку магнатам Сопігам треба було регулярно сплачувати договірний чинш, собі ж на утримання чотирьох дітей і задоволення невідмінних панських амбіцій лишалися стерті шелянги. Тим-то орендар маєтку в Мерачовщині для збільшення прибутків вдавався до посиленого визиску підлеглих йому селян-кріпаків, чим урешті-решт спровокував протидію: 1758 р. селяни Мерачовщини, допроваджені здрирством Людвигу Костюшка до відчаю, вбивають його. Тадеєві, коли він осиротів, виповнилося дванадцять років, і він був спудеєм єзуїтського колегіума в Бересті, де здобував початкову освіту. Загибель батька від рук кріпаків, треба думати, значною мірою позначилася на подальшому світовідчужанні Т. Костюшка в напрямку поглиблення його, так би мовити, демократизму. Костюшків демократизм мав солідне підґрунтя: постійні з дитинства нестатки, які ставили його в шляхетській ієрархії на найнижчому щаблі і нераз глибоко ранили його гідність, а знайомство з європейськими країнами, участь у війні США за незалежність, з одного боку, та маг-

натська сваволя і шляхетська анархія, з другого, змушували Костюшка шукати виходу, тим більше в умовах потрійної агресії з боку сусідніх імперій. Але, слід зазначити: у цілому польський генерал, син свого часу, сповідував ідеологію свого стану.

Вихований матір'ю полькою, Теклею з Радомських, її наставниками й оточенням Тадей чувся за дитинства поляком, не знаходимо в його поставі, крім прізвища та родинної географії, найменших ознак української тубільності. Його польськість скріплювалася з уроку на урок езуїтами в берестейському колеґіумі, отцями піярами в монастирській школі в Любешові (Пинський повіт), нарешті в старшинській школі у Варшаві, курованій самим королем Понятовським.

В особі Тадея Костюшка Польща здобула на українській землі не пересічного, ще одного перевертня, кунтушового патріота на взірць героїв поеми Міцкевича. Дійовий патріотизм освіченого офіцера ставить його на голову вище за всіх тодішніх польських політиків. Очолений ним зрив на захист охлялої речі Посполитої, незважаючи на поразку, для наступних поколінь поляків стає символом змагань за відновлення втраченої нажалелості, прапором і заповітом волі.

Костюшкова героїчна акція за відновлення польської державності вигідно відрізняється від мовчазної капітуляції української Гетьманщини та Запорізької Січі перед тим самим ворогом. Тому Костюшко-герой, бунтар, воїн, революціонер, а наші Кальнишевський, Головатий, Глоба лише смиренні мученики-статотерпці. Утім, постать останнього польського короля також важко вписується в Костюшків героїчний контекст.

Костюшко, зрозуміло, в своєму житті мав досить нагод для зустрічей з українцями. Своїм пораненням і російським полонем Костюшко також завдячував українцеві, козакові з Харківщини Ф. Лисенкові. Та на шляху польського генерала траплялася також українці, наснажені українською ідеєю. Про одну з таких зустрічей існує в Україні переказ. Мова йшла про тодішні польсько-українські взаємини. Костюшко палко, з українським темпераментом схиляв українців спільно а поляками боротися за відродження єдиної і неподільної Речі Посполитої в межах, певна річ, до 1772 р. і за звичаєм польських патріотів рішуче відкидав саму думку про право України на самовизначення, обмежуючись деклараціями про сумнозвісні «вольності».

П. С. Спадкоємна родина Т. Костюшка не виконала його заповіту, винесеного в епіграф до статті щодо скасування кріпаччини в Сехновичах – кріпаччина, «суперечна а законами природи і добробуту народів», змодернізована до того ж за найновішими російськими зразками, панувала в Сехновичах ще впродовж півстоліття – до царського рескрити 1861 року.

1. Л. Достоевская. Достоевский в изображении его дочери, М. – Л. 1922.

2. М. Грушевський. Історія України-Руси, т.4, К., 19936 с. 405.

3. зб. «Надбужанщина», № 4, Львів, 2004, с. 574-584.

4. Г. Нудьга. Не бійся смерті, К., 1991, с. 177-230.

5. В. Липинський. Україна на переломі, К., 1997 с. 232, 292.

6. зб. «Правда про унію», м. Львів, 1968, с. 88-89.

7. Укр. письменники. Біо-бібліографічний словник, К., т. 1, 1960, с. 307.

8. В. Щурат. Українські традиції про походження Костюшка, Львів, НТШ, т. 131, 1923, с. 238.

ШЕВЧЕНКО НА БЕРЕСТЕЙЩИНІ

Прийшла черга до Берестейщини ще раз пам'янути Тараса Шевченка незлим тихим словам. Шевченкове пророчє слово продовжує благодворно впливати на сучасну українську культуру й на спосіб мислення українського суспільства, збагачуючи його і зміцнюючи. Долаючи сумнозвісну свою «забутість», помічену ще Іваном Франком, Берестейщина спроквола зводиться до розуміння Тараса Шевченка як свого національного поета.

Якщо в минулому Берестейщині допікала щойно згадана «забутість», то тепер маємо стовідсотковий колоніальний статус під владою синьоокої сестри Республіки Білорусь, при цьому статусі здійснюється відкрита заборона і тотальне заперечення берестейського українства, і ставить місцевих українців на становище безправного «феномену україномовних білорусів».

Звіди маємо маловітний факт, що питання про Шевченка на Берестейщині опрацьованє недостатньо. У радянському шевченкознавстві доходило до кричущих ляпсусів, коли окремі неперебірливі і некомпетентні автори авторитет Т. Шевченка на Берестейщині відносили на рахунок білорусько-українського братерства (П. Охрименко, Б. Чайковський).

Т. Шевченко.
Автопортрет зі свічкою

Пристапуаючи до розгляду поставленої проблеми, мусимо насамперед, бодай побіжно висвітлити питання про Берестейщину – що вона собою являла в часи Шевченкових вимушених мандрів.

Під Російською імперією Берестейщина належала до двох «білоруських» губерній: до Гродненської (повіти Берестейський, Більський, Кобринський, Пружанський) та до губернії Мінської (повіт Пинський і частково Мозирський). На півдні згадані повіти межували з польськими повітами Волинської губернії.

Шевченкове перебування на Берестейщині пов'язанє було з переїздами його пана: повертаючись з відпустки зі своїх київських маєтків на місце служби у Вільні, пан Енгельгордт забрав з собою і 15-річного кріпака Т. Шевченка.

*Пам'ятник Т. Шевченкові
у Бересті. Автор В. Головко*

Маршрут валки панів Енгельгардтів, з якою вимушено мандрував козачок Шевченко, накреслюється дослідниками по-різному, тобто є два варіанти руху панської валки: білоруський, так би мовити, варіант (Київ-Гомель-Мінськ-Вільно) та український (Київ-Житомир-Рівне-Ковель-Кобринь). Білоруський напрямок у шевченкознавстві до певної міри канонізований, він кочує з дослідження в дослідження (Є. Кирилюк і К. «Шевченківський словник» і востаннє І. Дзюба). Український напрямок нещодавно вирахував А. Непокупний, український мовознавець, дослідник балто-слов'янських контактів А. Непокупний з'ясував, що П. Енгельгардт, повертаючись зі своїх київських маєтків, побував проїздом у маєтку свого тестя в селі Кустовичі в Кобринському повіті, положеному майже в центрі Полісся. Потрапити з Києва в Кустовичі простіше було саме українським маршрутом. У Вільну валка П. Енгельгардта прибула в перших числах вересня 1829 р. Відтоді бере початок віленський період у житті Т. Шевченка (1).

У шевченкознавстві певний час існувала версія про нетривале перебування нашого поета у Варшаві (разом з паном, певна річ). Цієї версії дотримувалися М. Білозерський, І. Франко, В. Щурат, М. Зеров, М. Гаско. Є. Єнджеєвич в «Українських ночах» накреслив зокрема варшавський маршрут валки П. Енгельгардта: Вільно-Берестя-Варшава і назад. Тим часом радянські дослідники перебування Шевченка у Варшаві одностайно заперечували.

Для ока степовика незвично виглядала сама природа Полісся: куди не глянеш, пущі з тисячолітніми деревами та багна, порослі лозняком і вільшиною; нужденні клапті ріллі між пущами і болотами. Зовнішній вигляд поліщуків привертає увагу стороннього спостережника перш за все ковтуном на багатьох поліських головах надто дитячих, хворобою волосся Ріеса ролоніса, мало на той час знаною поза Поліссям. Та ще упали в очі курні, просякнуті наскрізь ядучим димом хатки без коми-на, вгрозлі до вікон в заболочений ґрунт. Та ще не залишились поза увагою поліські постолі-личаки у всі пори року.

Громадські інституції заступала тільки церква і тільки корчма. Церкви могло і не бути – корчма була завжди, і завжди був панський двір. У церкві правив заляканий владами піп, на половину уніят, на половину православний. Корчма перебувала в цупких руках хитрого й енергійного нащадка Авраамового, обізнаного зі станом селянської комори краща за панського економа чи царського податківця. У панському дворі сидів, як повелося здавен, пан-поляк, для якого Полісся та й вся Україна були тільки кресами всхідніми Польщі... Ось тільки самі поліщуки ніяк не вписувалися в панську великодержавну концепцію. Утім, пани ласкаво дозволяли

Українські типи з Полісся

поліщукам і далі залишатися при панських стайнях і на панських нивах.

Суспільна поляризація на Поліссі, таким чином, вкладалася в традиційну для Правобережної України схему: з одного боку, вельможні і недуже пани, здебільшого польські, спольщена або потворно припольщена місцева шляхта, орендари, економи, царські чиновники й офіцери, а другого боку, убоге, затуркане селянство, тягле бидло, в якого злорадний панський поговор забрав не тільки право належати до українського народу, але й право належати взагалі до роду людського: ми, мовляв, не люди, ми, мовляв поліщуки.

Не краще виглядали й поліські міста. «В'їздимо в широкую заболочену вулицю, їдемо між двома рядами дерев'яних будинків, серед яких де-не-де білють муrowані або новіші, решта старі й безвиглядні. А поруч їде довга валка чумацьких возів з-під Кобриня і Пружан з житом, пшеницею і всіляким зерном. Навантажені тут сіллю вони вертатимуть назад. Біля них кружляють рої євреїв у білячих, лисячих, овечих хутрах, з жовтими, чорними і сірими бородами, без болід; у шапках, капелюхах, у панчохах, босоніж, одне слово, які тільки можуть бути євреї» (2). Це про Пиньск.

Про Берестя, що ним узимку 1831 року міг, як припускається, переїздити Шевченко, те саме можна сказати ще більшою мірою. Ф. Решетников у щоденнику Берестя називає містом єврейським. Це багатюще на історичні пам'ятки місто російська воляччина, утвердившись великодержавно на північно-західних українських землях, прирекла на загибель ухвалою спорудити в історичному центрі міста горезвісну фортецю і завдала йому непоправної шкоди, во стократ більшої, ніж та, що її завдали містові французи в 1812 році. Для очищення площі під фортецю було організовано між 1819 і 1828 роками низку спустошливих пожеж, які зруйнували місто, зокрема друга пожежа забрала 220 житлових будинків різних епох і стилів, греко-католицьку церкву, монастир черниць-бригідок, знищено дуже давній православний Симеонівський монастир, 150 яток, 5 єврейських шкіл. Зруйновано берестейський замок XIII-XVII ст. з Христовоздвиженською церквою; торговий двір XVI ст.; кафедральну Миколаївську церкву, в якій у 1596 році проголошено церковну унію, ратушу XVI ст., приміщення першої в Бересті аптеки з 1566 р., будинок братської школи з 1591 р., приміщення друкарні з 1553 р., цілий ряд церков, костелів, синагог, монастирів. Решту міста скопали царські сапери. Тоді ж загинуло чимало архівів, документів, майже вся розумова спадщина Берестя. Сучасне місто з його квадратним плануванням – витвір російського містобудування 60-70-х рр. XIX ст. зведене було за 4 км на схід від зруйнованого історичного центру, зайнятого під горезвісну фортецю.

Вийшовши з нового постоялого двора, щоб трохи розім'ятись і набратись вражень, Шевченко сутикнувся б у Бересті з сірою картиною провінційного повітового містечка по вінця заповненого сірими шинелями саперів та рейвахом єврейської дітвори.

Місцевий етнос тоді був витіснений на передмістя, а в самому місті знаходив притулок у кріпацьких робітнях, у кутах для чорноробів, слуг і наймитів. Вигляд тодішнього Берестя аж ніяк не відповідав патріотичним та романтичним уподобанням 15-річного юнака.

Шевченко – юнак не міг звичайно уявити, що Берестя, глузливо поіменоване «Литовським», і ціле Полісся по Нарву і Вігонівське озеро – зовсім не Польща і аж ніяк не Литва, а земля споконвіку своя, українська.

Історія Поліського краю, якби вона тоді відкрилася майбутньому поету хоча б частково, являла собою вдячний об'єкт для творчого осмислення. Фортпост Києва на заході Берестя віками протистояло саме Польщі і саме Литві. Відірване силоміць від Волині, zagrożеній зі сходу татарами, Берестя перетерпіло не найкращі часи Великого князівства Литовського та Речі Посполитої, пережило російські воз'єднання зі спустошливою фортифікацією та квазігероїчними оборонами. Перебуло драматичну унізацію і саме в добу Шевченківських мандрівок по «Северо-западному краю» перетерпівало деунізацію по-російському. Та ніколи Полісся не втрачало глибинних зв'язків з Батьківщиною, хоча його постійно по сьогодні намагаються відокремити від України штучними фальшивими заґатами. Пильнував ці землі Данило Галицький і Володимир Василькович. Приходили на Полісся полки С. Наливайка, а події в Бересті і Пинську в 1648 році дають яскраві взірці лицарського героїзму, подиктованого палким українським патріотизмом. А такі сини Берестейщини, як Л. Карпович, А. Филипович, М. Кричевський, Думинський, брати Бруяки, сотник українського війська Костюшко, – так і просяться на сторінки історичної белетристики.

Берестейська тематика в українській літературі, на жаль, не знайшла належного опрацювання. Найчастіше увагу письменників привертає могутня героїчна постать полковника М. Кричевського, побратима Б. Хмельницького, уродженця Берестейщини. Та наша історична невибагливість приводить іноді до того, що український діяч, за словами С. Величка, «зичливий батьківщині», зображається легкотравними авторами то «ляхом», то білорусом, носієм, бачете, ідеї одвічного білорусько-українського братерства (твори О. Соколовського, І. Ле, П. Панча). Така ж доля в літературі спіткана берестейського філософа кінця XVII ст. Казимира Лищинського, спаленого у Варшаві за вільнодумство: поляк, білорус і врешті литовець.

У пору Шевченкових підневільних подорожей, відомості з історії краю пущ і боліт ще припадають архівними порохами. Щойно з середини століття в науковій періодиці починають з'являтися окремі історіографічні й фолклорні публікації, щоб бодай загально освітити приспане минуле та відкрити заслону над невідрадною сучасністю занапащеного краю.

Незважаючи на політичне і військове протиборство, обидві антагоністичні сторони, і російська і польська, залишають недоторканим кріпосне право та поміщицьке землеволодіння. Обидві сторони трактують поліщука як позаісторичну етнічну групу, приречену на довічну службу в тих або в тих. Над Поліссям тривала похмура ніч панцизняної неволі, як зрештою скрізь по імперії. Слід лише додати: кріпащина на Поліссі мала давнішу історію і жорстокіший характер, ніж в околицях Шевченкової Кирилівки. Нелюдський визиск допровадив поліського селянина до

страхитливого убозтва, наслідки якого подекуди відчуваються досі. Тому-то й реакція поліщука на панщину така гостра та експресивна, як у самого Шевченка.

Бодай пану в дворі страшно,
Як нам в полі сонце зашило,
Сонце зайшло – ми ще жнемо.
При місяці снопи носимо.
При зіроньках копи кладемо.
Опівночі додому йдемо.
У білий день знову йдемо.
Бодай пана поховали
Щоб собаки розорвали,
Поховали при долині,
Щоб по йому вовки вили,
Бодай пана громи вбили,
Як ми ручки потомили (3).

У вимушеній мандрівці по Поліссі Шевченкова увага не запримітила нічого гідного для творчої пам'яті. Мабуть Полісся як українська етнічна область пройшла повз поетове зацікавлення. Нема жодної згадки про Кобринь, Пружани чи Берестя в самого поета. Зрештою, згадки про Полісся як північ України все ж є в поемі «Гайдамаки»: «По Поліссі Гонга бенкетує» та у вірші про гетьмана П. Дорошенка «Заступала чорна хмара» – «Із Полісся шляхта лізе». Оце і все. Пізніше в 1846 р. Шевченко за дорученням Археографічної (київської) комісії побував у Ковелі, що є також Полісся, близьке до Берестя і Кобриня, але цей факт остаточно не з'ясований (4).

У творчій географії Т. Шевченка наша Берестейщина позначена білою плямою. Обставинами життя виштовханий з України поет був надзвичайно чутливий на випадкову зустріч є найменшими проявами українства в мові, звичаях, в одязі. З цього випливає: або поет не був на Берестейщині, або коли був, то обставини його перебування, вірніше проїзду, склалися так, що він не встиг, не мав змоги більше запізнатися з поліщуками, почути їх мову, вникнути в самопочуття, придивитися до побуту. Адже Т. Шевченко на той час був звичайним кріпаком, залежним від панів і від панських кучерів.

Та попри це все появу творів Т. Шевченка поліщуки не прогавили. У народній інтерпретації, як народні пісні, тричі записано на Берестейщині поезії поета «Од села до села танці і музики», «Ух! ух! Солом'яний дух, дух» та «Нащо мені чорні брови». Дісталися ці пісні на Берестенщину за кобзарським посередництвом, безумовно.

Пісня «Од села до села танці і музики» (уривок з поеми «Гайдамаки») записана семінаристом Антоном Богушем у першій половині 60-х рр в селі Чахець на передмісті Пружан (5) як народна пісня й опублікована в «Сборнике памятников народного творчества в Северо- западном крае» (Вільна, 1866). Від оригіналу поліський запис відрізняється кількома діалектизмами та змінами, вчиненими записувачем та видавцями. Поліський варіант музики, на жаль, не записано, ймовірно, співано пісню на мотив композитора О. М. Серова, серед його Шевченкіяни є музика на слова «Од села до села» (6). До місцевого репертуару пісня могла потрапити раніше, ніж її записано, можливо ще за життя автора «Гайдамаків» і, певна річ, не тільки одна ця пісня.

Ще одна пісня з Берестейщини на слова Т. Шевченка «Ух! ух! Солом'яний дух, дух!» потрапила на сторінки праці Ю. Крачковського «Очерк быта западно-русского крестьянина» («Виленский сборник», I, Вильна, 1869). Пісня з уривком з поеми «Причинна».

Запис ще однієї пісні на слова Т. Шевченка «Нащо мені чорні брови» має у вищій мірі показову історію і пов'язаний навпростець з сучасним колоніальним статусом Берестейщини. Братня синьозока сестра Білорусь, започавши в 1939 році Берестейщину ж ласки Сталіна, заперечує і забороняє відтоді місцеве українство, а всі його національні досягнення в галузі духовної і матеріальної культури по-бандитському привласнює собі. Поводження зокрема білоруських фольклористів з українським пісенним багатством краю уже одержало в народі назву «піснєкрадство».

У реєстрі крадених шедеврів опинилася й пісня на слова Т. Шевченка «Нащо мені чорні брови». Головний білоруський піснєкрад Г. Цітович без найменшого сорому замахнувся на твір Т. Шевченка, переклавши згадану пісню по-білоруському й приписавши авторство незугарної фальшивки україномовним і українопісенним мешканцям польського села Чорняни (Малоритський район). До речі, у редактованому Г. Цітовичем зб. «Анталогія беларускай народнай песні (Мн., 1968 і 1975) міститься близько 100 крадених українських народних пісень переважно з Берестейщини у штучних перекладах. Так ось потворно обертається для берестейських українців усеукраїнська дружба з білоруськими братами. У білоруському піснєкрадстві проглядається звичайна психологія тимчасового окупанта.

На початку ХХ ст. ім'я Т. Шевченка стає на Поліссі національним прапором. Його ім'ям називають «Просвіти» – 1905 р. ім'ям Т. Шевченка названо філію «Просвіти» в с. Кобиляни. А вже в наш час ім'я поета носила «Просіта Берестайщини ім. Т. Шевченка» в Бересті, по-братському заборонена режимом О. Лукашенка.

Напередодні сторічного ювілею ж дня народження великого Кобзаря виникає думка про вшанування пам'яті поета спорудженням йому пам'ятника в Києві. Утворився об'єднаний комітет у цій справі. 26 січня 1911 року комітет звернувся до суспільства ж закликом причинитися матеріально до спорудження пам'ятника поетові в Києві, оскільки царська влада не тільки відмовилася від участі, але й подбала про відповідні заборони, інспірувала цькування української культури і шельмування пам'яті поета. Російські газетярі вчинили несамовитий галас про підступи мазепинства, предтечею якого називано поряд гетьмана Мазепи також Т. Шевченка. Ліві російські партії знову ж знайшли репресивні заходи царату дуже зручними для пожвавлення протиурядової агітації. Зчинилася великих слів велика купа. Між тим комітет не припиняв намагань організувати збір коштів на пам'ятник. До міських дум багатьох міст надсилаються листи з проханням асигнувати на пам'ятник потужні суми.

Одержала такого листа і міська дума міста Пинська. Вище наводився опис цього міста, зроблений в середині ХІХ ст. польським етнографом О. Кольбергом. На початку ХХ ст. демографічне обличчя міста відчутно змінилося з огляду на проведення польських залізниць та пожвавлення прип'ятсько-дніпровського пароплавства. У Пинську працюють десятки промислових і торгівельних підприємств. Фабрики потребують робітників, робітники рекрутуються в навколишніх селах. Пинчуки заселяють пинські передмістя, стають знову більшістю у своєму місті, ґрунтовно

змінюють його етнічний колорит. Щоправда в пинських палацах і особняках далі живуть багаті. З погордою чужинців ставляться вони до поліщука, оцінюють його людську спромогу з погляду визискувачів.

Нічого несподіваного, отже, не було в тому, що мостивії батьки міста Пинська на заклик Шевченківського комітету ухвалили пожартувати на пам'ятник відчипних і ще більшою мірою зневажливих... три карбованці «з віднесенням витрати цієї на кредит по сумі витрат 1911 року на канцелярські чи господарські витрати...»

На той час у місті Пинську вже було кому постояти за честь національного поета і тверти носа міській думі. По убогих вулицях і домах пущений був підписний лист, щоб невдовзі заповнитися десятками малописьменних підписів – пиняни, робітники заводів, ремісники, вантажники а Київської пристані жертвували останніми шелягами на те, щоб у столиці України звівся пам'ятник Тарасові Шевченкові (7).

Більш організований характер мало відзначення Шевченкового сторічного ювілею в Бересті. На той час у місті над Бугом сяк-так жевріло українське культурне життя, започатковане невтомними зусиллями видатного будителя Полісся Онопрія Василенка (1861-1921), українського письменника (публікувався під псевдонімом О. Варнак), офіцера Берестейської фортеці упродовж 1902-1914 рр. О. Василенко організував у місті український театр, хор. З нагоди ювілею театр здійснив виставу «Назар Стодоля». По виставі, прийнятій публікою ентузіастично, відбулися читання творів Т. Шевченка. Ювілейні заходи мали завершитися масовим мітингом шанувальників поета, але в події втрутилася поліція і заборонила проведення мітинга, проте мітинг усе ж відбувся в Бересті напівтаємно – в одному а казематів фортеці (8).

Найбільшого поширення твори Т. Шевченка, переважно львівські видання, здобули на Поліссі в 1919-39 рр. за посередництва того ж невтомного товариства «Просвіта», філії якого, незважаючи на протидію польських влад, існували в 150 польських селах.

Після німецько-польської війни і прилучення Берестейщини до БССР Шевченко допускається на Полісся тільки в російському та в білоруському перекладах. Оригінальному Шевченкові вхід заборонений, хоча попит на його твори ніколи тут не згасав.

Різними шляхами досягають «забутої» Берестейщини Шевченкові «Кобзарі». Якими б довгими і тернистими шляхами «Кобзарів» до нас не були, твори поета завжди досягають мети, знаходять під польськими стріхами і в польських серцях розуміння, будять національну свідомість і потяг до високих людських ідеалів.

В и н о с к и

1. А. Непокупний. У Вільні, городі преславнім, К., 1989, с. 21, 156, 210.
2. О. Кольберг. Дзела вшистке, т. 52, с.7.
3. Пісню «Бодай пану в дворі страшно» записав в с. Бездіж (Дорогичинський район) Іван Котович і опублікував в «Сборнике памятников народного творчества в Северо-Западном крае» Вільна, 1866. Пісня не уникнула мародерської уваги мінських піснекрадів, її було перекладено по-білоруському й оголошено шедевром біл. антикріпосницькою фольклору.

4. Ковель.- «Шевченківський словник», т. I, К., 1976, с. 3067.

5. Тих самих Пружан, повітового містечка Гродненської губернії, чиї мешканці в 1896 р. домагатимуться у віленського генерала губернатора дозволу на заснування в їхньому селищі українського самодіяльного театру. Можна не сумніватися, як відреагував генерал-губернатор на зухвалу вихватку поліських мазепинців (П. Охріменко. Шляхами братання, К., 1968, с. 63).

6. Сєров О. М. – «Шевченківський словник», т. 2, К., 1977, с. 210.

7. г. «Літературна газета», К., 22.03.1960.

8. Василенко Онопрій. – г. «Наше слово», Варшава, 30. 1986.

№ 48; Варнак Охрім. – «Шевченківський словник», т. I. К., 1976, с. 101.

ДОСТОЄВСЬКИЙ І УКРАЇНА

Українські предки Достоевського

Геній Федора Достоевського того вартий, аби про кого національне походження дискутувати. Мова у цьому випадку може вестися не про самого Ф. Достоевського: з ним усе зрозуміло – він письменник російський, на половину по матері він росіянин, росіянин – до самих кісток, як мовиться, ба навіть у багатьох випадках російський шовініст і то, кажучи словами І. Франка, досить тупий (1). Говорити отже маємо про те етнічне середовище, про той власне народ, з якого вийшли і до якого впродовж століть належали предки письменника і гени якого причинилися врешті-решт до його геніяльності.

Претензій на етнічне свояцтво з предками Ф. Достоевського, письменника світової слави, на сьогодні не бракує, – окрім росіян, їх висувують дослідники Польщі, Білорусі і навіть Литви.

Українці традиційно плентаються позаду всіх, виявляючи недолугу конфузливості і несміливість в обстоюванні надто вже очевидного українства роду Достоевських у всі періоди його існування, окрім періоду московсько-петербурзького. Сучасна українська аргументація задовільняється лише тим коротким відтинком часу, коли батько письменника (народився 1789 р. в Брацлаві на Поділлі), дід, а може й прадід приблизно між роками 1750 і 1804 жили на території Подільської губернії. Попередній, доподільський етап в історії роду Достоевських дослідниками нашими до уваги взагалі не береться або береться вкрай несміливо і мало, з застереженнями: через його каверзну пов'язаність з ... Берестейщиною. Тією самою Берестейщиною, котра, попри одвічний свій український родовід і характер, має нещастя не належати через геополітичні ігри Москви до Української держави.

Підневільне теперішнє становище Берестейщини, кинуті в 1939 р. живосилом в обійми БССР, позначається негативно й на потрактуванні основоположних історіографічних її проблем – білоруська сторона за допомогою масованих перекирвань історії намагається виправдати незаконну інкорпорацію українського краю та його не менше незаконну й аморальну білорусифікацію. Зі свого боку пригнічене, але не здолане українство Берестейщини ґрунтовно і повсякчас дискваліфікує білоруські фальшування, в тому числі сміховинні зазіхання на предків Ф. Достоевського – на тій лише підставі, що вони походили з Берестейщини.

*Пам'ятник Ф. Достоевському в с. Достоеві.
Іванівський район на Берестейщині*

Ще легше у випадку Берестейщини і Достоевських спростовуються претензії польські і литовські. В основу їх кладеться шовіністичний постулат: усе, що мало якийсь стосунок до Речі Посполитої та Великого князівства Литовського, має ніби-то належати сучасній Польщі або сучасній Литві. Польський автор С. Цат-Мацкевич у праці «Достоевський» (Варшава, 1957) прямим текстом пише: «Є в Польщі село Достоево...» Село Достоево, з яким пов'язане по-

ходження і прізвище Достоевських, до загального відомо, розташована на українській етнічній території – в теперішньому Іванівському районі на Берестейщині майже за 200 км на схід від польського кордону.

З литовською версією в генеалогії Достоевських справа набирає вже зовсім скандального характеру і належить до історичних курйозів, але як би там не було з фактичного боку, до її виникнення та існування причетні самі Достоевські, особливо Л. Достоевська, дочка письменника, авторка спогадів про геніального батька.

Дочка в спогадах дуже некритично і некомпетентно оперує термінами «Литва», «литовці» щодо своїх предків та їх малої батьківщини Берестейщини. У спогадах вона пише: «... я чула часто, як мій батько і дядьки казали: «Ми, Достоевські, литовці, але не поляки. Литва зовсім інша країна, аніж Польща...» Школярська плутанина з «Литвою» і «литовцями» має походження давнє і пов'язана вона з існуванням Великого князівства Литовського, до якого певний час належала вся Білорусь, більша частина України, крім Галичини, значна частина західних російських земель. Тож за логікою братів Достоевських, як її викладає в спогадах Л. Достоевська, виходило б, що всі ці землі – Литва, і їх населення – не українці і не білоруси, а таки литовці. Нонсенс, звичайно, тим більше разючий і прикрий, бо пов'язання з родиною геніального письменника. Спекуляції з термінами «Литва», «литовці» щодо Берестейщини в усіх випадках передбачають антинаукове й політиканське ігнорування попередньої історії цього українського краю. А між тим Берестейщина служила форtpостом Київської і особливо Галицько-Волинської Русі, а такі міста, як Берестя і Кам'янець, до яких з XVI ст. приліплено прикладки «литовський», розбудовані були первісно київськими і галицько-волинськими князями саме як оборонні центри антилитовські та антипольські. До цього непорозуміння, що ввело в оману Достоевських, слід ще додати давню московську традицію всі землі на захід від Смоленська іменувати саме Литвою, наприклад: «нам пишет гетман Богдан Хмельницький с литовськими людьми...»

«Коли мої предки залишили темні ліси і багна Литви (тобто Пинський повіт у воеводстві Берестейському. – ВЛ), – пише у спогадах Л. Достоевська, – вони, певно, були засліплені світлом, квітами та елліністичною поезією України; їх душа, зігріта південним сонцем, вилилася у вірші...» (2). У наведеному пасажі що не твердження,

то, кажучи лагідно, фантазія. Предки Л. Достоевської ніколи не жили в етнічній Литві, отже, не могли бути литовцями: походили вони з центрального Полісся, з пинських бояр і вийшли на документальну арену саме з тамтешніх лісів і багн й опісля 200 років жили в тому ж Пинському повіті на Берестейщині. І ще одно фантастичне твердження в цитованій тираді слід рішуче заперечити. У Пинському повіті, як і по всій Берестейщині по лінії: р. Нарва – р. Ясельда – Вігонівське озеро – гирло р. Горинь – Прип'ять панувала одвіку, панує досі і пануватиме вічно одна єдина мова – українська, і саме вона упродовж останнього тисячоліття визначає національне обличчя краю та його населення, в тому числі і Достоевських у всіх поколіннях, що б вони самі про себе потім на угоду російським і польським шовіністичним концепціям не вигадували. Отже, щоб чути і знати цю мову, та її «елліністичну поезію», Достоевським зовсім не треба було їхати з Полісся на Поділля (3).

У поліських болотах обабіч Прип'яті, Пини і Ясельди майже до середини XVI ст. доживало віку Пинське удільне князівство – всі інші князівства давно були скасовані. А виникло Пинське (Турово-Пинське) князівство ще на початку XI ст, коли Володимир Великий виокремив його і віддав у посідання Окаянному Святополкові. Отже князівство Пинське на початку XVI ст. мало 400-літню історію, мало територію, багністу і заліснену, мало своїх князів, бояр, землян і, певна річ, підданих селян, цих одвічних рушіїв прогресу, мало князівство і власну військову дружину. Правив у Пинську князь Федір Іванович Ярославич, потомок російських Рюриковичів. Князівство Пинське він упадкував по дружині. Олені Олелькович, дочці київського князя Семена. Помер кн. Ф. Ярославич у 1521 чи 1522 р. Після його смерті князівство переходить у власність королеви Бони й перебуває під нею до 1566 р. Остаточо князівство Пинське було скасоване в 1566 р. і в ранзі повіту приєднане до великого князівства Литовського. Сторіччя перед скасуванням Пинське князівство благоде-нствувало під сюзернітетом польських королів.

Як і в кожного великого феодала, в князя пинського Ф. Ярославича серед місцевого боярства і землянства були свої приближені й улюбленці. Джерела називають зокрема княжу фаворитку Свентохну, бояр Головків, Протасовичів, Іртищів, Почаповських, Орд, Войн – згадуються в грамотах, що виходили з канцелярії княззя. До слова, грамоти князя Ф. Ярославича писані досить пристойною як на ті часи українською мовою (4).

Пильніше придивімося до серед інших пинських бояр згаданого пана Данила Іртища: Д. Іртищеві, «боярину нашому», як атестує його дарча грамота, пинський князь Ф. Ярославич у 1506 р. дарує кілька дворич з людьми, розуміється, в селх Півкотичі та Достоеві, водночас з маєтностями боярин Д. Іртищ одержує статус землянина, тобто землевласника-шляхтича, яким він до того не був.

Боярин Д. Іртищ міг прихилити до себе ласку князя, наприклад, вправністю на ловах у пущі, де раз у раз доводилося ставати на герць з ведмедами, зубрами або диками – чим не нагода засвідчити мисливську вправність і відданість князю. Або ж виявити тверду вдачу і хоробрість у безперервних сутичках з татарами – саме на початку XVI ст. татарські наскоки стають небезпечно постійними і сягають Полісся. Зокрема пинський збройний загін на чолі з князем Ф. Ярославичем у 1503 р. намагався зупинити і мабуть таки зупинив на р. Узі біля Овруча татарську орду, що сунула в глибину Полісся, хоча пиняни у битві також зазнали значних утрат.

У 1519 р. князь Ф. Ярославич видає повторне підтвердження попередніх пожалувань Д. Іртищеві. Як землевласник Д. Іртищ мав відтепер зобов'язання виставляти до княжого війська поруч з собою «двох озброєних вершників і драба з рушницею».

Данило Іртищ, пинський боярин, відтак шляхтич, і є першим задокументованим предком світової слави письменника Федора Достоєвського. Перші з документів знані Іртищі-Достоєвські – одвічні пинчуки, пиняни, поліщуки, одвічні русини, українці православного визнання (5).

У російському достеевськознавстві задіяна сумнівна спроба пов'язати польських Іртищів лише на підставі схожості прізвищ з російськими дворянами Ртищевими, щоб через них перекинути місток аж до втікача з Золотої Орди Аслана Чебелімурзи, предка Ртищевих. Довільне припущення ходить з публікації в публікацію. Розмах припущень щодо предків Достоєвського має неймовірно велику амплітуду від Литви і Польщі до Золотої Орди (6).

Бояри Іртищі (з певного часу Іртищевичі) в числі інших бояр Пинського князівства за півстоліття 1506-1569 рр. відбули потрібну нобілітацію: в 1506 р. з ласки пинського князя Ф. Ярославича з бояр перетворилися на землян; відтак відбувається нобілітація згідно королівського привілею з 1566 р.: привілей касує Пинське князівство і в ранзі повіту в складі воєводства Берестейського приєднує до Великого князівства Литовського, а місцеве землянство і боярство прирівнює в правах зі шляхтою князівства великого, і нарешті по Люблинській унії 1569 р. пани Іртищі-Достоєвські приймаються до польського шляхетського гербу «Радван». То була вельми сприятлива доба для енергійних спритників-кар'єровичів, на їх ґрунті прискорено формувався на просторах Речі Посполитої панівний зброєносний клас магнатів і шляхти, а вільне колись селянство посилено закріпачувалося. Як єдина соціальна альтернатива магнатам і шляхті на поріччі середнього Дніпра повстає українське козацтво.

Д. Іртищ ґрунтовно вкоренився в селі Достоєві за 30 км на захід від Пинська. Його сини, Семен та Іван, писалися в документах Даниловичами, Іртищевичами, відтак остаточно – Достоєвськими за назвою головної вотчини.

Іван Данилович мав чотирьох синів: Рафаїла, Сасина, Степана і Федора (аякже, чисто литовські або чисто золотоординські імена!). Брати Достоєвські, онуки Д. Іртиша, люди досить енергійні й освічені, володіли в різний час у селах Пинського повіту, крім Достоєва, маєтками в Півкотичах, Ляховичах, Завидичах, в Острові, Сухому, Дубої, Поріччі, Молодові, Скорятичах, Дружиловичах. За маєтним станом це були шляхтичі середньої руки.

З чотирьох братів Івановичів, онуків Д.Іртиша, найбільш відомим удався Федір Достоєвський: мав освіту, з 1572 р. підтримував близькі взаємини, навіть дружив з відомим російським князем-емігрантом А. Курбським в його маєтку Миляновичах на Ковельщині.

Курбський називав Ф. Достоєвського «уповноваженим приятелем» і ще «домовником». Дружба з А. Курбським, людиною досить високої освіти, прибічником православної партії в Речі Посполитій, другом князя К. Острозького, свідчить про те, що Ф. Достоєвський тримався батьківської віри і чувся патріотом. І ще Ф. Достоєвського уважають засновником волинської гілки роду Достоєвських.

Степан Достоевський, брат Федора, з кар'єрних, зрозуміло, міркувань перейшов у католицизм – серед українського панства релігійне (і національне) відступництво заради «лакомства лядського» саме тоді набирало обертів, – і за це певний час за сприянням Стефана Баторія володів Вознесенським православним монастирем у Мінську, поводився з монастирським майном та й з самими послушниками вельми безцеремонно і через це за неодноразовим клопотанням ченців утратив дармово годівницю. У родині петербурзьких Достоевських, за словами Л. Достоевської, Степана Достоевського вважали єпископом, адже, мовляв, володів монастирем. Тим часом такі уявлення не відповідали дійсності, бо уявити собі тільки: шляхтичеві-перевертневі за зраду батьківської віри надається польським королем для «годування» православний монастир, в якому той хазяйнує, як іноземний окупант — нічого собі єпископ! Пан Степан був особистістю безпринципною, себелюбною, постійно колотився з сусідами за майно, причетний, безумовно, до злочинів своїх дочок; ухитрився потрапити навіть до турецького полону (до 1624 р.), можливо, від час Хотинської кампанії. І до того всього ця людина була носієм саме української грамотності: на офіційних документах підписувалася тільки по-українському.

З Волинню пов'язане життя Яроша Достоевського, сина Степанового, згадується на 1604 р як підстароста овруцький.

Недобру славу в сучасників здобули дочки Степанові – Марина та Раїна. Марину Достоевську пізніші дослідники назвуть «Леді Макбет Пинського повіту»: звинувачувалася ця пані ні мало ні багато – в убивстві власного чоловіка та в намаганні вчинити те саме і з пасинком. їй засуджено до страти і мабуть страчено. Сестра Марини Раїна Достоевська звинувачувалася у фальшуванні заповіту вбитого швагра.

Найбільше згадок про Достоевських припадає на першу половину XVII ст. Вони обіли мано на всі адміністративні посади в рідному Пинському повіті – шляхетських маршалків, суддів, старост, підстарост, хорунжих, ротмістрів і зарекомендували себе вірними слугами польської магнатерії, ревно виконували вказівки Варшави, мінить спрямовані проти кровних інтересів власного народу.

Петро Сасинович Достоевський, правнук Д. Іртища, почергово виконував обо'язки маршалка Пинського повіту, члена головного трибуналу князівства великого, міського судді в Пинську. У 1628 р. в розпалі протистояння між православною громадою Пинська та уніятами за королівською вказівкою з застосуванням сили відібрав у православних церкву св. Федора і передав уніятам. Сам отже був або уніятам, або вже «чистим», стовідсотковим католиком. Церквою св. Федора православні пиняни, очолювані старостою пинським князем. Ю. Збарзьким-Корибутовичем, незабаром заволоділи поновно, також силоміць, за що князя Юрія король покликав до суду.

Типовим шляхтичем XVII ст. виглядає Бенедикт Петрович Достоевський, власник родового села Достоева, судячи з форми імені, католик. Підчаший пинський. Як «урядник судовий земський» причетний до судових розглядів, зокрема справ про чарівництво та крадіжку бджіл. Скандаліст, наїзник на чужі добра, його зваду а паном Малицьким, за скаргою останнього, розглядав король. У 1664 р. присутній на елекції М. Вишневецького. Залишив після себе величезні борги.

Легко уявити становище залежних селян під кормигою шляхтичів з подібним норвам. Маємо зрештою промовисті документи про взаємини панів Достоевських зі своїми підданим, кріпаками тобто, документи тим більш цікаві, бо стосуються подій 1648-1664 рр.

Події середини XVII ст. на Берестейщині: повстання в Баресті і Пинську в 1648 р., масова участь поліщуків в українському війську, патріотична діяльність Думинського, М. Кричевського, Й. Нелюбовича-Тукальського, А. Филиповича, братів Бруяків, сотників Костюшка і Бережецького і багатьох-багатьох інших синів Берестейщини, утворення в складі Української козацької держави Пинсько-турівського полку — є органічною частиною визвольних змагань українського народу за волю і незалежність, і ці події каменя на камені до залишають від облудних теорій Мінська про національність Берестейщини. Але в даному випадку цікавить інша питання: як у цих пам'ятних подіях поведися і на чиєму боці стали шляхтичі воєводства Берестейського Достоевські.

З початком повстання на Пинщині у вересні 1648 р. мешканці сіл Сухого й Острова звернули увагу на майно пана Романа Бенедиктовича Достоевського (6). Забирали все, що потрапляло під руки – бджоли, «вепрів кормних», жорна тощо. «Набралися там добра – не забудуть і до смерті своєї», – стверджує протокол слідства в цій справі (7). По рокові, вже після того, як польське військо Я. Радзивіла криваво стлумило на Берестейщині «хлопську козацьку ребелізію», потерпілий дідич подає на власних селян до суду, вимагає відшкодування заподіяних збитків. Під загрозою екзикуції сушани й острів'яни згодні повернути панське добро, але, як з того ж протоколу випливає, на дуже квапилися виконувати дану з примусу обіцянку: селяни сподівалися слушно на новий прихід українського війська, і воно, корпус Жданонича в 1655-57 рр. таки прийшло на Берестейщину знову. Як склалися подальші стосунки між селянами Сухого й Острова зі своїм паном, не знаємо. Мабуть не на користь селян, бо в наступні роки пан Роман робить успішну кар'єру – приймає участь у судових процесах, а в 1664 р. репрезентує пинську шляхту на сеймі (7).

Улітку 1649 р. товариш пинської шляхетської хоругви Пилип Достоевський пограбував і жорстоко побив селян старости Речицького у Володимирському повіті на Волині.

У родинному стилі поводитьсь й Андрій, син Щасного (не плутати з Андрієм Достоевським, брацлавським ієреєм XVIII ст.). Спільно з батьком Андрій Щаснович Достоевський убив пана М. Єльського і посік трьох його супутників, за що був засуджений на баніцію і позбавлення всіх прав, однак в 1634 р. реабілітований королем. У 1649 р. від Берестейщини обирав королем Яна-Казимира. З 1649 року ватажок шляхетської хоругви на Волині. Припилюювавши слушний момент, А. Достоевський несподівано нападає з цілою хоругвою на містечко Острожець (неподалік від Луцька). Зі скарги потерпілих: «Солонини, баранини, кури, масла, сири, горілки, пива і всі живності до пожитку належачне в міщан, і жидов, і підданих нижче менованих острожецьких з комор з гвалтом брали і витягали, і маєтності до останку спустошили і внівеч обернули, підданих били, і вшелякіє кривди і деспекта виражали...» (8).

І ще один родинний сюжет з тієї бурхливої доби. Ян (Іван Миколайович) Достоевський, власник сіл Ляховичі і Завидчичі в Пинському повіті, звертається до пин-

ського земського суду зі скаргою на власного слугу: у жовтні 1660 р. слугу виряджено на посполите рушення проти українських повстанців в район Турова. Слуга пана Яна не повернувся, перейшовши на бік повстанців. Слуга і пан, як бачимо, розминулися в поглядах на діяльність українських повстанців. Пригоди пана Яна на тому не припинилися: десь незабаром по тому повстанський загін, правдоподібно з участю розшукуваного слуги, спустошив маєток у Завидчичах, і панові Янові довелося знову писати скаргу, на цей раз до самого короля. Пан Ян у скарзі до короля слізно бідкається, як от, мовляй, «зрадливий кривоприсяжця-москаль» і «бунтівник-козак» спустошили його маєток у Завидчичих...

Події визвольної війни провели різке розмежування між панами Достоевськими і тим народом, на землі якого і працею якого вони жили і кров якого пульсувала в їхніх власних жилах. Засліплені шляхетським класовим егоїзмом вони опинилися в таборі польської магнатерії.

Утім, в родовій історії Достоевських є одна постать, на яку вказується, коли мова заходить про вірність предківському, національному і релігійному началу: чернець Києво-Печерської лаври Акиндій. Його історична функція обмежується, щоправда, лише підписом по-українському «Ієромонах Акиндій Достоевський рукою» – зберігся під актом про обрання архимандритом печерським Й. Тризни на 25. 01. 1647 р.

Остання згадка про Достоевських на Поліссі припадає на 1715 р. (9). У пошуках кращої долі Достоевські залишають воєводство Берестейське. Одна їх галузь, чи не єдина, проростає на Поділлі.

Андрія Достоевський (не плутати з хорунжим XVII ст.), – перший відомий з подільських Достоевських, живе в Брацлаві, де посідає скромну містечкову парафію, до слова, греко-католицьку, уніятську. З окупацією Поділля росіянами (1793 р.) відбувається тотальна і по-російському безцеремонна православізація краю, і отець Андрій разом зі своєю парафією стає в такий спосіб православним. Уніятське або католицька минуле окремих Достоевських привертає увагу і саме по собі, а також з огляду на квазіправославну і шовіністичну позицію їх славетного потомка-письменника.

Андрій Достоевський, брацлавський ієрей, знаний не лише належністю до роду Достоевських – він залишив по собі певний слід в історії української літературі як поет, автор акровірша «Піснь покаянная», опублікованого в почаївському збірнику «Богогласник» (Почаїв, 1791), також, до слова, греко-католицькому. Згаданий уніятський «Богогласник» на своїх сторінках умістив так само твори відоміших українських письменників православного визнання, як от Г. Кониський, Д. Туптало, Г. Скворода, – випадок для розполемізованої України, можна сказати, унікальний. Так чи інакше на сторінках «Богогласника» скромний брацлавський священник потрапляє у досить поважну літературну компанію (10).

Попри пам'ять про шляхетське минуле та певні літературні амбіції, А. Достоевський живе і мислить тим не менше поняттями і звичаями духовного середовища, схожими і в уніятських ксьондзів і в православних батюшок, ідеалом автора акровірша є звичайна духовна кар'єра без особливих турбот і боротьби за місце під сонцем, зі скромним, але гарантованим достатком, до духовної діяльності отець Андрій готує і своїх восьмеро дітей. Син Лев стає священником – мав парафію в с. Войтівцях біля Проскурава. Дочки віддаються зазвичай за священників або за службовців повітового рівня. Другого

сина, Михайла, отець Андрій також намагається спрямувати на шлях церковної премудрості – Михася Достоевського на навчання влаштовують до знаменитої Кам'янець-подільської духовної семінарії, нині званої головно завдяки романові А. Свидницького «Люборацькі». Певний час у наступному столітті в семінарії вчився С. Руданський і ще пізніше – М. Коцюбинський, філософ Гогоцький та композитор М. Леонтович.

Вістря навчальної програми в семінарії в часи, про які пише А. Свидницький, спрямовувалася на так на плекання православної ортодоксії, як проти «малоросійщини», трактованої вривень з релігійними єресями. «Нові фараони» (вихователі і начальство) вдавалися до принизливих знущань над семінаристами за вживання української мови. Бідолахам вішали на шию «...колодку на п'ядь довжини., її доти треба носити, доки не спіймаєш другого в такій же провіні» — свідчить роман А. Свидницького. Про таку ж систему боротьби з «малоросійщиною» в духовному училищі в Богуславі розповідає в спогадах і І. Нечуй-Левицький. Ганебна колодка на шию за вживання рідної мови — унікальний винахід російської педагогіки для ведення перманентної великої вітчизняної війни проти України і українства. Випусники семінарії мусили з їх стін виносити погорду до України, власного народу, культури і мови, мусили ставати бездушними україножерами-обрусителями. Майже такі самі порядки панували в семінарії з тоді, коли в ній навчався Михайло Достоевський. Тоді, крім боротьби з «малоросійщиною», ще завзято виполювалися в свідомості семінаристів, переважно поповичів, рештки уніятства.

Природно, бурсакові М. Достоевському, в родині якого дотлівали спогади про шляхетство «питовське» на Берестейщині, про князівські та королівські привілеї, не було звідки і від кого набратися української національної свідомості, в питаннях якої в подільських Достоевських усе перемішалось і стадо шкереберть. Маємо класичний приклад того, як українська шляхта і попівство, відгороджуючись від власного народу добровільно чи й примусово штучними закатами, прирікало себе і своїх нащадків на неминучу денационалізацію. Небезболісний цей процес при активному сприянні польської, потім російської влади закінчується переходом на національні позиції польської або російської метрополії. Можливий був і третій варіант – на випадок майнового зубожіння поновлювалися природні зв'язки з власним народом, що ми й бачимо в еволюції подільських потомків отця Андрія.

Режим семінарії в Кам'янці-Подільському М. Достоевського, як і Антося Люборацького, не влаштовував. Мертвотна схоластика з колодкою на шиї відштовхувала, вабила натовість воля і цікавіші в майбутньому заняття, ніж бездумне животіння в глухій парафії. Наперекір волі батьків, без засобів до життя п'ятнадцятирічний Михась Достоевський, подібно як це вчинить пізніше і С. Руданський, залишає самовільно осоружну семінарію в Кам'янці-Подільському, щоб опинитися в ... Москві.

Михайло Достоевський проявив себе вольовою, витривалою людиною. В умовах постійної скрути він закінчує медико-хірургічну академію в Москві і згодом працює лікарем. Ще студентом академії як військовий санітар брав участь у 1812 р. у битві під Бородином. «Він являв собою тип наполегливого і невтомного працівника, який пахмуро виконував свій життєвий обов'язок і ставив нестерпні вимоги до інших. Сплахи його гніву вжахали. До того ж він до краю був скупий і нездужав на тяжку форму алкоголізму,» — малює портрет Михайла Достоевського один ж дослідників (11).

Історія лікаря М. Достоевського склалася трагічно. Одержавши в 1827 р. чин колезького асесора і разом з тим спадкове російська дворянство Михайло Андрійович на заощадження купує в Тульській губернії два маєтки (100 кріпосних душ). Непомірна жорстокість і жагерливість новоспеченого поміщика призводить до того, що власні кріпаки в 1839 р. вбивають його.

Від шлюбу з Марією Нечаєвою, що походила зі старовинного московського московського-купецького роду, М. Достоевський мав семеро дітей, в тому числі сина Федора, завдали якому прізвище Достоевських стало відомим усьому культурному світові.

II. Українці в житті і творчості Ф. Достоевського

Українське походження Ф. Достоевського на чергу ставить ще одне цікаве і законне питання: а яке місце в творчості великого письменника, українця за походженням, посідає його етнічна батьківщина. Приклад М. Гоголя і В. Скотта мав би надіювати. У нашому випадку сподівання виявляються марними, і на те були, звісно ж, об'єктивні і суб'єктивні причини.

М. Гоголь визнавав сам: його душа розполовинена на дві частини – російську та українську. Тим-то у М. Гоголя, крім «Ревізора» і «Мертвих душ», є «Тарас Бульба», є «Старосвітські поміщики», є «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» – у Гоголя була ціла своя Україна, як у В. Скотта – своя Шотландія. І нездарна: М. Гоголь народився і до 19 років жив і вчився в Україні і зв'язку з нею не тратив упродовж життя.

Тим часом Достоевський народився і до 17 років жив у Москві, відтак у Петербурзі. Його російство, всмоктане з молоком матері-росіянки. Українство московських Достоевських мало характер теоретичний, для них самих не знаий. У тому середовищі, в якому народився, виховувався і жив Ф. Достоевський, Україна у вимушеній іпостасі Малоросії уявлялась досить далеким та імлістим географічним поняттям: хохли, мовляв, і нічого більше, і ніяких там емоцій. А тим більше, коли мова заходила про Полісся, звідки на світ Божий вийшли предки і де розташовано між Ясельдою і Пиною благословенне село Достоево, від якого походить милозвучне прізвище. Але ж це не Україна, це, до вашого відомо, шановні панове, ... Литва.

Про Україну та українців Достоевський знав з книжок, переважно з творів М. Гоголя, в якійсь мірі, можливо, з творів Г. Квітки-Основ'яненка. Як і інші представники натуральної школи, Достоевський як письменник також вийшов з Гоголевої «Шинелі», але в творчості попередника він віддавав перевагу петербурзьким повістям, вони відповідали творчим уподобанням і формували літературні смаки молодого письменника-містянина. Потім Достоевський закидатиме творам Гоголя брак психологізму і навіть напише на Гоголя колючу карикатуру — в повісті «Село Степанчиково та його мешканці». Зрештою, в Достоевського в «Бісах» є не менш болюча і несправедлива карикатура і на Тургенева. Карикатури в Достоевського, як у Пушкіна – епіграми.

Отож ставлення Достоевського до України – це ставлення зовсім сторонньої, байдужої та знеохоченої чомусь людини.

Достоевський народився і ріс у Москві, вчився в Петербурзі, чотири роки носив кайдани на каторзі і п'ять років тягнув солдатську лямку, і скрізь судилося йому зустрічатися з живими малоросами, цим неперетравленим всюдисущим російським

екзотом. Тож зовсім українців зігнувати Достоєвському не вдалося, незважаючи на вроджену до них байдужість і нехіть, підживлюваних почуттям російської вищості, властивих чи на всім свідомим і несвідомим перекинчикам.

У час навчання в інженерному училищі в Петербурзі мав Достоєвський друга-однокурсника українця К. Трутовського, згодом відомого українського художника, автора численних полотен на теми рідної Слобожанщини, автора також портрета Достоєвського-студента. Чи мали вони розмови про Україну, сказати важко, мабуть мали. К. Трутовський малював своїх малоросів з замилюванням, навіть ідеалізував їх, але українським активістом на був.

За звичаєм письменницької братії Достоєвський досить небайдуже ставився до жіночої вроди. Порівняно з першою його дружиною та його пізнішими захопленнями / (А. Сулова, А. Корвін-Круковська) друга дружина письменника, окрім своєї молодості, інтелектуальної розвиненості, життєвого практицизму, мала ще одну цікаву біографічну особливість: як і сам Достоєвський, мала предків українців. Українство А. Достоєвської, щоправда, в побуті ні в чому знати не давалося. Достоєвський щиро кохав дружину. Під її опікою письменник нарешті здобув відповідні умови для творчої праці, зате дочка Достоєвських у спогадах кілька разів закидала матері в розв'язанні окремих життєвих проблем саме українську нерішучість.

Серед знайомих українців, людей переважно простих, пересічних, трапився Достоєвському врешті-решт один незвичайний українець, також колишній солдат, також письменник і також геніальний, до пари самому Достоєвському, — на прізвище Тарас Шевченко. У долях обох чимало спільного. В одному випадку Кирило-Методіївське братство з його світлими ідеалами свободи і братерства, в іншому — гурток Петрашевського з його мріями про демократизацію самодержавної імперії, і як наслідок в обох випадках — арешт, слідство, дикі звинувачення і що дикіші покарання. Обидва вони як письменники і громадяни боронили прав пригночених і зневажених. Достоєвський і Шевченко 11 листопада 1860 року виступали в приміщенні Пасажу з читанням своїх творів перед інтелігентною публікою Петербурга. По рокові пам'ять Т. Шевченка Достоєвський ушанував присутністю на його похороні на Смоленському кладовищі. Незабаром у ж. «Время», співвидавцем якого був Достоєвський, було опубліковано статтю А. Григор'єва «Тарас Шевченко».

Кілька побіжних згадок про українців розкидано на сторінка «Щоденника письменника», зокрема Достоєвський різко негативно відгукнувся про російські оповідання Марка Вовчка, побачивши в них голу тенденційність, брак художності, суцільні, як він висловився, композиційні «ребра».

Є у Достоєвського одна недвозначно позитивна характеристика українців як етносу. Мова зайшла (у «Щоденнику письменника») про народи північного Кавказу з їх кавказькою екзотикою, і тут автор серед інших місцевих народів назвав козаків-малоросіян, які за короткий історично час перетворили пустельні степи Прикубання ж квітучий край, зробили його житницею імперії.

Розширене і наочне знайомство Достоєвського з народами Російської імперії відбулося в екстремальних умовах сибірської каторги. Враження від цього знайомства відтак знайшло геніальне втілення в «Записках з мертвого дому». Л. Толстой

прозу «Записок» ставив дуже високо, навіть вище за прозу Пушкіна. Взагалі проза Достоевського – найвищий щабель прози російської і прози світової.

В острозі більшість складали собою в'язні-росіяни, суджені за різні побутові, оказати б, злочини: вбивство, пограбування, дезертирство з війська, бандитизм, значну частину в'язнів можна розглядати як жертву самодержавної системи, нестерпних умов кріпаччини або двадцятіятирічної солдатчини. По суті, значна частина каторжан належала до категорії політв'язнів-протестантів, хоча оповідач (автор) на таких небезпечних щодо цензури нюансах не наголошує. З цієї ж причини не розшифровуються «злочини» в'язнів-поляків і кавказців, учасників визвольних змагань у Польщі і на Кавказі проти Російської імперії. Поляки, кавказці та українці, учасники руху Кармелюка, взяті в полон зі зброєю в руках, мали тавро «ворогів вери, царя й отечества», і з ними в каторжанських острогах не панькалися.

Кількісно українці в російських острогах ішли вслід за росіянами. Та в «Записках з мертвого дому» українцям приділено досить мало уваги, тобто оповідача-автора вони фактично не цікавили. На відміну від росіян, яким приписується російське молодечтво, гіпертрофована веселість, товариськість, прагнення до справедливості, наголошується на багатстві їх мови тощо – українців написано досить схематично і переважно темними мазками:

«Малоросы — мрачные люди»;

«другой из мрачных с хохлацким выговором»;

«негодующий на воселость хохол с злобным презрением скосив на него глаза»;

«арестантик из хохлов»;

«человек двенадцать, все хохлов»;

«уж и глупый этот народ (хохлы), так и на знаю, как сказать?»

Оце, здається, і все в «Записках з мертвого дому» про «хохлов». Маємо тут явну негативну тенденційність.

Знеохота до українців у персонажів Достоевського та й у самого оповідача (автора) походить, треба думати, від упертого і на кожному кроці демонстрованого українцями небажання пристосовуватися до російської більшості. В українцях дратує росіян геть усе, а найчастіше українська мова — «хохлацкий выговор». Тому і на каторзі і скрізь українці не вагаються демонструвати старшим братам, особливо враженим неконтрольованим великоросійством, адекватну незалежність і «злобное презрение».

Російська українофобія, зверхнє ставлення аж ніяк не до «молодших братів» проглядається досить часто на сторінках творів навіть талановитих і, так би мовити, прогресивних російських письменників. У Пушкіна, окрім «Полтави», проскакують такі перлини, як «из хохлов в князья». Є щось подібне і в Л. Толстого — його герой Левін («Анна Кареніна») ні з того ні з сього слабне — на що б ви подумали?! — на «хохлацкую лень»! Простою мовою це означає, окрім старшобратньої термінології, валити з хворої голови на здорову. Адже обломовщина у всіх її численних різновидах, як відомо, — російське національне надбання, інший російський письменник, більш обізнаний з українцями і більш об'єктивний, стверджує натомість щось протилежне: «Крім природи, ніщо мене так не вражає на Україні, як народне здоров'я, високий ступінь розвитку тутешнього мужика, котрий і розумний, і музикальний,

і тверезий, і завжди веселий» (А. Чехов). Але проблема російсько-українського, «братерства» і «дружби» – тема для окремої розмови.

Серед каторжан мертвого дому з його детально й на високому художньому рівні виписаному інтер'єрі читач українець легко маже уявити своїх безталанних національних героїв-мучеників: П. Полуботка, П. Кальнишевського, С. Гаркушу, У. Кармелюка, Т. Шевченка, П. Грабовського та багатьох інших.

Наступні твори Достоєвського, так звані ідеологічні романи «Злочин і покарання», «Діот», «Підліток», «Біси,» і надто ж «Брати Карамазови» — присвячені вічним людським проблемам, розкриттю сенсу життя, значенню морального чинника в людському бутті, болючим суспільним колізіям. У згаданих творах, написаних виключно на російському і переважно на петербурзькому матеріалі. Достоєвський сягнув незмірних глибин людської психології, чи, як каже Д. Чижевський, атропології. Квінтесенція філософії і програми дій Достоєвського закладена в словах: «Правда вища за Некрасова, вища за Пушкіна, вища за народ, вища за Росію, вища за все, а тому треба прагнути однієї правди і шукати її, незважаючи на ті вигоди, що їх можемо позбутися через неї, незважаючи на всі ті переслідування і гоніння, яких ми можемо накликати через неї...»

В и н о с к и

1. Іван Франко. Тв в 20-и тт, т. VI, с. 351.
2. Л. Достоевская. Достоевский в изображении его дочери, Пгр, 1922, с. 10, 12.
3. «Елліністична» пісня з Молодова, сусіднього з Достоевмом села:

Чи ж я тобі не казала,
Та й стоявши під сливкою:
Не їдь, милий, на Вкраїну –
Не застанеш мене дівкою.
Любив тебе дівчиною,
Любить буду молодичею,
Та ще буду сім літ ждати,
Покіль станеш удовичею...

Запис зроблено в 1996 р. студенткою Берестейського університету А. Кунциковою. – зб. «Там за гаєм, гаєм». К., 2000, с. 39.

4. О. Грушевський. Пинское Полесье, ч. 11, К., 1903 — Пинские акты XV-XVI pp.
5. Див. мовно-етнічні карти Є. Карського, К. Михальчука, Л. Нідерле, Флоренського, Московської діалектологічної комісії 1914 р. тощо.
6. С. Волоцкой. Хроника рода Достоевских, М., 1933, с. 24-26.
7. Хрестаматы па гісторыі беларускай літаратуры, ч. I, Мн., 1961, с. 425-426. Р. Достоевський був православним або уніятom: у музеї Пушкіна в с. Михайлівському зберігається кириличне Євангеліє з XVII ст. з написом, що воно належало Р. Достоевському.
8. С. Волоцкой, с. 41.
9. С. Волоцкой, с. 41.
10. Достоевський А. — Українські письмовники. Біо-бібліографічний словник, т. і, К., 1960, с. 249, 307.
11. Л. Гроссман. Достоевский, М., ЖЗЛ, 1962, с. 9.

ОСПІВУВАЧ ПОЛІССЯ З РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Думками я весь на Поліссі,
І пущу вітаю без слів я...

Дмитро Фальківський

Дмитро Фальківський

З якого б боку не підходити до постаті Дмитра Фальківського, вражають парадоксальні, на перший погляд, її прикмети: походження з найбільш поліського Полісся — з Берестейщини, званої тепер в окремих широтах України доводі поверхново, здебільшого ж і зовсім незваної; досить оригінальний поет, бодай один вірш якого став народною піснею, відомою по всій Україні, — «Очерет мені був за коліску»; культурницька діяльність у Бересті під час УНР 1918-1919 рр.; трирічна під час польсько-радянської війни служба в ЧК, яка проте не завадила Д. Фальківському стати саме українським поетом, гідним представником поезії 20-х років ХХ ст.; безневинна мученицька загибель в катівнях того самого ЧК і, нарешті, посмерте паплюження впродовж півстоліття, отож пройдено уторовану доріженьку того

всього розстріляного українського відродження. В українську літературу Д. Фальківський прийшов на початку 20-х рр. — перший вірш опубліковано в Києві в 1923 р. Видає три збірки поезії: «Обрії» (в-во «Маса», К., 1927), «На пожарищі» (ДВУ, К., 1928). «Полісся» (в-во «Західна Україна», К.-х., 1931). Талант поета-лірика від твору до твору міцніє.

Поліським походженням і поліською тематикою в творчості Д. Фальківський відроджує в українській літературі поліську її традицію, яка, слава Богу, має 800-річну історію і визначається поліськими фрагментами Галицько-волинського літопису, іменами Кирила Турівського, Данила Корсунського, І. Потія, Л. Карповича, А. Филиповича, Є. Славинецького, І. Галятовського, Л. Барановича, В. Ясинського, нарешті іменами літераторів 20-30-х рр С.Семенюка, В. Китаєвського, Б. Ольхівського, О. Лейтеса, О. Гаврилюка. Поліську традицію, відроджену в українській літературі Д. Фальківським, продовжують розвивати письменники-емігранти І. Хміль, Ф. Од-

рач, Остап Лапський. Останній у 2007 році був нагороджений Шевченковою премією. Поліська традиція в українській літературі живе і в наші дні, своєю творчістю її утверджують, наперекір заборонам і переслідуванням, А. Цвид, М. Теличко В. Мурашкевич, В. Вейнер-Габуда, В. Стасюк. М. Герасимюк, Г. Супрунюк. Заключним акордом поліської традиції є упорядкована небіжчиком А. Цвидом і видана в Києві антологія «До тебе, світе» (К., 2003.)

Проривом у 50-річній блокаді наклепів і замовчувань стає братиславське видання творів Д. Фальківського «Ранені дні» (1969) з ґрунтовними передмовами упорядників М. Неврлого та І. Манцінського. По двадцяти роках у Києві виходить ще одна збірка вибраного поета а передмовою Коваліва. Творчість Д. Фальківського стає надбанням дослідників та читацького загалу.

І. «Очерет мені був за колиску»

Наприкінці ХІХ ст., коли на світ прийшов Д. Фальківський, Полісся, мала поетова батьківщина, являло собою, кажучи словами І. Франка, забутий український край. Забутість поліщуків, щоправда, не була абсолютною: на той час Полісся прискіпливо досліджувалося О. Потребнею, П. Чубинським, М. та О. Грушевськими, О. Колбергом, Ю. Карським, іншими народознавцями, які одноставно констатують, іноді не без подиву, саме український етнічний характер краю боліт.

Жили поліщуки в своїй масі в часи Д. Фальківського бідно: поліське село на початку ХХ ст. задихалося від малоземелля, від земельного черезсмузжя, від неродючості ґрунтів. Кращі угіддя зазвичай належали до поміщицьких латифундій, польських або російських. Промислові підприємства перебували в руках єврейського капіталу. Побут населення вразов багатьма архаїчними реаліями і формами. Початкова освіта вегетувала в зародковому стані. Парафіяльні школи зазвичай були російськими. Натомість по містах і містечках діяло підпільно чимала польських шкіл, утримуваних місцевими поміщиками.

Дмитро Левчук, таке справжнє прізвище українського поета Фальківського, народився 3 жовтня 1898 року в селі Лепеси (Великі) тепер Кобринський район на Берестейщині (Брестська область у Республіці Білорусь). Кобринщина знана на Поліссі вищим рівнем національної свідомості населення, цим можливо, пояснюється той факт, що більшість відомих українських літераторів Полісся (В. Кітаєвський, Д. Фальківський, С. Семенюк, І. Хміль, О. Лапський) походять власне з околиць Кобриня.

Батьки поета, Никанор і Марія Левчуки, – споконвічні поліські селяни. У момент народження Дмитра Левчуки посідали земельної власності один єдиний гектар... З цієї причини Никанор Левчук був змушений орендувати рілля в заможніших односельців, допрацювати на сусідній цегельні, тож майнові кінці з кінцями в Левчуків якось таки сходились. Говорити про пролетарський статус родини гадаю, не випадок: у творчості переважають усе ж мотиви села. Маючи неабияку життєву школу, поет тим не менше тягнувся до села, навіть тужив жа селом.

Батько – небалакучий, трохи суворий. Пережив на своєму віку дві короточасні німецькі окупації, двадцятирічну окупацію польську і аж три радянські

визволення, так би мовити. Останні два радянські визволення, в 1939 р. і в 1944 р. принесли Полісся і особисто Левчукам, окрім примусової колективізації та всіх інших благ сталінського соціалізму, не манш примусову, протиправну і протиприродну денаціоналізацію внаслідок приєднання до БРСР, штовхнувши український крий у безодню національного знекровлення і знеосіблення. Навіть батьків відомого українського поета адміністратори БРСР у графі про національність не соромилися писати білорусами, як досі, зрештою, не соромляться писати білорусам, поліських українців, поетових краян, що живуть на Берестейщині, цілий мільйон, у межах республіки Білорусь. Пережив Никанор Левчук у межичассі заочний злет і трагічну загибель у Києві свого єдиного, поміченого перстом Божим сина, українського поета Фальківського. Помер Никанор Левчук у 1950 році в розпалі колективізації, коли лепесян, Левчукових односельчан, дулями пістолетів заганяли і світле майбутнє, тобто у дачогосп славного імені О. Жданова.

Мати поетова, Марія Левчук, уявляється натовість жінкою лагідної вдачі. Це типова українська селянка. Марія Левчук устигає вчасно впорати жіночі роботи в полі, відбути неминучі сезонні найми і дати лад при хаті, не гайнувала нагод, щоб розважити себе і сина піснею, казкою, приповідкою – знала їх чимало і сповна передала в спадок тямучому одинакові. Пережила сина на двадцять років. До самої смерті не вірила в його передчасну кончину «од своїх», чекала на синове повернення, виглядада. Не дачокелась, не довиглядалась.

Левчуки, розуміється не знали про літературну діяльність сина і зовсім не літературну його трагедію. Про те, що Дмитро не живе, повідомила листовно Левчуків Дмитрова дружина Ліля Золотавіна, невістка тобто, сама на той час (1940 р) втікачка і налегальниця, позначена в енкаведеших чорних списках вельми тоді поширеним і гуманним тавром ЧСИР, тобто «член семьи изменника родины». Ліля переховувалася серед добрих людей, щоб після розстрілу Д. Фальківського уникнути ув'язнення і депортації в Гулаг.

II. У берестейській гімназії

Майнова упослідженість Левчуків не завадила їм посилати Дмитра спочатку у церковно-парафіяльну школу в Лепесах, потім у реальне училище в Кобрині. Згодом Никанор і Марія Левчуки здолали свою незаможність і віддали здібного, охочого до книги сина в найближчу до Лепесів гімназію й Бересті (близько 50 км). Поліський селянин, щоб про його сервілізм не писалася і не говорилося, шукав дня своїх дітей шляхи до освіти, тягнувся напівсвідомо до культури.

Тепер події і пов'язані з ними переживання знаходять собі місце в тканині пізніших творів. Про самопочуття майбутнього гімназиста свідчать зокрема рядки в поезії «Ой шуми ж моя пісню».

Батько брови насупив, немов з пересердя
Перетяг конячину зі злом, —
А в мене защеміло, забилося серце,
Коли виїхав в степ за село.
Пам'ятаю: хотілося вискочить з воза,

Заховаться в пахмурену даль...
Чи ж забуду ті перші я сльози,
Чи ж забуду дитячий той жаль...

Чоловіча гімназія в Бересті поповнилася ще одним учнем, селянським сином за походженням. Історія української літератури добре знає цей біографічний сюжет: обдарований юнак з українського села в державній школі російській, польській, угорській, румунській, словацькій, а на сучасному Поліссі щеї у білоруській, не менш ботяжливій і чужій. Крім суто навчального клопоту, труднощів побутового характеру: проживання десь на околиці міста, в Трищині чи у Пугачові, оте «обивання чужих порогів», більш ніж скромне харчування — над новим гімназистом і не тільки над ним одним, тяжів комплекс національної нижчевартості й невизначеності. Припуская, комплекс цей міг зрештою, стимулювати працю думки, спрямовувати її на серйозні пошуки. У більшості ж випадків, як свідчить історія, та невідрадна дійсність, відбувається процес деструктивний – у душі залишених напризволяще поліських школярів закрадається етнічна зневіра, відбувається поступовий перехід на «цвенкання» з усіма його наслідками. Започаткована школою національна нівеляція особливо багаті врожаї збирає на Поліссі сучасному, позбавленому животворних контактів з Україною. Бересейським гімназістам на початку ХХ ст., сучасникам Д. Левчука, так і теперішнім, на початку ХХІ ст., треба фактично самотужки, поза навчальною програмою ба й у супереч їй, віднаходити свій власний народ, замовчуваний, заперечуваний і заборонюваний і досить туманно уявлюваний крайнамполіщуками, віднаходити навпомацки, рідну культуру, історію, літературу, долаючи нівеляційні бар'єри. Без ненастанних евркі та гірких утрат і розчарувань, здолати які під силу тільки натурам цілеспрямованим і обдарованим, з хлопчини-лепесянина свідомого українця не вийшло б, як не вийшло б з берестейського, тутешнього гімназиста Левчука українського поета Фальківського.

На межі ХІХ і ХХ століть повітове місто Берестя для Полісся було значним культурним центом. У Бересті впритул сходилися впливи і претензії на культурну і політичну гегемонію росіян, поляків, українців, у зародковій мірі і білорусів. У Бересті виходять газети (російськомовні), жевріє сяке-таке культурне життя. Міста не цураються гастрольні театральні трупі, в тому числі українські.

Вряди-годи в місті з'являються і живуть певний час видатні особистості, як-от О. Грибоєдов, Ф. Решетников, І. Ю. Крашевський, Я. Домбровський, О. Стороженко, О. Василенко. Та якщо О. Грибоєдов чи Я. Домбровський дивляться на Полісся як на забутий Богом куточок своїх великодержавних батьківщин, якщо О. Стороженко, живучи в Бересті, фактично замикається у хутірному снобізмі, то військовий службовець фортеці, селянський син Онопрій Василенко, опинившись у Бересті (1902-1914 рр.), упізнає тут свою вітчизну, закачує рукави офіцерського кителя й самозречено береться до пробудження штучно приспаного краю. О. Василенко (укр. письменник, літ. псевдонім Охрім Варнак, Онисько Васюта, публікувався в «Зорі» та ЛНВ), влаштовує в місті над Бугом українські літературні читання (творів Т. Шевченка, Є. Гребінки, Л. Глібова), організовує український самодіяльний театр і виставляє драматичні твори Т. Шевченка, І. Котляревського, М. Кропивницького, Карпенка-Карого. За посередництвом О. Василенка нечисленні бібліотеки міста і краю комп-

лектуються українськими виданнями. Чиняться безуспішні, щоправда спроби закласти в Бересті «Просвіту». Апофеозом будительських заходів О. Василенка стало відзначення в Бересті сотої річниці з дня народження Т. Шевченка в 1914 році. До речі, Тарас Шевченко таки побував на Берестейщині в с. Кустовихах (2).

Безсумнівна річ, берестейські гімназисти, надто ж зациклені на місцевій проблематиці Д. Левчука, хоч би там що, не могли прогавити українських культурних заходів у місті – читань, надто ж театральних вистав. Саме ці акції, треба думати, вплинули ґрунтовно на прилучення майбутнього поета до надбань рідної культури, повернули його лицем до свідомого українства. На цей же либонь час припадає пробудження в гімназиста Левчука літературно-поетичного живчика, відбуваються перші спроби за допомогою поетичного слова осмислити світ широкий та своє в ньому місце.

У Левчука в Бересті була необмежена змога вибирати літературні шляхи. Знав він поезію О. Пушкіна, М. Лермонтова, М. Некрасова, можливо поеті в російського символізму, він проходив російську літературу в гімназії. До того ж традиції «западно-рускости» на Поліссі пустили коріння досить глибоке, і дуже легко було юній обдарованій душі спокуситись лаврами російського Парнасу. Як це було сталося з мало кому тепер знаним російськомовним поетом з Полісся М. Стоцьким (див. в І. Хмеля).

Не міг допитливий юнак не знати польської літератури, передовсім творів А. Міцкевича, Ю. Словацького, М. Конопницької, Л. Стаффа, К. Тетмаєра, Я. Каспровича. Польська мова в той час звучала в Бересті і Кобрині на кожному кроці, а польську книгу легше було запопасти, ніж українську.

Підається припущенню обізнаність Д. Левчука з молодістю, але талановитою білоруською поезією, з творами М. Богдановича, А. Гаруна, Я. Купали, Я. Коласа. Д. Левчук міг, наприклад, читати віленську газету «Наша Ніва», бо ж серед гімназистів, як і серед викладачів його гімназії, могли, цілком природно, бути щирі білоруси через те хоча б, що Полісся, незважаючи на свій український етнічний характер і свою україномовність, належало адміністративно до білоруських губерній Гродненської і Мінської, де неофіційно принаймні визнавався пріоритет Білорусії, її адміністративних та учбових центрів і програм, і вже тоді чинилися чиновниками-білорусами та вчителями несміливі спроби білорусифікувати польських українців.

Д. Левчукові впродовж навчання в гімназії поталанило витримати натиск потрійної денаціоналізації – російської, польської та білоруської. Рідна етнокультура виявилася міцною і живлющою. Вона назавжди вчарувала Д. Левчука неперевершеною поетикою українського фольклору, засвоєного з молоком матері, та обдарувала творчим досвідом насамперед Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки.

Перша світова війна сплутала навчальну програму учбових закладів Полісся. Через рік німці окупувають західні українські землі по лінії Пинськ-Камінь-каширський-Луцьк. Навчальні заклади з загрозованих територій евакуюються в Росію, а охоплене ляхом перед німцями населення, змушване до того ж російською військовою владою, йде в біженці на схід і планово розпоршується по всій імперії до Тихого океану. Відступаючи з Берестя під натиском німців росіяни висадили в повітря головні споруди фортеці, також поруйнували в місті промислово-господарські об'єкти і чимало житлових будинків, не шкодуючи вибухівки.

III. Війна. Революція. Воз'єднання. Польська окупація

З нез'ясованих причин Д. Левчук в евакуацію не поїхав. Не подалися в біженці і його батьки. Можливо через навальність німецького наступу, можливо через бідняцьку прив'язаність до вистражданого клапця земельки чи до хатини на курячій ніжці а ще можливо не пішли Левчуки на схід через брак транспортних засобів- коня і воза. Дмитро залишився з батьками в Лепесах. І це врятувало його для української літератури, ба більше посприяло Левчукові стати поетом Фальківським.

На окупованих німцями північно-західних землях-Західній Волині, на Хомщині, Підляшці і на Поліссі витворилася своєрідна політична ситуація. Попри режим окупаційних обмежень, прифронтових виселень, заборон, жорстоких реквізицій на окупованих німцями українських землях розгорнував будительську працю Союз визволення України, Січове стрілецтво, вжив переслідуваний царатом рух «Просвіт».

У 1915-1918 роках у м. Біла Підляска під егідою СБУ діяла «Українська громада», що мала функції національного штабу північно-західних земель під німецькою окупацією. При «Українській громаді» створено Шкільну раду, виходить часопис «Рідне слово» (3). Згадані організації, вдаючися на Поліссі до культурницької акції, керувалися патріотичними спонуками і чимало зробили для пробудження суспільної свідомості підляшан та поліщуків. Праця СБУ вагома тим більше, якщо згадати тотальну заборону українських організацій, взагалі українського життя в царській імперії з початком війни та чужинецький погром українства, вчинений росіянами на окупованій Галичині.

Є відомості про те, що дислокована в Левчуковеих Лепесах українська військова частина, утворена в Німеччині з українців-полонених, заснувала українську початкову школу, і Д. Левчук, вчорашній гімназист, школу ту регулярно відвідував у двох іпостасях – як учень і як учитель. Тоді під час УНР 1918 року найбільше українських шкіл було відкрито сами в Кобринському повіті – 40 шкіл з 2,2 тисяч учнів і 44 учителями. (4).

Підписання Берестейського миру. 9 січня 1918 р.

Згідно ухвал Берестейського миру 1918 року Берестейщина, Підляшшя і Холмщина як землі сперевіку українські відходять до Української Народної Республіки. Місто Берестя в складі УНР стає адміністративним центром новоствореної Холмської губернії. Виникають місцеві органи влади: губернський комісеріят на чолі зі О. Скорописом-Йолтуховським та два підкомісеріяти – здоров'я на чолі з В. Дмитріюком і освіти на чолі з Т. Олесіюком та К. Дмитріюком.

Українська влада докладает чимало зусиль на відбудову зруйнованого війною краю. У Бересті організовано українознавчі курси для місцевого вчителства – їх

*Німецько-радянська дружба.
Берестя. 20.09.1939 р.*

упродовж року прослухало 500 слухачів. Та попри все, українській адміністрації у Бересті слід закрити короткочасне нехтування справами національної оборони, що незабаром дасть про себе знати неспроможністю дати найменшу відсіч польській агресії.

Як свідчить Д. Гришук, учасник українознавчих курсів у (г. «Берестейський край», 1989, 30.10), в 1918 р. серед курсантів бачимо і Д. Левчука. Маємо отже, підставу уважати, що обізнаність в українській культурі і літературній мові Фальківській значною мірою завдячує саме українознавчим курсам, створеним українською владою у Бересті 1918 року.

Суперечлива окупаційна політика німців, гетьманський переворот, антигетманський виступ Директорії знаходили відповідний відгомін і в губернії Холмській, мало сприяючи стабілізації становища,

– гетьман Скоропадський усунув з Берестя О. Скорописа-Йолтуховського, і замість нього прислав царського генерала Морозова, прославленого пізніше послідовника Денікіна і кривавого борця проти українського руху на Кубані. Є відомості про участь Д. Левчука в якихось збройних акціях проти німців, унаслідок чого він потрапив у концтабір у селі Линьове біля Пружан, звідки незабаром утікає. У всякому разі період, коли Полісся перебувало в складі УНР в 9.02.1918 р. по 2.02.1919 р. — дуже важливий, можна сміливо сказати, вирішальний у світоглядному становленні Д. Левчука: завдяки утвердженню УНР на Берестейщині майбутній поет остаточно пов'язав себе з українством, з українською культурою, з поезією зокрема. Отже, українство Д. Фальківського, уродженця безталанної Берестейщини, жертви московської геополітики, аж ніяк не випадкове, аж ніяк не збочення – бачимо тут історичну зумовленість, як і у випадку інших українських письменників краю.

У січні-лютому 1919 року затиснута з усібіч «братами-визволителями» УНР втрачає на Поліссі суверенітет. Порушивши Берестейську угоду, більшовики вдруге роз'язали агресив проти незалежної України. З початком більшовицького наступу в Україну поляки без оголошення війни УНР захопили 2 лютого 1919 р. Берестейську фортецю, відтак м. Берестя, відтак цілий край. У Бересті польське війське зустрів кулеметним вогнем В. Усенко, український патріот, сірожупаник. Відчайдушний учинок Усенка врятував йому життя: вражені його героїзмом поляки відпустили Усенка на всі чотири сторони. У Кобрині поляки інтернували «Поліську Січ» та всіх місцевих активістів, учинили погром українських культурних і суспільних організацій. У районі Пинська поляки стикнулись з більшовиками, потіснили їх до лінії Мозир-Житомир. Розпочався польсько-советський конфлікт, обернувшись у поважну колоніальну війну за перерозподіл територій і впливів.

Приблизно від лютого 1919 р. по серпень 1920 р. Д. Левчук разом з батьками перебуває під польською окупацією, має, отже, змогу на власні очі і на власній шкурі пережи-

ти всі принади польського загарбництва з його зоологічним неприйняттям українства лише тому, що воно українство і стоїть впоперек горла польській моцарствовасті та іншим апетитам. Ці принади власне і штовхнули Д. Левчука в обійми більшовиків під час останнього відступу ЧА на схід. Зрештою, до ЧА Д. Левчука було просто мобілізовано.

На останньому етапі польсько-советської війни доля пов'язала Д. Левчука з ЧК. Після поразки українського визвольного руху саме Советська Росія багатьом західним українцям могла здаватися тією позитивною силою, яка врятує українство від поглинення панською Польщею – ті ж вимушені ілюзії, що УГА перетворили в ЧУГА, а пізніше переманювали на схід десятки недосвідчених, легковірних інтелігентів та тисяч рядових громадян, «зачарованих» на диктатуру пролетаріату і соціальний прогрес. Доля більшості «зачарованих» відома.

Служив Д. Левчук у Білорусі, в районі Мінська, на польсько-советському кордоні, де ЧК здебільшого боролася у 20-30-ті рр. з польськими шпигунами, зачисляючи до них сотні і тисячі просоветські налаштованих перебіжчиків з польського боку і жорстоко з ними розправляючись.

Як виглядає, перипетії визвольної боротьби на Великій Україні пройшли повз Левчука трохи збоку, хоча відома поезія Фальківського «Зійшлися двоє на багнетах» (інша назва «Трагедія України») зраджує в авторові глибоке розуміння трагедії України в 1917-1920 рр., виявляє щемкий жаль з приводу того, що батька й сина, дві антагоністичні сили української революції в зображенні поета, які зійшлися на багнетах і не можуть дати собі ради, «хтось і збоку з кулемета обох скосив». І батько, і син, і той ворожий «хтось з кулеметом» у вірші прозоро розшифровуються.

Служба в ЧК передбачала участь у всіх страхітливих акціях цієї людиноненавистницької організації, повинної в смерті десятків мільйонів людей, – в обшуках, арештах, допитах, у розстрілах. Служба в ЧК поклала похмурий відбиток на все подальше життя Левчука – на вдачу, на репутацію, на здоров'я, на поетичну філософію. Про своє свояцтво з ЧК, згідно спогадів знайомих, Фальківський згадувати не любив. Що це могло врешті бути – оця служба в більшовицьких органах, у їхніх бузувірських акціях – свідомий це чин на службі в світової революції чи хворобливе окопне запаморочення в обіймах ватажків-катюг?

Існує версія, ніби Д. Левчук пішов з ЧК за станом здоров'я, комісувався, так би мовити. Можливо і так. Його сухоти мають безпосередній зв'язок зі службою в ЧК, але не тому, що чекісти на службі, виконуючи жорстокі «обов'язки», мовляв, зазнавали шкідливих для здоров'я перевантажень. Як і його майбутні ліричні герої, Левчук не слабував на комплекс більшовика-надлюдини на взірєць Нагульнових і Корчагіних, яким в ім'я комунізму все дозволялося, – він повсякчас чув голос сумління нормальної людини, нормального українця. Тому його сухоти я умотивував би не фізичними мотивами: сухоти Фальківського – наслідок моральних покут людини, поета в душі, котра одного разу потрапила необачно в пекло, виборсалася якось звідти, але не може побаченого і скоєного спокійно перетравити й отямитися.

Демобілізація Д. Левчука з ЧК нагадує скоріше втечу. Так уважати дають підставу кілька віршів про ліричного героя-чекіста, який мріє:

Ах, як хочеться багнета
Застромити в талий сніг

І у місячних танетах
Далеч випити доріг...

Так, очевидно, вчинив і Фальківський – залишив рушницю і махнув до Києва. І навіть прізвище своє питоме, від батьків успадковане, залишив разом з остогидною службою, ставши на новому місці, в Києві, Фальківським – у поезії, в особистому житті, і в передчасній загибелі. І в посмертному бутті в українській літературі.

Колишній чекіст, який прослужив близько трьох років у всемогутніх органах у Білорусі, коло Мінська, Д. Фальківський міг би здається, там, на пригрітому місці, і залишитись після демобілізації і зробити літературну чи яку іншу кар'єру, подібно, як це вчинить його краяннин-поліщук Д. Бенде, літературний провокатор, лютий зоїл білоруської літератури. З цілком зрозумілих причин Д. Фальківському було на Білорусь і на Мінськ зовсім байдуже: Д. Фальківський свідомо йшов на зв'язок зі своїм власним народом у свою рідну літературу. На зв'язок з українськими культурними центрами Західної України, передовсім зі Львовом, виходили літератори окупава-ного поляками Полісся О. Гаврилюк, В. Китаєвський, Ф. Одрач, Б. Ольхівський.

IV. Київське десятиріччя

Оселившись у Києві в 1923 р. Д. Фальківський ще впродовж року доношував військову форму: не з міркувань солдафонських, треба думати, – за браком одягу цивільного. Він уже був поетом. Саме рукописні поезії стають Фальківському найавторитетнішою рекомендацією і перепускою в редакції газет і журналів, у літературні осередки. А поки що в перші місяці в Києві задля куска хліба треба було десь працювати, наприклад, на товарній станції або на якомусь заводі, де не вимагалось високих кваліфікацій і не забиралось надто багато часу. Починалося з елементарного – з житла, хоча б у вогкому підвалі, з цивільного одягу. Потім ішла черга за власною бібліотекою. Десь приблизно так починався процес вrostання в київський культурний ґрунт, духовна і побутова акліматизація Фальківського у Києві.

Незважаючи на моральні травми, спричинені кошмарною службою в ЧК, Фальківський належав до категорії життєлюбів, жартунів. Людина контактна, товариська він легко й охоче спілкувався з новим оточенням, обростав приятелями і друзями, більшість яких (О. Довженко, М. Зеров, Є. Плужник, Г. Косинка, М. Рильський, Т. Осмачка, П. Тичина, Ю. Яновський) належала до елітного цвіту української революційної культури. Крім літератури, мав Д. Фальківський ще одну пасію – меломанію. Відомий випадок, коли поет з мандоліною в руках брав на голос усі без винятку пісні зі щойно виданого в Києві пісенника, приповідуючи: «Оцю я ще такий був – дядьки в шинку співали», «Оцю ще мати співали», «Оцю я вперше, як поїхав з батьком, від кобзарів чув у містечку» (в в Кобрині тобто). Згодом, коли вляжеться трохи скрута, поет придбає стареньке піаніно і всерйоз займеться музикою, його мрія – власний Шопен. Захоплювався виконавським мистецтвом Л. Колесси, подарував піаністці під час її гастролей у Києві збірку поезій «На пожарищі» з характерним автографом «Любій моїй краянці – славетній Любці Колессі з пошаною автор. 1929.29.III.Київ». Постійною пристрасною поетовою є книги. Поет регулярно, чи не щодня, обходить міські книгарні і все варте уваги купує, не рахуючись з коштами. «Я

одразу втрапив на давні шкіряні палітурки «Алфавіта миру» Г. Сковороди, – згадує про книгозбірню Фальківського його приятель, – а далі стояли здебільшого поети українські, російські, старі й сучасні, а також вірші французьких, німецьких, польських класиків» (5).

Скупа українська доля відміряла для творчого самовияву Фальківському і всьому тому відродженню розстріляному і недорозстріляному лишень куце десятиріччя. Ніби передчуваючи невблаганне наближення фатального кінця, його учасники писали, малювали, різьбили, виголошували зі сцени монологи і репліки, відкривали фундаментальні математичні закони з подивогідною енергією. Пореволюційне українське відродження нагадує собою бенкет під час чуми.

Перші публікації Д. Фальківського в київській періодиці революційним філістерством зробили б честь і Кулику, і Блакитному, і Микитенкові, і пізньому Тичині, і всій псевдопролетарській компанії. Самі назви перших творів Фальківського вичерпують їх зміст: «Колектив», «Комуна», «Інтернаціонад молоді», «Краском», «Чекіст», «Селькор», «Тов, Гнат». Такий заспів легко вписувався в платформу лівого, «правильного» крила «Гарту», і одержує схвальну оцінку Б. Коваленка, одного з найбільш агресивних критиків більшовицького штабу: з Фальківського, мовляв, будуть люди. Але саме щодо Фальківського літературні експерти з Жовтневого палацу помилились: поет дуже скоро переступив через період учнівства і безконтрольного наслідування. «Зміна віх» відбувається стрімко. Процес переосмислення свіжої ще історії і реалій жорстокої сучасності у Фальківського відбувається в напрямку протилежному, порівняно, скажімо з Тичиною, Бажаном чи Сосорою. На подальші публікації Фальківського київська і харківська критика реагувала згідно своїх партійних настанов. Б. Коваленко, Я. Савченко, І. Ликиза, А. Клоччя, глашатаї чеснот НКВД в літературі, бичувала поета за «попутництво», за «занепадництво», за «міноризм», нарешті за... оспівувався Полісся. Г. Майфет, Ф. Якубовський, Ю. Меженко, М. Зеров оцінювали творчість початківця позитивно. М. Зеров ще в 1926 р. назвав Фальківського «поетом щирим, обдарованим, але стилістично ще не сформованим.»

Віддавши данину революційному псевдоромантизмові, Фальківський утверджується на власному світобаченні. Він зрікається фальшивої риторики, барабанної клавовості, зненависті до «ворогів». Зрідка в його віршах ще мають малинові знамена, але вони виконують скоріше роль літературних «паровозів», щоб приспати пильність прискіпливих цензорів. Первісний оптимізм під впливом глибших спостережень переходить наприкінці 20-х рр у свою протилежність. Тепер поет з жахом згадує про мільйонні жертви революції і громадянської війни. У розстрілюваних нещадно чекістами «ворогів» поет віднаходить, хоч і з запізненням, таку позакласову категорію, як душа. А перші кроки звиятного соціалізму з його терором, ненастанним грабежем села, убогством мас викликають у поета песимізм, глибоку безнадію: «Я не знаю, чого ще шукати».

Відчуття розчарування у Фальківського глибше, болючіше, ніж у Є. Плужника чи В. Свідзінського, оскільки ці поети не збиралися у свій час удосконалювати буржуазний світ за допомогою ЧК. А над Фальківським домокловим мечем тяжів його чекістський стаж. Осоружний стаж давав змогу поетові дивитись на події, осмислювати їх з вельми своєрідного ракурсу – з ракурсу, страшно й вимовити, колишнього чекіста-розстрілювача, «провісника смерті». Звідси сум, розпач, сухоти.

Так чи інакше літературні відносини і суспільна ситуація наближають Фальківського до мистецької позиції М. Хвильового, М. Зерова, Г. Косинки, М. Куліша. В умовах наступу ВКП (б) на саме існування українського народу позиція згаданих письменників уявляється історично обгрунтованою, а творчість етапною.

Згідно чотирипунктної періодизації української радянської літератури І. Кошелівця належав Д. Фальківський до першого покоління радянських літераторів поряд М. Рильського і П. Тичини. Автори львівської «Історії української культури» віднесли Д. Фальківського до поетів, «в яких помітний нахил до символізму» (6).

Дві головні прикмети Фальківського-поета насамперед привертають до себе увагу: поліське походження поета і в його зображенні саме Полісся та твори на теми ЧК.

Як би служба в ЧК не обтяжувала сумління, вона дала поетові змогу художньо відтворити об'єктивну суть цієї злочинної організації.

А він стояв тоді понуро;
І руки зв'язані іззаду...
І тільки місяць коло муру
Скликав сестер своїх на раду.
В очах байдужість і покора...
І тихо:
Дайте докурити, –
А ще за мить – лицем угору
Лежав він, кулею забитий...

Сцени розправ у катівнях ЧК над людьми, над «волошками синіми», нещадно оголені, правдиві, вони дають чимало моторошної поживи для роздумів. У безприкладній калькуляції наших утрат, пережитої жорстокості твори Д. Фальківського довго ще будуть вагомими літературними документами..

Інша провідна струна у Фальківського поета – Полісся. Належить принагідно сказати, що край поліщуків належить до тих українських провінцій, яким у рідній літературі не поталанило. До Фальківського вряди-годи згадувалося Полісся у творах Лесі Українки, але велика поетеса неконче розрізняла Полісся і Волинь. Ще далі від Берестейщини стоять замішані на місцевій екзотиці поліські твори В. Короленка й О. Купріна. Щойно в особі Д. Фальківського та в особі пізніших його послідовників корінне Полісся – Берестейщина здобула власних співців, здатних за свій край без вагань віддати «І Урал, і Тібет, і Кавказ»...

На окупованому поляками Поліссі живуть батьки поета. Це земля його дитинства і юності, першого кохання і перших віршів Це невід'ємна частина України. Між поетом і його малою батьківщиною вже тоді залягла безжальна залізна заслона.

І от тепер, коли утома
В своїх обіймах пригорта, -
Мені так хочеться додому,
Де коливаються жита,

Де соловей виводить скерцо
У надвечірній тишині,
Де все таке близьке для серця,
Де все таке близьке мені...

Що більше в Києві цькують поета літературні енкаведисти, то все частіше поетова думка звертається саме до Полісся.

Ах, день один... один лиш день
Серед борів своїх пожити...
О скільки міг би я створити
Легенд нових, нових пісень.

Та знаю я, що вже ніколи
В своє Полісся не прийду,
Не вдарю пісню молоду
Об синь гаїв, болот і поля.

Тодішні київські критики з числа лівих і найлівіших не прийняли поліської музики Фальківського, як і всієї його творчості, трактуючи оспівування Полісся на рівні ще одного ідейного збочення, як утечу від героїчного минулого та від щасливої сучасності. В анонімній статті (г. «Пролетарська правда», 10.06.1926) про поліські мотиви у творах нашого поета писалося: «Тупцює на місці і Фальківський. Хоч і як запевняє він нас, що він уже киянин, а не поліщук. Очевидно, щоб стати киянином, не досить «забути» «постоли і сало». Шлях із Полісся довгий, і Фальківський до Києва ще не доїхав, не вибився із тісного і кінець-кінцем одноманітного кола поліських тем...»

Гай-гай. Поліське походження і поліські мотиви в творчості українського поета Д. Фальківського небуденно відтіняють сьогоднішню етнічну трагедію Берестейщини: ось уже 70 років українство Берестейщини, яке породило Дмитра Фальківського, безжально розпинається на хресті примусової білорусифікації, а зойки понівеченого краю досі розцінюються в Києві здебільшого як «одноманітне коло поліських тем.» Кому може й одноманітне, а кому – як голодному шкоринка.

V. «І ще одна волошка синя або «Великі жнива 1934 року»

Уже вимерло штучною голодною смертю мільйони українських селян. Волею і життям безневинно поплатились засуджені в справі СВУ інтелігенти-патріоти. Знищено жорстокою смертю кобзарів, творців і носіїв найновішого епосу. За ґратами опинились десятки українських письменників. Похмурою луною йшли попереджувальні постріли Скрипника і Хвильового. Україну залила кривава п'ятьма більшовицького геноциду. Кожна людина чекала своєї черги на розправу.

Долаючи плин важкого побуту, чекав своєї черги і Дмитро Фальківський. Поет мешкав з дружиною Лілею Золотавіною спочатку в сирому підвальному приміщенні, згодом довго бідував в однокімнатній комуналці. Одночасно на загальних підставах як член СПУ поет бере участь нужденними заощадженнями в спорудженні кооперативного житлового будинка для письменників, відомого за чудернацькою назвою «дім Роліт» (дім робітників літератури). Рату за ратою, заощаджуючи на побутових вигодах, сплачували Фальківські належні з них внески.

Але після закінчення оздоблювальних робіт перед заселенням «Роліту» Фальківського раптом позбавляють права на одержання квартири, не пояснюючи при-

чин і не повертаючи грошей. У такий же бандитський спосіб позбавлено житла сім'ї Плужників і Косинок. Нахабні дії спілчанських агентів НКВД боляче били по безправних письменниках. Передчуваючи біду, Є. Плужник і Косинка мовчки зтерпіли заповідану їм кривду. Натомість Фальківський вдався до гарячкових апеляцій у всі доступні інстанції Києва, без успіху, звичайно. Справа дійшла нарешті до всесильного першого секретаря КПУ Постишева, цього, за словам Скрипника, «намісника сатани» в Україні, головного виконроба голоду 1932 – 1933 рр. Поет безрезультатно тратить час у приймальні першого секретаря КПУ – його не приймають. Ба більше, у приймальні Постишева Фальківського й заарештовують 6 листопада 1934 року. Тієї ж ночі заарештовано Г. Косинку, О. Влизька, К. Буревія, В. Мисика, всього 37 чоловік. Незабаром у Жовтневий палац, де містився республіканський НКВД, привезуть також Крушельницьких – Антона, батька, і двох синів, Івана і Тараса, свіжих емігрантів з Західної України. НКВД УРСР за вказівкою з Москви готувався до ще одного показового процесу на взірць процесу над сфабрикованим СВУ з метою подальшого залякування і деморалізації українського суспільства. Групу арештованих інтелігентів облудно чекістами поіменовано «білогвардійськими терористами», а 8 грудня арештовано другу паралельну групу письменників: В. Підмогильного, Є. Плужника, М. Куліша, В. Поліщука, Г. Майфета, В. Вражливого, О. Ковіньку, групу названо для різноманітності «терористами-контреволюціонерами».

Ось так Фальківському довелося вдруге познайомитися з машиною ЧК, на цей раз в ролі звинуваченого. Поки триває фабрикація спільної «справи» для всієї групи, Фальківському ж закинено замах на життя Постишева, таке саме звинувачення – в спробі вбити товариша Постишева клеїлося і В. Підмогильному, й О. Вишні, і В. Гжицькому, і ще кільком арештованим, а вбили Постишева врешті-решт самі чекісти під час чергового нападу самопоїдання.

«Справу» Д. Фальківського вів слідчий енкаведист М. І. Хаєт, спеціаліст у «розколюванні» саме інтелігентів. У послужному списку цього садиста, крім Д. Фальківського, числяться «справи» Плужника, Підмогильного, Б. Антоненка-Давидовича, Г. Епіка, К. Грушевської. Під час війни Хаєт уславився як начальник одного з концтаборів на Колимі. На Колимі, до речі, загинули Д. Загул і М. Драй-Хмара і мільйони «не поетів».

Можна собі уявити самопочуття піддопитних тов. Хаєта, хворих, перемучених слідчими процедурами невинних додай. На допитах в НКВД катували всіх без огляду на стать, вік чи стан здоров'я. Допитуваних морили голодом, на давали спати, морозили в холодних камерах, на кожному кроці рукоприкладствували, до письменників у камеру підсаджували розбишак-кримінальників. Літературознавця А. Лебеда, співупорядника «Антології української літератури» (Х., 1929, у ній розміщено також добірку поезій Д. Фальківського з коротким життєписом і портретом), двічі ставили до стіни, імітуючи розстріл.

Як на те першого грудня 1934 р. в Ленінграді гримить добре виважений і обрахований постріл Николаєва, агента НКВД, укорочуючи віку С. Кірову. Убивство планово усувало одного з імовірних конкурентів кремлівському горцю і одночасно ставало фарисейським приводом для запланованого масового терору. Терор узаконюється верховним указом від дня убивства.

«Справа» «білогвардійських терористів, в тому числі і «справа» Д. Фальківсько-го на підставі згаданого указу була передана у військову колегію верховного суду ССРСР. Виїзну сесію очолював сумно відомий В. Ульріх, поплічник Єжова і Вишинського. Судовий фарс з зачитуванням заздалегідь призначеної кари відбувався в одному з приміщень Жовтневого палацу. З тюремного блоку, що містився в підвалі палацу, наглядачі приводили одного за одним звинувачених, імовірно, в кайданах. Відтак засуджених до страти вели в той же підвал у спеціальних обладнаний розстрільний блок, де й розстрілювали. Стріляли переважно в потилицю.

Пригляньмося ще раз до підсудних патріотів, приречених ім'ям ССРСР на смерть.

Григорій Косинка – гордість і надія української літератури. За життя класик. Почувши смертний собі присуд, Косинка збунтувався, запротестував, став вириватись з цупких рук конвоїрів, кричати прокляття більшовицькому кривосуддю. На письменника накинулась додаткова варта, збунтованого Косинку силоміць потягли в підвал, у катівню.

Олекса Влизько – покарана природою людина: на час арешту й розстрілу повністю глухонімий.

Кость Буревій – письменник, театрознавець. За одну лише драму про гетьмана Полуботка Буревію не уникнути розправи. На смертний присуд, як і Косинка, Буревій реагував шаленим бунтом, відчайдушною боротьбою, опором.

Василь Мисик – поет, перекладач-поліглот. В. Мисика навіть арештували замість іншого, замість В. Минка. Через що Мисик відбудеться на судилищі в Жовтневому палаці терміном ув'язнення. Але в концтаборах перебуватиме довго-всовєтських, німецьких, потім знову совєтських.

Антін Крушельницький – разом з ним перед неправим судилищем два сини Іван і Тарас. Крушельницькі – емігранти з окупованої поляками Західної України, зі Львова. Антін – колишній член уряду ЗУНР, педагог, письменник, видавець. Крушельницький Іван – письменник, поет, перекладач, мистецтвознавець. Усі Крушельницькі – трудівники, культурники і патріоти. Трагедія їх у тому, як і трагедія С. Рудницького, М. Ірчана, В. Бобинського, М. Сопілки і десятків інших, що легковажно повірили більшовицькій облуді – у можливості працювати на Україну в умовах диктатури ВКП. Молоді Крушельницькі, Іван і Тарас, з Жовтневого палацу живими вже не вийдуть. Антін Крушельницький одержить термін ув'язнення і доживе на Соловках у концтаборі до масової розправи над в'язнями-українцями 3 листопада 1937 р. в долині Сандармох у Карелії, де українських письменників убивали кулями і по-печерному позбавляли життя довбнями.

Упродовж 14-17 грудня у Жовтневому палаці чинилася розправа над неугодними літераторами. Тими днями одна з більшовицьких куль урвала життя українському поету з Полісся Дмитрові Фальківському.

Про поховання тіл розстріляних існує дві версії. Унаслідок опитувань і пошуків Т. Косинка-Стрілець мала з'ясувати, що убитих 14-17 грудня письменників закопано в братній могилі на Лукіянівському кладовищі – там зараз стоїть примітовний хрест, поставлений кимось з шанувальників пам'яті безневинно загиблих. Інша версія стверджує: тіла розстріляних письменників вивозили вночі в Биківню, там уже діяв

спеціально обладнаний цвинтар для жертв НКВД. Прострілені тіла штабелювали за певним порядком в ямах, які заповнювалися до верху; потім засипалися, і так яма за ямою. Після війни, тобто після Нюрнбергу на місці поховань у Бикивні більшовики, замітаючи сліди своїх злочинів, спорудили пам'ятник з фарисейським написом: «От советского народа жертвам фашизма».

А за стінами катівень кожна по-своєму переживали трагедію сім'ї розстріляних, відтепер безправні ЧСИР, приречені нелюдською системою на пожиттєві переслідування. Дружина Г. Косинки Т. Косинка-Стрілець, після розстрілу чоловіка психічно занедужала, тому очевидно уникнула ув'язнення. Зазнала репресій сім'я К. Крушельницького. Гонінням значиться життєвий шлях дружини померлого в концтаборі на Соловках Є. Плужника Г. Коваленко-Плужник, змушеної врешті-решт емігрувати. В її спогадах є жаский епізод про останню випадкову зустріч у Києві на вулиці з дружиною Дмитра Фальківського Лілею Золотавіною, зацькованою, хворою, бездомною.

«... Я йшла Фундуклеївською вгору і біля вітрини якоїсь великої книгарні побачила Лілю, власне, лише здогадалася, що то була вона. Стояла і повними сліз очима дивилася на книжки. Я обережно підійшла до неї. Замість привітання, вона сказала мені: «Я ходжу, Галю, по кладовищу... Книгарні, книжки – це кладовище. Митя (Д. Фальківський.–ВЛ) так любив тут ходити... дивитись на книжки. І от я приїхала спеціально подивитися на ці місця, де він ходив... але все це вмерло, поховано.» Я зрозуміла, що Ліля ще не була здоровою людиною: вона вся тремтіла» (7)

В и н о с к и

1. Див. антологію «До тебе світе».
2. Про перебування Т. Шевченка див. у попередній статті.
3. На сторінках тих тепер мало доступних видань годилося б, гадаю, пошукати – чи не знайдеться на їхніх сторінках літ, спроб берестейського гімназиста Д. Левчука.
4. У зб. «Ранені дні» українська військова частина в Лепесах називається січовими стрільцями. Сам Фальківський ніби називав стрільців «нашими усусуסיками». Але це міг бути скоріше один а відділів сірожупанників, сформованих за участю СВУ з полоненими: українців у Німеччині. Січові стрільці як частина австро-угорської армії далі Ковеля на північ не сягали. Хоча деякі січові старшини (Д. Вітовський, І. Косак) побували в Бересті.
5. І. Халифман. Сорок лет спустя. – Д. Фальківський. Ранені дні, Братислава, 1969, с. 244.
6. «Історія української літератури», Львів, 1937, вид. Тикторра, Х зшиток, с. 448.
7. Спогад Г. Коваленко-Плужник. – ж. «Україна», 1990, № 2, с. 4.

ПОЛІССЯ У СВОЇХ ПІСНЯХ

Усну народну творчість, пісні передовсім, узвичаєно уважати найпереконливішим виявом духовної культури народу. Досконалість народної пісні, її поетична і мелодійна самобутність, жанрове розмаїття є передумовою духовної наснаги її творців і носіїв.

Думка авторитетних поціновачів про український народний мелос одностайна: «Українські думи і пісні являють собою одне з найпрекрасніших явищ народної поезії» (1). «У жодній іншій землі дерево народної поезії не принесло таких величних плодів, ніде дух нагоду не втілюється так живо і світло в піснях, як в українців» (2). «Щасливі ви, що народилися серед народу, який вміє так відчувати свої радощі і так чудесно виявити свої думи, свої мрії, свої заповітні почуття. Хто має таку пісню, тому нема чого боятися за своє майбутнє. Його час не за загороми. Вірте чи ні, але жодного народу простих пісень я не люблю так, як вашого. З їх музикою я відпочиваю душею. Стільки в них краси й грації, стільки могутнього почуття і сили» (3). «Немає двох думок, що наша народна пісня є одним із найкращих і найбагатших проявів духовних прикмет нашого народу і в цій ділянці займає між усіма культурними народами світу одне з перших місць, що й довела на ділі тріумфальна подорож української капели під диригентурою О. Кошиця майже по всьому світі» (4).

Висока оцінка словесно-музичної неродної творчості України стосується в повній мірі народної творчості Полісся, пишної і невідрубної гілки всеукраїнського пісенного дерева.

Українська народна після лунає на Поліссі від сивої прадавнини- відколи звучить над Вігонівським озером та Ясельдою українська мова та відколи, зрештою, живуть тут самі українці, носії української мови і пісні, адже пісня, за твердженням В. Ягича, нерозривно пов'язана з появою самої мови. Українство Полісся з його мовними і пісенними надбаннями є автохтонним, походить воно від часів антсько-дулібських, коли закладалися сучасні основи нашого народу.

Витвір колективний, до виникнення якого причетні якнайширші верстви народу, пісня вбирає в себе сповна національну історію, віддзеркалює в собі ментальність нації, її вдачу, темперамент. Без фольклорного підживлення годі собі уявити зародження і подальший розвиток навітньої словесної культури. Зокрема в нашому поліському випадку фольклорні впливи простежуються в поліських фрагментах Галицько-волинського літопису, в Четії Мінеї з 1489 року, в поліському «Казанні руському» з кінця XVII ст., відтак у текстах Данила Корсунського, І. Потія, Л. Карпови-

ча, А. Филиповича та українських письменників пореволюційного Полісся.

Фольклористика українська (збирання, вивчення і видання) зродилася в першій половині XIX ст. з виходом у світ фольклорних збірників М. Цертелєва (1818 р.) та М. Максимовича (1827 і 1834 рр.), хоча відомості про окремі українські пісні йдуть з XVI ст., коли, наприклад, було занотовано пісню «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш» (чеським граматиком Я. Благославом, 1523-1571). Відтоді ж походять перші відомості про думи.

Записи з Полісся вперше знаходимо у З. Доленги-Ходаковського (1784-1825), піонера східнослов'янської фольклористики – в його зібранні міститься 10 пісень з позначкою: «Під Берестям на Бузі», «У Бресті», «Під Брестом-Литовським» (5). Пісні в записах З. Доленги-Ходаковського походять здебільшого з XVIII ст.

У другій половині XIX ст. на Поліссі записують народні пісні Р. Зенькевич, І. Крашевський, О. Кольберг, П. Бобровський, група кореспондентів П. Гільтенбрандта і Ю. Крачковського (І. Котович, І. Проневич, О. Будзилович, Качановський, А. Богуш, В. і Г. Андрасюки тощо), відтак П. Чубинський, Д. Булгаковський, В. Биковський, М. Саквич. У XX ст. опубліковано поліські збірники І. Бичка-Машка і Й. Зданевича. Полісся має, як бачимо, поважний фольклорний доробок, а поліська фольклористика – досить яскравих, авторитетних імен.

З яких би ідейно-політичних позиції фольклористи не підходили до поліської пісенності, український національний її характер ні в кого з них не викликав сумніву. Адже навіть для нефольклориста очевидно є різниця, наприклад, між піснями українськими, польськими чи білоруськими. Проте у підходах виявлено чимало суперечливих трактувань і тлумачень, зумовлених суспільно-політичними поглядами збирачів.

Якщо зокрема П. Чубинський на Поліссі записував пісні і в звичай власного українського народу на його етнічній території і дуже тонко розуміється як на національній специфіці українського фольклору, так і на його регіональних, поліських зосібна особливостях, то О. Кольберг, заангажований польським патріотизмом у межах до 1772 року, нотував на цій самій території український фольклор поза його національним контекстом, тобто заперечуючи фактично існування такої історичної реальності і цілості, як український народ «від Ростова до Бреста-литовського» (6).

Подібними поглядами позначена також супровідна примітка до добірки українських пісень з Кобринського повіту, опублікованої криптонімом К. (Ю. Крашевський, відомий польський письменник. – ж. «Атенаеум», Вільно, 1850). Криптонім К. наївно дивується, звідки в піснях Полісся взялися такі екзотичні, на його думку, поняття, як Дунай, козак, виноград. Називаючи населення Кобринщини «нашим народом», безумовно, мав на увазі не народ український, чиї пісні він записував і публікував (досить точно, до речі,) а штучний національно і соціально неоднорідний народ Речі Посполитої, давній аналог «народу радянського».

Тематичною і жанровою різноманітністю пісень позначений збірник Р. Зенькевича «Песенкі гмінне люду пінського» (Ковно, 1850). Збирач записував пісні на етнічно і мовно перехідній українсько-білоруській території в теперішньому Лунинецькому районі. Збірка охоплює зразки класичних українських пісень, адаптованих архаїчною говіркою з рясними мовними білоруськими і польськими вкрапленнями (Р. Зенькевич – поляк з Віленщини). У 1932 р. на цій самій території досліджували народну творчість К. Мошинський і Ф. Колесса. Обидва дослідники зішлись на думці, що зібраний ними матеріал – український. Слід зазначити: прилегла до українськомовної території частина Білорусі на північ від Прип'яті привертає увагу досить помітним впливом тут українського фольклору, що місцевому білоруському диктує зразки, форми, тематику або й витісняє його зовсім.

Відомий польський письменник з «української школи» П. Биковський опублікував у краківському виданні «Збюр вядомосьці до антропальогії крайовей» (1878, т. 2) добірку «Песні обжендове люду руского з околиц Піньска».

З русофільських великодержавних позицій пісня Полісся оцінюється в зредагованому П. Гльтенбрантом «Сборнике памятников народного творчества в Северо-западном крае» (СПНТСЗК, Вільно, 1866). Російське єдинонеділство упорядника не завадило йому 162 півні з Берестейщини назвати українськими («малоросійськими») й наголосити на їх мистецькій довершеності порівняно до решти матеріалу (білоруського).

У «Памятной книжке Виленского генерал-губернаторства на 1868 год» (СПб, 1868) опубліковано в записах В. Биковського цикл українських пісень «Свадебные песни в Пинском уезде Минской губернии», «Праздник «Куста», «О празднике Купальи».

Зовсім одіозною у фольклористиці Полісся постаттю уявляється П. Безсонов, російський фольклорист і літератор шовіністичного спрямування, упорядник збірника «Белорусские песни» (1871), до якого включено 18 українських пісень зі збірника Р. Зенькевича з помітною нівелиацією мови. П. Безсонов – предтеча сьгоднішніх мінських крадіїв від фольклору.

Польсько-російське суперництво у XIX ст. відбилося також на фольклористиці. На сторінках російських і польських видань чинилися далекі від науки спроби потрактувати на свою користь українську народну творчість без урахування позиції та інтересів самих українців. Відродження українського народу та формування його власної народознавчої науки відбувалося в умовах подвійного домінування «старших братів».

Цікава в цьому плані історія публікації записаної чотири рази на Поліссі української народної пісні «На Волині вітер віє, на Поліссі тихо» (Інші назви: «Була Польща та й стала Росія (Україна)», «Зайшов мужик до корчомки»), в різних контамінаціях відомої і в інших регіонах України. Пісня антипанцизняка. Але в одному випадку (варіанти О. Кольберга і І. Проневича) записи пісні «На Волині вітер віє, на Поліссі тихо» мають підкреслено антиросійську редакцію: винуватцями остогидлої панщини і ворогами селян уважаються росіяни:

Ой як були старі пани –
Добрі на роботу:
Цілий тиждень робиш собі –
Панщина в суботу
(І. Проневич)

Щоб не тії економи,
Був би мужик паном,
Через тебе, вражий сине,
Що зовуть Іваном ...

О. Кольберг.

Натомість варіанти М. Сакович та І. Бичка-Машка, записані в тому ж Кобринському повіті кілька десятиріч пізніше, проголошують концепцію протилежну: виникнення панщини і запровадження її в Україні приписується полякам, що ближче до істини. Росіяни ж панщину в Україні лише модифікували до тодішніх російських таки зразків. Але росіянам належить честь скасування панщини.

Ой кувала зозуленька.
Кувала, кувала:
Як панщина-даремщина
Од пана втікала...
(М. Сакович)

Подякуймо ми цареві
І своїй цариці:
Закопали панщизноньку
На пруській границі (?!).
Пошла панщина, пошла панщина,
Аж мости тряслися,
А за нею вражі ляхи:
«Панщино, вернися!».

І. Бичко-Машко

Пісня «На Волині вітер віє, на Поліссі тихо» цікава ще кількома характерними прикметами: згадкою власного етноніма- «Була Польща – стала Україна» (І. Бичко-Машко): наголошенням на історичній, етнічній та побутовій єдності Полісся з Волинню: «На Волині вітер віє, на Поліссі тихо» або «Всі парубки на Волині, підуть й молодиці» (О. Кольберг); відсутністю у всіх чотирьох варіантах будь-яких згадок про Білорусь – батьківщиною однозначно мислиться Україна, про неї і мова.

Наявність тенденцій архаїчного великодержавництва в світогляді, скажімо, О. Кольбкрга чи П. Гільтенбранта зовсім проте не применшує значення фактичного доробку згаданих учених -завдяки їхній невсипущості введено в обіг і врятовано від забуття сотні перлин української народної поезії. І за це їм наша дяка.

У 90-х рр XIX ст. на Поліссі вивчив фольклор чеський фольклорист і художник Л. Куба (1863-1956). У серії «Слов'янство у своїх піснях» (15 тт.), здійсненою Л. Кубою, в українській частині є записи з Полісся.

Класиком поліської фольклористики слід уважати Дм. Булгаковського (1845-після 1902), священника і вчителя. Пісенне зібрання Д. Булгаковського «Пинчуки» (СПб, 1890) складається з 257 пісень, 210 загадок, 65 прислів'їв. Д. Булгаковський зазначив: поліська пісня має найбільшу («величайшую») подібність саме до української пісні.

* * *

Від 1939 року, тобто з моменту приєднання краю поліщуків до БРСР, до поліського фольклору докладає рук фольклористика білоруська. Освоєння народної поезії Полісся з самого початку має, на жаль, тільки одну єдину ущербну форму- перекладацтво з мови місцевого українського оригіналу на мову білоруську, за звичаєм, незугарно, абияк, переважно літературною мовною з одночасним замовчуванням ба навіть запереченням українського оригіналу (7). Кілька прикладів.

У «Хрэстаматві па беларускай літаратуры» для сьомого класу (Мн., 1946) вміщено як взірець білоруської антипанцизнійної поезії українську пісню з Полісся «Бодай пану в дворі страшно» (запис І. Котовича околиці Берестя, СПНТСЗК, 1866), у білоруському, розуміється, перекладі. Чи не нагадують ці аморальні маніпуляції з українськими піснями Берестейщини конфіскацію майна розкуркулених селян?

У неточному перекладі знайшли собі місця десятки українських народних пісень у збірниках Г. Ширми. Походження цих пісень зі зрозумілих причин замовчується.

За кількістю фальсифікатів перше місце слід віддати мінському музикознавцеві Г. Цітовичу, упорядникові «Антології беларускай песні» (Мн., 1968, 1975)., – в антології вміщено понад сто українських пісень, переважно з Берестейщини, в довільному перекладі по-білоруському ще й з фарисейськими посланнями на українські «варіанти збірках К. Квітки, Лесі Українки, П. Думуцького.» Серед фальсифікацій Г. Цітовича знаходимо навіть пісню на слова Т. Шевченка «Нащо мені чорні брови», неоковирний білоруський переклад якої приписується україномовному та україно-пісенному селу Чорняки з Малоритського району на Берестейщині.

Ба більше. У 1973 р. у Мінську видано збірник «Беларускі фальклор у сучасних записах. Брэсцкая вобласць». Упорядники видання фальсифікацію української пісні Полісся кладуть у принцип: «Усі тексти подаються відповідно до сучасних норм правопису білоруської мови, фонетичні і морфологічні особливості народної мови зберігаються лише в тому випадку, коли цього вимагає форма, рима, ритм тощо.» Певна річ, після редакційно-перекладацьких дій від оригіналу нічого не залишається, і народна пісня втрачає значення достовірного фольклорного документа, не кажучи вже про повну втрату мистецького рівня.

Назагал проти засвоєння одним народом пісень іншого народу у світі заперечень ніби нема, Це, звичайно, коли йдеться про природний процес засвоєння. Але будь-який штучний переклад, згідно норм авторського права, повинен своєчасно і на належному місці паспоризуватись, як наприклад, «Сербські народні думи і пісні» в перекладах М. Старицького або німецький переклад А. Мавриціуса «Українські пісні» (1841). Або переклади Вальдбрюля В. з його «Слов'янською балалайкою» (1843), де вміщено в перекладах понад сто українських пісень. Інакше непаспортизований переклад, як у випадку з українськими піснями у Мінську, стає вульгарним плагіатом, дешевим політиканством, ланкою етноциду поліських українців. Наукова громадскість не могла не осудити дії мінських фольклористів: Н. П. і С. М. Толсті зокрема назвали методи поводження мінських фольклористів з українським фольклором Полісся дуже делікатно – анахронізмом (8). А по-моєму, більш до місця тут був би термін фольклорне мародерство. У Білорусі мародерський метод застосовується до всієї духовної і матеріальної культури поліських українців, ба й до самих поліських українців, котрих, усупереч їх волі і всупереч міжнародним законам про

права національних меншин, адміністрація Білорусі і значна частина суспільства намагається паспортизувати як білорусів у багатьох випадках з застосуванням адміністративної принуки. Бо ще зі сталінських часів у Мінську звикли свідомо плутати питання адміністративної належності Берестейщини є питанням належності культурно-національної і видавати бажане за дійсне.

Таким чином, білоруський внесок у фольклористику Полісся за малим винятком, негативний. З ним і поводитись слід з величезною обережністю, інакше неминучі лягуси.

* * *

Пісенне багатство Полісся складається з двох головних підрозділів: пісень, створених самими поліщуками в себе на Поліссі – ці пісні йдуть в обіг по всій Україні, особливо на Волині. Друга частина пісень, яка побутує на Поліссі, походить з невичерпних пісенних джетел усєї України. Розрізнити обидва різновиди за формою і змістом майже неможливо, для розрізнення слід брати до уваги ледве помітні фонетичні нюанси або топоніміка. Але що найголовніше: сучасні записи підтверджують: пісеннотворчий процес на Поліссі далі відбувається лише рідною українською мовою. Тільки кілька білоруських пісень обертається на Поліссі як уїдливі пародії на білоруську мову і пісню («Ой хацела мяне маці», «Лявоніха», «Касів Ясь канюшину»).

Народна поезія Полісся вписується, за малим винятком, у жанрову систему фольклору інших регіонів України, насамперед Волині.

Дум, певна річ, на Поліссі не зафіксовано: через свою молодість українська фольклористика прогавила відповідну нагоду, і думи на Поліссі забуто. Зате лише на Поліссі збереглися в ужитку пісні кустові і купальські, дещо призабутий уже звичай «Одруження комина» з відповідним циклом пісень.

Менше на Поліссі пісень історичних порівняно, скажімо з Наддніпрянщиною, але вони все ж є. Досить яскраво, наприклад, відбився військовий колорит XVII-XVIII століть у пісні «Чом ти, гаю, чорний стоїш», записаній І. Котовичем у Берестейському повіті. При читанні цієї пісні спадає на думку вірш Т. Шевченка «Ой чого ти почорніло, зеленее поле»:

Чом ти, гаю, чорний стоїш,
Чом ти, гаю, не зеленієш?
Як я маю зеленіти,
Коли зима сутужная.
І шло військо великое –
Подо мною ночувало,
Коріннечко підтоптало
і гіллячко постинало.
Коріннечко-копитками,
А гіллячко-шабельками.

Про татарське лихоліття, яке розбійницькими набігами сягало й Полісся, мова йде у відомій «Волиночці», пісні про «дівчину волиночку, молоду україночку», захоплену татарами в полон. Дівчина-полонянка благала батька припинити поголю:

Бо ти мене не догониш,
Ожо коника утомиш...

Пісня записана на Поліссі в 40-х рр. XIX ст, Р. Зенькевичем. Авторство приписується дослідниками Олені Копть-Журавницькій (1525) (9).

Тричі на Поліссі (Д. Булгаковським, М. Сакович, І. Бичком-Машком) записано пісню про національного героя українського народу Н. Морозенка «Ой Морозе, Морозенко, ти, славний козаче. За тобою, Морозенку, вся Україна плаче». З приводу передчасної загибелі героя справді досі тужить уся Україна з Поліссям разом.

Безперечно, історичний характер має згадувана тут пісня «На Волині вітер віє, на Поліссі тихо», історизм пісні ще свіжий, навіть гарячий – ідеться про таку пекучу для селянства соціально-історичну проблему, як генеза панщини в Україні, її характер, наслідки і ставлення до неї самих селян. Про панщину мовиться зокрема у згадуваній тут пісні «Бо-дай пану в дворі страшно». Серед численних антипанщизняних пісень-проклять в українському фольклорі, а можливо й у фольклорі східноєвропейському, знайдеться небагато аналогій цій поліській пісні, позначеній унікальною концентрацією думки, вибуховим емоційним зарядом, криничною прозорістю мови, точними і влучними тропами Тим-то пісня стала об'єктом брутальних зазіхань з боку фольклорних ясирників з Мінська.

З-поміж обрядових та історичних пісень Полісся виокремлюється невеликий шар – так звані пісні козацькі, ліричним героєм яких виступає козак або коли принаймні згадується принагідно. Козак – улюблений народний герой, і пісень «козацьких» через те сила-силенна. Козак уособлює визначальні людські і спеціально українські чесноти: вірність у коханий, правдивість, патріотизм, хоробрість, але не тільки. Оскільки ідеалізація в народній поезії не припустима, то серед пісенних козаченьків, як і в житті, трапляються викінчені егоїсти, зухвальці, збиточники і вітрогони.

Під явором коник вороненький,
На конику козак молоденький
(О. Будзилович)

Вона думала, що дуб зелененький –
Аж там стояв козак молоденький
(І. Проневич)

Дурна дівчина безрозумная
По козакові плаче
(В. Андрасюк)

Жала вона, жала,
Сіла спочивати.
Їхав козак дорогою.
Мусив шапку зняти
І день добрий дати
(с. Радваничі, 1952 р.)

А я тобі, козаченьку,
Радю і не радю
(О. Кольберг)

Оспівування козацтва на Поліссі аж ніяк не випадковість, не запозичення — у даному разі справу маємо з визначальним елементом національної та історичної свідомості. У фольклорному козакофільстві проступає глибинна закоріненість поліщуків в Україну, в її національну ідеологію та в її народних героїв, (10).

Ще одна етнічна особливість народної поезії Полісся впадає у вічі при побіжному навіть перегляді – численні згадки про Україну, котра мислиться саме як батьківщина, як рідний край, де живе свій народ, де звучить рідне слово, де шукається родина.

Що й по тобі, Морозенку,
Вся Україна плаче
(Д. Булгаковський)

Всю Україну перейшов —
Свого роду на знайшов
(В. Андрасюк)

Ой чия ж то челядонька на долині?
То нашого пана з України
(І. Котович)

Моя дочка на Волині,
З козаками на Україні
(І. Бичко-Машко)

Пошлю сокола, пошлю небожа
Під високеє небо,
Сиву зозуленьку на Україночку
По свою родиночку
(О. Будзилович) (11).

Коли озираєшся на історичні злигодні Полісся, здається, так мало в поліщуків траплялося в минулому і трапляється нині нагод для співу і веселощів, хоча пісенність на обов'язково в'яжеться лише з веселим настроєм, частіше буває навпаки. Однак поліщуки, наші предки і наші сучасники, завжди з причини свого українства, співали, творили незрівнянні шедеври народної поезії, навіть у часи найглухішої панщини, проклинали гнобителів та мріяли на повен голос про козацьку вольную волю. Як показують найновіші запаси, творять пісні поліські українці й нині, в добу авторитарного соціалізму і без огляду на огидні й аморальні дії білоруських фольклорних мародерів. Народ та його соловіна пісня безсмертні.

В и н о с к и

1. Пыпин А. Н., Спасович В. Д. История славянских литератур, СПб, 1879, т. 1. с. 38.
2. Фр. Баденштедт. – «Записки Юго-Зап. отдела императорского русского географического общества, т. 2, СПб, 1876, с. 48.
3. В. С-ко, Толстой та українська пісня. – ж. «Рада», К., 1908, 24.08.

4. В. Барвінський. – «Історія української культури», Київ, 1944, с. 622.
5. Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського. З Галичини, Волині, Поділля, Придніпрянщини і Полісся, К., 1976, сс 84, 118, 163, 167, 314, 357, 387, 386.
6. Оскар Кольберг-Дзела вшистке, т. 52, Бялорусь-Полесе, Вроцлав-Познань, 1968. У примітках на полях до виписок з праць П. Бобровського О. Кольберг робив свої «злостиві» примітки, позначені польським шовінізмом.
7. Єдиним щасливим винятком серед перекладної продукції білоруських фольклористів бачиться зб. «Хрестаматыя па беларускай дыялекталогіі», (Мн., 1962), де вміщено в білоруській. щоправда, транскрипції кілька десятків пісень з Берестейщини, в яких ще можна впізнати український оригінал.
8. Н. П. і С. М. Толсті в книзі «Полесский этнолингвистический сборник (вид. «Наука», Москва, 1983) називають українські говірки Берестейщини енфімізмом «окающие говоры».
9. Г. Нудьга. Не бійся смерті, К., 1991, с. 75, 186, 187, 192. У праці «Українська пісня в світі» (К., 1989) Г. Нудьга веде мову про поширення нашої пісні навіть в Африці, але окремих розділ про українську пісню в Білорусі відсутній. У передмові лише сказано: «У білоруський фольклор перейшло багато українських пісень, прибравши нову мовну форму» (с. 9).
10. Обрав козака у фольклорі Полісся, як один з найяскравіших національних образів, завдає чимало клопоту мінським фольклористам-перекладачам. З приводу пісенних козаків у Мінську відбулося кілька дискусій. Справа в тому, що і в білоруських піснях вряди-годи зустрічаються образ козака, і цей образ є ознакою, що дана пісня імпортована з України. М. Гинблат висунув тезу про існування білоруського козацтва.
11. Не меншої мороки білоруським перекладачам від фольклору завдає рясно позсипаний по квітниках народної поезії Полісся і Підляшшя власний етнонім Україна. У Білорусі ототожили самоназву українського народу з географічним поняттям «окраїна», тому в білоруських перекладах допустиме написання України з малої букви (І. Ігнатюк. У «беларускім календары» за 1981 р.»-г. «Наше слово, В-ва, 1982, № 9, с.40).

Додаток

Вишнівський Сергій, укр. журналіст. 1898-1952. Редактор г. «Укр. голос» і «Волинська неділя». В'язень пол. концтабору «Берега Картузька». Помер у США.

Листування митрополита Іларіона (Огієнка), К., 2006, с. 539.

Грабовський Сергій, укр. політолог, публіцист. Кандидат філософ. наук, член Асоціації укр. письменників. Живе й працює у Києві. У пр. «Пакт, який розпочав війну. Епізоди Великої історії» Г., розглядаючи комбінації Сталіна з етнічними межами Зах. України, пише: «Міф про об'єднання Сталіним усіх укр. земель у результаті «золотого вересня» спростовується й іншим фактом. Я дивлюся на ту ж карту Рос. імператорської академії наук і бачу на ній, що Берейстейщина – теперішня Брестська область Республіки Білорусь - зафарбована на ній також в укр. етнічні кольори... У Білорусі в середині 1990-х було брутально знищено всі укр. культурні громадські інституції, щойно відроджені на Берестейщині. Ані офіційна Україна, ані патріотичні партії не сказали жодного слова в оборону прав цих українців...»

ж. «Сучасність», К., 2009, № 9, с. 200-202.

Гаяк Семен, священник у Крем'янці. 1909-1997. Ув'язнений 1939 пол. владою до концтабору «Берега Картузька. З 1944 в еміграції.

«Листування митрополита Іларіона (Огієнка)», К., 2006, с. 540.

Дричик Степан, укр. митець. Н, 1903, Полісся. П. 1986, Львів. Закінчив мистецьку школу О. Новаківського 1927-28 та Мистецьку школу прикладних мистецтв і малярства у Варшаві 1929-34. Працював у галузі декоративно-ужиткового мистецтва. Автор відомого барельєфу «Богдан Хмельницький». Д.- учасник П'ятої і Шостої виставок «Спокою». Назви картин Д. на П'ятій виставці (Варшава, червень, 1931): Могла кошового Сірка, акварель; Пейзаж з Космача, олія; Дівчина з гітарою, нарис, олівець; Весна, олівець.

Р. Яців. Олекса Шатківський та УНР. мистецький гурток «Спокій», Львів, 2008, с. 26.

Радзишевський Вацлав, пол. військовослужбовець, капітан, учасник боїв з німцями за фортецю в Бересті 13.09. – 25.09.1939. Потрапив у полон до більшовиків. Страчений О. Гриць у Катині. Історія однієї світлини. — ж. «Універсум», 2009. № 9-10 с. 10

Федосюк Яків, укр. маляр. Н, 23.10.1908, с. Сегати (можливо Легати) Коб. Рсм. невід, закінчив державну гімназію ім. М. Родзевичівни в Кобрині. Відтак учився 1932-34 у Варшавській академії мистецтв. Член укр. мистецького гуртка «Спокій» у Варшаві. Учасник Восьмої, Дев'ятої та Одинадятої виставок «Спокою». На Восмій виставці (Варшава, березень, 1935) Ф. виставляв морські пейзажі, виконані в техніці акварелі.

Р. Яців. Олекса Шатківський та Укр. мистецький гурток «Спокій», Львів, 2008, с. 35.

Хотинський кар'єр, підприємство в околицях с. Хотислав, Малорит. (СБ-І, с. 321). 10 км від волин. межі. Видобувається вапно, пісок та мергель. Біл. владою планується

розширення видобутку копалин. На черзі спорудження цементного заводу. Розбудова потужностей ХК несе величезну екологічну загрозу всьому Західному Поліссю насамперед у плані порушення водного режиму Шацьких озер, середнього Бугу та Прип'яті. Укр. екологи вже висловили занепокоєння з приводу біл. промисловців.

О. Грива. Україна б'є на сполох. – г. «Шлях перемоги», 2010, № 10.

Автор «Словника Берестейщини» безмежно вдячний Левкові Горохівському, товаришу з мордовських концтаборів, поету, депутатові двох скликань Верховної Ради, за побратимську допомогу у виданні цієї книги.

Володимир Леонюк
СЛОВНИК БЕРЕСТЕЙЩИНИ

Комп'ютерна верстка *Роксолана Трищ*

Друкується в авторській редакції *Володимира Леонюка*

ТзОВ «Видавнича фірма «Афіша»
79005, м. Львів, просп. Т. Г. Шевченка, 16
Тел./факс: (032) 297-14-27, 297-05-37
e-mail: afisha@utel.net.ua
www.afisha.lviv.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія АА № 059177 від 14.04.2008 р.

Підписано до друку 26.04.2010 р. Формат 60×84 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Гарнітура «Myriad Pro». Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 20,5
Зам. № 26/04-10.